

10108

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YENİÇAĞ TARİHİ ANABİLİM DALI

LâLe Devri'nde
KONYA

(DOKTORA TEZİ)

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Nejat GÖYÜNÇ

10108

HAZIRLAYAN
Yusuf KÜÇÜKDAĞ

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

KONYA - 1989

Ö N S Ö Z

Doktora tezi olarak hazırlanan bu araştırma , Lâle Devrinde Konya şehrinin kurumlarını ve sosyo-ekonomik yapısını incelemeyi gaye edinmektedir .

Lâle Devri , Osmanlı İmparatorluğunun medeniyet alanında bir kabuk değiştirme hareketidir . Sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa , yapacağı ıslahatı iç huzur ortamında sağlayarak devleti eski gücüne kavuşturacağı inancındadır . Bunun içindir ki Lâle Devri savaşlardan , ihtilâllerden bunalan İstanbul ve onu taklit eden diğer Türk şehirlerinin dünya zevklerinden istifade etmek istediği , san'atın ve kültürün canlandığı bir dönemdir .

Lâle Devri İstanbul'da olup bitenler Osmanlı kroniklerinde ve yapılan bilimsel çalışmalarda mufassal olarak anlatıldığı halde , taşra vilâyetlerin ahvalinden fazla bahsedilmez . Bu bakımdan eski Selçuklu merkezi , Orta Anadolu'nun en büyük şehri ve sınırları oldukça geniş Karaman eyâletinin merkezi olan Konya'da , Lâle Devri tesirlerinin ne ölçüde olduğunu , bugün ayakta bulunmayan tarihî birçok yapının o günkü durumunu günümüz insanına yansıtacak toplu bir çalışma bulunmamaktadır . Oysa ki Osmanlı devletinde , imparatorluk bütünlüğü içinde her vilâyetin Lâle Devrindeki vaziyetini ortaya koyacak bilimsel etüdlere ihtiyaç bulunmaktadır .

Keza , Lâle Devrinde Konya'nın tarihi arşiv belgelerine dayanarak araştırılıp ortaya çıkarılması , ilerde başka şehirler için yapılacak bu tür çalışmalara örnek teşkil edeceğinden ayrıca önem arz etmektedir .

Konya şehrinin Lâle Devrindeki sosyo-ekonomik yapısını ve kurumlarını ortaya koymak maksadıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivindeki inceleme dönemine kadar olan Konya ile ilgili vakfiye sûretlerinin hemen tamamını çıkarttık . Bundan başka aynı arşivde bulunan döneme ait Hurufât Defterlerindeki vakıflarla ilgili yazışmaları da tesbit ettik . Bundan maada Konya şehrinin her türlü yaşantısına ışık tutan Mevlânâ Müzesi Arşivinde bulunan Şer'iyeye Sicillerinin 1707-1740 seneleri arasındakileriyle vakfiyelerin bulunduğu defterleri , çalışmamıza esas aldık . Bütün bu söylenenlerden bulunan belgeler , Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki çeşitli tasniflerdeki belgeler ve ilgili dönemin Karaman Ahkâm Defterleri , Maliyeden Müdevver Defterler ile Atik Şikâyet Defterlerinden çıkartılanlarla değerlendirilerek bir sentez yönüne gidilmiştir .

Doktora tezi yöneticim olan hocam Prof. Dr. Nejat GÖYÜNÇ çalışmalarım sırasında , çok değerli zamanlarını ayırma lütfunda bulunarak karşılaştığım problemlerin halline yardımcı olmuşlardır . Bunun için burada kendisine teşekkür etmeyi , ifa edilmesi gereken bir borç bilirim .

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivindeki çalışmalarım sırasında bana her türlü yardımı esirgemeyen uzman Adnan TÜZEL'e ; Mevlânâ Müzesi Müdürü Erdoğan EROL'a ve diğer ilgili personel ile Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki çalışanlara sağladıkları kolaylıklardan dolayı müteşekkirim .

Yusuf KUÇUKDAĞ

İ Ç İ N D E K İ L E R

Ö N S Ö Z

G İ R İ Ő

1-9

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

KONYA ŐEHİRİNİN FİZİKİ YAPISI

I. Kısa Tarihçesi	10
II. Coğrafi Durumu ve İklimi	10-12
III. İkamet Alanları	12
a. Şehrin Sur İçindeki Sahası	12
b. Sur Dışı	12-13
c. Diğeri Alanlar	13-15
IV. Konya Kalesi	15
a. İç Kale	15-16
b. Dış Kale	16-18
V. İmalât ve Ticaret Yerleri	18
a. Hanlar	18-24
b. Çarşı ve Pazar Yerleri	24-29
VI. Resmî Dâireler	30-32

İ K İ N İ N C İ B Ö L Ü M

DİNİ VE SOSYAL YAPILAR

I. Dinî Mahiyettekiiler	33
a. Câmiler	33-38
b. Mescitler	38-48
c. Kiliseler	48
II. Eğitim ve Öğretim ile İlgili Olanlar	48
a. Medreseler	48-56
b. Dârü'l-Kurrâlar	57
c. Dârü'l-Huffâzlar	57-60

d. Mektepler/Muallimhâneler	60-61
e. Kütüphâneler	61-62
III. Diğer Hayır Müesseseleri	62
a. İmâretler	62-63
b. Tekke ve Zâviyeler	63-69
c. Hamamlar	69-70
d. Sağlık Kurumları	70-71
e. Çeşmeler	71

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

NÜFUS DURUMU

I. Şehrin Nüfusu	73-78
II. Mahalleler	78-90
III. Şehrin Guruplar Yönünden Nüfus Durumu	90-101
IV. Konya'da Nüfus Hareketleri	101-104

D Ö R D Ü N C Ü B Ö L Ü M

İDARİ TAKSİMÂT VE YÖNETİM

I. Karaman Eyâletinin İdarî Taksimâtı	105-106
II. Şehir Olarak Konya'nın Yönetimi	106-107
a. Ümerâ (Ehl-i Örf) Sınıfı	107-123
b. Şehir Halkının Temsilcileri	123-126
c. Esnaf Temsilcileri	126-127
d. Ulemâ (Ehl-i İlm)	127-139
e. Vakıf İdarecileri	139
f. İmardan Sorumlu Olanlar	139-140
g. Sağlık Hizmetlerini Yürütenler	140-142

B E Ş İ N C İ B Ö L Ü M

EKONOMİK HAYAT

I. Esnaf Teşkilâtı	143
--------------------	-----

a. Esnaf Teşkilâtı ve Yöneticiler	143-147
b. Esnaf Guruplar	147-156
II. Ticaret	156-163
III. Tarım ve Hayvancılık	163-164
IV. Şehir Ekonomisini Etkileyen Diğer Faktörler	165
a. Mukâtaalar	165-170
b. Zeâmet ve Timarlar	170-171
c. Vakıf Gelirleri	171-174
V. Para ve Fiat Durumu	174
a. Para	174-178
b. Fiatlar	178-180
S O N U Ç	181-
DİPNOTLAR	
KISALTMALAR VE BİBLİYOGRAFYA	

G İ R İ Ő

Karlofça muahedesi (1699) ile Avrupa'da hızını kaybeden Osmanlı Devleti , Pasarofça barışından (1718) sonra yeni bir dönem başlatmış ; mümkün olduğunca harpten ictinap ederek , ilk defa Batı'yı örnek alan bir ıslahat teşebbüsünde bulunmuştur . Lâle Devri adı verilen bu dönemde Osmanlı devlet adamlarından az da olsa bir zihniyet değişikliği meydana gelmiş ; âhiret saadetinden çok , dünya nimetleri tercih edilmeye başlanmıştır . Bu nedenle İstanbul'da mimarî , güzel sanatlar ve edebiyat alanlarında önemli gelişmeler olmuştur .⁽¹⁾

Gerçekten Lâle Devri , Osmanlı İmparatorluğunun Batılılaşmasında atılan ilk adımdır . Bunun için de Avrupa medeniyetinin Şark'ta intişarı konusunda birinci aşama olarak kabul edilmektedir .⁽²⁾ Nitekim bu akımın sanat ve siyasette Fransız zevkini takip etmesi ,⁽³⁾ bunu gösterir .

Lâle Devri , Osmanlı toplumunun isteği doğrultusunda meydana gelmiş bir ıslahat girişimi değildir . İdareciler tarafından tepeden inme olarak başlatılmıştır . Bu nedenle halkın desteğini sağlayamadığı gibi , tepkisine de maruz kalmış ; bir ayaklanma ile yıkılıp gitmiştir . Fakat , atılan yenilik fikri tohumları neticesi , "Garbın teşkilâtını taklit arzuları hâsıl oldu"ğundan⁽⁴⁾ yüz yıl sonra Tanzimatın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır .

İstanbul şartlarında doğup yine orada tarih sayfalarına gömülen Lâle Devri reform hareketinin Konya'yı etkileme durumu nedir ? Bunun bir genel değerlendirilmesi aşağıda yapılacaktır .

Bir reform hareketinin geniş sahaya yayılabilmesi için her şeyden önce bu fikre inanmış bir kadronun bulunması gerekir . Her şeyden önce Sadrazam İbrahim Paşa'nın bu konuda yetişmiş bir ekibinin bulunmadığı görülmektedir . Bu nedenle itimat ettiği yakınlarını merkezde iş başına getirmiş ; tutucu bürokratları İstanbul'dan uzaklaştırarak taşra vilâyetlerinde uzun süre kalacak şekilde görevlendirmiştir . İktidarda bulunduğu zaman içinde kendisinin iş başına getirdiği büyük-küçük memurların 1718-1730 yılları arasında pek değiştirilmesi cihetine gitmemiştir .⁽⁵⁾ Bu durumun Konya'da dahi aynı olduğu görülmektedir . Eyâlet valisi olarak Konya'ya gelenlerin önceleri en fazla 1-2 yıl bu görevde kaldıktan sonra başka yerlere atandıkları bilinmektedir . Oysa ki , Lâle Devri'nde Karaman Beylerbeyisi İbrahim Paşa'nın 1725-1730 tarihleri arasında 5 sene Konya'da aynı görevde kalmıştır .⁽⁶⁾ Sadrazamın, taşra vilâyetlerine yapacağı reformları kabul etmeyen kişileri atama siyaseti , İstanbul dışında Lâle Devri'nin hakıyla tanınmasına engel teşkil etmiştir .

İbrahim Paşa hükûmeti , ilmiye ricâli arasında da eşit davranmıyordu . Kadim düzenleri çiğnenerek İbrahim Paşa veya adamlarına kim yakınsa , o çok çabuk yükseliyordu . Bunlar , merkezde getirilmiş oldukları mansıplarda kanunla belirlenen sürenin çok üstünde kalmışlardır .⁽⁷⁾ Müddet-i örfiyyesini tamamlayarak terfi etmeye alışmış ulemâ sınıfı içinden bu uygulamaya karşı çıkanlar , İstanbul dışına sürülmüşlerdir .⁽⁸⁾ Bu tür uzun süreli atamaların Konya için de geçerli olduğu anlaşılmaktadır . Meselâ , Konya kazası kadılığı kendisine tevcih olunan Veliyüddin Efendi'nin bu görevi,

1723-1728 tarihleri arasında 5 yıla yakın sürmüştür (9)

Lâle Devrinin vilâyetleri ilgilendiren en önemli ıslahatı askerî alanda olmuştur . Vezir-i Azam kapılarında Serçeşme ; vilâyet valilerinin maiyyetinde ise Süvari Sekban adı verilen ocak lağvedilmiş, yerine Divangân , Gönüllüyân , Fârisân ve Azabân diye isimlendirilen yeni askerî birlikler kurulmuştur (10) Serçeşme ve Süvari Sekbanlara 1128/1715'te yeni bir düzen verilmek istenmiş fakat , netice alınamamıştı (11) Bunun üzerine III. Ahmed ve sadrazamı İbrahim Paşa , konunun üzerine gitmişler , lağvından sonra da uzun süre bu ocağın kalıntıları ile uğraşmışlardır .

Sadrazam İbrahim Paşa , memlekette uygulanmakta olan malikâne şeklindeki mukataa usûlüne yeni bir şekil vererek halkın vergi yükünü azaltmak niyetinde idi . II. Mustafa zamanında bu uygulamanın başlatıldığını söyleyen RAŞİD'e göre sadrazam , malikâne usûlünü kaldırmaya bile karar vermiştir (12) Konya'daki mukataalarda malikâne usûlünün kaldırıldığına dair bir kayda rastlanmadığı gibi (13) tersine İbrahim Paşa zamanında "ibda' ve ihdas" olunmuş mukataalar bile bulunuyordu (14) Meselâ , âdet-i ağnam resmi onun zamanında mukataa haline getirilmiş , geliri 1138/1725 yılında malikâne olarak oğlu Mehmed Paşa ile müştereki Hatice Sultan Kethudası Mehmed'e verilmiştir (15)

III. Ahmed , Lâle Devri başında , evâsıt-ı Ramazan 1130 /11 Ağustos 1718'de bir hatt-ı hümayunla devletin savaşlarla uğraşmasını fırsat bilen bir kısım ehl-i örften kişiler tayin edilenden fazla vergi almayı alışkanlık haline getirip reaya zulmettiklerini ; artık sulh dönemine girilmiş olup "tekâlif-i şâkka memâlik-i mahrûsede sâkin âmme-i nâsın üzerinden bi'l-küllîye def' ve ref' " olduğunu ülkeye duyurmuştur (16)

Padişahın bu davranışı halkı ümitlendirmiş fakat , verilen söz tutulmamıştır . Daha önce vilayetler ahalisinden çeşitli nedenlerle alınan avarız vergisi kaldırılmadığı gibi , düzenli alınan bir vergi haline getirilmiştir . Seferlerde toplanan "imdad-ı seferiye"⁽¹⁷⁾ , barışta alınan da "hazeriye" adını almıştır .⁽¹⁸⁾ Lâle Devri Konya'sında bu adlarla reayadan vergi toplandığına dair örnekler bulunmaktadır.⁽¹⁹⁾

Diğer taraftan memurlar , reayadan kanun dışı vergi alınmaması hususundaki fermana rağmen eskisi gibi , bildiklerini işliyorlardı . Meselâ , 1131/1719'da Karaman eyaletine tabi Kırşehir kazasında kethudâyeri Osman Ağa ibn el-Hâc Receb , bulunduğu kazaya 660 kuruş sâliyâne tevzi edip toplatmaya başlamıştır . Bunun kanun dışı bir uygulama olduğunu anlayan bir gurup insan mahkemeye varıp "bu sâliyâne kethudâyeri Osman Ağa'nın kendüyi tahlîs için Serçeşme âdemine verdiği 660 kuruş sâliyânesi midir , yahud ferman ile olan tekâlif midir bizim dahi ma'lûmumuz olsun" diyerek kendisini mahkemeye çağırtdıklarında kethudâyeri Osman Ağa , 40-50 nefer adamı ile mahkemeyi basıp "siz benim tevzi eylediğim sâliyâneyi niçün süâl idersiz" deyip şikâyetçileri "âlât-ı harble" ağır bir şekilde yaralamıştır.⁽²⁰⁾

Adaleti tevzi etmekle yükümlü kadı ve naibler de diğer memurlardan geri kalmayarak , kanunla tesbit edilenin dışında baktıkları davalardan ücret almamaları gerekirken, değişik adlarla harçlar ihdas edip halktan zorla alıyorlardı .⁽²¹⁾ Kadı ve naibleri bundan men' eden bir hatt-ı hümayûn , evâsıt-ı C. âhir 1141/15 Ocak 1729 tarihinde sadır olmuştur .⁽²²⁾ Hükümdar burada kadı ve naiblerin yaptıkları işler için "hadd-i

i'tidâl üzere" tayin edilmiş rüsûmu aldıktan başka avarız , cizye , imdâd-ı seferiye ve hazeriye gibi vergilerden kendilerine pay ayırmamalarını istemekte ; bu emre uymayanların şiddetle cezalandırılacakları tehdidinde bulunuyordu . Kadı ve nâibler , bu emr-i şerif sanki kendileri için gönderilmiş gibieski uygulamalarına devam etmekte oldukları , toplanan avarız vergilerinden pay aldıklarını gösteren KŞS . kayıtlarından anlaşılmaktadır⁽²³⁾

Sadrâzâmî İstanbul'a gelen elçilere ziyafetler verdiği ⁽²⁴⁾Avrupalı daimî elçilere izzet ve ikramda bulunduğu bilinmektedir⁽²⁵⁾ Merkez , aynı davranışın vilâyetlerden geçen elçiler için de gösterilmesini zaman zaman istemiştir⁽²⁶⁾ Bu âdetin Lâle Devri'nden sonra daha da yerleşmiş olduğu anlaşılmaktadır ⁽²⁷⁾

Lâle Devri'nde İstanbul'daki mirî saray ve kasırların bakım ve onarımı ile yenilerinin yapılmasına önem verilmiş , büyük inşaat faaliyetlerine girişilmiştir⁽²⁸⁾ Konya'nın da merkezin bu davranışını benimsemiş görünmektedir . Nitekim buradaki Beylerbeyi Sarayı ile "etbâ' için olan konakların" tamirine önem verilmiştir . Lâle Devrinin ilk Karaman Beylerbeyisi vezir Osman Paşa , daha İstanbul'dan hareket etmeden ilgililerden Konya'daki valilere mahsus sarayın ve etbâna ait konakların onarılmasını bir buyruldu ile istemiştir⁽²⁹⁾ Merkezdeki gibi vali sarayına yeni odalar ilâve edilip nakışla süslendiği görülmektedir . 1131/1719 tarihli bir KŞS.'den saraya nakışlı odaların yapıldığı kaydedilmiştir⁽³⁰⁾ Bu yapı tarzına Lâle Devri süresince devam edildiği müşahede edilmektedir . Beylerbeyi Sarayına 1139/1726'da 2 adet "münakkaş" odası "müceddeden" bina olunmuş idi⁽³¹⁾

Lâle Devri İstanbul'unda üst düzey bürokratların kendileri için köşkler yaptırdıkları bilinmektedir . Konya'da görevli yüksek rütbeli memurlardan da saray ve köşk inşalarıyla meşgul olanlar bulunmaktadır . Karaman Beylerbeyisi es-Seyyid İbrahim Paşa , 1138/1725'te kendi parasıyla bir saray yaptırmış , düzenlediği bir vakfiye ile kirasını Şerafeddin Câmî'ne vakfetmiştir⁽³²⁾ İbrahim Paşa Sarayı olarak isim yapmış olan bu eser , valilerin daha önce oturmakta oldukları Eski Saray'a yakın bulunmaktaydı . Bunun için valiler tarafından kiralanmakta ve oturulmaktaydı⁽³³⁾ Keza , başka memur ve halktan zengin olanların da nakışlı evleri bulunuyordu . Meselâ , vekil-i harç Ahmed Ağa , 1131/1719'da menzilini nakışlattırmıştır⁽³⁴⁾ Durak Fakih mahallesinde oturan bazı zenginlerin de "münakkaş" odalı evleri vardı⁽³⁵⁾ Bu akım neticesi Konya'da nakkaşlık gelişmiş , bu işle uğraşan müslim ve gayrimüslim nakış ustaları çoğalmıştır⁽³⁶⁾

Merkezdeki yöneticilerin , Lâle Devri'nde Batı'nın tekniğini Türkiye'ye getirmek istedikleri , matbaayı kurmuş ve çini fabrikaları açmış olmalarından anlaşılmaktadır⁽³⁷⁾ Teknik alanda Konya'da yapılan birşeyin olmadığı görülmektedir . Kitapları eskisi gibi hattatlar yazıyorlardı⁽³⁸⁾ Bu yüzden kitap fiatları oldukça pahalıydı . Oysa ki bu sırada , Konya'daki gayrimüslimlerin ellerinde matbu' inciller bulunuyordu⁽³⁹⁾

Lâle Devrinin en müsbet icraatı , bu dönemde Anadolu'da eşkıyalığın önüne nisbeten geçilmiş olmasıdır⁽⁴⁰⁾ 1130/1718'de Konya ve çevresini şakiler kasıp kavurmuş ; şehrin içine girmeleri tehlikesi bile baş göstermişti⁽⁴¹⁾ Merkezi hükümet Konya'yı bu tehlikeden kurtarmak şartı ile Karaman eyâletini ,

İçel sancağı inzımanı ile Haleb valisi Osman Paşa'ya tevcih etmiştir⁽⁴²⁾ Osman Paşa'nın bu şakileri bertaraf etmesinin hemen arkasından Konya şehrinde büyük bir terör olayı daha ortaya çıktı . Konya sâkinlerinden , sâbık yeniçeri serdari Abdül-fettah Çavuş ve adamları hanlarda ve sokaklarda misafir olarak bulunan müslümanları haksız yere katl , eşya ve emvâlini yağma ettikten mada , ellerinden kurtulup mahkemeye sığınanları da mahkeme binasında öldürmüş ; naibi de katletmek istemişler fakat , kaçtığı için buna muvaffak olamamışlardır⁽⁴³⁾ Osman Paşa bunları yakalatıp haps , merkezden gelen fermanla da idam etmiştir⁽⁴⁴⁾ Bundan sonra Lâle Devri süresince Konya şehrinde kayda değer bir terör olayı görülmemiş ; devlet seferler sırasında eşkıyalığın hortlamaması için sıkı önlemleri zamanında almıştır⁽⁴⁵⁾

Bir ülkede ortaya çıkan sosyal çalkantı , kısa sürede en uzak yerlere sıçrama istidadı gösterir . Nitekim Patrona isyanı sırasında⁽⁴⁶⁾ , yâni 1143/1730 yılında Konya ve çevresinde dahi eşkıyalık hareketinde bir kıpırdanmanın varlığı gözlenmektedir . Meselâ , Konya'da Akşemseddin mahallesi sâkinlerinden bir zimmiyi , bir gurup müslüman şaki öldürmüştür⁽⁴⁷⁾ Bundan başka Konya çevresinde de eşkıya gurupları türemiştir⁽⁴⁸⁾ Merkez , Anadolu'da emniyetin yavaş yavaş kaybolduğunu görerek eşkıya takibi için bazı vezirlerini görevlendirme ihtiyacını hissetmiştir . Diğer taraftan Patrona Halil ve arkadaşlarını kastederek , bu tehlikenin İstanbul'da bile zuhur ettiğini vilâyetlere bildirmiş , müteyakkız olunmasını istemiştir⁽⁴⁹⁾ Bu gelişmeler , mevcut düzene tepkinin sadece İstanbul'da olmadığını , Anadolu'da dahi gayri memnun bir sınıfın bulundu-

ğunu ve isyan noktasına gelindiğini gösterir .

Ahmed REFİK , zevk ü sefasına düşkün , emrinde bir saz takımı bulunan İbrahim Paşa için , "en ziyâde zevki sanatla , Türklere hayatın saadetlerini anlatarak Türkiye tarihinde mü-
him bir devir vücuda getirdi ." demektedir⁽⁵⁰⁾ Gerçekten İstan-
bul'da bu alanda yapılan çalışma kısa sürede semeresini ver-
miş , saz âlemleri halk arasına yayılmıştır . Buna karşılık
taşrada durum tamamen farklıdır . Nitekim -belki İstanbul'da-
ki hayatı görüp - saz çalarak hayatın tadını çıkarmak isteyen-
ler , buralarda aynı müsamaha ile karşılanmıyorlardı . Meselâ,
Konya'da köklü bir İslâm kültürünün varisi olan halkın muhale-
feti ve olaylara merkezden farklı yaklaştığı anlaşılan vilâyet
yöneticilerinin yasaklamaları ile bu tür faaliyetler engelle-
niyordu . Gerçi Konya'da musiki konusundaki çekişmelerin tari-
hi daha Selçuklu dönemine inmektedir . Bazı mutaassıplar ,
Mevlâna'nın ney üfleyip semâ yapmalarına muhalefet etmişler-
di⁽⁵¹⁾ Fakat Lâle Devri musikisi tamamen farklı değerlendiril-
melidir . Çünkü halk nazarında , hattâ ulemâ beyninde mahalle-
lerde bazı abdestsiz namazsız kimselerin çaldığı sazlar , tek-
kelerde çalınanlardan farklı olup , "âlet-i fîsk" idi . Nite-
kim mahallelinin şikâyeti üzerine Çıralu Mescid mahallesinden
meyhaneci Eci zimmî , "âlet-i fîsk" ve tanbur çaldığı için
vali Mehmed Paşa'ya şikâyet edilmiş , vali de mübaşir tayin
ettiği Başçavuş Ağa müzâheretiyle mahkemeye götürmüş ve nâib
Eci zimmînin mahalleden ihracına hüküm vermiştir⁽⁵²⁾ Keza , Lâ-
le Devri'nde müslüman olup saz çalan "lu'b ü lehv" ile meşgul
olan ve camiye cemaate devam etmeyenlerin de mahalleden ihraç-
larına dair davalar bulunmaktadır⁽⁵³⁾

Toplum ne kadar tepki gösterirse göstereceği , idareciler ne kadar cezai müeyyide koyarsa koysun insanların meşreplerine uygun hareket etmeleri bütünüyle engellenemez . Lâle Devri Konya'sında da böyle olmuştur . Konyanın Pera'sı durumundaki İç Kale mahallesi , az-çok bu işleri yürütmede müsait bir durum arz ediyordu . Çünkü , gayrimüslimlerin meyhanesi burada bulunuyordu . Bunun için müslüman olup da gayrimüslimlerle meyhane çalıştıran kadın ve erkekler buraya toplanmışlardır.⁽⁵⁴⁾ Keza , başka mahallelerden zina töhmetiyle çıkarılanlar burada kendilerine bir çevre bulabiliyorlardı.⁽⁵⁵⁾ İçki , diğer mahallelere göre burada daha rahat içiliyordu.⁽⁵⁶⁾

Lâle Devri'nin taşrada kültürel açıdan toplumda ne derece değişiklik husûle getirdiği , merak konusudur . Konya'da Lâle Devri'nden önce , bazı garip inançların varlığı KŞS. kayıtlarından anlaşılmaktadır . Meselâ , bir kız veya kadının saçını birinin habersiz kesmesi , en büyük hakaret olarak telakki ediliyordu . Nitekim gece uyurken saçını kesen kocasından Kerem Dede mahallesinden Cennet bt. Receb boşanmıştır.⁽⁵⁷⁾ Lâle Devrine geçilince bu tür davalara rastlanmamaktadır .

Konya ve çevresinde büyücülük de yaygındı. Bunu daha çok erkekler , sevdiği kadın veya kızı elde etmek için yapıyorlardı.⁽⁵⁸⁾ Şehirde cincilik ve falcılıkla meşgul olup bu arada başka gayri meşru işler çevirenler de vardı . Nitekim , Nehr-i Kâfur mahallesinden cincilik ve falcılık yapmakta olan Molla Mustafa b. Mehmed'le zevcesi Raziye bt. Hüseyin'in büyü yaptırmak için kendilerine gelen genç kızların bekâretini evlerinde sakladıkları erkeklerle izâle ettirdikleri ortaya çıkmış ; mahallelinin bunların cincilik ve falcılık yaptıkları konusunda şahitlik yapmaları üzerine her ikisinin de tazir-

lerine hâkim hükmetmiştir⁽⁵⁹⁾

Mahalle halkının cinciler hakkında ceza alacakları bir şekilde ifâde vermeleri , mahkemenin de bu işle uğraşanlara ceza vermesi , bu işle iştigal edenlerin halk ve ulemâ tarafından sevilmediklerini , Lâle Devrinde bu tür faaliyetlerin hoş karşılanmadığını gösterir .

Lâle Devrini başlatanların eğitim-öğretimde klasik yapıyı değişikliğe götürecek bir ıslahat yapmadıkları bilinmektedir . Konya'da dahi durum aynı olmakla birlikte önceki asırlara göre , yaygın bir eğitim ve öğretimin bulunduğu belgelerden anlaşılmaktadır . Sayıları çoğalan mektep ve medresele-
rin dışında , büyük câmilerin hemen tamamı ile bazı mescit ve zâviyeler , müderris veya dersiâmların verdiği tefsir , hadis , fıkıh ve talim-i Kur'ân dersleri ile âdeta bir okul durumundaydı⁽⁶⁰⁾ Lâle Devrini takip eden yıllarda da Konya'da medrese yapımında çok hızlı bir artış gözlenmektedir⁽⁶¹⁾ Eski-
nin devamı olan bu öğretim kurumlarının Lâle Devrinde ve bundan sonra birden bire çoğalması , muhtemelen halkın Lâle Devri temel felsefesi olarak bilinen yenileşmeye karşı eskiyi muhafaza etmek istemesinden ileri gelmektedir .

Kısaca denebilir ki , Lâle Devri belki İstanbul'daki kadar geniş çaplı olmamakla birlikte Konya'da dahi az-çok etkisini göstermiş , liberalleşmenin zeminini hazırlamıştır .

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

KONYA ŞEHRİNİN FİZİKİ YAPISI

I. Kısa Tarihçesi : Konya adı , Bizans dönemindeki İkonium'un Türkçeleşmiş şeklidir . Lâle Devri belgelerinde de Konya (قونیه) şeklinde geçmektedir .

Konya çevresinde iskânın eskiliği bilinmektedir . Bu yöredeki Çatalhöyük'ün tarihi MÖ. 6000-7000 yıllarına , Karaöyük'ünse Hitit dönemine kadar inmektedir . Karaöyük , o devirde etrafı surla çevrili , önemli bir şehirdi⁽¹⁾ Bununla birlikte Konya'nın ilk kurulduğu yer olan Alâeddin Tepesi çevresinde iskân yeni olup , MS.1000'lerden sonraya tesadüf eder . Hititlerden Firikyalılarına geçmiş , bunlardan sonra bir süre Lidya nüfuzunda kalmış olan Konya , MÖ. IV. yüzyılın ortalarında İran hakimiyetine girmiştir . Bu yüzyılın ikinci yarısında ise İskender , İranlıların egemenliğine son vererek burayı devletine bağlamıştır . Bu devletin yıkılması üzerine Konya , Roma İmparatorluğuna ilhak edilmiştir⁽²⁾ Konya-Alâeddin Tepesi çevresinde gelişme kaydetmesi , bu dönemde olmuştur⁽³⁾ VII. yüzyıl ortalarında başlayan İslâm akınları sırasında Konya , Bizans'ın elinde bulunuyordu . Türkler tarafından fethi , 1071'den hemen sonradır⁽⁴⁾ Anadolu Selçuklu sultanlığına başkentlik yapmış ; bu devletin XIV. yüzyıl başlarında yıkılmasını müteakip Karamanoğullarının eline geçmiştir⁽⁵⁾ Konya'nın Osmanlı topraklarına kesin olarak ilhaki ise Fatih döneminde olmuştur⁽⁶⁾ Osmanlı döneminde Konya , Karaman eyâletinin merkezi haline gelmiştir .

II. Coğrafi Durumu ve İklimi : Konya Anadolu'nun ortagüney kısmında , 38° enlemi ve 32,5° boylamında yer almaktadır. Geniş bir ovanın batısında , arazinin yükselmeye başladığı

yerde kurulmuştur . Biraz daha batı yönünde gidildiğinde , yüzey şekli birden bire yükselmektedir . Şehrin bulunduğu mevkiin yüksekliği genelde 1020-1030 ; ortasındaki Alâeddin Tepesinde ise 1080 metredir . Şehrin batı tarafında yükselen Takkeli Dağ 1400 , Loras Dağı ise 2010 metre yüksekliğindedir⁽⁷⁾ Buna karşılık şehrin doğu ve güneydoğusunda arazi git-tikçe çukurlaşır . Bu yüzden bol yağışlı yıllarda Meram Çayı-nın suları ile kuzeydoğuda , Aslım denen yerde bir göl oluşuyordu . Nitekim bu yer , seyyahlarca göl olarak gösterilmiştir⁽⁸⁾ Burası kurak yıllarda bir bataklık hâlini almakta idi . Karapınar-Konya arasındaki düzlükler ise , çoğu yıllarda Beyşehir gölünden taşıp Suğla gölünden geçen sularla kaplanır , Konya-Adana yolunun bozulmasına ve ulaşımın güçlüğüyle yapılmasına sebep olurdu⁽⁸⁾

İklimine gelince , Konya yazları kurak , kışları soğuk ve kar yağışlı , baharlarda ise bol yağışlı bir iklime sahiptir . Bazı seneler tamamen kurak geçtiği için kıtlık baş gösterdiği de olurdu . Nitekim , 1152/1739'da meydana gelen kuraklık yüzünden , eşkıya müfettişi vezir Abdurrahman Paşa'ya Konya ve çevresi , vermekle yükümlü oldukları para ve yiyeceği eda edememişler ; durumlarına merhameten padişahın fermanı ile vergi vermekten affolunmuşlardır⁽⁹⁾ Kışın çok şiddetli geçtiği yıllara da tesadüf edilmektedir . Bu yüzden mal ve can telefâtı vuku bulurdu . Meselâ , 1714-1715 senelerinde "şiddet-i şitânın kesretinden" birçok insan ve hayvan donarak öldüğünden mada , çeşmelerin su yolları da don ve sel sularından bozulmuştur⁽¹⁰⁾ Keza , 1143/1730'da aşırı yağışlardan dolayı "tuğyân eden sel"de boğulanlar olmuş, şehir merkezinde pek çok iş yeri sel suları altında kaldığından kullanılamaz

duruma gelmiştir⁽¹¹⁾

Konya , Anadolu'ya hemen her yönden gelen kervanların uğrayacağı bir konuma sahipti . Antalya'yı doğuya bağlayan yol , ilkçağlarda da şöhretliydi⁽¹²⁾ İlerde bahsedileceği üzere şehir , İstanbul-Irak , İran-İzmir yollarının kavşak noktasında olup hac ve seferlerde askerî harekât için kullanıldığından büyük bir önem arz ediyordu .

III. İkâmet Alanları: Konya , Lâle Devrinde sur içinde ve dışında ikâmet alanları bulunan bir şehirdir . Bunun için iki bölüm olarak incelenecektir .

a- Şehrin Sur içindeki Sahası:Konya'da en eski yerleşim bölgesi , İç Kale idi . Mahalleler , İç Kale çevresinden başlayarak ikinci sura doğru genişliyordu . Bu mevkide ikâmet alanları ile , iş yerlerinin büyük bölümü yer almaktaydı . Toplu halde bulunan çarşı ve pazar yerleri , Alâeddin Tepesinden doğuya doğru bugünkü eski Kız Öğretmen Okulu -Şems-i Tebrizî-Valilik-Kapı Câmii ile İplikçi Câmii ve Arapoğlu makası arasında serpilmiş durumda idi⁽¹³⁾ Bununla birlikte , gelecekte zikredileceği üzere surun dışında bulunan iş yerleri de vardı . Ayrıca çoğunluğu Selçuklu ve Karamanoğulları dönemlerinden kalma birçok mektep , medrese , hamam ve imaret gibi sosyal tesisler de bu bölümde yer alıyordu⁽¹⁴⁾ (Bk. Konya Şehri Haritası) .

b-Sur Dışı : Konya'nın şehir olarak genişlemesi , daha XIII. yüzyılda olmuştur⁽¹⁵⁾ I. Alâeddin Keykubad tarafından yaptırılan ikinci surun dışında , buranın inşasından çok kısa bir süre sonra kurulmuş tekke ve zâviyeler sayesinde buraya İslâm ahali iskân ve büyük mahalleler teşekkül ettirilmiştir⁽¹⁶⁾

Surun dışında , bazı Selçuklu sosyal yapılarının dışında birçok Osmanlı dönemi eseri de yer alıyordu . Sonraki devirlerde , özellikle XVII. yüzyıl ve Lâle Devrinde köyden kente çeşitli nedenlerle vuku bulmuş göçler neticesi bu mevki- de iskân sahası daha da genişlemiş , pek çok mahalle bu sırada kurulmuştur⁽¹⁷⁾ Sur içindekilerden farklı olarak buradaki mahallelerde oturanların tamamı müslüman idi .

Konya suru dışında Debbaghâne gibi suya ihtiyacı olan meslek kolları eski olmakla beraber , diğer iş sahalarının pek çoğu , Osmanlı devrinde yapılmıştır . Birçok KŞS. ve VAD. belgesinde sur dışında gösterilen Kiremitli , Vâlîde , Şeyh Ahmed Efendi ve Hacı Fettah Çavuş Hanı gibi ticaretin yoğun olduğu yerler , bu dönemin eseri idiler⁽¹⁸⁾

c. Diğer Alanlar :

1. Bağlar ve Bahçeler : KŞS.lerdeki satış kayıtları , şehrin dış surunun bağlık ve bahçelik bölgeyi dışarda bırakacak şekilde çevrildiğini göstermektedir⁽¹⁹⁾ Bununla beraber iki sur arasında küçük çapta bahçelerin bulunduğunu da burada zikretmek gerekir . Nitekim Beyhekim mahallesinde bir taraftan "eski kal'a divarı" diğer taraftan hendek ve yolla mahdûd olup içinde bir havuzu ve çeşitli ağaçları müstemil bir kıta bahçe , 1124/1712'de satılmıştır⁽²⁰⁾

Konya'nın bağ ve bahçeleri , her dönemde seyyahların dikkatini çekmiştir .XVI. yüzyılın başlarında Konya'ya gelen Arap seyyahı Gazzî , "Konya güzel bir şehirdir . Münbit ve mahsuldar ovaları vardır . Ağaçları , çeşitli bahçeler...(ile) baştanbaşa yüce bir güzelliğe , görülmemiş bir bahara maliktir" demektedir⁽²¹⁾

Lâle Devri Konya'sı da bağ ve bahçeler ortasında , şirin bir şehir görünümündedir . Bugünkü Sahib Atâ Câmii ve Şeyh Sadreddin Türbesi hizasından başlayarak batı ve güney yönündeki Hocacihan , Yaka , Köyceğiz , Meram, Dere , Karaöyük , Aymanas , Kara Arslan köylerinden kuzeye doğru Mengene , Saraçoğlundan Alâeddin Musalla ve Parsana'dan Hocacihan'a kadar sur dışında , geniş bir yeşil saha uzanmaktaydı . Yukarda zikredilen sur dışındaki mahallelerin büyük kısmı burada yer alıyordu .

Lâle Devrinde , Konya halkının ekseriyeti , "eyyâm-ı sayfa" şehir içindeki evlerinde kalmayıp bağlarının bulunduğu mahalle veya köylere göçerler ; buralardaki genelde tek odalı ve yazlıklı , örtme , ahır , samanlık , çarış damı (pekmez yapılan yer) gibi bölümleri muhtevi bağ evlerinde otururlardı . Bağlar bozulup pekmezler yapıldıktan sonra , güzün şehirdeki evlerine dönerlerdi⁽²²⁾ Şehirde meskun olup Gödene ve Çayırbağı ile Hatıp köylerinde bağ ve bağ evleri bulunanlar da vardı⁽²³⁾ Bağ aralarında yaptırılmış mescitlerdeki imamlar , "sayf eyyâmında" görev yapmak üzere atanıyorlardı⁽²⁴⁾

Hayvanları bulunan Konya'lıların yazın Kaba Kilise köyü ve Divanlar yaylağına gidip kalırlardı⁽²⁵⁾ Burası muhtemelen kilise ve mağaraların yer aldığı , bugünkü Takkeli Dağ'ın eteğinde , Askerî Mühimmat Deposu'nun bulunduğu yerin üst tarafı oluyordu .

Yaz mevsimleri çok sıcak geçtiğinden şehirde kalanlar , akşamları evlerinin damlarında yatarlardı⁽²⁶⁾

2. Meydanlar : Lâle Devrinde Alâeddin Tepesi , şimdiki gibi boş değildi . Burada meskûn bir saha olup İç Kale , Çıralu Mescit ve Aklan mahalleleri burada bulunuyordu . Evler ,

Alâeddin Câmîinin bitişiğine kadar çıkıyordu⁽²⁷⁾ Bununla birlikte tam tepesi , "hâli meydan" idi⁽²⁸⁾

Konya'nın "At Bazarı meydânı"⁽²⁹⁾ da birçok maksatla ahalinin toplandığı yer olmalıdır .

Ertaş Kapısı dışında Varsana (Parsana) mezraasının bulunduğu mahalde de Konya'nın en büyük meydanı bulunuyordu⁽³⁰⁾ Burası , Selçuklu dönemi meydanı olarak da bilinmektedir . Bayram namazları kılındığından başka , şehre dışardan gelen devlet ricâli de burada karşılanırdı⁽³¹⁾ Lâle Devri Konya valilerinden bazılarının Musallâ'da yaptırdıkları geçici yazlıklarda kalmaları⁽³²⁾ bu meydanın şehir hayatında önemli bir mevki olduğunu gösterir .

IV. Konya Kalesi : Konya Kalesi , Lâle Devrinde İç ve Dış Kaleden meydana geliyordu⁽³³⁾

a- İç Kale : Muhtemelen Roma İmparatorluğu döneminde yaptırılmış olmalıdır . Alâeddin Tepesini çift kat duvarla çevreliyor ; ortasında bir hendek bulunuyordu. ~~Duvarları moloz kuleleri kesme taştan idi~~⁽³⁴⁾ Surun içinde ve dışında iki ayrı hendekin varlığı , belgelerden de anlaşılmaktadır⁽³⁵⁾ Selçuklu döneminde tahkim edilen İç Kale'nin , 6 kapısı bulunuyordu . BAYKARA , bunlardan sadece Sultan Kapısını tesbit etmiştir⁽³⁶⁾ Bir diğeri , Hoca Selmân'ın 832/1428 tarihli vakfiyesinde geçen "derb-i Saîd Âbâdî" / Saîd Âbâdî Kapısı'dır⁽³⁷⁾ Muhtemelen Dış Kale'nin At Pazarı Kapısı yönüne açılıyordu⁽³⁸⁾

Dış Kalesi bulunan yerlerde İç Kale , Osmanlılarda devlete ait belgelerin , vergiden hasıl olan paranın , esnafın kıymetli eşyasının saklandığı ve suçluların hapsedildiği yer haline gelmiştir⁽³⁹⁾ Konya'da kıymetli eşyaların saklandığı yer , Bedesten olmakla birlikte , OĞUZOĞLU'nun tesbit ettiği -

ğine göre , XVII. yüzyılda Zindan Kale bölümü bulunuyordu⁽⁴⁰⁾ Burası , Lâle Devri'nin de en büyük hapishânesidir⁽⁴¹⁾. Mühimmâtla silah deposu olarak da kullanılıyordu . Nitekim , 1136/1723 yılında iskâna memur vezir Mehmed Paşa , kale dizdarından , daha önce Aladağ yörüklerinden alınarak kalede depolanan silahlardan iskân sırasında 50 adet alarak adamlarını silahlandırmıştır⁽⁴²⁾ Konya Kalesinde görevli müstahvızlar , sürekli burada kalmak mecburiyetinde idiler⁽⁴³⁾ İç Kale , aynı zamanda bir iskân sahasıdır⁽⁴⁴⁾ Hıristiyanlar çoğunlukta olduğundan, Konya'nın diğer mahallelerinde yapılması memnu' işler , burada biraz daha kolay icra ediliyordu⁽⁴⁵⁾

b-Dış Kale : Selçuklular zamanında , I. Alâeddin Keykubad tarafından , 618/1221'de yaptırılmıştır⁽⁴⁶⁾ Dış surun 30 metre aralıklarla kuleleri vardı⁽⁴⁷⁾ Lâle Devrinde dış kale , tümüyle ayakta idi⁽⁴⁸⁾ Ertaş Kapısı ile , Aksaray kapısı arasında Debbağların attığı artıkların tıkaması neticesi , hendeklerdeki sular taşmış , kalenin temellerini tehdit eder hale gelmiş ; fakat valinin müdahalesi sonucu tahribatın önüne geçilmiştir⁽⁴⁹⁾ Kuleleri de yerli yerince duruyordu . Nitekim Buğday Pazarının kuzeyinde ve Âyinedâr mahallesindekiler bu dönemin belgelerinde geçmektedir⁽⁵⁰⁾

Dış Kaleyi çevreleyen yaklaşık 15 metre enindeki hendek, savunma maksadı dışında , su baskınlarının önlenmesi için de yapılmıştır⁽⁵¹⁾ Lâle Devrinde de aynı fonksiyonunu sürdürüyor . idi⁽⁵²⁾ Şimdiye kadar Konya dış kalesinin 12 kapısı olduğu ileri sürülüyordu⁽⁵³⁾ Lâle Devrinde , İç kalede olduğu gibi 6 kapısı vardı⁽⁵⁴⁾ Fazlalığın , her kapının iki ayrı isim taşımamasından ileri geldiği anlaşılmaktadır . Bu kapılar şunlardır :

1. Bâb-1 Cedîd (Yeni Kapı)/Taş Kapı : Şimdiki Cedidiye mahallesinde bulunuyordu⁽⁵⁵⁾ Affân Sultan Zâviyesi Bâb-1 Cedîd yakınında , Pirebi Zâviyesi ise dışında yer alıyordu⁽⁵⁶⁾ KONYALI'nın tesbit edemediği Taş Kapu⁽⁵⁷⁾ Bâb-1 Cedîd'in diğer adıdır . Affân Sultan mescidi , Taşkapu mahallesinde gösterilmektedir⁽⁵⁸⁾ Affân Sultan Zâviyesi Bâb-1 Cedîd yakınında olduğuna göre bu zâviyenin mescidinin de burada olması gerekir . Bunun için mescit ve zâviye , buldukları yere yakın olan kale kapılarından Bâb-1 Cedîd ve aynı kapının diğer adı olan Taş Kapı yakınında gösterilmiştir . Kireçhâne de Taş Kapı dışındaydı⁽⁵⁹⁾

2. At Pazarı Kapısı : Burası kalenin en işlek kapılarından biriydi . Konya'nın çarşı ve pazar yerleri bu kapının içinde ve dış tarafında bulunuyordu⁽⁶⁰⁾ Bugünkü Kapı Câmiinin batı yönüne açılıyordu⁽⁶¹⁾

3. Çeşme Kapısı: Konya çeşmelerinin su yolları bu kapıdan giriyordu . Meşhur Ağa çeşmesi de buraya yakın bir yerde idi⁽⁶²⁾ Konevî manzûmesinin doğuyönüne açılıyordu⁽⁶³⁾

4. Ertaş Kapısı : Medrese mahallesindeki Kadeh Eri Câmi ve hamamı⁽⁶⁴⁾ bu kapının dışında yer alıyordu . Varsana mezraası da Ertaş Kapısının dışında gösterilmektedir⁽⁶⁵⁾ 1152/1739'da bu kapının bevvâbı Mehmed idi⁽⁶⁶⁾ Bugünkü Sûd Tekkesi ile Hızır İlyas zaviyesinin kuzeyine açılıyordu⁽⁶⁷⁾

5. Aksaray Kapısı : Eski İş Bankası ile İsmet Paşa İlkokulu arasındaki Debbaghâne yakınında idi . Debbagların artık suları , Aksaray Kapısının yakınından geçen Çirkâb ırmağınâ :

buradan da kalenin hendeğine akıyordu⁽⁶⁸⁾ Bugünkü Bâb-ı Aksaray mahallesi yönüne açılıyordu⁽⁶⁹⁾

6 . Lârende Kapısı : Sâhib Atâ Câmii ve Sultan Hamamı'nın önüne açılıyordu⁽⁷⁰⁾

Lâle Devrinde , sur içindeki mahalleler , kale duvarı ve muhkem kapıları sayesinde eşkıyâ baskınlarına karşı emin oldukları halde sur dışındakiler , bundan mahrum idiler⁽⁷¹⁾ Bu yüzden çok sıkıntılı anlar yaşandığı oluyordu .

Kaleyi , başlarında 10 bin akçe gedik timara mutasarrıf bir dizdar ile⁽⁷²⁾ bir kethudâ⁽⁷³⁾ ve sayıları 1690'da 117'yi bulan⁽⁷⁴⁾ Lâle Devrinde 80 miktarı tahmin edilen⁽⁷⁵⁾ fakat ,

eski düzen bozulduğundan sayıları daha kabarık olması gereken kale müstahvızları koruyordu⁽⁷⁶⁾ Bir de 1400 akçe gedik timara mutasarrıf zurnacısı vardı⁽⁷⁷⁾

V. İmalât ve Ticaret Yerleri : İmalât ve ticaret yerlerinin tesbiti , şehrin o günkü toponomisinin bilinmesi yönünden önemlidir . Bunlardan tesbit edilebilenler , bir harita üzerinde gösterilme cihetine gidilecektir .

a- Hanlar :

1. Kapan Hanı : 868/1464'te Karamanoğlu İbrahim Bey yaptırmış , gelirini aynı yerde bulunan imaret ve medresesine vakfetmiştir⁽⁷⁸⁾ Muhtemelen Rektörlükle eski Belediye arasındaki sahada idi⁽⁷⁹⁾ Bir avlu içinde , iki katlı , bazı bölümleri kemerli idi⁽⁸⁰⁾ Vakfa ait olmayan odaları da bulunan Kapan Hanı⁽⁸¹⁾ Konya'ya dışardan gelen yiyecek ve içecek cinsinden emtianın tartıldıktan sonra diğer han ve pazarlara dağıldığı yerdirdi⁽⁸²⁾ Bu düzenin sürdürülmesi için 1140/1728'de bir fermanın sadır olması⁽⁸³⁾ eski düzenin zaman zaman aksadı-

gını gösterir . Lâle Devrinde bir müsteciri ile Yasef veled-i Körpe adında bir odabaşısı vardı⁽⁸⁴⁾ 1152/1739 senesi icar geliri , 90 kuruş olarak tesbit edilmiştir⁽⁸⁵⁾

2. Kiremitli Han : Türbe önünde olup , II. Bâyezid tarafından yaptırılmıştır⁽⁸⁶⁾ Mevlânâ Dergâhı ile Aziziye Câmii arasında olmalıdır . Yolcu ve hacılara kalmaları için vakfedilmiştir . Duvarları kârgir , üstü kiremitli olup Konya kervansaraylarının en büyüğü idi .1138/1726'da tamire muhtaç olduğu ve 6 kese akçe ile onarılabileceği , bir fermandan anlaşılmaktadır⁽⁸⁷⁾ 1144/1731'den sonra buraya mütevellî ve nâzır tayin edilmesi⁽⁸⁸⁾ onarımın gerçekleştirilerek faal duruma getirildiğini gösterir .

3. Tabhâne Hanı : Mevlânâ Dergâhı yakınında , Selimiye Câmîinin kuzey yönünde , II. Selim'in yaptırdığı imâretle birlikte idi .Üzeri kurşunla kaplı olduğundan Kurşunlu Han olarak da bilinirdi .⁽⁸⁹⁾ 21 C. âhir 1143/1 Ocak 1731'de imâretin derunundaki hanın gölgelikleri ; çeşmesinin künkleri ile , taş kemeri ve havuzunun onarımı için 172,5 kuruş gideceği belirlenmiştir⁽⁹⁰⁾

4. Kurşunlu/Kadri Efendi Hanı : Konya Bedesteni yakınında idi⁽⁹¹⁾ Burası , bugünkü Merkez Bankasının civarı olmaktadır . Kazasker Kadri Efendi , Konya'da yaptırmış olduğu çeşmelerine gelirini vakfetmiştir⁽⁹²⁾ 51 adet odası vardı . Önceleri icarı 12 kuruş iken 1119/1707'de 65 kuruşa çıkmıştır⁽⁹³⁾ Burada kurşun toprağı alınıp satıldığı için , Kurşunlu Han da deniyordu⁽⁹⁴⁾

5. Vâlîde/Arslan Ağa Hanı : IV. Murad'ın annesi Kösem Sultan, Üsküdar'da inşa ettirdiği caminin vakfı olmak üzere , kethudâsı Arslan Ağa'ya yaptırtmıştır⁽⁹⁵⁾ At Pazarı yakınında,

Hacı Fettah Çavuş Hanı bitişğinde⁽⁹⁶⁾ iki katlı , 64 odası ve bir ahır olup , cümlesi bir avlu içinde idi⁽⁹⁷⁾ Lâle Devrinde yerli ve yabancı tüccar , hanın içinde ve dışında kumaş , boğasi , kapama ve attar malı satıyor ; akşamları hankedeki depolarına kilitliyorlardı⁽⁹⁸⁾ Devamlı iş yeri olarak kullanılan odalardan bir kısmında terziler oturuyordu⁽⁹⁹⁾ 1119/1707'de 320 kuruşa icara verilmiştir⁽¹⁰⁰⁾

6. Hacı Hasan Hanı : 15 Şevval 1119/21 Şubat 1704 tarihli bir sicil kaydına göre , Hacı Hasan Câmii mütevellisi olan Mehmed tarafından , Hacı Hasan Câmii yakınında , 1090/1679'da 875 kuruşa , 23 oda olarak inşa ettirmiştir⁽¹⁰¹⁾ Lâle Devrinin işlek hanlarından biriydi .

7. Hasan Efendi/İbâd/Çaylıoğlu Hanı : Keçeciler çarşısında bulunuyordu⁽¹⁰²⁾ İbâdullah Efendi b. Abdülhalim , 1683 yılında satın aldığından⁽¹⁰³⁾ Hasan Efendi Hanı Lâle Devrinde İbâd veya İbâd-Zâde Hanı olarak da anılmaya başlanmıştır⁽¹⁰⁴⁾ Aynı yer bazı belgelerde Çaylı-Zâde Hanı olarak da geçmektedir⁽¹⁰⁵⁾ İki katlı olup 69 odası , ahır ve avlusu ile içinde su kuyusu bulunmaktaydı⁽¹⁰⁶⁾ Müslim ve gayrimüslim tüccar ve yolcuların kaldıkları bir handı⁽¹⁰⁷⁾

8. Saraç-Zâde/Abdulfettah Ağa Hanı : Belgelerde adı , Saraç-Zâde , Abdulfettah Ağa veya Abdulfettah Paşa Hanı olarak geçmektedir⁽¹⁰⁸⁾ 1042/1633'te Abdulfettah Ağa ibn Mehmed tarafından , Şerafeddin mahallesinde , iki katlı olarak yaptırılmıştır⁽¹⁰⁹⁾ XVII. yüzyılın sonlarında tamir ettirilen bu han⁽¹¹⁰⁾ Lâle Devrinde yolcuların kaldığı faal hanlardan biri idi⁽¹¹¹⁾

9. Alaca Han : At Kazarı kapısı dâhilinde , Aksaray kapısı tarafındaki Keçeciler , Helvacılar ve Attarlar çarşıları

yakınında idi . Yeri Mahmud Paşa vakfının, binası ise Mevlânâ soyundan eş-Şeyh Abdülhalim Efendi'nin olan Alaca Han⁽¹¹²⁾ iki katlı idi⁽¹¹³⁾

10. Çelebi Hanı : At Pazarı dışındaki çarşıda idi⁽¹¹⁴⁾ 1119/1707'de harabe olarak gösterilen Mesnevîhân-Zâde Hanı , Çelebi Hanı ile aynı han olmalıdır⁽¹¹⁵⁾ Mevlânâ soyundan olanlara ait idi⁽¹¹⁶⁾ 1126/1714'ten sonra faal durumda olup , Konya dışından misafireten gelenlerin kaldığı bir handı⁽¹¹⁷⁾ Hanın içinde bir de mescidi bulunuyordu⁽¹¹⁸⁾

11. Arıkoğlu/Şerafeddin Hanı ; Şerafeddin Câmîinin doğusunda , mahkeme binası önünde idi⁽¹¹⁹⁾ Şerafeddin Câmîi vakfı olduğundan Şerafeddin Hanı olarak da anılıyordu⁽¹²⁰⁾ XVII . yüzyılda , Arık-Zâde Mehmed Çavuş tarafından yaptırılmıştır⁽¹²¹⁾ İki katlı olup kerpiç ve çatılı idi . 1119/1707'de onarılan bu Han⁽¹²²⁾ büyük bir yangın geçirdiğinden 1151/1738'de 300 kuruş sarf edilerek yeniden yaptırılmıştır⁽¹²³⁾

12. Talaslı/Mazıcı Hanı : Debbaghâne mahallesinde idi⁽¹²⁴⁾ 1127/1715'te harabe iken⁽¹²⁵⁾ bir yıl sonraki KŞS. kayıtlarında faal gösterilen Talaslı Hanı'nda debbağ malzemesinden mazi satıldığından Mazıcı Hanı adını da almıştır⁽¹²⁶⁾

13. Şeyh Ahmed Efendi Kervansaray Hanı : Musâhib Vezir Mustafa Paşa adına babası Şeyh Ahmed Efendi tarafından yaptırıldığından , bu sonuncusunun adıyla anılmıştır . Aziziye Câmîinin yerinde bulunan iki katlı caminin bitişiğinde idi . 1093/1682'de gelirinin bir kısmı , Şeyh Ahmed Efendi Dârü'l-Hadisi'ne vakfedilmiştir⁽¹²⁷⁾ İki katlı , kerpiç ve taş karışımı bir yapıydı . 1113/1701 ve 1119/1707 yıllarında onarılmıştır⁽¹²⁸⁾ Yolcu ve hacıların ikâmetine tahsis edilen bu han-

da Konya valileri , Levendâtı oturttuklarından hacılar , kış günlerinde sokaklarda kalarak mağdur olmuşlar ; durumu vakfın mütevellisi Şeyh Halil , 1133/1720'de İstanbul'a ihbar edince Levendâtın burada kalması yasaklanmıştır⁽¹²⁹⁾

14. Şeyh Ahmed Efendi /Bezirgânlar Hanı : Yukardaki han gibi bu da Şeyh Ahmed Efendi tarafından 1086/1675'te yaptırılmıştır . Bu da Dârü'l-Hadis vakfıdır⁽¹³⁰⁾ 1120/1708'de 3 seneliğine 468 kuruşa icâra verilmiştir⁽¹³¹⁾ 1141/1728'de bir hancı idare ediyordu⁽¹³²⁾ Şeyh Ahmed Efendi Hanlarının yeri-nde hâlen Ahmed Efendi Çarşısı bulunmaktadır .

15. Mehmed Ârif Efendi Hanı : At Pazarı kapısı dâhilinde , Alaca Han'ın kuzeyinde idi . Bir avlunun içinde iki katlı, 100 odası , 1 ahır , 1 kenifi ile dâhilinde 4 , hâricinde 25 dükkânı bulunan Mehmed Ârif Efendi Hanı'nı , 1144/1731'de Mevlânâ postnişini eş-Şeyh es-Seyyid Abdurrahman Efendi , şeyhi bulunduğu Mevlânâ Dergâhına vakfetmiştir⁽¹³³⁾

16. Hacı Abdülfettah Çavuş Hanı : At Pazarı kapısı dışında , Çadır Çeşme yakınında bulunan Hacı Abdülfettah Çavuş Hanı , el-Hâc Abdülfettah Çavuş ibn el-Hâc Mustafa tarafından iki katlı olarak yaptırılmış ; geliri 1124/1712'de kendi adı ile anılan Dârü'l-Hadis'e vakfedilmiştir⁽¹³⁴⁾ Hanın avlusu içinde bir de mescidi bulunuyordu⁽¹³⁵⁾ Vâlide Hanı'nın bitişiğinde yer alan bu hanın⁽¹³⁶⁾ nısıf hissesi , Odabaşıoğlu Mustafa'nın mülkü idi⁽¹³⁷⁾ Tüccar ve yolcuların kaldığı bu hanın 1151/1738'de bir senelik icarı , 4500 kuruştur⁽¹³⁸⁾

17. Dedemoğlu Hanı : At Pazarı kapısı dışında , Vâlide Hanı'nın⁽¹³⁹⁾ güneyinde idi . es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed Efendi el-Nakşibendî ibn es-Seyyid eş-Şeyh Muslihiddin Efendi tarafından inşa ettirilmiş ; geliri Dedemoğlu mahallesinde yap-

tırdığı mescit ile Dedemoğlu köyündeki çeşmeye 1136/1724'te vakfedilmiştir⁽¹⁴⁰⁾ Dedemoğlu Hanı , 10 oda ve büyük bir avlu-yu ihtiva ediyordu . 1138/1725'te faal durumda idi⁽¹⁴¹⁾

18. Cebecioğlu Hanı : Pürçeklü mahallesinde idi. Bura-sı , At Pazarı'nın yakınıdır . Odaları ve samanlıkla ahırını bulunan Cebecioğlu Hanı , avlu içinde küçük bir yapı idi . Nakibü'l-Eşraf es-Seyyid el-Hâc İbrahim Efendi vakfı idi⁽¹⁴²⁾ 1143/1730'da faal bir hanı⁽¹⁴³⁾

19. Nakibzâde Hanı : Bu da yukardaki hanının yakınındaydı . Şimdiki sobacılarla Kapı Câmii arasında idi . Nakiboğlu med-resesinin vakfı idi⁽¹⁴⁴⁾ Vakfiyesinin tarihi Lâle Devrinden ... sonraya tesadüf etmesine rağmen Nakib-Zâde Hanı , 1119/1707 tarihinde mevcut idi⁽¹⁴⁵⁾ Lâle Devrinin faal hanlarından⁽¹⁴⁶⁾

20. Yeğen Ağa Hanı : Karakurd mahallesindeki Yeğen Ağa medresesi bitişiğinde bulunuyordu⁽¹⁴⁷⁾ Biri büyük , diğeri küçük iki ahırını ve 4 odası bulunan Yeğen Ağa Hanı , içinde havuzu olan bir avlu içinde idi . es-Seyyid el-Hâc Mehmed Ağa ibn el-Hâc Mustafa Ağa ibn Mehmed Bey , bu kervansaray hanını yolcuların bedava kalması şartı ile vakfetmiştir⁽¹⁴⁸⁾

21. Hacı Abdullah Hanı : Debbaghâne ve Ali Şerbetî mahallelerinde gösterilen Hacı Abdullah Hanı⁽¹⁴⁹⁾ hakkında fazla bilgi bulunamamıştır .

22. Hacı Şaban Hanı : Şerafeddin Câmii kuzeyinde , Hacı Şaban medresesi⁽¹⁵⁰⁾ bitişiğinde olmalıdır . 1126/1714 ve 1138 /1725 tarihli iki KŞS. kaydından⁽¹⁵¹⁾ faal olduğu anlaşılmaktadır .

23. Hızır Beşe Hanı : Yeri tesbit edilememiştir . Hızır Beşe Hanı'na 1125/1713'te Konya valisinin develeri kira ile konuyordu⁽¹⁵²⁾

b- Çarşı ve Pazar Yerleri : Aynı meslekten olan esnaf , umumiyetle "sûk" denen çarşıların bulunduğu sokaklarda toplu halde bulunurlardı . Çarşılar, Lâle Devrinde Alâeddin Tepesi'-nin doğu ve güneyindeki saha ile , Dış Kalenin At Pazarı kapısı dışında toplanmış durumda idiler .

1. Bedesten : Osmanlı şehirlerinde Bedesten , ticaret alanının merkezidir⁽¹⁵³⁾ Konya Bedesteni de Lâle Devri Konya'-sının önemli bir ticaret yeriydi . Bugünkü Merkez Bankasının hemen doğusundaki sahada yer alıyordu⁽¹⁵⁴⁾ Buranın ibadethânesi olan Davud Ağa Mescidi⁽¹⁵⁵⁾ Fatih zamanında mevcut olduğuna göre , Bedestenin menşei Osmanlı döneminden önceye götürülebilir⁽¹⁵⁶⁾ Lâle Devrindeki 9 kubbeli Bedesten , Kazasker Kadri Efendi tarafından 945/1538'de yaptırılmıştır⁽¹⁵⁷⁾ Bedesten yüksek duvarlarla çevrili olup , kuzey ve güneyinde iki kapısı bulunuyordu⁽¹⁵⁸⁾ İş saatları dışında kapıları , bekçisi tarafından kapalı tutuluyordu⁽¹⁵⁹⁾

Lâle Devrinde , Bedesten içindeki esnaf , ibrişim cinsi kumaş ve dikilmiş elbise; dış tarafındaki dükkanlardakiler ise bezden ve boğasiden kaftanlar satıyorlardı⁽¹⁶⁰⁾

Bedesten , emin bir yer olduğu için mirî hazine ile, halkın kıymetli eşya ve parası , buradaki dolaplarda saklanıyor idi⁽¹⁶¹⁾ Bu işle görevli olan Sancakââr adlı şahıs , 1131/1718 tarihinde ölmüştür⁽¹⁶²⁾

2. Kazzâzlar Çarşısı: Bedestenin bitişiğinde idi . Bedesten dışındaki Takyeciler Mescidi , Kazzâzlar çarşısının mabedi olarak geçmektedir⁽¹⁶³⁾ İpekçi esnafı⁽¹⁶⁴⁾ burada kumaş , dikilmiş elbise , bez ve boğasi kaftan satıyorlardı⁽¹⁶⁵⁾ Lâle Devrinde ticarî etkinliği olan bir çarşıdır⁽¹⁶⁶⁾

3. Eski Pazar Çarşısı : Selçuklu dönemi çarşılarından olduğu için Eski Pazar çarşısı deniyordu⁽¹⁶⁷⁾ Belgelerde Eski Pazar çarşısındaki dükkanlar kale ve kale hendeğine sınır gösterilmektedir⁽¹⁶⁸⁾ Muhtemelen , Alâeddin tepesinin doğusunda bulunuyordu . Bu çarşıda nalbant , demirci , kasap ve bakkal dükkanları yer alıyordu⁽¹⁶⁹⁾ Çarşının bir de camisi vardı⁽¹⁷⁰⁾

4. Uzun Çarşı : İplikçi Câmîinin kuzeyi ile Bedestenin güneyinden itibaren At Pazarı kapısına kadar uzanan çarşı idi. Uzunçarşı , XVI. yüzyılda da önemli bir alış-veriş yeri idi⁽¹⁷¹⁾ Lâle Devrinde dahi önemini koruyan bir çarşıydı⁽¹⁷²⁾

5. İğneciler Çarşısı : Uzunçarşıya açılan sokaklardan biri idi⁽¹⁷³⁾ Lâle Devrinin faal çarşılarından dır⁽¹⁷⁴⁾

6. Tahte'l-Kale Çarşısı : Sipahi Pazarı yakınında gösterilen Tahte'l-Kale Câmii , Attarlar çarşısındaki dükkanların karlığına bakıyordu⁽¹⁷⁵⁾ Bu durumda Tahte'l-Kale çarşısının , At Pazarı kapısının içinde bulunduğu söylenebilir . KONYALI , Tahte'l-Kaleyi Kadı Mürsel Câmii civarında göstermektedir⁽¹⁷⁶⁾ Burada zemini Karamanoğlu İbrahim Bey vakfına bağlı dükkanlar ile şerbetçi , ekmekçi , leblebici ve berber dükkanları yer alıyordu⁽¹⁷⁷⁾

7. Sipahi Pazarı : Sicillerde çok sık geçen Sipahi Pazarı⁽¹⁷⁸⁾ Kürkçü çarşısı yakınında bulunuyordu . Tahte'l-Kale Câmii , Sipahi Pazarı yakınında gösterildiğine göre⁽¹⁷⁹⁾ bir tarafı Tahte'l-Kale Çarşısına dayanan bu pazar , Hacı Hasan Câmii ile Kürkçü mescidi⁽¹⁸⁰⁾ arasında bir sokakta olmalıdır⁽¹⁸¹⁾ Sipahi Pazarında , "koltukçu" denen dellalın halı ve kilim gibi eşyayı açık artırma ile sattığına bakılırsa⁽¹⁸²⁾ burası mahkeme kararıyla malların müzâyede usûlü ile satıldığı "Sûk-ı Sultâniye" olmalıdır⁽¹⁸³⁾

8. Attarlar Çarşısı : At Pazarı Kapısı içinde , Alaca Han⁽¹⁸⁴⁾ ile yanyana bulunuyordu⁽¹⁸⁵⁾ KŞS. kayıtlarına göre , attarların ekseriyeti burada oturuyordu⁽¹⁸⁶⁾

9. Mücellidler Çarşısı : Kapı Câmiinin kuzeybatısında , Şükran mahallesi mescidinin önünden geçen , bugünkü adı Eşref-oğlu sokağında idi . Buraya halen Mücellid mahallesi , bu sokağın sonundaki mescide de Mücellid Mescidi denmektedir . Lâle Devrinde bu mescit , Mücellidler çarşısında gösterilmektedir⁽¹⁸⁷⁾ Bu çarşının bir de su musluğu bulunuyordu⁽¹⁸⁸⁾

10. Helvacılar Çarşısı : At Pazarı kapısı dâhilinde , Alaca Han'ın⁽¹⁸⁹⁾ yakınında idi⁽¹⁹⁰⁾ Helvacılar çarşısında , Ahmed Efendi vakfına bağlı dükkanlar ile , bir musluğun bulunduğu KŞS. kayıtlarından anlaşılmaktadır⁽¹⁹¹⁾

11. Çilingirler Çarşısı : Kilit ve anahtar gibi ince demir işlerini yapan çilingirler , muhtemelen At Pazarı kapısı içinde bulunuyordu⁽¹⁹²⁾ Kilitçiler çarşısı olarak geçen yer⁽¹⁹³⁾ de burası olmalıdır . Lâle Devrinde tüfenkçiler , kundakçılar ile kılıç yapımcılar , çilingirlerle aynı zanaat erbabından kabul ediliyordu⁽¹⁹⁴⁾ Şu halde Çilingirler çarşısı , önemli bir yerdi denebilir . Sicil kayıtlarına sık sık dükkan satışlarının geçmesi⁽¹⁹⁵⁾ bu görüşü teyid etmektedir .

12. Keçeciler Çarşısı : At Pazarı kapısı içinde , bu kapı ile Aksaray kapısı arasında bulunuyordu⁽¹⁹⁶⁾ Yediler Sultan Tekkesi⁽¹⁹⁷⁾ ile Hacı Hüseyin Mescidi⁽¹⁹⁸⁾ ve Alaca Han⁽¹⁹⁹⁾ bu çarşıda yer almaktaydılar . Keçeciler çarşısı , Konya'nın Lâle Devrindeki en büyük çarşılarından biriydi⁽²⁰⁰⁾ Buradaki keçeci dükkanının birçoğunu , Mevlânâ Dergâhı şeyhi Mehmed Ârif Efendi satın almıştır⁽²⁰¹⁾

13. Haffaflar/Araste Çarşısı : Hacı Hasan Camii yakınında idi⁽²⁰²⁾ Araste de belgelerde hemen hemen aynı yerde gösterilmektedir⁽²⁰³⁾ Burası ayakkabı dikicileri ile , yapılmış ayakkabıyı satan haffafların çarşısıdır⁽²⁰⁴⁾ 1128/1715 tarihli KŞS. kaydından Haffaflar çarşısında 14 sene önce , 7 dükkânın yanmış olduğu anlaşılmaktadır⁽²⁰⁵⁾ Buna göre dükkânı kalabalık bir çarşı olmalıdır . Tâceddin mescidi , Haffâflar çarşısının mabedi olarak gösterilmektedir⁽²⁰⁶⁾

14. Postalçılar Çarşısı : Haffaflarla birlikte , Hacı Hasan Câmii yakınında olmalıdır . Çünkü bu iki esnafın işi , birbirine yakın kabul ediliyordu⁽²⁰⁷⁾ Lâle Devrinin en önemli çarşılarından biriydi⁽²⁰⁸⁾ Hükûl Şücâ mescidi , Postalçılar çarşısında bulunuyordu⁽²⁰⁹⁾

15. Külahçılar Çarşısı : Kale içinde , Hacı Hasan ile İplikçi Câmileri arasında , Saraçlarla yanyana bulunuyordu⁽²¹⁰⁾

16. Kürkçüler Çarşısı : Sipahi Pazarı ile Kuyumcular çarşısı yakınında idi⁽²¹¹⁾ Burası , İplikçi Câmiinin güney yönünde , Kürkçü mescidi yakınında olmalıdır⁽²¹²⁾

17. Kuyumcular Çarşısı : Kürkçüler çarşısı ile yanyana bulunuyordu⁽²¹³⁾ İplikçi Câmiinin güney yönünde bir sokak olmalıdır⁽²¹⁴⁾ Bu işle daha çok zimmîler ilgileniyordu⁽²¹⁵⁾

18. Kutucular Çarşısı : Çıkrıkçılar çarşısının bitişiğinde olmalıdır . İki çıkrıkçı dükkânının Kutucular çarşısında gösterilmesi⁽²¹⁶⁾ bu tahmini kuvvetlendirmektedir .

19. Çıkrıkçılar Çarşısı : Kalecik mahallesinde , İplikçi Medresesinin batı yönünde bir sokakta bulunuyordu⁽²¹⁷⁾

20. Saraçhâne Çarşısı : Kalecik mahallesinde , İplikçi Câmiinin yakınında idi⁽²¹⁸⁾ Saraçlarla külahçıların dükkânları

birbirine çok yakın idiler⁽²¹⁹⁾ Muhtemelen bugünkü Ziraat Bankası ile Postahâne binası arasında bir sokakta bulunuyorlardı . Yağmuroğlu Medresesi de burada idi⁽²²⁰⁾ Saraçhâne çarşısının bir de mescidi vardı⁽²²¹⁾

21. Kalaycılar Çarşısı : Kalaycılar çarşısı⁽²²²⁾ muhtemelen , Kale içindeki Şükran mahallesinde bulunuyordu⁽²²³⁾

22. At Pazarı Çarşısı : At Pazarı kapısı dışında , bugünkü Kapı Câmîinin civarında idi⁽²²⁴⁾ Bu çarşıda , at ve märkep pazarları bulunuyordu⁽²²⁵⁾ Mutâflar , demirciler , kasaplar ile semerciler çarşıları da At Pazarı çevresinde yer alıyorlardı⁽²²⁶⁾

23. Debbağhâne : Lâle Devrinin Konya'daki en büyük imâlât yeriydi . Bugünkü İstanbul caddesinin doğu kenarındaki Diğın Câmîi , Sırçalı Mescit ve İsmet Paşa İlkokulunun bulunduğu mevki , Debbağhâne idi⁽²²⁷⁾ KŞS.'lerinde Taşra Debbağhânenin bahsedilmesi⁽²²⁸⁾ iki bölümden meydana geldiğini gösterir . Aksaray Kapısı yakınında gösterilen Debbağhânenin batısında , kale hendeği bulunuyordu . Debbağların artık sularının döküldüğü Çirkâb ırmağı ve suyun bu suyun biriktiği Debbağ Bellesi denen göl⁽²³⁰⁾ kale duvarının yakınında idi . Burada meşhur Ahî Baba ve Aslımcı dükkânlarından başka⁽²³¹⁾ büyük perdah odaları ile kireçlikler ve tiftikçi dükkânları da yer alıyordu⁽²³²⁾

24. Mutâflar Çarşısı : Kıl eşya dokuyan esnafın bulunduğu çarşı idi⁽²³³⁾ OĞUZOĞLU'nun XVII. yüzyılda İplikçi Câmîinin güneyinde tesbit ettiği Mutâflar çarşısı , Lâle Devrinde At Pazarı ile Debbağhâne arasındadır⁽²³⁴⁾ Mutâflar mescidi de bu çarşıda bulunuyordu⁽²³⁵⁾

25. Semerciler Çarşısı : Bâb-ı Aksaray mahallesinde , Debbağhâne ile yanyana idi⁽²³⁶⁾

26. Nalbantlar Çarşısı : At Pazarı kapısı dışında , Se-merciler ve Debbaglar çarşılarına bitişik bulunuyordu⁽²³⁷⁾ Kale hendeğine yakın bir yerde⁽²³⁸⁾ Diğın Camii civarında idi⁽²³⁹⁾

27. Kasaplar Çarşısı : At Pazarı'nın hemen bitişiğinde olup burada şerbetçi dükkânları da bulunuyordu⁽²⁴⁰⁾

28. Demirciler Çarşısı : Kale dışında , At Pazarı yakınında idi⁽²⁴¹⁾

29. Çömlekçiler Çarşısı : At Pazarı kapısı dışında , Buğday Pazarının karşısında idi⁽²⁴²⁾ Sille'de yapılan testiler, buradaki dükkânlarda satılırdı⁽²⁴³⁾

30. Buğday Pazarı : At Pazarı kapısı dışında , kale hendeğinin kenarında , mezbelelik boş bir arasada idi . Mevlânâ soyundan Bayram b. Abdülhad , 1115/1703'te 3 kuruş peşin , senelik 60 akçe icâr ile satın almıştır⁽²⁴⁴⁾ Buğday pazarı yakınında Çömlekçiler çarşısından başka dükkânlarla ekili boş arsa da vardı⁽²⁴⁵⁾

31. Ağaç Pazarı : Binarî mahallesinde idi⁽²⁴⁶⁾ Selçuklu dönemindeki odun pazarı da bu mahallenin yakınında , Sâhib Atâ Dârü'l-Hadîsi civarında bulunuyordu⁽²⁴⁷⁾ Lâle Devrindeki Ağaç pazarı , aynı yer olmalıdır . Sepetçi mescidi ile Ahmed Çelebi Çeşmesi , Ağaç pazarında gösterilmektedir⁽²⁴⁸⁾

32. Kirişhâne : Hayvan barsağından kiriş imâl eden yerler Sarı Yakub mahallesi hâricinde , bağlar arasında bulunuyordu⁽²⁴⁹⁾

33. Kireçhâne : "Sûr hâricinde kireç ihrâk olunur iki adet ocak" , kalenin Yeni kapı dışında idi . Burası , Cedîdiye mahallesi ile Pîr Ebi Tekkesi arasında , Muhacir Pazarı'nın kurulduğu yer civarında olmaktadır⁽²⁵⁰⁾

34. Buzhâne : Buzhâneler , Selçuklu dönemine aittir⁽²⁵¹⁾ Bu yer , Konya dışında , Şeyh Sadreddin yakınında idi⁽²⁵²⁾ Sâhib Atâ vakfına bağlı olup , 1710'da nâzırı Seyyid Ahmed idi⁽²⁵³⁾

VI. Resmî Daireler :

1. Beylerbeyi Sarayı : Konya'da Bizans⁽²⁵⁴⁾ ve Selçuklu dönemlerindeki gibi⁽²⁵⁵⁾ Osmanlı valilerinin oturdukları saraylar da şöhretli idi⁽²⁵⁶⁾ Evliya Çelebi , Konya'nın "Paşa Sarayı meşhurdur"⁽²⁵⁷⁾ derken bu yapının önemini vurgulamış olmaktadır .

Lâle Devrinde Karaman Beylerbeyisi , Devle mahallesinde Bedelci Sarayı adı verilen kârgir bir binada ikâmet ediyordu.⁽²⁵⁸⁾ Burası , bugünkü Hükümet Konağı'nın bulunduğu yerdi . Karaman Beylerbeyi es-Seyyid el-Hâc İbrahim Paşa , buraya yakın bir yerde , Lâle Devrinde ikinci bir saray yaptırdı⁽²⁵⁹⁾ Bedelci Sarayı'na "Eski Saray" denmeye başlanmıştır . İbrahim Paşa , valilerin aileleri ile ikâmet etmeleri için Şeref Şirin mahallesinde , valilere mahsus sarayın yakınında bir de köşk yaptırmış , kirasını Şerafeddin Câmîine vakfetmiştir⁽²⁶⁰⁾

Beylerbeyi Sarayı , Lâle Devrinde sık sık onarılmış , başka yeni odalar da inşa edilmiştir⁽²⁶¹⁾ Tamirat için hazırlanan keşif raporlarından sarayın yapısı hakkında bilgi edinmek mümkün olmaktadır . Bunlara göre Beylerbeyi Sarayı , iki katlı olup üst katta bir "divanhâne" bulunuyordu . Lâle Devrinde yapılan odalar , nakışlı idi . Mescidi , hamamı , havuzu , çeşme ve şadırvanı , ahır ve samanlığı ile çok geniş bir yapı oluyordu⁽²⁶²⁾

OĞUZOĞLU'nun tesbit ettiği XVII. yüzyılın ikinci yarısındaki müstakil mütesellim sarayı⁽²⁶³⁾ Lâle Devrinde bulunmakta , mütesellimler , Beylerbeyi Sarayının bir odasında oturmakta ve işlerini burada görmektedir⁽²⁶⁴⁾

Valilerin yaz aylarında Musallâ mevziinde geçici olarak

yaptırdıkları yazlıkta oturdukları ve divan toplantılarını burada yaptıklarına dair KŞS.'lerde kayıtlar bulunmaktadır.⁽²⁶⁵⁾

2. Kethudâ Konağı : Karaman Beylerbeyi Kethudâsı , Şükran mahallesinde , Salih Ağa Sarayında oturmakta idi . Bu binanın tamirat keşiflerinden kârgir olduğu anlaşılmaktadır . Beylerbeyi Kethudâsı , kendi yetkisi dâhilindeki idarî işlere burada bakıyordu.⁽²⁶⁶⁾

3. Mahkeme Binası : Konya mahkemesi , Şerafeddin Câmîinin kuzeydoğusunda , hâlen mevcut olan Hacı Ali Efendi Muallimhânesinin bitişiğinde yer alıyordu . Evliya Çelebi , Şems Zâviyesini mahkeme yakınında gösterdiğine göre⁽²⁶⁷⁾ eski bir yapı olmalıdır . Asıl adı Yeni Hamam olup , mahkeme binasının hemen batısında bulunduğu için Mahkeme Hamamı olarak anılan yapı⁽²⁶⁸⁾ halen burada mevcuttur.⁽²⁶⁹⁾

Mahkeme binasının yeri , el-Hâc Ali Efendi Mektebinin⁽²⁷⁰⁾ binası ise Kâsım Halife Câmîinin vakfıdır . 993/1585 tarihli bir vakfiyeye göre , Konya kadısı Kasımoğlu Seyyid Mehmed Efendi tarafından yaptırılmış , kirası Kâsım Halife Câmîine vakfedilmiştir . Bu bina bahçe içinde olup iki katlı idi . Matbahi , ahır , yazlık ve kışlık odaları ile kütüphaneyi hâvi bir Konya evi görünümündedir.⁽²⁷¹⁾ Burada bir de çeşme yer alıyordu.⁽²⁷²⁾

4. Hapishâneler : Lâle Devrinde Konya'nın en büyük hapishânesi , İç Kale'de idi.⁽²⁷³⁾ Bunun dışında , küçük çapta hapishânelerde bulunuyordu . Bunlardan biri Konya valisinininki olup Kurşunlu Han'ın içinde yer alıyordu . Nitekim , 25 Zilkade 1138 /25 Temmuz 1726'da burada mahbus iken ölen Süleyman b. Yusuf'un cenazesi , mahkeme tarafından keşf ve muâyene edilmiş ; vücudunda yara ve bere izi olmadığı görülmüştür.⁽²⁷⁴⁾

Mütesellimlerin de kendilerine bağılı bir hapishânesi vardı . Meselâ , 5 Muharrem 1149/16 Mayıs 1736'da Konya mütesellimi olan İsmail Ağa'nın ikinci bölükbaşı Hüseyin Ağa ibn Abdullah'ın hapishânesinde mahbus olan Seyyid Mehmed adlı şahıs , firar etme teşebbüsünde bulununca dur emrine uymadığı için nöbetçilerden Ali tarafından silâhla vurularak öldürtülmüştür (275)

Konya'da , Nakibü'l-Eşrâf Kaymakamının da suç işleyerek ceza almış Seyyidleri koymasına için bir hapishânesi bulunuyor idi (276)

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

DİNİ VE SOSYAL YAPILAR

R- Dinî Mahiyettekiler : Dinî kurumlar deyince , câmi-ler , mescitler ve kiliseler akla gelir .

a. Câmiler :

Konya'da Osmanlı öncesinden kalan câmi ve mescitler , genel olarak hükümdar veya akrabası ile beyler tarafından yaptırılmışlardır . Selçuklu döneminde sayıları azdı⁽¹⁾ Nüfus artışına paralel olarak Osmanlı devrinde halktan da yaptırılan olmuş , âdetleri çoğalmış ; bazı mescitlerse hükümdardan alınan izinle minber konarak câmi haline getirilmişlerdir⁽²⁾ Lâle Devri'nde , özellikle merkezî câmiler , müderrisler ve ders-i âmların talebeye ders verdikleri yerler durumundadır⁽³⁾ Bunlar Selçuklu , Karamanoğulları ve Osmanlı idareleri sırasında yaptırılmışlardır . Lâle Devrinde faal olanlar şunlardır :

1. Alâeddin Câmi : Selçuklu devrinin selâtin câmilerinden olup⁽⁴⁾ Alâeddin Tepesi'ndedir . XVII. yüzyılda yapılan tamirleri bilinmektedir⁽⁵⁾ Lâle Devri'nde çok kalabalık bir personeli vardı⁽⁶⁾ İçinde bir de kütüphânesi vardı⁽⁷⁾

2. Sâhib Atâ Hânîkâh Câmi : Selçuklu veziri Fahreddin Ali tarafından hânîkâh⁽⁸⁾ ve hamamla⁽⁹⁾ birlikte yaptırılmıştır⁽¹⁰⁾ 1114/1702'de onarıldığı KŞS kayıtlarından anlaşılmaktadır⁽¹¹⁾

2. Selçuk Câmi : Selçuklu eseri olup İbrahim Bey İmâreti ve Nizâmiye Medresesi bitişiğinde bulunuyordu⁽¹²⁾ Şu anda mevcut olmayıp , muhtemelen Asri Câmi adı verilen mabet⁽¹³⁾ bunun yerine inşa edilmiş olmalıdır .

3. Kadı İzzeddin Câmi : Selçuklu dönemi câmilerinden olup şu anda yeni yapılı olanı , İmam-Hatip Lisesi bitişiğin-

dedir . Yanında medresesi de vardı⁽¹⁴⁾ Lâle Devri faal câmile-
rindendi⁽¹⁵⁾

4. Hoca Ahmed Fakih Sultan Câmii : Selçuklu dönemi ese-
ri olup , aynı adla anılan mahallededir . Zâviye⁽¹⁶⁾ , hamam ve
türbe ile birlikte idi . Şu anda çatılı olan câminin , tezyi-
natlı⁽¹⁷⁾ zâviyesi ve yıkılmış olan hamamı gibi kubbeli olması
gerekir⁽¹⁸⁾

5. Anber Reis Câmii : Selçuklu dönemi eseri olup Gâzi
Lisesinin batısındadır . ATÇEKEN'in 1866'dan önce yıkıldığını
söylediği bu câmi⁽¹⁹⁾ Lâle Devrinde henüz yıkılmamıştır⁽²⁰⁾ Ha-
len ayaktaki câmi , 1911'de yaptırılmıştır⁽²¹⁾

6. Konevî Câmii : Şeyh Sadreddin-i Konevî manzûmesinde
câmiden başka zâviye , imâret , kütüphâne⁽²²⁾ , mektep ve türbe
de bulunmaktaydı . Konya'nın çok önemli yerlerinden biriydi⁽²³⁾

7. İplikçi Câmii : İlk bânisi , Selçuklu ümerâsından
Şemseddin Altunba'dır⁽²⁴⁾ Şu andaki câmi , XV. yüzyılın ilk
yarısında , Turgudoğlu Ebü'l-Fazl Ahmed Bey tarafından yap-
tırılmıştır⁽²⁵⁾ Lâle Devrinde çok faal bir câmi idi⁽²⁶⁾

8. Kadı Mürsel Câmii : Karamanoğulları ümerasından Kadı
Mürsel yaptırmış olup⁽²⁷⁾ Şu anda Arapoğlu Makasındadır . Lâle
Devrinde , Bayraklı Câmii olarak da biliniyordu⁽²⁸⁾

9. Diğın Câmii : Debbaghâne civarındaydı⁽²⁹⁾ Karamanoğul-
ları döneminde yaptırılmıştır⁽³⁰⁾ Şu anda mevcut olan bu câmi
çarşı içinde bulunduğundan kalabalık bir cemaati vardı⁽³¹⁾

10. Meram/Hatibî-Zâde Câmii : Meram son duraktadır .
Karamanoğulları dönemi eseri olup⁽³²⁾ Lâle Devrinde zâviye ve
hamamı ile⁽³³⁾ meşhur bir câmi idi⁽³⁴⁾

11. Şeyh Vefâ Câmii : Meram'da Durud mevziindedir . Konyalı âlim ve mutasavvıf Şeyh Vefâ⁽³⁵⁾ tarafından XV. yüzyılın ortalarında yaptırılmıştır . Zâviye ve hamamı⁽³⁶⁾ da bulunmakta olup⁽³⁷⁾ kerpiç ve kara örtülü idi⁽³⁸⁾ 100 sene sonraki belgelerde dahi faal görünmektedir⁽³⁹⁾

12. Kasım Halife Câmii : Mevlânâ Kasım ibn Mevlânâ Hayreddin Halife tarafından XVI. yüzyıl başlarında zâviye ,⁽⁴⁰⁾ ve kütüphâne ile birlikte yaptırılmıştır⁽⁴¹⁾ Durud yöresinde bulunuyordu⁽⁴²⁾

13. Şeyh Ahmed Câmii : Şeyh Ahmed Câmii , kendi adı ile anılan mahalledeydi .⁽⁴³⁾ Muhtemelen Karamanoğulları dönemine aittir.⁽⁴⁴⁾

14. Fenarî Câmii : Kalenin Ertaş Kapısı dışındaydı . Yakınında aynı adla anılan hamamla mektebi de vardı⁽⁴⁵⁾ Lâle Devrinde , bir zimmiye 30 kuruş para verecek kadar zengin bir vakfı bulunuyordu⁽⁴⁶⁾

15. Mercan Câmii : Yapım tarihi bilinmeyen câmi , muhtemelen Osmanlı dönemine aittir . Gökteaş mahallesinde idi⁽⁴⁷⁾

16. Hoca Hasan Câmii : XIII. yüzyıl Selçuklu tek kubbeli mescitlerindedir . Minaresinin bir bölümü hâlen mevcuttur⁽⁴⁸⁾ 1131/1718'de iki akçe yevmiye ile sermahfil ve devirhânlığı , Hâfız Mustafa Halife üzerindeydi⁽⁴⁹⁾

17. İnsâriyye/Hüseyin Efendi Câmii : Kalenderhâne mahallesinde gösterilen iki câminin görevlileri arasında benzerlik bulunmaktadır⁽⁵⁰⁾ Muhtemelen Osmanlı devri eseri idi .

18. Nasrî-Zâde Hacı Mehmed Câmii : Vakfiyesinden 1088/1677'de yaptırıldığı anlaşılmaktadır⁽⁵¹⁾ Sadırlar mahallesinde olup bitişğinde bir de muallimhânesi vardı⁽⁵²⁾

19. Kenan Dede/Orta/Yanık Câmii : Vakfiyesinden 1058/1648'de yaptırıldığı anlaşılmaktadır .⁽⁵³⁾ Sadırlar , Südcü mahallesinde bulunuyordu⁽⁵⁴⁾

20. Tahte'l-Kale Câmii : Tahte'l-kale çarşısında bulunuyordu⁽⁵⁵⁾

21. Hacı Mehmed Câmii : Seb'ahân mahallesinde , Hacı Mehmed tarafından yaptırılmıştır.⁽⁵⁶⁾ ÖNDER'in tesbit ettiği 1873 yılı⁽⁵⁷⁾ , yapım değil tamirat tarihi olmalıdır .

22. Sultan Selim/Süleymaniye Câmii : II. Selim yaptırmıştır.⁽⁵⁸⁾ Osmanlı klasik mimarisinin Konya'daki en güzel örneğidir.⁽⁵⁹⁾ Lâle Devri'nin en faal câmisiydi.⁽⁶⁰⁾

23. Şerafeddin Câmii : İlk yapısı XIII. yüzyıla ait iken yıkılmış⁽⁶¹⁾ , yerine bugünkü kubbeli câmi , 1046/1636'da yaptırılmıştır.⁽⁶²⁾ Lâle Devrinin çak cemaati olan camisidir.⁽⁶³⁾

24. Kapı/Çelebi Hüseyin Efendi Câmii : Kalenin At Pazarı kapısı dışındaydı . Mevlânâ soyundan Çelebi Hüseyin Efendi ibn Hasan tarafından XVII. yüzyılın ikinci yarısında yaptırılmıştır . Yıkıldığından 1811'de tekrar inşa ettirilmiştir.⁽⁶⁴⁾ İçinde bir de kütüphânesi vardı.⁽⁶⁵⁾ Bugün olduğu gibi , o zaman da çarşı camii olup cemaati kalabalıktı.⁽⁶⁶⁾

25. Hüseyin Efendi Câmii : Kapı Câmii'ni yaptıran Hüseyin Efendi inşa ettirmiştir . Türbe yakınında , Şeyh Âlimân mahallesinde idi.⁽⁶⁷⁾ Minber koyduran Şeyh Seyyid Hasan'ın adıyla da anılırdı.⁽⁶⁸⁾

26. Musa Hoca Câmii-i Cedidi : Fakih Dede mahallesinde , yine Musa Hoca'nın yaptırdığı mekteple beraberdi.⁽⁶⁹⁾

27. Hacı Mustafa Câmii : Hacı Mustafa tarafından inşa ettirilmiştir . 1135/1722'de bitişğine bir de medrese yaptırılmıştır.⁽⁷⁰⁾ Zincirli Kuyu mahallesindeydi .

28. Nasrî-Zâde Hacı Mehmed Câmii : Debbaghânedede , XVII. yüzyılın ikinci yarısında Nasrullahoğlu el-Hâc Mehmed yaptırmıştır⁽⁷¹⁾ Çarşı câmii olduğundan sadece öğle ve ikindi namazları kılınırdı⁽⁷²⁾

29. Hacı İbrahim Câmii : XVII. yüzyılın ikinci yarısında el-Hâc İbrahim tarafından , Topraklık mahallesinde yaptırılmıştır⁽⁷³⁾

29. Hacı Hasan Câmii : Konya PTT.'sinin arkasındadır . İlk yapısının eski olduğu tahmin edilen Hacı Hasan Câmii , XVII. yüzyılın ikinci yarısında , Hasan b. Yahya tarafından yeniden yaptırılmıştır⁽⁷⁴⁾ Çarşı câmii olduğundan kalabalık bir cemaati vardı⁽⁷⁵⁾

30. Hacı Fettah Câmii : Hacı Fettah mezarlığının bitişiğindedir . Bâlî Beşe mescidinin yerine , 1113/1701'de Abdülfettah Çavuş ibn el-Hâc Mustafa , câmi olarak yaptırmıştır . O zaman kerpiç ve dam örtülü idi⁽⁷⁶⁾

31. Hacı Cemal Câmii : Sadırlar , Hacı Cemal mahallesinde idi . Mescitken cemaati kalabalık olduğu için 1151/1738'de bir fermanla câmi haline getirilmiştir⁽⁷⁷⁾

32. Karga-Zâde Câmii : Ahmed Dede mahallesinde , Karga-Zâde Hacı İsmail tarafından 1151/1738'de câmi haline getirilmiştir⁽⁷⁸⁾

33. Hacı Abdurrahman Câmii : Poladlar mahallesinde , el-Hâc Abdurrahman inşa ettirmiştir⁽⁷⁹⁾

34. Arab-Zâde Hacı Davud Câmii : Sinan Perakendesı mahallesinde olup el-Hâc Dâvud tarafından XVII. yüzyılın ikinci yarısında yaptırılmıştır⁽⁸⁰⁾

35. Araboğlu Hacı Ârif Ağa Câmii : Araplar mahallesinde idi⁽⁸¹⁾ Vakfiyesinden 1149/1736'da Araboğlu Ârif Ağa ibn Ahmed Ağa ibn Ahmed'in yaptırdığı anlaşılmaktadır⁽⁸²⁾

36 . Ayşe Hatun Câmii : Mahallesi tesbit edilememiştir⁽⁸³⁾

37. Ahî Baba/Hacı Süleyman Câmii: Hoca Habib mahallesinde gösterilen Ahî Baba Câmii , şu anda Kadılar sokağındadır. Aynı mahallede gösterilen Hacı Süleyman Câmii ile görevlileri benzerlik gösterdiğinden birlikte telâkki edilmiştir . 1095/1683'te câmi haline getirilmiştir⁽⁸⁴⁾

38. Kurşunlu Câmii : Mahallesi tesbit edilememiştir⁽⁸⁵⁾

39. Ulurmak Mahallesi Baş Câmii : Ulurmak mahallesi , Köprübaşı mevkiinde idi . Mescitken 1134/1721'de Seyyid Hacı Mehmed ibn Hacı Mustafa tarafından minber koydurtulmuştur⁽⁸⁶⁾

40. Şeyh Ahmed/Musâhib Mustafa Paşa Câmii : IV. Mehmed'in musâhibi Mustafa Paşa⁽⁸⁷⁾ babası Şeyh Ahmed Efendi'ye 1087/1676 yılında yaptırtmıştır⁽⁸⁸⁾ Altı çarşı , üstü câmi idi⁽⁸⁹⁾

41. Câmi-i Cedîd : Hoca Habib mahallesinde idi^(89a)

b. Mescitler : Mahallelerde bulunanlardan başka medrese, zâviye ve esnaf çarşılarında da mescitler vardı . Buldukları mahalleye adlarını verirlerdi⁽⁹⁰⁾ Selçuklu mescitleri küçük ve kare planlı olmasına⁽⁹¹⁾ karşılık , Osmanlı dönemindekilerde plan birliği bulunmamaktadır . Kerpiç , kârgir , düz dam veya çatılıdır . Bir kaçının dışında mimarî özellikleri bulunmamaktadır . Bu yüzden büyük çoğunluğu günümüze kadar gelememiştir . Lâle Devri'nde hizmet verenlerden tesbit edilebilenler aşağıdadır :

1. Abdülaziz Mescidi : Adını verdiği mahallede , tek kubbeli Selçuklu dönemi mescididir⁽⁹²⁾ İlk mescidin çinili olduğu tahmin edilmektedir⁽⁹³⁾

2. Abdülmümin/Mağribî/Yediler Mescidi : Nasuh Bey mescidi yakınındadır⁽⁹⁴⁾ Tek kubbeli Selçuklu mescidi olup⁽⁹⁵⁾ bitişğinde zâviyesi de vardı⁽⁹⁶⁾

3. Akıncı Mescidi : Küçük Karatay Medresesinin arkasında idi . 1932'de yıktırılmıştır⁽⁹⁷⁾ Selçuklu devlet adamlarından Cemâleddin ibn İshak yaptırmıştır⁽⁹⁸⁾

4. Ali Gav Mescidi : Ali Gav mahallesinde gösterilmektedir⁽⁹⁹⁾ Selçuklu devri mescitlerindedir⁽¹⁰⁰⁾

5. Baba Sultan Mescidi : Hacı Eymir mahallesindeydi⁽¹⁰¹⁾ KONYALI , Selçuklu mescidi olduğu görüşündedir⁽¹⁰²⁾

6. Hâtuniye/Devlet Hatun Mescidi : Şems mahallesinde olup hâlen minareâi ayaktadır⁽¹⁰³⁾ Onarım keşiflerinden Lâle Devri'nde tek kubbeli ve minaresinin iki şerefeli olduğu anlaşılmaktadır⁽¹⁰⁴⁾

7. Eflâtun Mescidi : Alâeddin Tepesinde , kiliseden çevirme bir mescitti⁽¹⁰⁵⁾ Lâle Devrinde tamir edilmiş olup , tek kubbeli idi⁽¹⁰⁶⁾

8. Fahrünnisâ Mescidi : Kurb-ı Cedîd mahallesinde idi⁽¹⁰⁷⁾ KONYALI , Selçuklu devri mescidi olarak kabul eder⁽¹⁰⁸⁾

9. Ferhûniye/Başarabey Mescidi: Ferhûniye mahallesinde⁽¹⁰⁹⁾ olup tek kubbeli Selçuklu mescididir⁽¹¹⁰⁾

10. Galle-i Cerib Sultan Mescidi/Erdemşah Mescidi: İplikçi Câmîinin güney yönünde , sokağın içindedir⁽¹¹¹⁾ KONYALI, bunun Sürur (Server) Ağa mescidi olarak da bilindiğini söylemektedir . Selçuklu tek kubbeli mescitlerindedir⁽¹¹²⁾

11. Hızır Sultan Mescidi : Binari mahallesinde gösterilen mescit⁽¹¹³⁾ Hızır İlyas Zâviyesine⁽¹¹⁴⁾ ait olmalıdır . Çevresindeki Selçuklu yapıları gibi⁽¹¹⁵⁾ kubbeli olduğu düşünülebilir .

12. Halkabegûs Mescidi : Kalenderhâne mahallesindedir⁽¹¹⁶⁾ Selçuklu dönemi tek kubbeli mescitlerinden olup bitişiginde zâviyesi de bulunuyordu⁽¹¹⁷⁾.

13. Kadem Eri Mescidi: Medrese mahallesinde olup⁽¹¹⁸⁾ yakınında Kadem Eri Hamamı bulunuyordu⁽¹¹⁹⁾ Hamam gibi muhtemelen mescit de kubbeli idi .

14. Kalenderhâne/Hacı Kalender Mescidi : Kalenderhâne'nin mescidi olabilir⁽¹²⁰⁾ Öyle ise zâviyesi gibi⁽¹²¹⁾ Selçuklu eseridir .

15. Mahmud Mescidi : Ali Şerbetî mahallesinde⁽¹²²⁾ Selçuklu mescididir⁽¹²³⁾

16. İbn Tuti Mescidi : Aynı adla anılan mahallede , tek kubbeli Selçuklu mescidi idi . 1115/1703'te kubbesi yıkıldığından düz damla örtülmüştür⁽¹²⁴⁾

17. Kadı Alemsâh Mescidi : Gazi Alemsâh mahallesinde idi⁽¹²⁵⁾ Halen mevcut olan mescit , yeni yapıdır⁽¹²⁶⁾

18. Şekerfurus Mescidi : Aynı adla anılan mahallede olup Selçuklu devri eseri idi⁽¹²⁷⁾ şimdiye kadar tek kubbeli olarak bilinmekte idi .Lâle Devri kayıtlarında ise çift kubbeli gösterilmektedir⁽¹²⁸⁾ XX. yüzyıl başlarındaki tamiratta , esaslı değişikliğe uğradığı anlaşılmaktadır .

19. Seyyid Ulvi Mescidi : Hacı Eymir mahallesinde , tek kubbeli Selçuklu mescidi iken⁽¹²⁹⁾ 1924'te yıktırılmıştır⁽¹³⁰⁾

20. Şifâhâne (Sakahâne) mescidi : Tek kubbeli , Konya Dârü's-Şifâsı mescididir⁽¹³¹⁾ Halen Adliye'nin batısındadır .

21. Sungur Mescidi : Sungur Hamamı⁽¹³²⁾ yakınında , Selçuklu devri mescitlerinden olmalıdır⁽¹³³⁾

22. Sırçalı Mescit : Debbaghâne'de idi⁽¹³⁴⁾ Çarşıda olduğundan iki vakit namaz kılınırdı⁽¹³⁵⁾

23. Sırçalı Sultan/Demirci Hacı Mescidi : Bordabaşı mahallesindeki Sırçalı Sultan/Miskinler Tekkesi⁽¹³⁶⁾ bitişğinde idi⁽¹³⁷⁾ Lâle Devrindeki Demirci Hacı'nın yaptırdığı mescittir. İlk mescit , Selçuklu dönemi ve tek kubbeli olması gerekir⁽¹³⁸⁾.

24. Tercüman/Hacı Eymir Mescidi : Hacı Eymir mahallesinde bulunuyordu . Selçuklu döneminde yaptırılmıştır⁽¹³⁹⁾ Lâle Devri'nde Minareli mescit denmesi⁽¹⁴⁰⁾ minareli olduğuna işaret eder .

25. Sincarî Mescidi : Sincarî mahallesinde⁽¹⁴¹⁾ Selçuklu dönemi mescitlerindedir⁽¹⁴²⁾

26. Keykâvus Kızı Fatma Hatun Mescidi : Zâviye ve türbe ile birlikteydi⁽¹⁴³⁾ Lâle Devri'nde kerpiçten ve düz dam olup⁽¹⁴⁴⁾ ilk yapının çevresindeki Selçuklu yapıları gibi kubbeli olduğu düşünülebilir .

27. Pîr Esed Mescidi : Zâviye⁽¹⁴⁵⁾ ve dârü'l-huffâz ile birlikte idi⁽¹⁴⁶⁾

28. Tâcü'l-Vezir Mescidi : Medrese ve dârü'l-huffâz ile birlikte idi⁽¹⁴⁷⁾

29. Sâhib Atâ Dârü'l-Hadis Mescidi : Sâhib Atâ Dârü'l-Hadis Medresesinin bitişğinde idi⁽¹⁴⁸⁾

30. Zenburî Mescidi : Hacı Eymir mahallesindeydi⁽¹⁴⁹⁾ Selçuklu tek kubbeli ve kalın minareli mescitlerindedir⁽¹⁵⁰⁾

31. Zevle Sultan Mescidi : Zevle mahallesinde⁽¹⁵¹⁾ tek kubbeli Selçuklu devri yapısıdır⁽¹⁵²⁾

32. Davud Ağa Mescidi : Konya Bedesteni yakınında idi . 1919'da yıktırılmıştır⁽¹⁵³⁾ Karamanoğulları dönemi eseri olup çarşıda bulunduğu için . öğle, ikinci namazları kılınırdı⁽¹⁵⁴⁾

33. Dursunoğlu Mescidi: Kubbeli ve minareli Karamanoğul-

ları dönemi mescitlerindendir⁽¹⁵⁵⁾ Bitişiginde medrese de vardı⁽¹⁵⁶⁾ 1150/1737'de onarılmıştır⁽¹⁵⁷⁾

34. Dânişmend Mustafa/Hacı Âdil Mescidi : Tahtatepen Câmîinin yerindeydi⁽¹⁵⁸⁾ Âdil ibin Ali'nin 838/1434'te vakıflar tahsis etmesinden sonra , Hacı Âdil Mescidi olarak da anılmaya başlanmıştır⁽¹⁵⁹⁾ Hacı Âdil Dârü'l-Kurrâsı da buruda idi⁽¹⁶⁰⁾

35. Karamanoğlu İbrahim Bey Mescidi : İbrahim Bey İmâret ve medresesi ile bir arada bulunuyordu⁽¹⁶¹⁾

36. Kürkçü Mescidi : Kürkçü mahallesinde , hamam ve dârü'l-huffâz ile beraberdi⁽¹⁶²⁾ Şu andaki mescit çatılıdır .

37. Fuarın bitişiginde dir . Karamanoğulları ümerasından Şazbey yaptırmıştır⁽¹⁶³⁾ Zâviye ve hamamı da buradaydı⁽¹⁶⁴⁾

38. Şeyh Hasan-ı Rumî Mescidi : Şeyh Osman-ı Rumî mahallesinde , Karamanoğulları dönemine ait kubbeli türbesi halen mevcuttur⁽¹⁶⁵⁾ Zâviye ve dârü'l-huffâzı da bulunuyordu⁽¹⁶⁶⁾

39. Şeyh Osman-ı Rumî Mescidi : Şeyh Osman-ı Rumî mahallesinde , türbesi ile birliktedir . Lâle Devrinde zâviyesi de vardı⁽¹⁶⁷⁾ Şu andaki mescit ve türbe betonarmedir .

40. Şems-i Tebrizî Mescidi : Karamanoğulları döneminde yaptırıldığı zannedilmektedir . Zâviye , türbe ve muallimhânesi ile büyük bir manzume idi⁽¹⁶⁸⁾

41. Şultan Alâeddin Mescidi : At Pazarı civarındaydı . Karamanoğlu Alâeddin Bey tarafından yaptırılmıştır⁽¹⁶⁹⁾

42. Nasuh Bey Mescidi : Karamanoğulları dönemi kubbeli mescitlerindendir . Medrese , dârü'l-huffâz ve zâviye ile birlikte idi⁽¹⁷⁰⁾

43. Abacıoğlu Mescidi : Dört Vukiyye mahallesinde , Aba-

cioğlu Hacı Veli tarafından yaptırılmıştır⁽¹⁷¹⁾.

44. Abdulfettah Paşa Mescidi : Fakih Dede mahallesinde olup 1676'da tamir ettirilmiştir . Kerpiç ve düz dam idi⁽¹⁷²⁾

45. Abdülhalim/Sarı Yakub Mescidi : Sarı Yakub mahallesinde idi . XVII. yüzyılda Abdülhalim Hoca yaptırmıştır⁽¹⁷³⁾

46. Abdülhay Çelebi Mescidi : Abdülmü'min mahallesinde idi⁽¹⁷⁴⁾ XVIII. yüzyılda yaptırılmış olmalıdır .

47. Affân Sultan Mescidi : Taşkapı mahallesinde idi . Affân Sultan Zâviyesi ile⁽¹⁷⁵⁾ birlikte olmalıdır .

48. Ahmed Ağa Mescidi : Türbe mahallesinde olup Ahmed Bey Câmii olarak da biliniyordu⁽¹⁷⁶⁾

49. Akşemseddin Mescidi : Konya Kalesi dâhilinde idi⁽¹⁷⁷⁾

50. Alaca Mescit : Tekke mahallesinde bulunuyordu⁽¹⁷⁸⁾

51. Ali Baba Mescidi : Dedemoğlu mahallesindeydi .⁽¹⁷⁹⁾

52. Ali Efendi Mescidi : Kerem Dede mahallesinde olup Ali b. Abdüsselâm yaptırmıştır⁽¹⁸⁰⁾

53. Ali Paşa Mescidi : Topraklık mahallesinde olup Ali Fakih mescidi olarak da anılmaktaydı⁽¹⁸¹⁾ Kanunî döneminde , Konya valilerinden Ali Paşa yaptırmıştır⁽¹⁸²⁾

54. Arıkoğlu Mescidi : Sinan Perakendesı mahallesinde olup⁽¹⁸³⁾ Şerafeddin camii bânisi Arıkoğlu Memi Bey yaptırmıştır.

55. Aşağı Mescit : Ulurmak mahallesinde bulunuyordu⁽¹⁸⁴⁾

56. Aşıkoğlu/Uzunoğlu Mescidi: Aksinne mahallesindeydi .⁽¹⁸⁵⁾

57. Aşağı Mescit : Şükran mahallesindeydi . 1119/1707'de onarılmıştır . Kerpiç ve düz dam örtülü idi⁽¹⁸⁶⁾

58. Aşağı/Kayyım-Zâde Mescidi : Medrese mahallesindeydi⁽¹⁸⁷⁾

59. Abdi Subaşı Mescidi : Aksinne mahallesinde olup Abdi Subaşı tarafından yaptırılmıştır⁽¹⁸⁸⁾

60. Ali Hoca Mescidi: Aksinne mahallesinde, Ali Hoca yaptırmıştır (189)
61. Bayrakdâr Hacı Ali Mescidi: Sinan Perakendeside (190)
62. Bedel Sûfî Mescidi : Pir Paşa mahallesindeydi (191)
63. Bekmezci Mescidi : Esenlü mahallesinde (192) Kiremitli Han yakınında bulunuyordu (193)
64. Bostancı Mescidi : Binarî mahallesindeydi (194)
65. Bezirci-Zâde/Hacı Ahmed Mescidi : Kalenderhâne mahallesinde idi . Bezirci-Zâde Ahmed tarafından yaptırılmıştır (195)
66. Çarşamba Mescidi : Haffaflar çarşısında (196) Bugünkü PTT. binasının bulunduğu yerde, tek kubbeli bir mescitti (197)
67. Çatakçı/Dengiş (دنگیش) Mescidi : Kalenin Çeşme kapısı yakınında , Dengiş mahallesinde bulunuyordu (198)
68. Çıralı Mescit : Aynı adla anılan mahalledeydi (199)
69. Dibekli Mescit : Aksinne mahallesindeydi (200)
70. Dilâver Ağa Mescidi : Yeri tesbit edilememiştir (201)
71. Direkli Mescit : De Hudâ mahallesindeydi (202)
72. Durak Fakih Mescidi : Durak Fakih mahallesindeydi (203)
73. Emirler Mescidi : Hâlen Emir Halil mescidi olarak bilinir . Hoşhân mahallesinde , Seyyid Hacı Mustafa yaptırmıştır (204)
74. Emrullah Efendi Mescidi : Fakih Bede mahallesinde , muallimhânesi ile birlikte idi (205)
75. Eskiciler Mescidi : Aksinne mahallesindeydi (206)
76. Ezelî-Zâde Mescidi : Karakayış mahallesinde olup XVI. yüzyılda Ezelî-Zâde yaptırmıştır (207)
77. Gözoğlu Mustafa Mescidi : Nehr-i Kâfûr mahallesinde bulunuyordu (208)
78. Hacı Bekir Mescidi: Pîr Esed mahallesinde , el-Hâc Bekir b. İbrahim yaptırmıştır (209)
79. Hacı Emirhân/Hacı Âyinehân Mescidi : Pürçeklü ma-

hallesinde , Hacı Âyinehân bina eylemiştir .⁽²¹⁰⁾

80. Hacı Gazi Mescidi : Ahmed Dede mahallesindeydi . XVIII. yüzyıl başında el-Hâc Âyine Hoca tarafından yaptırılmıştır.⁽²¹¹⁾

81. Hacı Hüseyin/Keçeciler Mescidi : At Pazarı kapısı dahilinde , Keçecilerdeydi . Hacı Hüseyin yaptırmıştır . Bu, Sipahi çarşısındaki Veznedâr Hüseyin Ağa Câmii ile aynı olmalıdır . Yediler mahallesindeki Hacı Hüseyin mescidi de burasıdır.⁽²¹²⁾

82. Hacı Hüseyin Mescidi : Zincirli Kuyu mahallesinde , Hacı Hüseyin ibn Hacı Mustafa tarafından 1131/1719'da yaptırılmıştır.⁽²¹³⁾

83. Hacı İshak Mescidi : Öyle Bekledi mahallesindeydi .⁽²¹⁴⁾

84. Hacı Mustafa Mescidi : Dedemoğlu mahallesinde , Hacı Mustafa yaptırmıştır.⁽²¹⁵⁾

85. Hacı Mü'min Mescidi : Akıncı mahallesindeydi.⁽²¹⁶⁾

86. Hacı Receb Mescidi : Mücellid/Cildhâne mahallesinde yani Mücellidler çarşısındaydı.⁽²¹⁷⁾

87. Hacı Pirî Taşlı : Sadırlar mahallesindeydi.⁽²¹⁸⁾

88. Hacı Yusuf Mescidi : Sadırlar mahallesindeydi.⁽²¹⁹⁾

89. Hacı Zekeriya /Yusuf Halife Mescidi : Kalenderhâne mahallesinde bulunuyordu.⁽²²⁰⁾

90. Hâkçı Sücâ/Postalçılar/Eski Pazar Mescidi : Postalçılar ve Eski Pazar arasındaydı.⁽²²¹⁾

91. Hacı Şaban Mescidi : Şeyh Âlimân mahallesinde , el-Hâc Şaban tarafından yaptırılmıştır.⁽²²²⁾

92. Hızır Baş/Hâzır Baş Mescidi : Aksinne mahallesindeydi.⁽²²³⁾

93. Hoca Faruk Mescidi : Hoca Faruk mahallesindeydi.⁽²²⁴⁾

94. Lâ'l Paşa Mescidi : Beyhekim mahallesindeki zâviyesi⁽²²⁵⁾ bitişiginde idi⁽²²⁶⁾.

95. Kadri Efendi Mescidi : Kanuni döneminde , Kadri Efendi yaptırmış olmalıdır . Konya'da çeşmeleri de vardı⁽²²⁷⁾ Mahallesi tesbit edilememiştir⁽²²⁸⁾.

96. Hoca Habib Mescidi : Aynı adla anılan mahalledeydi.⁽²²⁹⁾

97. Kenanbey-Zâde Mescidi : Yenice mahallesindeydi⁽²³⁰⁾.

98. Kömürcü Hacı Derviş Mescidi : Öyle Bekledi mahallesi mescidi idi⁽²³¹⁾.

99. Mahmud Paşa Mescidi : Topraklık mahallesi yakınında, Mahmud Paşa 984/1576'da yaptırmıştır⁽²³²⁾.

100. İhtiyâreddin/Kayalı Mescit : İhtiyâreddin mahallesinde bulunuyordu .Kayalı mescit olarak da bilinirdi⁽²³³⁾.

101. Mecma'u'l-Bahreyn Mescidi : Mevlânâ ile Şems'in ilk buluştukları yerde yapılmış olmalıdır⁽²³⁴⁾ Faal bir mescitti⁽²³⁵⁾.

102. Mezid Mescidi : At Pazarı kapısı içinde , Alaca Han yakınında bulunuyordu⁽²³⁶⁾.

103. Minareli Mescit : De Hudâ mahallesindeydi⁽²³⁷⁾.

104. Molla Veli Mescidi : Nehr-i Kâfûr mahallesindeydi⁽²³⁸⁾.

105. Mustafa Hoca Mescidi : Akbaş mahalle mescidiydi⁽²³⁹⁾.

106. Mutaflar Mescidi : Mutaflar çarşısında⁽²⁴⁰⁾.

107. Nerdibanlı Mescit : Çifte Merdiven mahallesindeydi⁽²⁴¹⁾.

108. Hacı Hüseyin Mescidi : Bağ-ı Evliyâ mahallesindedir⁽²⁴²⁾.

109. Osman Ağa Mescidi : Eflâtun mahallesinde , kale hen- deği kenarındaydı .XVII. yüzyılda , Osman Ağa yaptırmıştır⁽²⁴³⁾.

110. Osman Efendi Mescidi : Şeyh Âlimân mahallesinde , el-Hâc Osman tarafından yaptırılmıştır⁽²⁴⁴⁾.

111. Osman Mescidi : Fakih Dede mahallesindeydi⁽²⁴⁵⁾.

112. Osman Odabaşı Mescidi : Zincirli Kuyu mahallesinde bulunuyordu (246)

113. Örtmeli Mescit : Durak Fakih mahallesindeydi (247)

114. Pîr Paşa Mescidi : Sadrazam Pîr Mehmed Paşa (248) zâviye , imâret ve hamamla birlikte yaptırmıştır (249) Osmanlı mimarî tarzındaki mescit , 1152/1739'da onarılmıştır (250)

115. Pinti Hamid Mescidi : Bâb-ı Aksaray mahallesinde, mekteple birlikteydi (251)

116. Saraçhâne Mescidi : Saraçhâne çarşısında idi (252)

117. Sarı Hasan Mescidi : Sarı Hasan mahallesindeydi (253)

XVIII. yüzyıl başlarında yaptırılmış olmalıdır (254)

118. Saruhânoğlu Mescidi : Aksinne mahallesindeydi (255)

119. Seferoğlu Mustafa/Ebubekir Mescidi : Sadırlar , Kacyacık mahallesindeydi (256)

120. Sepetçi Mescidi : Ağaç Pazarında bulunuyordu (257)

121. Seyyid Halil Mescidi : Şeyh Âlimân mahallesinde olup Seyyid Halil tarafından yaptırılmıştır (258)

122. Sinan Çelebi Mescidi : Kurb-ı Cedîd mahallesindedir. aş-Seyyid Sinan Çelebi ibn es-Seyyid Şahin , 1114/1702'de inşa ettirmiştir (259) Kerpiç yapı olmalıdır . Bugünkü mescit 30-40 sene önce yeniden yaptırılmıştır .

123. Şehinşah/Tahtalı Mescit: Ertaş kapısı içinde , Kemal Garib mahallesindeydi (260) KONYALI , bunun Ferhuniye mescidi olduğu görüşündedir (261) Herhâlde farklı ve ahşap bir mescit olmalıdır .

124. Şücâ'-Zâde Mescidi : Ahmed Fakih mahallesinde olup muhtemelen Şeyh Şücâüddin evlâdından biri yaptırmıştır (262)

125. Tâceddin Mescidi : Haffâflar çarşısında idi (263)

126. Tahtalı Mescit : Hoca Habib mahallesindeydi⁽²⁶⁴⁾

127. Tursucu Mescidi : Mahallesi belirlenememiştir⁽²⁶⁵⁾

128. Takyeciler Mescidi : Bedesten yakınında , Kazzâzlar çarşısında , muallimhânesi de bulunan bir mescitti⁽²⁶⁶⁾

129. Uyvarî Ali Ağa Mescidi : Uyvarî Ali Ağa tarafından Meram'da yaptırılmıştır . Mektebi de bulunuyordu⁽²⁶⁷⁾

130. Yusuf Beyoğlu Mescidi : Civar mahallesinde , harap vaziyetteki mescit , XVIII. yüzyılın ilk yarısında , Mevlânâ postnişini es-Seyyid eş-Şeyh Ârif Mehmed tarafından yeniden yaptırılmıştır⁽²⁶⁸⁾

c. Kiliseler : Gayrimüslimlerden Rum ve Ermenilerin kiliseleri , İç Kale'de yanyana bulunuyorlardı⁽²⁶⁹⁾

Rum kilisesi , 1250/1834'te tamir edilmiştir⁽²⁷⁰⁾

Bunların dışında Selifar (Selver) mevziinde 1119/1707'de ayakta olan bir kilise , 1125/1713'te harabe durumdadır⁽²⁷¹⁾

Kezâ , Selifar'da gösterilen Kilise Mescidi⁽²⁷²⁾ Eflâtın Mescidi gibi⁽²⁷³⁾ kiliseden çevrilmiş olmalıdır .

Karaman eyâletinde Yahudilerin de meskûn olduğu anlaşılmaktadır⁽²⁷⁴⁾ Fakat sayıları bir cemaat oluşturacak kadar olmaları ki , mabetlerinden bahseden bir belgeye rastlanmamıştır.

II. Eğitim ve Öğretimle İlgili Olanlar :

a. Medreseler : Mektep , dârü'l-huffâz ve dârü'l-kurrâların üstünde , yüksek öğretim kurumlarıdır . ERGİN'e göre , hepsi aynı seviyede ihtisaslaşmış değillerdi⁽²⁷⁵⁾ Genel dersleri okutanların dışında , Dârü'l-Hadis ve Dârü's-Şifâ gibi ihtisas medreseleri de bulunuyordu .

Lâle Devrinde , yaygın bir medrese yapımı gözlenmektedir.

Selçuklu medreselerinden farklı olarak kubbesiz , açık avluya açılan çok odalı , iki katlı han tipinde ve kerpiçtir . Malzemesi dayanıksız olduğundan hiç biri günümüze kadar gelememiştir .

Eskiden olduğu gibi⁽²⁷⁶⁾ Lâle Devri Konya medreselerinde öğretimi , müderrisler ve müdler yaptırıyorlardı⁽²⁷⁷⁾ İhtisas medreselerinde öğrenci sayısı , 1703'te 5 iken , 1720'de iki katına çıkmış görünmektedir⁽²⁷⁸⁾ Öğrenci bursları , daha öncekiler gibi⁽²⁷⁹⁾ 1-4 akçe arasında değişiyordu⁽²⁸⁰⁾ Dersler , geleneksel olarak eskiden beri okutulanların aynısı olmalıdır⁽²⁸¹⁾ Dârü'l-Hadislerde ise sadece Hadis veya Hadis-Tefsir okutuluyordu⁽²⁸²⁾ İstanbul'daki gibi⁽²⁸³⁾ Konya'da dahi Lâle Devrinde Dârü'l-Hadislerin sayılarında artış gözlenmektedir . Bu sırada Konya'da bir de Dârü's-Şifâ medresesi bulunmaktadır . Diğer medreselerle birlikte , tesbit edilebilenler şunlardır :

1. Sâhib Atâ Dârü'l-Hadisî : 679/1280'de Sâhib Atâ Fahreddin Ali tarafından hadis ilmi okutulmak üzere yaptırılmıştı⁽²⁸⁴⁾ 1126/1714'te esaslı bir onarım görmüştür⁽²⁸⁵⁾ İncelenen dönemin KŞS. ve VAD. kayıtlarında 30 akçe yevmiye ile müderris tayinlerinden başka , müd , müteveli , nâzır , kâtip , câbi , imam ve müezzîn tevcihleri bulunmaktadır⁽²⁸⁶⁾ Lâle Devrinde , Sahn'a yükseltilmiş⁽²⁸⁷⁾ böylece Konya'nın hattâ , Osmanlı ülkesinin en yüksek düzeydeki medreselerden biri hâline gelmiştir.

2. Saraç-Zâde Abdülkerim Efendi Dârü'l-Hadisî : Fakih Dede mahallesinde , Saraç-Zâde Abdülkerim Efendi ibn Abdülkerim tarafından 1114/1703'te hadis ilmi okutulmak üzere yaptırılmıştır⁽²⁸⁸⁾ Sağlığında müderrisliğini kendisi yapan Abdülkerim Efendi'nin ölümü üzerine , 1122/1710'da büyük oğlu Ab-

dullah , müderris olarak atanmıştır⁽²⁸⁹⁾ 1133/1720'de , burada okuyan öğrenciye , 2 akçe burs veriliyordu⁽²⁹⁰⁾

3. Han Dârü'l-Hadîs Medresesi : Şerafeddin Câmîi civarında , bir hanın üst katında bulunuyordu⁽²⁹¹⁾ Hân-ı Cedîd Medresesi de denen Dârü'l-Hadîsi , Çolak el-Hâc Ali b. el-Hâc Pîr Ali'nin vasiyyeti üzerine , vârisleri yaptırmıştır . Altta 12, üstte 11 odası olan medresenin üst katında talebeler kalıyor idi . Bir müderris , burada Tefsir ve Hadis dersleri okutmakla görevlendirilmiştir⁽²⁹²⁾ ilk müderrisi Seyyid Mehmed'in vefatı ile , 1139/1727'de Hacı Mehmed bu göreve atanmıştır⁽²⁹³⁾

4. Şeyh Ahmed Efendi Dârü'l-Hadîs Medresesi : Karakurd mahallesinde, Taşkapu Medresesi olarak da bilinirdi . Esas vâkıfı , Musâhib Mustafa Paşa'dır . 1092/1681'de 14 oda ve 1 ders-hâne olarak Hadis ilmi okutulmak üzere vakfedilmiştir⁽²⁹⁴⁾ Lâle Devrinde iki defa onarılan medrese , iki katlı idi⁽²⁹⁵⁾

5. Hacı Abdülfettah Çavuş Dârü'l-Hadîs Medresesi : Güzide Kuru Verem Dispanserinin doğu bitişiğindeydi . 1124/1712'de el-Hâc Abdülfettah Çavuş ibn el-Hâc Mustafa tarafından Tefsir ve Hadis okutulmak üzere yaptırılmıştır⁽²⁹⁶⁾ 1155/1742'de müderrisi 10 akçe yevmiye ile Mustafa Efendi idi⁽²⁹⁷⁾

6. Dârü's-Şifâ Medresesi : Selçuklu Dârü's-Şifâlarında uygulamalı tıp öğretiminin yapıldığı bilinmekle birlikte⁽²⁹⁸⁾ Konya Dârü's-Şifâsında medrese bölümünün bulunduğu bilinmiyor idi⁽²⁹⁹⁾ 1125/1713 tarihli bir berattan , Konya'da bir Dârü's-Şifâ Medresesinin bulunduğu ve bir müderrisin görev yaptığı anlaşılmaktadır . (300)

7. Tâcü'l-Vezîr Medresesi : Hâlen Fuar içinde bulunan Tâcü'l-Vezîr Türbesi'nin bitişiğindeydi . 637/1239'da Selçuk-

lu veziri Mehmed yaptırmıştır⁽³⁰¹⁾ 1118/1706'da müderrisliğine Ahmed Efendi ibn Ali atanmıştır⁽³⁰²⁾ 1141/1728'de Ahmed Efendi'nin vefatı üzerine , Mehmed b. Mustafa bu göreve getirilmiştir⁽³⁰³⁾

8. Altunpâ/İplikçi Medresesi : İplikçi Câmii'nin güney yönünde , câmi ile müftülük binası arasında bulunuyordu İlk yapım tarihi , M. 1202'dir⁽³⁰⁴⁾ Bu medresenin bahçesine , 1135 /1723'te ikinci bir medrese yapılmıştır⁽³⁰⁵⁾ KONYALI , burada iki tuğla medrese kalıntısından başka bir de kerpiç yapı tesbit etmiştir⁽³⁰⁶⁾ Lâle Devri'nde yapılan medrese , bu kerpiç yapı olmalıdır . 1141/1728'de müderris Ahmed Efendi'nin bilâveled vefatı üzerine kardeşi Abdullah Efendi ibn Ali bu göreve atanmıştır⁽³⁰⁷⁾

9. Seyfiyye Medresesi : Çifte Merdiven mahallesinde olup . Selçuklu devri medreselerindendi . Gurre-i Şaban 1131/18 Haziran 1719'da müderrisi Ahmed Efendi idi⁽³⁰⁸⁾ 1151/1738'de ise müderrislik . es-Seyyid Feyzullah Efendi , es-Seyyid Emrullah Efendi ve es-Seyyid Ahmed Efendi adlı şahıslar üzerinde görülmektedir⁽³⁰⁹⁾ Hatıp köyü bağlarının on hissede beş hisse öşrü , Seyfiyye Medresesinin vakfı idi⁽³¹⁰⁾

10. Nizâmiye/Nalıncı Medresesi : Selçuklu dönemi özelliklerini aksettirecek bir yapı olup eski Belediye Sarayı'nın bitişiğindeki Tekel binasının bulunduğu yerde idi⁽³¹¹⁾ Evliya Çelebi , Nizâmiye Medresesinin Konya'da namı olduğunu yazar⁽³¹²⁾ 1167/1754 tarihli bir kayıttan , 30 senedir müderrisliğini Ahmed Hilmi'nin yürüttüğü anlaşılmaktadır⁽³¹³⁾ Konya Sipâhi Pazarı'nda bir tâcir dükkânı ile , Konya yakınında 50 , Tutak yolunda 20 dönüm tarla , bu medresenin vakfı idi⁽³¹⁴⁾

11. Sırçalı Medrese : Çok değerli bir Selçuklu eseri olan Sırçalı Medrese⁽³¹⁵⁾ hâlen ayaktadır . Lâle Devrinde buraya , Şeyhülislâmın yaptığı imtihanda aklî ve naklî ilimleri bildiğini ispat eden müderris , bizzat tedrisle meşgul olması şartı ile tayin edilirdi . Vakıf gelirleri az olduğundan , genelde tek müderris görev yapardı⁽³¹⁶⁾ .

Müderrisi , 1133/1720'de Mevlânâ el-Fâzıl eş-Şeyh Ahmed ; 1138/1725'te Hüseyin Efendi idi . Bu sonuncunun ölümü üzerine el-Hâc Mustafa b. Seyyid Hacı Ali ölmüştür⁽³¹⁷⁾ Selçukluların Fıkıh okunması için yaptırdığı bu medresede, Lâle Devrinde bu dersin okutulduğuna dair bilgi bulunamamıştır .

12. Atabek Medresesi : Kadı İzzeddin camii yakınındaydı . Selçuklu dönemi önemli medreselerinden olan Atabek Medresesine , sonradan vakıflar tahsis edilmiştir⁽³¹⁸⁾ 1156/1743'te müderrisi Mevlânâ Seyyid Ahmed , Seyyid Mustafa , Seyyid Feyzullah ve diğer Seyyid Ahmed idi . 1189/1775'te Ahmed Efendi bu görevde görünmektedir⁽³¹⁹⁾ .

Lâle Devrindeki belgelerde , Atabek Çukuru , Yarma köyü sınırında 12 dönüm tarla , Sahra nâhiyesine tâbi Çardak , Damköy ve Halvet köyleri bu medresenin vakıfları arasında gösterilmektedir⁽³²⁰⁾ .

13. Molla-ı Cedîd/Sultan Veled Medresesi : I. Alâeddin Keykubad zamanında , Mevlânâ Dergâhı'nın batısında yaptırılmıştır⁽³²¹⁾ 1115/1703'te Ali Efendi'nin ölümü ile boşalan müderrisliğe , Mevlânâ el-Hâc Veli Efendi atanmıştır⁽³²²⁾ Medrese , XIX. yüzyılın sonlarına kadar tedrisata devam etmiştir⁽³²³⁾ .

14. Molla-i Atîk Medresesi : Çifte Merdiven mahallesinde , Seyfiyye Medresesi yakınında , Selçuklu dönemi medresesi

idi⁽³²⁴⁾ Müderrisliğe 1133/1713'te Mevlânâ Ali Efendi'nin ölümü üzerine el-Hâc Veli atanmıştır . Belgelerde 1139/1727'de es-Seyyid Ali , es-Seyyid Süleyman , es-Seyyid İbrahim ve es-Seyyid el-Hâc Mehmed müştereken müderris olarak görünmektedirler⁽³²⁵⁾

15. Büyük Karatay Medresesi : Selçuklu dönemi medreselerinden olup⁽³²⁶⁾ hâlen müze olarak kullanılmaktadır . Mimarisini , çinileri ve süslemesi ile ilgi çeken bir eserdir⁽³²⁷⁾

30 akçe yevmiye ile müderrisi Mehmed Efendi iken⁽³²⁸⁾ 1131/1718'de ölümü üzerine oğlu Abdullah Efendi bu göreve tayin edilmiştir⁽³²⁹⁾ Medresede bir de müd görev yapıyordu⁽³³⁰⁾

Büyük Karatay Medresesinde , talebeler uzun yıllar kalarak öğrenim görürdü . Nitekim Kireli kazasına tâbi Sadık Hacı köyünden Molla Mustafa b. Mustafa , 9 yıl burada talebelik yapmıştır⁽³³¹⁾

16. Küçük Karatay Medresesi : Hâlen bir bölümü Rektörlük bahçesi içinde bulunan Küçük Karatay Medresesi , Selçuklu dönemi eseridir⁽³³²⁾ XVII. yüzyılda , Mevlânâ Dergâhı postnişini olanlar burada müderrislik yapıyorlardı⁽³³³⁾ Bu durum , XIX. yüzyılın sonlarına kadar devam etmiştir⁽³³⁴⁾ Lâle Devrinde , Sızma köyünün öşrü buranın vakfı olarak gösterilmektedir⁽³³⁵⁾

17. Kadı İzzeddin Medresesi : Kadı İzzeddin Câmii ve Türbesi ile birlikte bulunuyordu . Selçuklu dönemi medreselerindendir . KONYALI'nın Fâtih zamanında yıkılmış olduğunu söylediği Kadı İzzeddin Medresesi⁽³³⁶⁾ , Lâle Devrinde faal durumdadır . 1167/1754'te mütevellisi , adı belirtilmeyen bir kadınla Seyyid Mehmed üzerinde gösterilmektedir⁽³³⁷⁾

18. Şeref Mes'ûd Medresesi : Aslı buk'a olan Şeref Mes'ûd Medresesi , Ak Câmîi yakınında olup⁽³³⁸⁾ Selçuklu devri eseri idi . ÖNDER'in XVII. yüzyılda yıkıldığını söylediği bu medrese⁽³³⁹⁾ Lâle Devrinde faal durumdadır . Müderrisi Şeyh Himmet hacta ölünce , yerine Seyyid Mustafa atanmıştır⁽³⁴⁰⁾ 1118/1706 yılında mütevellisi Süleyman idi⁽³⁴¹⁾ .

19. Kadı Mürsel Medresesi : Kadı Mürsel Câmîi bitişiğinde idi⁽³⁴²⁾ Lâle Devrinde , Kadı Mürsel Medresesine bir hayırseverin bir oda ilave edilmesi için 10 kuruş vasiyyet ettiği KŞS kaydından anlaşılmaktadır⁽³⁴³⁾ .

20. Nasuh Bey Medresesi : Karamanoğulları döneminde inşa edilen mescid , dârü'l-huffâz , muallimhâne ve zâviye ile aynı manzûme içinde bulunuyordu . Aslında , vakfiyesinde medreseden bahsedilmemektedir . Böyle olunca Nasuh Bey Medresesi , sonradan ihdas edilmiştir . Nitekim , 17 Safer 1116/21 Haziran 1704 tarihli bir berattan , ilk defa İbrahim Efendi , medrese binası olmadığı halde , "cihet-i tadrîs ve muhaddislik" için bir müderrislik beratı almış ve bu görevi yürütmeye başlamıştır⁽³⁴⁴⁾ .

21. Dursunoğlu Medresesi : Bugünkü Tahir Paşa Câmîinin batısında idi⁽³⁴⁵⁾ XVIII. yüzyıldan öncesi bilinmeyen Dursunoğlu Medresesi , Lâle Devrinde iki defa genişletilmiştir . Burada 5 müderrisin görev yaptığı kayıtlardan anlaşılmaktadır⁽³⁴⁶⁾ .

22. Karamanoğlu İbrahim Bey Medresesi : Karamanoğulları dönemine ait olup İmâret mahallesinde bulunuyordu⁽³⁴⁷⁾ 17 hücre ve 2 dershânesi vardı⁽³⁴⁸⁾ 1110/1699'da onarıma ihtiyacı olan Karamanoğlu İbrahim Bey Medresesinin⁽³⁴⁹⁾ Tarsus kazasına bağlı Kuzucu köyünden Molla Ahmed b. Abdülazîm'in burada öğrenciyken 1136/1723'te ölmesi⁽³⁵⁰⁾ tamir edilerek tedrisata devam edil-

diğini gösterir . Buranın öğrencisi medresede kalır , bitişindeki imâretten de yemeğini yerdî⁽³⁵¹⁾

23. Osman Ağa Medresesi : Eflâtun ve Aklan mahalleleri civarındaydı . Osman Ağa adında bir zatın yaptırdığı mescidin⁽³⁵²⁾ boş arsasına yaptırılmıştır . İlk müderris tevcihi , Safer 1151/Mayıs 1738 tarihindedir⁽³⁵³⁾

24. Yeğen Ağa Medresesi : Karakurd mahallesindeydi . ÖNDER , adının Yeğenoğlu Medresesi olduğunu söyler⁽³⁵⁴⁾ Lâle Devrinde , "Yeğen Ağa" Medresesi olarak geçmektedir⁽³⁵⁵⁾ es-Seyyid el-Hâc Mehmed Ağa ibn el-Hâc Mustafa Ağa ibn Mehmed Bey tarafından , 5 R. âhir 1137/22 Aralık 1724'te 19 oda ve bir mescit olarak yaptırıldığı anlaşılmaktadır⁽³⁵⁶⁾

25. Vekîl-i Harç Hacı Ahmed Ağa Medresesi : Zincirli Kuyu mahallesinde , Hacı Mustafa Câmii bitişigindeydi . Vekîl-i Harç Hacı Ahmed Hacı Ahmed Ağa tarafından yaptırıldığı 28 Şevvâl 1135/2 Ağustos 1723 tarihli bir mahkeme keşfinden anlaşılmaktadır⁽³⁵⁷⁾ Tedrisata 1136/1723'te başlamış olup ilk müderrisi , 10 akçe yevmiye ile Mustafa Efendi ibn Ramazan adlı bir zattır⁽³⁵⁸⁾

26. Hacı Şaban Medresesi : Şerafeddin mahallesinde , Şerafeddin Câmîinin kuzeyinde , mahkeme binası yakınındaydı . "Şaban Medresesi" , Keçeciler'de de gösterilmektedir⁽³⁵⁹⁾ 1128 /1716'da mevcut olan Hacı Şaban Medresesinin⁽³⁶⁰⁾ Lâle Devrinde , imam ve nâzır tayinleri bulunmaktadır⁽³⁶¹⁾

27. Zincirli/Hacı Abdürrahim Medresesi : Sipâhî Pazarı yakınında , 1124/1712'de es-Seyyid el-Hâc Abdürrahim Efendi ibn el-Hâc Hüseyin Efendi yaptırmıştır⁽³⁶²⁾ Tahte'l-Kale Câmîinin boş arası üzerinde ve bu câmîinin yakınında , 12 oda,

131 cilt kitap bulunan bir kütüphaneye ve mescitten meydana geliyordu⁽³⁶³⁾

28. İbrahim Efendi Medresesi : Aksaray ve Öyle Bekledi mahallelerinde gösterilmektedir . Belgelerden 1122/1710'dan önce bulunduğu anlaşılan bu medresenin⁽³⁶⁴⁾ vakfiyesinin tarihi, 7 Zilkade 1152/10 Şubat 1740'tır⁽³⁶⁵⁾ Vâkıfı , Konya müftüsü es-Seyyid el-Hâc İbrahim Efendi ibn es-Seyyid Ahmed b. es-Seyyid Hüseyin'dir . İbrahim Efendi Medresesinin müderrisi 1131/1719'da , Hâfız Ali Efendi idi⁽³⁶⁶⁾

29. Pîr Mehmed Paşa Medresesi : Konya'da Pîr Mehmed Paşa Medresesinin bulunduğu , 2 Recep 927/8 Haziran 1521 tarihli vakfiyesinde zikredilmemekte⁽³⁶⁷⁾ fakat Lâle Devrinde bu adla anılan bir medrese bulunmaktadır . Pîr Mehmed Paşa Zâviyesi'nin⁽³⁶⁸⁾ muhtemelen 21 odasından bazıları , medrese hâline getirilmiş olmalıdır . Buranın Lâle Devrinde , Hâric ve Mûsıla-ı Sahn bölümleri bulunuyordu⁽³⁶⁹⁾ 1139/1726'da , müderrisliği es-Seyyid Musa Efendi'ye hâric itibâriyle tevcih edilmiştir⁽³⁷⁰⁾ Aynı şahıs 1150/1737'de Mûsıla-ı Sahn müderrisi olarak görünmektedir⁽³⁷¹⁾

30. Halil Efendi Medresesi : Konya mahkemesindeki bir davada şahitlik yapan iki medrese talebesi , Konya'da Halil Efendi Medresesinde sâkin gösterilmiş⁽³⁷²⁾ fakat mahallesi tesbit edilememiştir .

31. Hüseyniye Medresesi : Kürkçü mahallesinde olup içine Abdullah Efendi adında bir hayırsever bir mescit yaptırmıştır . 1150/1737 tarihli bu belgeden⁽³⁷³⁾ başka kayda rastlanmamıştır . Adı değiştiği için eski ismi unutulmuş olabilir .

b. Dârü'l-Kurrâlar : Dârü'l-Huffâzları bitiren hâfızların kıraat ilmini okudukları yerlerdir⁽³⁷⁴⁾ ERGİN , bunları ihtisas mektebi olarak kabul eder . Kur'ân'ın on türlü okunuş şekli (Kıraat-i Aşere) , Şeyhü'l-Kurrâ adı verilen hocalar tarafından hâfızlara okutulurdu⁽³⁷⁵⁾ Lâle Devrinde üç adet olup şunlardır :

1. Hacı Âdil/Hacı Ali Kadı Dârü'l-Kurrâsı :

Şeyh Âlimân mahallesindeydi . Bazı belgelerde , "Hacı Ali Kadı binâ eylediği dârü'l-kurrâ"⁽³⁷⁶⁾ deniyorsa da , esas bânisi Hacı Âdil'dir . XVII. yüzyılın ikinci yarısında , Hacı Ali Kadı yeniden yaptırmış , Mevlânâ Şeyh Mehmed Said hoca olarak atanmıştır⁽³⁷⁷⁾ 1144/1731'de iki muallim-i sıbyân ve bir şeyhü'l-kurrâ görev yapıyordu⁽³⁷⁸⁾

2. Miskî Sultan Tekkesi Dârü'l-Kurrâsı : KONYALI'nın At Pazarındaki Sırçalı Sultan Tekkesi ile birlikte kabul ettiği Misk Emir Zâviyesi⁽³⁷⁹⁾ "Güzeller ve Miskî Sultan Tekkesi Kurrâsı" olarak geçmektedir⁽³⁸⁰⁾ Burası , Miskinler Tekkesinde tedrisat yapan bir dârü'l-kurrâ olmalıdır⁽³⁸¹⁾

3. Hoca Selman Dârü'l-Kurrâsı : Hoca Selman vakfına bağlı olarak faaliyet gösteriyordu . Postî/Kürkçü Hamamının üçte biri buranın vakfı idi⁽³⁸²⁾

c. Dârü'l-Huffâzlar : Mekteplerden sonra , hâfız yetiştiren öğretim kurumlarıydı . Lâle Devrinde adları geçenler şunlardır :

1. Hacı Ali Dârü'l-Huffâzı : el-Hâc Ali b. Mehmed b. Sâlih yaptırmıştır⁽³⁸³⁾ İnşa tarihi 832/1429 olan Hacı Ali Dârü'l-Huffâzı , hâlen Şerafeddin Câmiinin kuzeydoğusunda tek kubbeli olarak mevcuttur . Lâle Devrinde , muallimhânesine hoca tayinleri bulunmaktadır⁽³⁸⁴⁾

2. İshak Bey Dârü'l-Huffâzı : Şems Türbesi'nin bitişiğinde , İshak Bey b. Abdürrezzâk tarafından 915/1510'da yaptırılmıştır⁽³⁸⁵⁾ Lâle Devrinde buraya , mütevellî , câbi , cüzhân ve muallim tayinlerine sıkça rastlanmaktadır⁽³⁸⁶⁾

3. Nasuh Bey Dârü'l-Huffâzı : Hâlen bir bölümü ayakta olup⁽³⁸⁷⁾ 918/1512'de Nasuh Bey oğlu Pîr Ahmed⁽³⁸⁸⁾ 991/1583'te Mustafa Bey buraya vakıflar tahsis etmişlerdir⁽³⁸⁹⁾ Karamanoğulları döneminde Nasuh Bey'in yaptırdığı bu dârü'l-huffâza sık sık mütevellî , kâtip ve cüzhân tevcihleri bulunmaktadır⁽³⁹⁰⁾

4. Şeyh Hasan-ı Rumî Dârü'l-Huffâzı : Şeyh Osman-ı Rumî mahallesinde , hâlen ayaktaki tek kubbeli türbesi ile⁽³⁹¹⁾ aynı yerde bulunuyordu . XVIII. yüzyıldan önce dârü'l-huffâza dair belge bulunmamaktadır⁽³⁹²⁾ 1134/1721'de Şeyh Hasan-ı Rumî Dârü'l-Huffâzı mütevellîliği ve cüzhânlığı , Ali üzerinde idi⁽³⁹³⁾ 1149/1737'de burada "tedris eylemek şartı ile" görevli Ali Efendi ölünce , yerine iki oğlu Seyyid Numan ve Seyyid Süleyman müştereken atanmışlardır⁽³⁹⁴⁾

5. Pîr Esed Dârü'l-Huffâzı : Selçuklu devri türbe ve zâviye^{si} ile birlikte idi . 844/1440 ve 882/1477 tarihli iki vakfiyesinde⁽³⁹⁵⁾ ve diğer belgelerde , Lâle Devrine kadar dârü'l-huffâzdan söz edilmemektedir . 1134/1722'de Pîr Esed Dârü'l-Huffâzında cüzhân Mehmed ölünce , Hüseyin'e bunun da vefatı ile 1139/1726'da Abdullah'a bu görev beratla verilmiştir⁽³⁹⁶⁾

6. Turgudoğlu Pîr Hüseyin Dârü'l-Huffâzı : Şeyh Sadred-din Türbesi'nin doğusundaki Karamanoğulları dönemi tek kubbeli yapılarından olan Turgudoğlu Türbesi ile birlikte idi . Pîr Hüseyin tarafından 835/1431'de yaptırılmıştır . Burada aynı

aileden birçok kişinin cüz okunması için vakıfları bulunmaktadır⁽³⁹⁷⁾ Bu vakıf tahsisleri sonraları , dârü'l-huffâz olarak gösterildiğinden sayıları çoğalmış gibi gösterilmektedir⁽³⁹⁸⁾ Oysaki , dârü'l-huffâz tektir , o da Pîr Hüseyin'in adına yaptırılmıştır . Lâle Devrinde , "sart-ı tadrîs" ile Hâfız Halil Efendi müteveli tayin edilmiştir . Çok sayıda cüzhân atamaları da bulunmaktadır⁽³⁹⁹⁾

7. Yusuf Ağa Dârü'l-Huffâzı : Karamanoğulları döneminde yaptırılmıştır . Muhtemelen Şerafeddin Câmî'nin kible tarafında bulunuyordu⁽⁴⁰⁰⁾ Lâle Devrinde müteveli ve cüzhân tayinlerine rastlanmaktadır⁽⁴⁰¹⁾

8. Hasbeyoğlu Dârü'l-Huffâzı : Hasbey sokağındaki hâlen mescit olarak kullanılan yapı , Hasbeyoğlu Dârü'l-Huffâzı idi . 824/1421'de Hatıplı Hacı Hasbeyoğlu Mehmed tarafından yaptırılmıştır⁽⁴⁰²⁾ Mimârisi ile dikkat çeker⁽⁴⁰³⁾ Lâle Devrinde müteveli , câbi ve cüzhân tayinleri bulunmaktadır⁽⁴⁰⁴⁾

9. Kürkçü Dârü'l-Huffâzı : Karamanoğulları döneminde yaptırılmıştır⁽⁴⁰⁵⁾ Kürkçü mescidi yakınında olmalıdır . Kürkçü Hamamı buranın vakfı idi⁽⁴⁰⁶⁾ Lâle Devrinde cüzhân tayinleri bulunmaktadır⁽⁴⁰⁷⁾

10. Demir Kuyu Dârü'l-Huffâzı : Mahallesi tesbit edilememiştir . Lâle Devrinde sırası ile Mehmed , oğlu İsa ve Abdülkerim l akçe yevmiye ile müteveli idiler⁽⁴⁰⁸⁾

11. Tâcü'l-Vezîr Dârü'l-Huffâzı : Lâle Devrinde Tâcü'l Vezir Medresesinin yanında bir de dârü'l-huffâz bulunduğu , 1118/1706'da buraya yapılan cüzhân tayinlerinden anlaşılmaktadır⁽⁴⁰⁹⁾

12. Keykâvus Kızı Fatma Hatun/Ferhûniye Dârü'l-Huffâzı : Sûd Tekkesi bitişiğindeydi . Burası aslında Gömeç Hatun tarafından yaptırılmıştır⁽⁴¹⁰⁾ Keykâvus kızı Fatma Hatun buraya vakıflar tahsis ettiğinden zamanla onun adıyla anılmıştır⁽⁴¹¹⁾ . İncelenen dönemde çok sayıda cüzhân tayini bulunmaktadır⁽⁴¹²⁾ .

13. La'l Paşa Dârü'l-Huffâzı : Karamanoğulları dönemine ait olup Beyhekim mahallesindeydi⁽⁴¹³⁾ Bir müteveli ve l hisse galle ile bir nâzır görev yapıyordu⁽⁴¹⁴⁾

d. Mektepler/Muallimhâneler : Mektepler genellikle mescitlerin yakınlarında olup müslüman ailelerin çocuklarına temel İslâmî bilgilerin verildiği yerlerdi . İdâreleri , buraları yaptıranların şartlarına göre olurdu⁽⁴¹⁵⁾ Lâle Devrinde eski usûl üzere tedrisat yapmaktaydılar⁽⁴¹⁶⁾ Hemen her mahallede bir adet bulunuyordu . (Bk. Bölüm sonundaki tablo).Lâle Devrinde yapılan veya mimârî*özelliği bulunanlar şunlardır :

1. Seyyid Hacı Mustafa Muallimhânesi : 1124/1712'de es-Seyyid el-Hâc Mustafa ibn es-Seyyid Emer tarafından Aksinle mahallesinde yaptırılmıştır . Zengin vakıfları bulunuyordu⁽⁴¹⁷⁾ . Muallim tayinleri bulunmaktadır⁽⁴¹⁸⁾

2. Hacı Hüseyin Muallimhânesi : Zincirli Kuyu mahallesinde , el-Hâc Hüseyin b. Mustafa tarafından 1131/1719'da yaptırılmıştır⁽⁴¹⁹⁾ 1132/1720'de muallimi Hasan Halife ibn el-Hâc Mehmed idi⁽⁴²⁰⁾

3. Hacı Fettah Muallimhânesi : 1113/1701'de Hoşhân mahallesinde , el-Hâc Abdülfettah Çavuş ibn el-Hâc Mustafa yaptırmıştır⁽⁴²¹⁾

4. Hacı İsmail b. Ahmed Mektebi : Akıncı mahallesinde , 1128/1716 tarihlerinde yaptırılmıştır⁽⁴²²⁾

5. Taş Mektep/Hacı Ali Efendi Muallimhânesi : Şerafeddin Câmîinin kuzeydoğusundaki tek kubbeli kesme taştan yapılmış binadır⁽⁴²³⁾ Lâle Devrinde bir muallim ile bir halife görev yapıyordu⁽⁴²⁴⁾ Mahkeme binasının yeri bunun vakfı idi⁽⁴²⁵⁾.

e- Kütüphâneler : Konya'da ilk kütüphânenin Selçuklular devrinde kurulduğu bilinmektedir⁽⁴²⁶⁾ Lâle Devrindekiler şunlardır :

1. Şeyh Sadreddin Kütüphânesi : Konevî'nin sağlığında kurulmuştur⁽⁴²⁷⁾ Mevlânâ eş-Şeyh Ahmed Kösec ibn Receb ile Hamidî'nin kitaplarını buraya vakfettikleri belgelerden anlaşılmaktadır⁽⁴²⁸⁾ 1115/1703'te Kütüphânenin hâfız-ı kütübü , Şeyh Abdurrahman Efendi idi⁽⁴²⁹⁾

2. Şeyh Vefâ Kütüphânesi : Vakfiyesinde kütüphânedен bahsedilmemektedir⁽⁴³⁰⁾ Bununla birlikte Lâle Devrinde bir kütüphânesi bulunuyordu . 1704 ve 1736 tarihlerinde hâfız-ı kütüb tayinleri bulunmaktadır⁽⁴³¹⁾

3. Zincirli Medrese Kütüphânesi : Hacı Abdurrahim , yaptırdığı medreseye bir de kütüphâne kurmuştur⁽⁴³²⁾ Müderrisler , buranın aynı zamanda hâfız-ı kütübü idiler⁽⁴³³⁾ XIX. yüzyıl sonlarında 230 adet kitabı olduğu bilinmektedir⁽⁴³⁴⁾

4. Mehmed Efendi Kütüphânesi : Alâeddin Câmîinde , ulemânın istifâde etmesi için Mehmed Efendi ibn Hamza tarafından kurulmuştur⁽⁴³⁵⁾

5. Hacı Mustafa Efendi Kütüphânesi : Sultan Selim Câmîinde , Trablus kadısı el-Hâc Mustafa Efendi tarafından kurulmuştur⁽⁴³⁶⁾

6. Hacı Abdullah Efendi Kütüphânesi : Hacı Abdullah Efendi tarafından , Kapı Câmîinde kurulmuştur⁽⁴³⁷⁾

7. Seyh Ahmed Efendi Kütüphanesi : Mewlânâ eş-Şeyh Ahmed el-Kösec ibn Receb Dede , Konevî kütüphanesine konmak üzere vakfettiği kitapları⁽⁴³⁸⁾ Konya Bedesteninde bir sandıkta saklanmakta , isteyenlere buradan verilmekteydi⁽⁴³⁹⁾

8. Mahmud Dede Zâviye Kütüphanesi : el-Hâc Mustafa ibn el-Hâc Süleyman , kitaplarını Mahmud b. Üveys Dede zâviyesinde saklanmak ve Mevlevîlerin okuması şartıyla vakfetmiştir⁽⁴⁴⁰⁾

8. Müftü Seyyid Ahmed Kütüphanesi : Konya müftüsü es-Seyyid Ahmed Efendi ibn Muslihiddin Efendi kitaplarını ulemâ ve fakir öğrencilerin okuması için vakfetmiştir⁽⁴⁴¹⁾

III. Diğer Hayır Müesseseleri :

a. İmâretler : Mamurluk anlamına gelen imâret⁽⁴⁴²⁾ genelde fakirlere , misafirlere , câmi ve hayrât hademesiyle , medrese talebelerine yemek pişirilip yedirilen yerdir⁽⁴⁴³⁾ Lâle Devrinde Konya'da bulunanlar şunlardır :

1. Karamanoğlu İbrahim Bey İmâreti : Karamanoğlu İbrahim Bey tarafından 868/1464'te yaptırılmıştır⁽⁴⁴⁴⁾ 1143/1730'da fakirler ve medrese talebeleri buradan yemek yiyorlardı⁽⁴⁴⁵⁾ Suğla Mukataasının , Çumra ve Göçü köylerinin öşrü ; Doğanhisarı , Sarayönü ve Balkanda köyleriyle , Niğde ve Ürgüb'ün bazı köyleri ; Yeni Hamam , Kapan Hanı buranın vakıflarıdır⁽⁴⁴⁶⁾

2. Konevî İmâreti : Konevî Zâviyesinde bir imâretin bulunduğu , 1128/1715 tarihli bir soygun olayından anlaşılmaktadır⁽⁴⁴⁷⁾ 1188/1774'te yapılan bir tamirat keşfine göre , matbah ve kiler bölümleri de vardı⁽⁴⁴⁸⁾

3. Mewlânâ Dergâhı İmâreti : Dergâha matbah olarak III. Murad yaptırmıştır⁽⁴⁴⁹⁾ Lâle Devrinde buraya para bağışları bulunmaktadır⁽⁴⁵⁰⁾

Keçi Muhsine , Giryad , Başara , Sızma ve Tat köyleri Mevlânâ vakfı olup matbahın odunlarını sağlamakla da yükümlü idiler⁽⁴⁵¹⁾ Matbahın nukûdu vakfının 1149/1736'ya kadar nâzırı Şeyh Mehmed idi⁽⁴⁵²⁾ Onun ölümü ile bu göreve , 5 akçe yevmiye ile oğlu es-Seyyid eş-Şeyh Ebubekir Efendi atanmıştır.

4. Şâzbey İmâreti : Şazbey (Akeâmi) mescidi civarında idi . 828/1425'te Şâz Ağa İbn Abdullahi'l-Hakîk tarafından yaptırılmıştır⁽⁴⁵³⁾ 1149/1736'da tabbâhı 1 akçe yevmiye ile Seyyid Abdurrahman idi⁽⁴⁵⁴⁾

5. Pîr Mehmed Paşa İmâreti : Hâlen mevcut olan mescitle birlikte idi . 927/1521'de Pîr Mehmed Paşa , Mewlevî dervişleri için yaptırmıştır⁽⁴⁵⁵⁾ 1152/1739'da damı onarılmıştır⁽⁴⁵⁶⁾ 1 akçe yevmiye ile tabbâhı Mehmed b. Mahmud idi⁽⁴⁵⁷⁾

6. Sultan Selim İmâreti : Sultan Selim Câmiinin kuzeyinde idi . II. Selim yaptırmıştır⁽⁴⁵⁸⁾ Bitişiginde bir de hanı vardı⁽⁴⁵⁹⁾ 1143/1730'da onarılmıştır⁽⁴⁶⁰⁾ Tabbâhından başka kalabalık bir personeli vardı⁽⁴⁶¹⁾

b. Tekke ve Zâviyeler : Tarikat faaliyetlerinin yürütüldüğü yerlerin büyüklerine tekke , küçüklerine de zâviye deniyordu⁽⁴⁶²⁾ Lâle Devrinde Konya ve çevresini sarmış durumda idiler⁽⁴⁶³⁾ Tesbit edilebilenler şunlardır :

1. Kalenderhâne Zâviyesi : Selçuklu devri eseri olup Kalenderhâne mahallesindeydi⁽⁴⁶⁴⁾ Mütevelli ve imam tayinleri bulunmaktadırlar⁽⁴⁶⁵⁾

2. Şeyh Osman-ı Rumî Zâviyesi : Aynı adla anılan mahalledeydi . Muhtemelen kubbeli ve kârgir bir bina idi⁽⁴⁶⁶⁾ Saideli'ne bağlı Yenicekaya köyündeki Bedelci Mehmed Ağa değirmeni buranın vakfı idi⁽⁴⁶⁷⁾ Mütevelli , ferraş , imam ve cüzhân

tainleri bulunmaktadır⁽⁴⁶⁸⁾

3. Şeyh Hasan-ı Rumî Zâviyesi : Şeyh Osman-ı Rumî mahallesinde , hâlen mevcut olan tek kubbeli türbe ile birlikte , Karamanoğulları döneminde yapılmıştır⁽⁴⁶⁹⁾ Zâviyedârdan başka değişik görevlere atamalar bulunmaktadır .1131/1718'de zâviyedârı Şeyh Mehmed idi⁽⁴⁷⁰⁾

4. Lâ'1 Paşa Zâviyesi : Beyhekim mescidinin arka tarafında , Karamanoğulları dönemi eseriydi⁽⁴⁷¹⁾ Mütevellî , cüzhân ve câbi tayinleri bulunmaktadır⁽⁴⁷²⁾

5. Şeref Mes'ûd Zâviyesi : Ak Mescit mahallesinde idi . 637/1239'da yaptırılmıştır⁽⁴⁷³⁾ 1705-1737 arasında mütevellî , kâtip ve câbi tayinleri bulunmaktadır⁽⁴⁷⁴⁾

6. Hatibî-Zâde Zâviyesi : Meram Câmii bitişiğinde bulunan zâviye , 812/1409 tarihli vakfiyede bahsedilmemektedir⁽⁴⁷⁵⁾ 1705-1727 tarihleri arasında zâviyedâr ve başka görevlilerin tayin beratları VAD.'lerde yer almaktadır⁽⁴⁷⁶⁾

7. Nasuh Bey Zâviyesi : Hâlen mevcut olan mescidin bitişiğinde idi . Karamanoğulları dönemi eseriydi⁽⁴⁷⁷⁾ . Lâle Devrinde medrese olarak da kullanılmaktadır⁽⁴⁷⁸⁾

8. Pîr Esed Zâviyesi : Kerpiç ve kara örtü bir yapıdır⁽⁴⁷⁹⁾ . Birçok vakfı bulunmaktaydı⁽⁴⁸⁰⁾ Lâle Devrinde buraya şeyh , mütevellî , çerağdâr ve cüzhân atamaları yapılmıştır⁽⁴⁸¹⁾

8. Pîrebi Zâviyesi : Muhtemelen Selçuklu dönemi eseri idi . XVIII. yüzyılın ilk yarısında , zâviyedâr , tekyenişin ve mütevellî tevcihleri bulunmaktadır⁽⁴⁸²⁾

10. Ahî Evren Zâviyesi/Debbağhâne Tekkesi : İsmet Paşa İlkokulu civarındaydı . Burası Debbağhânenin bulunduğu yerdir.⁽⁴⁸³⁾
Zengin vakıf gelirleri vardı⁽⁴⁸⁴⁾

11. Şeyh Halil Halvetî Tekkesi : Hâlen Musallâ mezarlığındadır⁽⁴⁸⁵⁾ Nalcı el-Hâc Halil Efendi adına⁽⁴⁸⁶⁾ hulefâsından Şeyh Ahmed Usküdârî yaptırmıştır⁽⁴⁸⁷⁾ Şeyh , imam ve müezzin tayinlerine 1706-1721 tarihleri arasında rastlanmaktadır⁽⁴⁸⁸⁾

12. Keykâvus Kızı Fatma Hatun Zâviyesi : Sûd Tekkesi olarak da bilinir . Dârü'l-huffâz ile birlikte idi⁽⁴⁸⁹⁾ 1128/1715'te tamir edilmiştir⁽⁴⁹⁰⁾ Birçok mütevellî , bevâb , fer-râş tayini yapılmıştır⁽⁴⁹¹⁾

13. Hızır İlyas Zâviyesi : Sûd Tekkesi'nin kuzeydoğusunda bulunmaktadır . Mimarî değeri olmayan basit ve dam-örtü bir yapıdır . Kemâleddin b.Doğuş , 640/1242'de yaptırmıştır⁽⁴⁹²⁾ 1703-1726 tarihleri arasında birçok mütevellî , nâzır ve cüzhân tayini yapılmıştır⁽⁴⁹³⁾

14. Hatice Sultan Tekkesi : Muhtemelen Konevî Türbesinin kuzey tarafında idi⁽⁴⁹⁴⁾ Şems Türbesi civarında kabri bulunan Hatice Hatun (ö.935/1528)⁽⁴⁹⁵⁾ muhtemelen bu zâviyenin bânisidir.

15. Şeyh Kasım Zâviyesi : Meram Durud mevziinde , Mevlânâ Kasım ibn Mevlânâ Hayreddin Halife tarafından yapılmıştır⁽⁴⁹⁶⁾ 1710-1737 tarihleri arasında zâviyedâr tâyinleri bulunmaktadır⁽⁴⁹⁷⁾

16. Pîr Mehmed Paşa Zâviyesi : Pîr Mehmed Paşa , Mevlevî dervişleri için yaptırmıştır⁽⁴⁹⁸⁾ 21 odalı , geniş bahçesi ve çeşmesi bulunuyordu⁽⁴⁹⁹⁾

17. Derviş Ulaş Zâviyesi : Kalenderhâne mahallesindedir . KONYALI'nın türbe olarak gösterdiği yer , esas zâviye olup , Meram'da vakıf yerleri bulunmaktadır⁽⁵⁰⁰⁾ 1708-1726 tarihleri arasında mütevellî ve zâviyedâr atamaları yapılmıştır⁽⁵⁰¹⁾

18. Yediler Sultân Zâviyesi : Keçeciler çarşısında idi .⁽⁵⁰²⁾
Mütevelli ve zâviyedârlığı aynı şahıs yürütüyordu .⁽⁵⁰³⁾ 1151/
1738'de nâzırı Süleyman idi .⁽⁵⁰⁴⁾
19. Sadrî Sultan Zâviyesi : Sadırlar mahallesinde , ker-
piç ve kara örtülü bir yapıydı .⁽⁵⁰⁵⁾ Lâle Devrinde mütevelli ve
nâzır tayinleri ile ilgili belgeler bulunmaktadır .⁽⁵⁰⁶⁾
20. Şeyh Sadaka Zâviyesi : Musallâ mezarlığı içindeydi .
Selçuklu devrine aittir .⁽⁵⁰⁷⁾ 1140/1728'de Evhadü'd-Din-i Kirmânî
türbesi ile bir arada olup zâviyedârlık ve mütevellilik aynı
şahsın üzerindeydi .⁽⁵⁰⁸⁾
21. Şeyh Evhadüddin-i Kirmânî Zâviyesi : Şeyh Sadaka
Zâviyesi ile içiçe idi . Küçük fakat , önemli bir Selçuklu
eseridir .⁽⁵⁰⁹⁾ Şeyh Sadaka Zâviyesi ile XVII. yüzyıldan itiba-
ren faaliyetlerini birleştirmiş .⁽⁵¹⁰⁾ görünmektedir .
22. Ana Sultan Tekkesi : Muhtemelen Sultan Hamamı güne-
yinde bulunuyordu . Hamam da adını bundan almış olmalıdır .
Ana Sultan Tekkesi'ne 1138/1726'da nâzır olarak Seyyid İsâ
vefat edince , Seyyid Mehmed atanmıştır .⁽⁵¹¹⁾
23. Şeyh Abdülmümin Tekkesi : Magribî (Abdülmümin) mes-
cidi bitişiğindeydi .⁽⁵¹²⁾ 853/1449'da yaptırılmıştır .⁽⁵¹³⁾ 1709-
1718 tarihleri arasında tekyenişin ve evrâdhân atamaları ya-
pılmıştır .⁽⁵¹⁴⁾
24. Şâzbey Zâviyesi : Şâzbey (Ak) Câmii yakınında idi .
828/1425'te inşa edilmiştir .⁽⁵¹⁵⁾ 1151/1738'de evkâfının geliri
azaldığı için "zâviye kaydının ref' ve terkîn olunduğu" bir
KŞS. kaydından anlaşılmaktadır .⁽⁵¹⁶⁾
25. Affan Sultan Zâviyesi : Bugünkü Cedidiye mahallesin-
de idi . 1135/1723'te bir imam tayin edilmiştir .⁽⁵¹⁷⁾

26- Ahî Tarik Nurullah Merkadi Zâviyesi : XVI . yüzyıl sonlarında yapılmıştır⁽⁵¹⁸⁾ 1133/1720'de zâviyedârı vardı⁽⁵¹⁹⁾

27. Kıyye Tekkesi: Şekerfuruş mahallesindeydi⁽⁵²⁰⁾

28. Ezelî-Zâde Zâviyesi :

Ezelî-Zâde eş-Şeyh Abdurrahman b. İbrâhim(Ö.1565) adına yaptırılmıştır .Kabri Mevlânâ Türbesi yakınında idi⁽⁵²¹⁾ Zâviye de türbesi bitişliğindedir⁽⁵²²⁾ .

29. Beküm Sultan Zâviyesi : 1130/1717'de mütevellî tayini bulunan⁽⁵²³⁾ zâviyenin yeri tesbit edilememiştir .

30. Sarı Yakub Sultan Zâviyesi : Katırcıoğlu mahallesinde , muhtemelen XV. yüzyılda yaptırılmıştır⁽⁵²⁴⁾

31. Hânikâh-ı Hâbil Buk'ası : Buk'adârı Ömer'in ölümü üzerine 1711'de bu göreve Seyyid Mehmed atanmıştır⁽⁵²⁵⁾

32. Müstâk Efendi Zâviyesi : 1727'de mütevellî tayinleri bulunmaktadır⁽⁵²⁶⁾

33. Halkabegûs Sultan Zâviyesi : Mescidi⁽⁵²⁷⁾ bitişliğinde olup 1720'de zâviyedârı Sâlih Efendi idi⁽⁵²⁸⁾

34. Şeyh Âlimân Sultan Zâviyesi : Selçuklu dönemi eseridir⁽⁵²⁹⁾ Mütevellî tayinleri bulunmaktadır⁽⁵³⁰⁾

35. Kadı Hürremsah Zâviyesi : Konevî Zâviyesi yakınında idi⁽⁵³¹⁾ Mütevellî tevcihi bulunmaktadır⁽⁵³²⁾

36. Mahmud Dede Zâviyesi : Mahmud Dede adına , Topraklık mahallesindeki türbesi bitişliğine yaptırılmıştır⁽⁵³³⁾ Tekkenişin ve mütevellî atamaları bulunmaktadır⁽⁵³⁴⁾

37. Şeyh Sinan Dede Zâviyesi : Muhtemelen Mevlânâ Dergâhı yakınındaydı⁽⁵³⁵⁾ Zâviyedâr atamaları bulunmaktadır⁽⁵³⁶⁾

38. Sinan Paşa Zâviyesi : Mevlânâ Dergâhı içindeki türbesi⁽⁵³⁷⁾ zâviye olarak kullanılmış olmalıdır⁽⁵³⁸⁾

39. İmam Bağavî Zâviyesi : Konevî Câmîinin kuzeydoğusunda idi⁽⁵³⁹⁾ Zâviyedâr tâyini bulunmaktadır⁽⁵⁴⁰⁾
40. Hoca Ahmed Fakih Sultan Zâviyesi : Selçuklu devri zâviyelerindendi⁽⁵⁴¹⁾ 1725'te câmisi harap durumdaydı⁽⁵⁴²⁾
41. Fakih Ahmed Paşa Zâviyesi : Selçuklu dönemi zâviyelerinden olmalıdır⁽⁵⁴³⁾ Mütevellî atamaları bulunmaktadır⁽⁵⁴⁴⁾
42. Ebu İshak Kâzerûnî Zâviyesi : Eski Doğumevinin arkasındadır . 821/1418'de yaptırılmıştır⁽⁵⁴⁵⁾ Lâle Devrinde mütevellî ve zâviyedârlıkla ilgili tayinler bulunmaktadır⁽⁵⁴⁶⁾
43. Konevî Zâviyesi : 673/1274'te yaptırılmıştır⁽⁵⁴⁷⁾ Zâviyedâr , aynı zamanda burada müderrislik yapıyordu⁽⁵⁴⁸⁾
44. Sâhib Atâ Hânîkâhı : Sâhib Atâ Câmîi bitişiğinde , Halvetî tekkesi idi⁽⁵⁴⁹⁾ Anadolu'daki zâviyelerin ilk örneklerindendir⁽⁵⁵⁰⁾ Diğer görevlilerden başka , ders-i âm atamaları da yapılıyordu⁽⁵⁵¹⁾
45. Şems Zâviyesi : Karamanoğulları devrinde yapılmıştır⁽⁵⁵²⁾ Değişik görevlere atamalar bulunmaktadır⁽⁵⁵³⁾
46. Bağdad Kızı Ümmühân Hatun Zâviyesi : Ümmühân Hatun Turgudoğullarındandır⁽⁵⁵⁴⁾ Öncesi bilinmeyen zâviye , Turgudoğulları Türbesi civarında olmalıdır . 1732'de buraya bir nâzır tayin edilmiştir⁽⁵⁵⁵⁾
47. Şeyh Vefâ Zâviyesi : Meram'da , 864/1459'da yaptırılmıştır⁽⁵⁵⁶⁾ 1707,1739 tarihlerinde tamirâtı yapılmıştır⁽⁵⁵⁷⁾
48. Cihân Hatun Zâviyesi : Muhtemelen Şeyh Vefa zâviyesi yakınındaydı . Zâviyenin evveliyatı bilinmemektedir . Lâle Devrinde buraya mütevellî tayini yapılmıştır⁽⁵⁵⁸⁾
49. Cemel Ali Sultan/Durud Tekkesi : Meram'da Çirkâb sokağındadır⁽⁵⁵⁹⁾ Selçuklu dönemi eseridir⁽⁵⁶⁰⁾

50. Sırçalı Sultan/Miskinler Tekkesi : Cüzzamlıların tecrit edildiği bir zâviye idi⁽⁵⁶¹⁾

51. Cemâleddin Zâviyesi : Selçuklu dönemi zâviyelerinden olmalıdır⁽⁵⁶²⁾ 1724'te zâviyedârı Mehmed Efendi idi⁽⁵⁶³⁾

52. Mevlânâ Hânîkâhı : İlk nüvesi , I. Alâeddin Keykubad zamanında meydana gelmiş , zamanla genişletilmiştir⁽⁵⁶⁴⁾ Lâle Devrinde hamamı , matbahı , mescidi ve derviş hücreleriyle Konya'nın en büyük tarikat merkezi durumundaydı⁽⁵⁶⁵⁾

c. Hamamlar

1. Mahkeme/Yeni Hamam : Karamanoğlu İbrahim Bey vakfıdır⁽⁵⁶⁶⁾ Lâle Devrinin faal hamamlarındandı⁽⁵⁶⁷⁾

2. Eski Pazar Hamamı : Ahî Murad Hamamı da denirdi⁽⁵⁶⁸⁾ OĞUZOĞLU'na göre , Turgudoğulları Türbesi civarındadır⁽⁵⁶⁹⁾ 1717'de onarılmış olduğu KŞS. kayıtlarından anlaşılmaktadır⁽⁵⁷⁰⁾

3. Şâzbey Hamamı : 828/1425'te yaptırılmıştır⁽⁵⁷¹⁾ Lâle Devrinde çalışır durumda idi⁽⁵⁷²⁾

4. Kürkçü/Postî Hamamı : Karamanoğulları dönemine aittir⁽⁵⁷³⁾ Türbe Hamamı ile aynı yer olarak görenler vardır⁽⁵⁷⁴⁾ Oysa ki Kürkçü Hamamı , İç Kaleye yakın bir yerdedir⁽⁵⁷⁵⁾ 1713 yılında onarılmıştır⁽⁵⁷⁶⁾

5. Sultan Hamamı : Selçuklu devri hamamlarındandır⁽⁵⁷⁷⁾ Lâle Devrinde faal durumdadır⁽⁵⁷⁸⁾

6. Türbe Hamamı : Mevlânâ Türbesi yakınında idi⁽⁵⁷⁹⁾ 1151 /1738'de 667,5 kuruşa tamir ettirilmiştir⁽⁵⁸⁰⁾

7. Sungur Hamamı : Konya'nın Âreste Çarşısı yakındaydı⁽⁵⁸¹⁾ Burası PTT.'nin arka tarafıdır . Faal hamamlardandı⁽⁵⁸²⁾

8. Meram Hamamı : Meram'da , Karamanoğulları devri hamamıdır⁽⁵⁸³⁾ Lâle Devrinde onarılmıştır⁽⁵⁸⁴⁾

9. Durud Hamamı : Meram Durud mevziinde , 864/1459'da yaptırılmıştır⁽⁵⁸⁵⁾ Lâle Devrinde iki defa onarılmıştır⁽⁵⁸⁶⁾

10. Şeyh Ahmed Efendi Hamamı : Aziziye Câmii'nin güneyindedir . XVII. yüzyılın ikinci yarısında yaptırılmış olup⁽⁵⁸⁷⁾ Lâle Devrinde faal bir hamamdı⁽⁵⁸⁸⁾

11. Kadem Eri/Ertas Hamamı : Medrese mahallesindeydi⁽⁵⁸⁹⁾ . 1728'de tamir ettirecek para bulunamadığından harap duruma gelmiştir⁽⁵⁹⁰⁾

d. Sağlık Kurumları :

1. Dârü's-Şifâ ve Bimârhâne/Tımarhâne : Dârü's-Şifâ , bugünkü Adliye Sarayı'nın batısında bulunup halkın yanlışlıkla Sakahâne Mescidi dediği , fakat aslında Şifâhâne Mescidi olan yapının bulunduğu yerdedir⁽⁵⁹¹⁾ Etrafı taş duvarla çevrili ve güney yönüne açılan iki kapısı mevcut bir avlusu vardı . Bu avlunun ortasında , dârü's-şifâ ve mescidi yer alıyordu . XVII. yüzyıl tamirat keşiflerinde , "orta kubbe" ile "içeri kubbe"-si gösterilen dârü's-şifâ⁽⁵⁹²⁾ muhtemelen İnce Minareli Medresedeki gibi bir orta , iki yan kubbeden meydana geliyordu . Binanın moloz taş ve tuğladan yapıldığı , onarım raporları ile hâlen ayaktaki mescidinin yapı malzemesinden anlaşılmaktadır⁽²⁹³⁾ .

XVIII. yüzyılda , dârü's-şifânın yardımcı görevliler hâricinde bir de baş tabib (hekim-i evvel) ile bir hekimi vardı⁽²⁹⁴⁾ .

Bîmarhâne/tımarhâne , dârü's-şifâ ile aynı binâda veya birbirine çok yakın bir yerde hizmet vermekteydi⁽²⁹⁵⁾ Konya bîmarhânesi , Konya kazasının ihtiyaçlarına cevap verecek büyüklükte bulunuyordu⁽²⁹⁶⁾ Kadın ve erkek ruh hastalarını aynı anda kabul edebilecek kapasitede olduğu zikredilen belgelerden anlaşılmaktadır .

2. Sırçalı Sultan/Miskinler Tekkesi (Cüzzam Hastahânesi):

Miskinler Tekkesi , şimdiye kadar çok değişik yerlerde gösterilmiştir.⁽⁵⁹⁷⁾ XVIII. yüzyılın ilk yarısına ait bazı belgelerde yeri net olarak gösterilmektedir . Bunlara göre Miskinler Tekkesi , Bordabaşı mahallesinde , Sırçalı/Demirci Hacı Mescidi'nin doğu bitişiğindeydi.⁽⁵⁹⁸⁾

Miskinler Tekkesi , cüzzamlılar için Selçuklular döneminde yapılmıştır.⁽⁵⁹⁹⁾ Lâle Devrinde birçok odasının bulunduğu , cüzzamlılardan başka evsiz ve gariplerin de barındığı anlaşılan Miskinler Tekkesi⁽⁶⁰⁰⁾ bünyesinde bir de dârü'l-kurrâ bulunuyordu.⁽⁶⁰¹⁾

Lâle Devrinde Miskinler Tekkesinde bir zâviyedâr , bir mütevellî , bir nâzır , imam , bevâb ve ferrâş görev yapıyor idi .⁽⁶⁰²⁾

e. Çesmeler : Konya'nın içme suyu , Meram'dan geçen ırmaktan temin ediliyordu . Meram köprüsünün üst tarafından künklerle ırmaktan ayrılan bir kısım su , şehrin dışındaki Havzan'da toplanır , buradan çeşmelere dağılırdı.⁽⁶⁰³⁾ Suyunu müstakil olarak kaynaktan alan çeşmeler de vardı.⁽⁶⁰⁴⁾ Selçuklu döneminde suyun toplandığı Sâhib Atâ'nın yaptırdığı Kırk Çeşme havuzu , Lâle Devrinden önce yıkılmış ve yeri satılmıştır.⁽⁶⁰⁵⁾ Yukarıda bahsedilen Havzan , yeni yapılmış olmalıdır .

Şehrin su ihtiyacının bir bölümü , kuyulardan temin ediliyordu.⁽⁶⁰⁶⁾ Ekonomik durumu iyi olanların evlerinde çeşme bulunmaktaydı.⁽⁶⁰⁷⁾ Eskiden varlığı bilinen sarnıçlara şehir içinde rastlanmamaktadır . Çarşılarda musluklar konur , esnafın su ihtiyacı karşılanırdı.⁽⁶⁰⁸⁾ Çesmelerin yapım , bakım ve onarımı , kurulan vakıflarla sağlanırdı.⁽⁶⁰⁹⁾ Sayıları tabloda gösterilmiştir .

DİNÎ VE SOSYAL YAPILARIN DÖNEMLERİ VE SAYILARI

<u>Yapının Cinsi</u>	<u>Selçuklu</u>	<u>Karaman</u>	<u>Osmanlı</u>	<u>Lale Dev.</u>	<u>Topl.</u>
Câmi	9	2	25	5	41
Mescit	30	12	93	4	139
Kilise	3	-	-	-	3
Medrese	14	4	3	10	31
Dârü'l-Kurrâ	1	2	-	-	3
Dârü'l-Huffâz	2	7	1	3	13
Mektep/Muallimhane-		.			63
Kütüphaneler	1	-	6	2	9
İmâretler	1	2	3	-	6
Tekke-Zâviye	27	9	16	-	52
Hamamlar	4	5	2	-	11
Sağlık Kurumu	3	-	-	-	3
Çeşme					54

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

NÜFUS DURUMU

I. Şehrin Nüfusu : Lâle Devrinde Konya'nın arazi tahri-ri yapılmamış olduğundan şehrin toplam nüfusu tesbit edilirken "avâriz Hânesi" sayılarından istifâde yönüne gidilecektir⁽¹⁾

Avâriz hânesi deyimi , itibarî bir "hâne" olmaktadır . Bununla , bir ailenin ikâmet ettiği ev ifade edilmiyordu . Emlâki ve arazisi bulunan belirli sayıda vergi mükellefi erkekler gurubu kastediliyordu⁽²⁾ Avâriz hânesinde , gerçek hâne sayısı da kesin değildi . Duruma göre bunun miktarı iner veya çıkardı . Nitekim , 1149/1736 tarihli bir fermandan Suddirhemi nâhiyesine tâbi Gödene köyü eskiden 200 evden fazla olduğu için 8 avâriz hânesi sayılmışken , zamanla göçler sebebiyle ev sayısı 15-20'ye inmiş , avâriz hâne de 3'e düşürülmüştür⁽³⁾ Avâriz hâneye göre Gödene'nin eski hakiki hâne sayısı 25'e tekâbül ederken , daha sonra 6,6 olmuştur ki bu , vergi verenlerin aleyhine bir gelişme oluyordu .

Konya'nın yıllara göre avâriz hânesi , Avâriz ve Bedel-i Nüzul , İmdâd-ı Seferiye ve Hazeriye gibi vergilerin toplanmaları sırasında KŞS.'lere kaydedilmiştir . Yıllar arasında , sayı yönünden ufak farklılıklar bulunmaktadır . "Nefs-i Konya" yani şehrin avâriz hânesi , bir tabloda gösterildiğinde işaretle edilen fark daha iyi görülecektir .

<u>KŞS.'nin Numarası</u>	<u>Tarihi</u>	<u>Avâriz Hâne</u>
C5 , 15 ¹ , 16 ¹	1116/1704	184
C9 , 9 ¹ , 10 ¹	1126/1714	184,5
C9 , 3 ¹ , 7 ¹	1127/1715	184,5

C9 , 6 ¹	1128/1716	184,5
C30 , 1 ²	1135/1723	177,5
C30 , 11 ¹ ,11 ²	8 R. evvel 1136/ 6 Aralık 1723	182,5
C30 , 10 ¹	28 C. evvel 1136/ 23 Şubat 1724	182
C30 , 8 ¹	15 Şaban 1136/ 9 Mayıs 1724	186,5
C25 , 10 ²	14 Şaban 1138/ 17 Nisan 1726	177,5
C25 , 9 ²	18 Şaban 1138/ 21 Nisan 1726	182
C25 , 7 ¹	1139/1726	182
D32 , 10 ¹	1151/1738	168
D32 , 8 ¹	1152/1739	164

1716'da 184,5 olan avâriz hânesi , 1723'te 177,5'a düşmüştür . Kezâ , 1723 Aralığında 182,5'a çıkmıştır . 17 Nisan 1726'da 177,5'a tekrar inmiş görünen avâriz hâne , dört gün sonra , yani 21 Nisan 1726'da 182'ye yükselmiştir . Bu durum , nüfusun azalıp çoğalmasına dayanan bir iniş-çıkış olmayıp havalaların kurak gitmesi yüzünden mahsûlün olmaması veya üstüste savaşların gelmesinden ileri gelen ekonomik sıkıntıların neticesi meydana gelmekteydi . Nitekim , eşkıyâ müfettişi Abdurrahman Paşa'nın Gurre-i C. evvel 1152/5 Ağustos 1739 tarihli bir buyrulduğundan anlaşıldığına göre , askerinin savaşlardan dolayı sık sık geçtiği yol üzerinde bulunmasından başka iki senedir yağmur yağmadığı için Konya ve çevresinde mahsûl olmamış ve kıtlık baş göstermiştir . Perişan durumdaki "nefs-i

Konya kazâsından vezîr-i mûmâ ilyhe olacak 'ubûdiyyetleri ne mikdâra bâliğ olussa" Abdurrahman Paşa tarafından , pâdişahın fermanı gereği bi'l-külliye affolunmuştur⁽⁴⁾ Bunun gibi arızî durumlar göz önüne alınarak nüfusun tesbitinde esas olmak üzere vasat rakam olarak görülen 182 avâriz hânesi alınacaktır .

Konya merkezinde uygulanan avâriz hânenin Lâle Devrinde kaç gerçek hâneyi içerdiğine dair belgeye rastlanmamıştır . OĞUZOĞLU , XVII. yüzyılın ikinci yarısında yaptığı tesbitler neticesi avâriz hânenin yaklaşık 10 gerçek hâne olduğu kanaatine varmıştır⁽⁵⁾ incelenen döneme yakınlığı dolayısıyla burada da aynı sayı , hâneye esas olarak alınacaktır . Böyle olunca Lâle Devrinde şehrin gerçek hâne sayısı $182 \times 10 = 1820$ olmaktadır .

Konya'nın tahminî nüfusunun hesaplanabilmesi için burada "hâne" tabiri ile kaç kişinin kastedildiğini -yaklaşık olarak- tayin etmek de gerekmektedir . Bu konuda değişik tezler bulunmaktadır . BARKAN'a göre evli vergi mükellefini gösteren hâne , 5'tir⁽⁶⁾ SÜMER'e göre ise bu , 7 kişiyi ifâde eder⁽⁷⁾ Burada , GÖYÜNÇ'ün de kabul ettiği 5 kişinin bir hâne olduğu görüşü⁽⁸⁾ nazar-ı itibara alınarak Konya şehrinin tahminî nüfusu bulunacaktır . O zaman , $1820 \times 5 = 9100$ sayısı ortaya çıkmaktadır . Bu rakam , şehirdeki vergi mükellefi ve ailelerinin miktarını göstermektedir .

Buna , Beylerbeyinin şehirde yaşayan kapu halkını ve askerî tâifeyi dâhil etmek gerekir . Söylenen gurubun lâle Devrinde kesin sayısını gösteren belge bulunmamaktadır . Fakat ,

KŞS. kayıtlarından valinin maiyyetindeki görevli sayısının 50'ye bâliğ olduğu anlaşılmaktadır⁽⁹⁾ Öyleyse bunların ev halkları da hesaba alındığında , $50 \times 5 = 250$ ederler . 1151/1738'de 1000 nefer mirî Levendât süvari cepheye sürülmüştür⁽¹⁰⁾ Bunlardan bazılarının han ve mahalle aralarındaki konuk odalarında ikâmet etmeleri, bir kısmının bekâr olduğunu gösterir . Yarısının evli olduğu kabul edildiğinde bunların , $500 \times 5 = 2500 - 500 = 3000$ kişi oldukları anlaşılır .

Lâle Devrinde tesbit edilemeyen züemâ ve erbâb-ı timarın XVII. yüzyılın ikinci yarısındaki gibi 74 olduğu⁽¹¹⁾ kabul edildiğinde sayıları , $74 \times 5 = 370$ ederler . Kezâ , 1135/1722'de Van cânibine sefere memur olan Konya valisi Abdullah Paşa ile Konya'da bulunan Bölükât-ı Erbaa ocağından 1200 nefer , ferman gereği cepheye gitmiştir⁽¹²⁾ Bunların yarısı evli olarak alınsa nüfusları , $600 \times 5 = 3000 - 6000 = 3600$ 'ü bulmuş olur . Ayrıca Yeniçerilerden emekli olup Konya'da oturmaya memur olmuşlar da şehirde bulunuyordu⁽¹³⁾ Bunların 1130/1718'de 54 nefer kadar oldukları bilinmektedir⁽¹⁴⁾ Aileleriyle birlikte $54 \times 5 = 270$ kişi olmaktadırlar . Sonuç olarak ehl-i örf tâifesi ile askerlerin o zaman Konya'daki sayıları 7490 olarak tahmin edilmiş olur .

Diğer taraftan şehirdeki Türbe , Civar , Zincirli Kuyu ve Pîr Paşa mahalleleri , vergiden muaf idiler . OĞUZOĞLU , bunların sayısını 312 olarak almıştır⁽¹⁵⁾ Bu rakamın fazlalaşmadığı kabul edildiğinde , $312 \times 5 = 1560$ kişi bu mahallelerde oturmaktadır .

Kezâ , ilmiye sınıfı ve din görevlileri ile vakıflarda

çalışanlar avâriz vergisinden muafiyete sahip idiler . Lâle Devri Konya'sında 31 medrese , 3 dârü'l-kurrâ , 13 dârü'l-huffâz , 60 mektep , 130'u aşkın mescit , 41 câmi , 6 imâret 52 hânîkâh ve zâviye bulunmaktadır⁽¹⁶⁾ Tek tek incelendiğinde bu kurumların pek çoğunda değişik işleri yürüten 5-10'ar kişilik "mürtezika" bulunmaktadır⁽¹⁷⁾ Burada bir müessesenin başında sadece birinci derecede sorumlu müderris , imam , hatip vs. görevliden başka bir de mütevellinin bulunduğu var sayımından hareket edilecektir ki o zaman , $680 \times 5 = 3400$ kişi bulunmuş olur . Lâle Devrinde Konya medreselerinde 10'ar öğrenci olduğu tahmin edilmişti⁽¹⁸⁾ Bu durumda öğrenci sayısı , $31 \times 10 = 310$ olmaktadır .

Mahkemedeki görevlilerin sayısı , yaklaşık olarak 25 idi⁽¹⁹⁾ Bunlar da $25 \times 5 = 125$ kişi ederler . Kezâ "Şâdât-ı Kirâm"dan olanlar da vergi muafiyetinden yararlanıyordu . Bunların sayılarının XVII. yüzyılın sonlarında , 59'u bulunduğu bilinmektedir⁽²⁰⁾ Konya'nın içinde bunun 50'sinin oturduğu göz önüne alınırsa , $50 \times 5 = 250$ şahıs ederler . Yukarda anlatılanlar bir tabloya döküldüğünde , tahmini nüfus açık olarak ortaya çıkacaktır .

Lâle Devri'nde Konya'nın Tahmini Nüfusu

<u>Şehirdeki Guruplar</u>	<u>Sayılar</u>
1. Vergi mükellefi nüfus	9100
2. Beylerbeyi kapu halkı , Levendât ve Bölükât-ı Erbaa ile erbâb-ı timar ve züemâ (aileleri ile birlikte)	7400
3. Muaf mahallelerin nüfusu	1560

4. İlmîye sınıfı , Vakıf görevlileri ve öğrenciler

3085

Toplam: 22235

OĞUZOĞLU , tarafından XVII. yüzyılın ikinci yarısında 17430 olarak tahmin edilen Konya şehrinin nüfusu⁽²¹⁾ yaklaşık 50 sene sonra 22235 olmuştur . Selçuklu döneminde 60 bin⁽²²⁾ CUINET'e göre XIX. yüzyıl sonlarında 44 bin nüfuslu büyük şehirlerden olan Konya'nın⁽²³⁾ Orta Anadolu'nun en büyük idarî birimi olduğu dikkate alındığında , Lâle Devrindeki 22235 sayısının gerçek nüfusu yansıttığı söylenemez . Nitekim Konya merkezinin nüfus durumunun gerçekte bunun üzerinde olabileceğini gösteren kayıtlar bulunmaktadır . Çeşitli nedenlerle Lâle Devrinden önce ve bu dönemde Konya şehrine çevre köy ve kasabalardan çok sayıda insanın geldiği fakat , avârlız hâneye kaydedilmedikleri için eski köylerine gönderilerek iskâna çalışıldığı , KŞS. kayıtlarından anlaşılmaktadır⁽²⁴⁾ Bu şekilde şehre gelip ikâmet eden nüfusun miktarını belirlemek , şimdilik mümkün değildir . Buna karşılık Konya dışına giden nüfus . münferit olup toplu göçlere tesâdüf edilmemektedir⁽²⁵⁾ Şehre giren çok sayıda insanın yanında bunların azınlıkta kaldığı söylenebilir .

II. Mahalleler : İç Kale çevresinden itibaren genişlemeye başlayan Konya , şehir olarak fizikî ve içtimaî yapının vazgeçilmez parçaları olan mahallelere taksim edilmiştir . Türk-İslâm şehirlerinin temel unsuru durumundaki mahalleler , genelde bir mescidin çevresindeki müteaddit sayıdaki evlerden meydana geliyordu⁽²⁶⁾ .

Türk şehirlerinde , eskiden beri mahalleler genellikle birbirini tanıyan , sosyal ve ekonomik dayanışma yönünden bir bütün teşkil eden aynı inançtaki kişilerin topluca yaşadıkları yerlerdir⁽²⁷⁾ Lâle Devri Konya'sında diğer Anadolu şehirlerinden farklı bir mahalle yerleşiminin varlığı görülmektedir . Daha önceki asırlarda olduğu gibi bu dönemde , gayrimüslimlerin ayrı mahalleleri olmayıp bazı mahallerde müslümanlarla karışık oturuyorlardı⁽²⁸⁾ Yoğun olarak , kiliselerinin yer aldığı İç Kale mahallesinde bulunuyorlardı . Meyhâneleri de burada idi⁽²⁹⁾ Bununla birlikte , temelde aynı inançta olanların bir arada toplanma meylinde oldukları bazı olaylardan anlaşılmaktadır . Nitekim , zimmî iken müslüman olanlar , eski mahalle ve akrabalarının yakınında kalmak istemeyip sâkinleri tamamen müslüman olan mahallelere gidiyorlardı. Meselâ , Mustafa Beşe ibn Veli adlı mühtedi , 1718'de asil kardeşleri olan Yasef ve Mirza veled-i Kemal adlı zimmilere İç Kale mahallesinde olup daha önce bunlarla yan yana oturduğu evini satmış ; gayrimüslim bulunmayan Aksinne mahallesinden bir ev alıp yerleşmiştir⁽³⁰⁾

Lâle Devrinde , mahalleden sorumlu kişilerin başında mahalledeki mescidin imamı geliyordu . Bu göreve genelde herkesin saygı duyduğu , "cemaatin muhtârı" olan kişiler atanıyordu⁽³¹⁾ Mahallenin dirlik ve düzenliğini sağlamaktan orada oturan müslim-gayrimüslim herkes sorumlu idi . Genel ahlâka aykırı davranışta bulunanlara müsâmaha edilmez ; mahkemeye şikâyet edilerek vazgeçirmek için şer'an baskıda bulunulurdu . Aynı davranışı sürdürmekte ısrar eden-

lerin sokak kapısına geceleyin gizlice "katran" sürülerek ilgili mercilerin bu ailenin davranışı konusunda dikkatleri çekilir ; mahkemeye müracaatla mahalleden ihraçları istenir idi . Nitekim , İç Kale mahallesi sâkinlerinden olup imam Abdüsselâm Çelebi'nin başkanlığını yaptığı bir gurup müslim ve gayrimüslim , aynı mahallede oturmakta olan Arslan veled-i Eyvad ile zevcesi Nazlı bt. Yasef'i Konya mahkemesine şikâyet ederek , bunların kendilerine "nâmahrem" olan Levendât tâifesini evlerine aldıklarını ; daha önce mahkeme tarafından kendilerine bu davranışlarından vazgeçmeleri tenbih edildiği halde söz dinlemediklerini ; gece kapılarına bilinmeyen kişilerce katran sürüldüğünü bildirmişler ve mahalleden ihraçlarını istemişlerdir . Bu iddiaya Arslan ve zevcesi Nazlı verecek cevap bulamayınca , nâib her ikisinin de İç Kale mahallesinden çıkarılmalarına karar vermiştir⁽³²⁾ . KŞS.'lerinde , buna mümasil pek çok dava bulunmaktadır .

Mahallelerde ekonomik problemler , değişik isimler ve gayelerle kurulmuş vakıflar vasıtasıyla hallediliyordu . Osmanlı şehirlerinde mahallelinin karşılaştığı en büyük zorluk , avâriz vergisinin ödenmesinde oluyordu . Daha önceki asırlardaki gibi Lâle Devri Konya mahallelerinde , hâli vakti yerinde olmayanların vergilerini ödemek maksadıyla kurulmuş avarız vakıfları bulunuyordu⁽³³⁾ . Müslim - gayrimüslim ayırımı olmaksızın malî durumu iyi olanlar , sürekli bağışladıkları mal ve para ile vakfın maddî yönden güçlenmesini sağlıyorlardı⁽³⁴⁾ . Her mahallede adı geçen vakıfların işlerini yürüten mütevellî ile , avâriz vergisini mahalleleden alarak ilgili mercilere veren ,

mahalle halkı tarafından seçimle işbaşına getirilmiş bir "muhtar" bulunuyordu.⁽³⁵⁾

Mahallelerde huzurun temini maksadıyla kendi evi olmayanlar , kefilsiz ev kiralayıp oturamazlardı . Vali ve nâib , halkı bu konuda devamlı ikaz ederek⁽³⁶⁾ düzenin bozulmasını önlemeye çalışırlardı . Kiracı olup nâhoş harekette bulunanların kira akidleri bozulur , evden ve mahalleden çıkartılırlardı . Nitekim , Dört Vukiyye mahallesinde mülk menzili olmayan Mehmed b. Yusuf'un evinde şarap içtiği komşuları tarafından mahkemeye şikâyet ve işlediği suç şâhitlerle ispat edilince , kira ile oturmakta olduğu evden , dolayısıyla mahalleden ihraç edilmiştir.⁽³⁷⁾ Kezâ , başka mahallede evi olup kirada oturanlarda şüphe ile bakılırdı.⁽³⁸⁾ Çünkü bazı kişiler , gayriahlâkî davranışlarından ötürü kendi ev ve mahallelerinden çıkartılınca , kiraya çıkmak mecburiyetinde kalıyor , gittiği mahalleyi de ifsad ediyordu . Mahallelerdeki söylenen uygulamalarla toplum , bir dereceye kadar kötülük yapma meylinde olanları frenlemiş oluyordu .

Lâle Devri KŞS'lerinde mahallelerin toplu listesini bulmak mümkün olmamıştır . Aşağıda değişik meselelerden dolayı KŞS'lerine ve vakıf defterlerine geçen mahalle adları liste haline getirilecek ; OĞUZOĞLU'nun tesbit ettiği 1668 tarihli mahalle adlarıyla karşılaştırılacak⁽³⁹⁾ zamanla meydana gelmiş olan değişikliklerle yeni kurulanlar ve gayrimüslimlerin oturdukları mahalleler gösterilecektir .

K O N Y A M A H A L L E L E R İ

<u>1668 Tarihindeki Mahalleler</u>	<u>Lâle Devrindekiler</u>	<u>Müslim</u>	<u>Karışık</u>
Medrese	Medrese	x	
Kalenderhâne	Kalenderhâne		x
Nişantaş	Nişantaşı		x
Pirebi Sultan	Pirebi Sultan	x	
Muhtar Dede	—		
Hoca Habib	Hoca Habib	x	
Bürçeklü	Pürçeklü		x
Bâb-1 Aksaray	Bâb-1 Aksaray		x
Çavuş	Çavuş	x	
Karacığan	Karacığan	x	
Nehr-i Kafur	Nehr-i Kâfûr	x	
Hoca Bey	—		
Akıncı	Akıncı		x
İmâret	İmâret		x
Çifte Merdiven	Çifte Merdiven		x
Eflâtun	Eflâtun		x
Galebe	Galebe	x	
İbn Şahin	İbn Şahin	x	
Yediler	Yediler Sultan		x
Mihmandar	Mihmandar		x
Cedîd	Kurb-1 Cedîd	x	
Debbağhâne	Debbağhâne	x	
Kuzgun Kavağı	Kuzgun Kavak	x	
Kemal Garib	Kemal Garib	x	
Ali Gav	Ali Gav		x

Kara Kayış	Karakayış	x	x
Ahmed Dede	Ahmed Dede		x
İç Kale-i Perâkende			
Müslümânân	————		
Topraklık	Topraklık	x	
Sarı Yakub	Sadı Yakub	x	
Kerem Dede	Kerem Dede	x	
İhtiyâreddin	İhtiyâreddin		x
Bağra	Bağrı ()	x	
Mimar Kulik	Mimar Kelük	x	
Ulu Irmak	Ulu Irmak	x	
Ak Sinle	Ak Sinle	x	
Borda Başı	Borda Başı	x	
Kara Kurd	Kara Kurd	x	
Devle	Devle	x	
Sadırlar	Sadırlar	x	
Sakahâne	Sakahâne(Şifâhâne)	x	
Hoca Faruk	Hoca Faruk	x	
Vâdi-i Meram	Vâdi-i Meram	x	
Abdülaziz	Abdülaziz		x
İbn Salih	İbn Salih		x
Mücellid	Mücellid nâm-1 diğeri		
	Altunlu Çeşme		x
Göktaş	Göktaş		x
Seydi Veli	Seydi Veli nâmı-1		
	diğeri Seydi Veri	x	
Ak Baş	Ak Baş	x	

Hoca Fakih	Hoca Fakih	x
Hoşhân	Hoşhân	x
Ahmed Fakih	Ahmed Fakih	x
Kaymak Ahmed	Kaymak Ahmed	x
İç Kale-i Mescid-i		
Çıralu	Çıralu Mescid	x
İç Kale-i Zimmiyân	—	
Şeyh Bekri	—	
Seb'ahân	Seb'ahân	x
Türk Ali	Türk Ali	x
Bınarî	Binârî	x
Kadıasker	Kazasker	x
Ferhûniye	Ferhûniye	x
Biremani	Biremani	x
Kasab Sinan	Kasab Sinan	x
Şeyh Ahmed ma'an		
Borda	Şeyh Ahmed	x
Tarhana	Tarhâne	x
Sâhib Ata	Sâhib Ata	x
Pîr Esad	Pîr Esed	x
Sinan Perakendesî	Sinan Perakendesî	x
Hacı Cemal	Hacı Cemal	x
Dinger	Denkiş	x
Tavuk	—	
Kara Öyük	Kara Öyük	x
Sâhib Yakası	Sâhib Yakası	x
Şeyh Vefâ	Şeyh Vefâ	x

Şeyh Sadreddîn	Şeyh Sadreddîn	x	
Bey Hekim	Bey Hekim		x
İbn Tuti	İbn Tuti		x
Affan Sultan	Affan Sultan	x	
Şeyh Âlimân	Şeyh Âlimân	x	
Poladlar	Poladlar		x
İbn Kazgan	İbn Kazgan	x	
Kara Arslan	Kara Arblan	x	
Ak Şemseddin	Ak Şemseddin		x
Şeyh Osman-1 Rumî	Şeyh Osman-1 Rumî		x
Cullahistân	—		
Mu'în	Mu'în	x	
Kalecik	Kalecik		x
Öyle Banladı	Öyle Banladı	x	
Muhtar	Muhtar		x
Hoca Hasan	Hoca Hasan		x
Çirkâb	Çirkâb	x	
Zevle	Zevle		x
Furkan Dede	Furkan Dede	x	
Übeyd	Ubeyd		x
Yenice	Yenice	x	
Şeker Furuş	Şeker Furuş		x
Bağ-1 Evliyâ	Bağ-1 Evliyâ	x	
Esenlü	Esenlü	x	
Kürkçü	Kürkçü		x
Şükran	Şükran		x
Turşucu	Turşucu		x

Fakih Dede	Fakih Dede	x
Şeref Şirin	Şeref Şirin	x
Hacı İmir	Hacı Eymir	x
Şeyh Şemseddin-i	Şeyh Şemseddin-i	
Tebrizî	Tebrizî	x
De Hudâ	De Hudâ	x
Kadı Alemşah	Kadı Alemşah	x
Aklan	Aklan	x
—	Abdülmümin	x
—	Abdülvâhid	x
—	Abdürreşid	x
—	Ahmed Efendi	x
—	Alaca Mescid	x
—	Ali Şerbetî	x
—	Miskinler (Sırçalı	
—	Sultan, Sırçalı Tekyesi) x	
—	Sırçalı Mescid	x
—	Sungur	x
—	Südcü	x
—	Taş Kapu	x
—	Tekye	x
—	Durak Fakih	x
—	Türbe-i Celâliye	x
—	Zencirli Kuyu	x
—	Arablar	x
—	Âyinedâr	x
—	Borda me'a Sungur	x

_____	Civar	x	
_____	Çalıklı	x	
_____	Çinioğlu	x	
_____	Dedemoğlu nâm-ı		
_____	diğer Gök Kavak	x	
_____	Dolab Ucu	x	
_____	Dört Vukiyye	x	
_____	Fahrünnisâ	x	
_____	Galle-i Cerib		x
_____	Gödene	x	
_____	Hoca Cihan	x	
_____	Harmancık	x	
_____	İç Kale		x
_____	Kayacık	x	
_____	Köyceğiz	x	
_____	Kuru Göl	x	
_____	Meram	x	
_____	Müşki	x	
_____	Yanık Câmi(Orta		
_____	Mescid)	x	
_____	Pîr Hasanlı	x	
_____	Pîr Paşa	x	
_____	Sarı Hasan	x	
Top: 108	140	89	51

Listeye göre , Konya'nın 1668'deki mahalle sayısı 108 olup Lâle Devrinde 140'a yükseldiği görünmektedir . Bu dönemde Muhtar Dede , Hoca Bey , Tavuk , Cullahistân mahalleleri

muhtemelen başka ad aldıklarından unutulmuşlardır . İç Kale-i Mescid-i Çıralu , Çıralu mahallesi ; İç Kale-i Perâkende Müslümânân ve İç Kale-i Zimmiyân da artık sadece İç Kale mahallesi olarak bilinmektedirler . 140 mahalleden 51'nde müslim - gayrimüslim karışık oturmaktadır .

Aslında Lâle Devrindeki mahalle sayısıyla önceki asırdakiler arasında fazla bir farkın olmaması gerekir . Mahalle sayısında artışın görünmesi , bir kaç sebepten ileri gelmektedir . Birincisi , Türbe-i Celâliye mahallesine bağlı kabul edilip onun gibi avâriz vergisinden muâfiyeti olanların vergi için hazırlanan listelerde yer almamasındandır . Nitekim , 1668'de Beldâr ve Menzilci için düzenlenmiş listede , Türbe-i Celâliye mahallâtına dâhil 9 mahallenin kuruluş tarihleri eski olmasına rağmen yer almamışlardır . Bunlar Civar , Çinioğlu, Dolab Ucu , Pîr Paşa , Sarı Hasan , Durak Fakih ve Zencirli Kuyu mahalleleridir .

İkinci sebep , Konya merkezine XVII. yüzyılın ikinci yarısı ile⁽⁴⁰⁾ XVIII. yüzyılın ilk yarısında göçlerin vuku bulmasıdır . Yeni gelenler , şehrin köylerine yakın yerlerinde kaçak olarak evler yaptırıp mahalleler teşekkül ettirmişlerdir . Şehrin avâriz vergisi kayıtlarına geçmemiş olduklarından , avâriz hâne listesinde de gösterilmiyorlardı . Meselâ , Gödene köyünden göçüp gelenler , muhtemelen şehrin bu köy yönünde yani güneybatısında Gödene mahallesini⁽⁴¹⁾ bunun gibi Dedemoğlu köyünden gelenler Dedemoğlu mahallesini ; Bağ-ı Evliyâ köyünden göçenler de Bağ-ı Evliyâ mahallesini kurmuşlardır .

Üçüncü sebepse , büyük mahallelere ihtiyaç hissedildi-

ği için inşa edilen mescit ve câmiler , zamanla bulunduğu çevreye kendi adını vererek yeni mahallelerin ortaya çıkmasına sebep olmuşlardır . Nitekim , Konya'nın büyük mahallelerinden biri olan Sadırlar'da yaptırılan Yanık (Orta) ve Araboğlu Hacı Ârif Ağa Câmilerinin⁽⁴²⁾ çevresi , zamanla Yanık (Orta) ve Araboğlu mahalleleri olarak şöhret bulmuştur . Zâten câmi ve mescit isimlerine bakıldığında mahallelerin ekserisinin doğrudan doğruya câmi ve mescitlerin adını taşıdıkları görülmür . Meselâ , XVII. yüzyılda Ahmed Efendi'nin oğlu Musahib Mustafa Paşa adına yaptırdığı câminin bulunduğu yer , Ahmed Efendi mahallesi olarak anılmaya başlanmıştır⁽⁴³⁾ .

İskân konusunda mühim yerleri olduğu bilinen tekke ve zâviyelerin , bazı mahallelerin teşekkülünde müessir olduğu anlaşılmaktadır . Meselâ Şeyh Osman-ı Rumî , Şeyh Âlimân , Pîr Esed , Şems-i Tebrizî , Pirebi Sultan ve Şeyh Sadreddin zâviyeleri ile Mevlânâ Hânîkâhı Selçuklu döneminde kurulmuşlar⁽⁴⁴⁾ buldukları yerlerin çevresinde büyük mahallelerin teşekkülüne sebep olmuşlardır . Osmanlı döneminde , Sarı Yakub , Şeyh Vefâ zâviyeleri gibi tasavvuf merkezleri de böyledir . Bu durum , kolonizatör Türk dervişlerinin başka yerlerden nüfus çekerek Türk-İslâm ahaliyi iskân ettirmeleri⁽⁴⁵⁾ hususuna güzel bir örnek teşkil etmektedir .

Konya mahallelerinde dikkat çeken diğer bir hususiyet , bazılarının kale kapılarına göre isim almalarıdır . Lâle Devrinde , bu şekilde iki mahalle bulunmakta olup bunlar , Bâb-ı Aksaray ve Taş Kapu mahalleleridir⁽⁴⁶⁾ .

Kezâ , Konya çevresinde olup hâlen birçoğu köy olarak bilinen yerlerin Lâle Devrinde , mahalle olarak gösterilmesi

de incelemeye değer bir durumdur . Bunlar Hoca Cihan , Kara Ö-yük Sâhip Yakası , Şeyh Vefâ , Çalıklı , Dört Vukiyye , Har-mancık , Köyceğiz , Kayacık , Meram , Vâdi-i Meram (Dere)'dir . Konya kazasına bağlı bu köyler , şehrin avâriz vergisine dahil edilmek için mahalle olarak gösterildikleri gözden uzak tutul-mamalıdır . Bundan başka Konya şehrinde oturanların buralarda bağ , bahçe , bostan ve çayırılık ile bağ evleri bulunup yaz aylarında buralara göçülerek oturulduğundan⁽⁴⁷⁾ şehrin bir par-çası gibi düşünülmüş ve mahalle olarak gösterilmiş olabilir .

İç Kale mahallesi , XVII. yüzyılda İç Kale-i Perâkende Müslümânân , İç Kale-i Mescid -i Çıralu ve İç Kale-i Zimmiyân adlarıyla 3 bölüm halinde gösterilmişken Lâle Devrinde böyle bir ayırım bulunmamaktadır . Buna sebep , gayrimüslimlerin zamanla diğer mahallelere gidip yerleştikleri gibi , müslüman-ların da İç Kale'nin zimmilerin toplu . . . oldukları mahalle-re gelip yerleşmeleri sonucu , müslüman nüfus burada çoğalmış , dolayısıyla müslim-gayrimüslim ayırımının kalkmış olduğu ileri sürülebilir⁽⁴⁸⁾

III. Şehirdeki Guruplar Yönünden Nüfus Durumu : Lâle Devrinde , Konya şehrindeki ahâlinin çoğunluğunu Türk asıllı olanlar teşkil ediyordu . Şehirde , idare ile san'at ve ticâ-rette bunlar hâkim durumda idiler .

Karaman Beylerbeyiliğinin merkezi Konya olduğundan bura-da , kalabalık bir Türk idareci sınıfı bulunuyordu ⁽⁴⁹⁾ Şehrin elit tabakasını müftü , müderrisler , imamlar , hatipler ve diğer din görevlileri ile medrese talebesi oluşturuyordu⁽⁵⁰⁾ Konya'da imalât ve ticaret işleri ile uğraşanlar , şehrin

kalabalık bir gurubunu meydana getiriyorlardı⁽⁵¹⁾ Nüfusun büyük bir kesimi , ekseriyeti Türk ve müslüman olup tarım ve hayvancılıkla uğraşanlarla , tarım ve inşaat işçilerinin bulunduğu halk kitlesiydi⁽⁵²⁾ Kadın ve çocukları da bu guruba dâhil etmek gerekir . Osmanlının temel siyasetine uygun olarak⁽⁵³⁾ KŞS. kayıtlarından Lâle Devrinde , herkesin Türkçe konuştuğu anlaşılmaktadır⁽⁵⁴⁾

Vali ve yüksek derecedeki memuriyetleri işgal edenler , kendilerine tahsis edilmiş saray ve köşklerde oturuyorlardı⁽⁵⁵⁾ Buna karşılık ulemâ , a'yân ve esnaf kesimi , umumiyetle bahçe içinde ve iki katlı yazlık ve kışlık bölümleri bulunan hânelerde oturuyorlardı⁽⁵⁶⁾ Halkın oturdukları meskenlerse , kerpiçten yapılmış , çoğunluğu tek odalı ve mitfaklı idi⁽⁵⁷⁾

Diğer Dinî ve İctimâî Zümreler :

1. Ermeni ve Rumlar : Konya'da Selçuklulardan beri müslüman Türklerle yaşayan Ermeni ve Rumların varlığı , Cumhuriyet dönemine kadar sürmüştür . Konya'da Selçuklu devrinde , mühim bir hıristiyan nüfusu yaşamaktaydı⁽⁵⁸⁾ Bunların menşei konusu , tam olarak aydınlanmış değildir . Bununla birlikte ERÖZ , Karamanlı gayrimüslimlerin , hıristiyanlaşmış Türkler olduğu kanaatindedir⁽⁵⁹⁾ XVII. yüzyıl başlarında Konya'ya gelen Polonyalı seyyah SİMEON da burada yaşayan Ermenilerin Türkçeden başka dil bilmediklerini söylemektedir⁽⁶⁰⁾ GÖYÜNÇ de Orta Anadolu'daki hıristiyan unsurların bir bölümünün , Bizans döneminde Balkanlardan Anadolu'ya geçirilerek iskân ettirilmiş hıristiyan Türklerin kalıntıları olduğu görüşündedir⁽⁶¹⁾ Lâle Devrindeki belgeler de bu tezleri doğrular

mahiyettedirler . Nitekim : KŞS. kayıtlarında , pek çok gayrimüslimin Türkçe isimler almış olmaları dikkat çekmektedir . Bunlar arasında Reyhan , Safiye , Polat , Dokuzlu , Mîrşah , Kemal , Güleğen , Arslan , Murat , Bahar , Kızlar Beği , Nazlı , Mavi , Uğurlu , Müsrev , Kademli , Dede , Bayram , Oruç , Hatun , Aydoğdu , Kaya , Karagöz , Sünbül , Döndü , Nâr Hatun , Durmuş , Selver , Turfan , Sinan , Kaplan , Kırlioğlu , Nazar , Marûfe , Koca , Beyzâde , Yağmur , Arzu , Çeşm-i Siyah , Gülboy gibi erkek ve kadın isimleri bulunmaktadır .

OĞUZOĞLU , 1690'da Konya şehrindeki gayrimüslim nüfusun 2968 olduğunu tahmin etmiştir⁽⁶²⁾ Lâle Devrinde , zimmî nüfusu tahmin etmede yardımcı olacak belgeye rastlanmamıştır . Bununla birlikte , önceki asra göre biraz artmış oldukları söylenebilir . Zira , XVIII. yüzyıl başlarında çevre sancak ve kazalardan Konya'ya gelip yerleşmiş çok sayıda gayrimüslimin varlığı , KŞS. kayıtlarından anlaşılmaktadır . Bunlar bilhassa Niğde ve Kayseri şehir ve köylerinden gelmiş olup daha çok ticâretle meşgul oluyorlardı⁽⁶³⁾ 1666'da müslümanlarla birlikte oturdukları mahalle sayısı 23 iken⁽⁶⁴⁾ Lâle Devrinde 51'e ulaşması , şehirde nüfuslarının eskiye göre çoğaldığını gösterir . Bunlar genelde , surla çevrili mntıkada bulunan mahallelerde meskûn idiler⁽⁶⁵⁾ KŞS'lerinden Konya'da ev , dükkân , bağ , bahçe ve tarlalarının müslümanlarınkıyla yanyana olduğu ; bu iki ayrı dinden insanların ayırım yapmadan birbirinden mal alıp sattıkları anlaşılmaktadır⁽⁶⁶⁾

Zimmîlerle ilgili davalarda , hukuk kurallarının uygulanması hususunda müslümanlardan farklı bir muâmele olmuyordu .

Kendi içlerinde veya müslümanlarla aralarında çıkan ihtilaf-
ların hallini , şer'î mahkemeden isteyebilirlerdi . Zimmîle-
rin mağduriyetlerine sebep olan müslümana şer'î had gereğin-
ce ceza verilir ve uygulanırdı⁽⁶⁷⁾ Davalarda şahitlikleri mu-
teber olup verdikleri ifâde yönünde hüküm verilirdi⁽⁶⁸⁾

Konya'daki zimmilerle müslümanlar arasında , itimada
dayanan bir ilişki bulunuyordu . Nitekim , Müslüman-zimmî an-
laşmazlıklarında şayet haklı ise , müslüman olanların , zim-
mî tarafını tuttuğu ve onun lehinde şahitlik yaptıklarına
dair çok sayıda KŞS'lerinde kayıt bulunmaktadır . Suçlu oldu-
ğu için kaçan ve bir türlü bulunamayan zimmînin ailesine mah-
kemede kefil olan müslümanların sayısı da az değildir⁽⁶⁹⁾ Gay-
rimüslimler , isterlerse mahkemede şeri'ata göre mal taksim
ettirip mahallinde "akd-i maclis-i şer' " yaptırabilirlerdi⁽⁷⁰⁾

Gayrimüslimlerin , kiliselerinde dinlerinin gereği olan
âyini yapmaları serbest idi . Kendilerine herhangi bir müdâ-
hale halinde müslüman komşuları ve şehrin idarecileri yardım-
cı oluyorlar , gerekli işlemi yaparak huzur içinde bulunmala-
rını sağlıyorlardı . Meselâ , 1129/1717'de yeniçerilik iddia-
sında bulunan bir eşkıyâ gurubu , zimmî evlerine geceleyin
gizlice girip zorla şarap alıyorlardı . Bu durumdan haberdâr
olan müslüman komşuları , gayrimüslimlerin kız ve oğlanlarına
şakilerin zarar vermemeleri için evlerinde saklıyorlardı . Yine
bir pazar günü kiliselerinde toplanıp sessizce İncillerini o-
kurlarken aynı eşkıya gurubu , kiliseyi basarak "niçün evleri-
nizde durmazsınız , bize yiyecek ve içecek virmezsiniz" demiş
ve üzerlerine külünk atmışlardır . Bu baskından çok korkan

gayrimüslimlerin ılıklarını duyan çevredeki müslümanlar koşarak gelip onları eşkıyanın elinden kurtarmışlardır . Şehrin idarecileri ve ulemâ sınıfından ve müslüman ahaliden ileri gelenler , mahkemeye giderek durumu haber vermişler , bir arzuhâl ile merkezden bu eşkıyanın tedib edilmesini istemişlerdir⁽⁷¹⁾ Zimmî hukukuna riayet hususunda müslümanların gösterdiği hassasiyeti göstermesi bakımından bu olay önemlidir .

Zimmîler de müslümanlar gibi vakıflar kurup kendi aralarında yardımlaşabilirlerdi . Nitekim , Ermeni ve Rum kiliselerinin ayrı ayrı faaliyet gösteren vakıfları vardı . Dışardan Konya'ya gelen yoksul Ermenilerin kalmaları için Aklan mahallesinde , bir de vakıf menzil bulunuyordu⁽⁷²⁾

Konya şehrindeki Ermeni ve Rumların ehl-i örf tâifesi ile aralarındaki resmî işleri takip eden bir adı da "kethudâ" olan birer "kâhyâ"ları bulunuyordu . 1143/1730'da Ermenilerin kâhyâsı Şamlı veled-i Azostor , Rumlarınkı ise , Bali veled-i Nevruz idi⁽⁷³⁾

Konya'da tarım , ticaret ve san'atla uğraşanların⁽⁷⁴⁾ dışında resmî işlerde çalışan zimmîler de vardı . Nitekim , 1128/1716'dan önce Karaman eyâleti mutasarrıflığında bulunmuş olan vezir Osman Paşa'nın "terzibaşı"lığını , Halebli Karabet veled-i Arslan adlı zimmî yapıyordu⁽⁷⁵⁾ Kezâ , seferler sırasında asker olarak valinin maiyyetinde cepheye gidenler de vardı . Meselâ , Yediler mahallesinden Zakariya veled-i Simavun adlı zimmî , Revan muhafazasında görevli iken , 1150/1737 yılında "mürd" olmuştur⁽⁷⁶⁾ Beylerbeyi sarayının çöplerini

toplayarak hendeklere dökme işi de Konya zimmîlerine verilmiş bir yükümlülük idi⁽⁷⁷⁾

Zimmîler de müslümanlar gibi , buldukları mahallenin avâriz vakfına mütevellî olabiliyorlardı . Bu hususta , müslümanlarla müsavi kabul edildikleri görülmektedir . Nitekim , 1119/1707'de Âyinedâr mahallesi avâriz vakfı mütevellisi Mehmed b. Hüseyin , kendi rızasıyla bu görevden ayrılınca boşalan mütevelliliğe , mahallenin müslüman ahâlisinin seçtiği Manas veled-i Markar adlı zimmî tayin edilmiş ve 2,5 akçe yevmiye ile bu görevi yürüteceği mahkemede tescil ettirilmiş⁽⁷⁸⁾ Kezâ , 1136/1723'te İç Kale mahallesi avâriz vakfının mütevelliliği de Abraham veled-i Artin üzerinde bulunuyordu⁽⁷⁹⁾

Lâle Devrinde , Konya zimmîleri arasında münferit bir İslâmlaşmanın varlığı , KŞS'lerine yansıyan davalardan anlaşılmaktadır . Bir ailede hem müslüman , hem de gayrimüslim fertler bulunuyordu⁽⁸⁰⁾ Bununla birlikte , "şeref-i İslâm'la müşerref olan" eşlerden birinin müslüman olmaması halinde "Nasranîlikten vazgeçmediği" gerekçesiyle boşandıklarına dair örneklere de rastlanmaktadır⁽⁸¹⁾ Müslüman olmaları hususunda kendilerine resmî veya gayriresmî müdâhale olmadığı , kendi İstekleri ile müslümanlığı seçtiklerine KŞS. kayıtlarında işaretler bulunmaktadır .

Bilinçli olarak İslâmı kabul edenler bulunduğu gibi⁽⁸²⁾ -sayıları az da olsa- makam ve mansıp elde etmek , sevdiği kız veya erkekle evlenebilmek için müslüman olanlar da vardı⁽⁸³⁾ Kezâ , Nasranî olup dindaşlarının şerrinden emin olmak maksadı ile müslümanlığı kabule mecbur kalanlar da görülmektedir⁽⁸⁴⁾

2. Arap Asıllı Olanlar : Lâle Devrinde , Arap ırkindan olan bir müslüman topluluğunun da Konya şehrinde oturduğu , KŞS.'lerine yansımış davalardan anlaşılmaktadır . Bunlar , "Seyyid" adı verilenlerden tamamen ayrı idiler .

Konya'daki Arap tâifesinin reisi , 1152/1739'da Arab Mehmed b. Abdullah idi . Şehirdeki Arap ahali tarafından , resmî işlerini yürütmesi için seçimle bu işe getirilmiş idi .⁽⁸⁵⁾ Osmanlı döneminde , eskiden beri Konya'da bir Arap topluluğunun bulunduğu , Arap asıllı olup câmi ve mescit yaptırmış kişilerin varlığından anlaşılmaktadır.⁽⁸⁶⁾ Muhtemelen toplu olarak Sadırlar'daki Araplar mahallesinde oturuyorlardı .

Konya Arapları , çöl şartlarını bilen kişiler olduklarından , hacca gidecekleri belli bir ücret karşılığı , develeriyle götürüp getirirlerdi . Lâle Devrinde bu işi , Arab el-Hâc Süleyman b. Abdullah kendisine ait 19 deve ile yapıyor idi.⁽⁸⁷⁾ Şüphesiz bu işi yapan başka Arapların da bulunduğu düşünülebilir .

Konya şehrinde yaşayan Arap nüfusun miktarını belirlemek mümkün olmamıştır .

3. Çingener : Osmanlı devletinde , Çingenerin toplu olarak oturdukları yerler daha çok Rumeli'de bulunuyordu .⁽⁸⁸⁾ Lâle Devri Konya'sında da "Kıbtiyân tâifesi" adı ile bir grup Çingene yaşıyordu . Miktarları tesbit edilememekle birlikte müslim ve gayrimüslim olmak üzere , iki ayrı topluluk idiler . Konya'da bir "Çinkâne" mahallesinin bulunması,⁽⁸⁹⁾ şehirde yerleşik olduklarını gösterir . Bunlar , muhtemelen Çinkâne mahallesinde toplu olarak oturuyorlardı . Diğer mahallelerde

perâkende olarak oturanlar da vardı⁽⁹⁰⁾

Çingenelerin şehrin ekonomisine katkılarının nasıl olduğu tesbit edilememekle birlikte , köylere giderek topladıkları ile geçinindiklerine dair bir KŞS. kaydı bulunmaktadır⁽⁹¹⁾

4. Câriye ve Köleler : Konya şehrinin , Lâle Devrinde nüfusunu etkileyen bir diğer topluluk da câriye ve kölelerdir . Bunlarla ilgili KŞS'lerde pek çok dava bulunmasına rağmen , sayılarını tahmin edecek bir belgeye rastlanmamıştır .

Konya'da köle ve câriye sâhipleri , genelde varlıklı kişilerdi . Bunlar arasında tüccâr , a'yân ve eşrafla ehl-i örf ve ulemâdan olanların varlığı , KŞS'lere geçen kayıtlardan anlaşılmaktadır . Lâle Devri Konya'sında , sadece müslümanların değil , varlıklı zimmîlerin de gayrimüslim köleleri bulunuyordu . Nitekim , İhtiyâreddin mahallesinde sâkin Keşiş Zimmî ile Yediler mahallesinden Artin veled-i Kirkor'un birer köleleri vardı⁽⁹²⁾

Bazı büyük şehirlerde olduğu gibi , Anadolu'nun en büyük yerleşim merkezi olan Konya'da dahi kölelerin alınıp satıldığı bir pazarın bulunması gerekir . Fakat , ne XVI. ve XVII. asırlarda⁽⁹³⁾ ne de Lâle Devrinde buna dair belgeye rastlanmamıştır . Karaman Vilâyeti Kanunnâmesinde , kölelerle ilgili hükümlerin bulunması⁽⁹⁴⁾ KŞS.'lerinde çok sayıda köle ve câriye satışlarının yer alması böyle bir pazarın Konya'da bulunduğuna delâlet eder . 1128/1716 tarihli KŞS .'de "Beyşehir Bazarı"ndan bir kölenin alındığına dair kayıt bulunmakta , fakat köle pazarından söz edilmemektedir⁽⁹⁵⁾ Bunun gibi hususi bir köle

pazarının bulunmadığı anlaşılan Konya'da , bu konudaki alım satım işlerinin , değişik malların satıldığı bilinen Sipahî Pazarında⁽⁹⁶⁾ yapılabileceği ihtimali üzerinde durulabilir .

İslâmiyet , eskiden Araplarda yaygın olan köleliğin kaynağını savaş esirlerine inhisar ederek tedricen kaldırılması metodunu kabul etmiştir⁽⁹⁷⁾ Lâle Devri Konya'sındaki köle ve câriyelerin esas kaynağını da savaşlarda elde edilen esirler teşkil ediyordu⁽⁹⁸⁾ Nitekim , 1149/1736'da İran'la yapılan esirlerle ilgili bir anlaşma sonucu , Osmanlı ülkesinde olduğu gibi Konya'daki İran asıllı savaş esirlerinin satışları yasaklanmış ; isteyen esirlerin bu ülkeye geri dönebilecekleri tüm eyâletlere bir emr-i şerifle duyurulmuştur⁽⁹⁹⁾ Köle ve câriyelerin umumiyetle Rus , Acem , Çerkez , Gürcü , Rum , Macar , Ulah asıllı olmaları⁽¹⁰⁰⁾ savaşlarda elde edildiklerini gösterir . Çünkü adı geçen ülkelerle Osmanlı devleti sürekli savaş halindeydi .

Satış hüccetlerinden câriye ve kölelerin fiyatlarını tesbit etmek mümkün olmaktadır . Cariyelerin kölelere göre daha kıymetli olduğu anlaşılmaktadır . Lâle Devrinde câriye fiyatları 100-333 kuruş ; kölelerinki ise , 71-110 kuruş arasında değişiyordu⁽¹⁰¹⁾ .

Konya'da köle ve câriyelerin büyük çoğunluğunun müslüman olduğu , İslâmî adlar taşımalarından anlaşılmaktadır . Hemen hepsi gayrimüslim asıllı olduklarından babaları , "Abdullah" olarak gösterilmektedir⁽¹⁰²⁾ Kölelerin İslâmiyeti seçmeleri , muhtemelen bulunduğu ortama uyum sağlamak maksadıyla kendi rızaları ile oluyor , bu konuda baskı söz konusu olmuyordu .

Bununla birlikte efendilerinin kendilerine müslüman olmaları yönünde telkinde buldukları oluyordu . Nitekim , aslen Antakyalı olup Konya'da Hasan Efendi Hanı'nda misafiren sâkin olan el-Hâc Mehmed Beşe ibn Hasan , 8 ay önce satın aldığı Acem asıllı Ermeni Hürmisîma bt. Karar'a aldığından beri "arz-ı İslâm edüp" asla kabul etmemesi üzerine cariyenin öz kardeşi Nazar veled-i Karar'a , 333 kuruşa satmıştır⁽¹⁰³⁾

Osmanlı devletinde köleler , değişik işler yapmakla birlikte , Batı'da olduğu gibi tarım işçisi olarak çalıştırıldıkları pek görülmez⁽¹⁰⁴⁾ Lâle Devri Konya'sında köleler efendilerinin günlük işlerini yürütüyor⁽¹⁰⁵⁾ , cariyeler ise , ev işlerinden başka , bir kadının yapabileceği işleri yapıyorlardı . Meselâ süt sağmak , efendisinin bakıma muhtaç olan alîl çocuğuna bakmak bunların arasındaydı⁽¹⁰⁶⁾

Sahibinin insafına teslim edilmeyen köle ve cariyeler için belli kurallar getiren İslâmiyet⁽¹⁰⁷⁾ onları da insan olarak değerlendirmiş , bir mal ve eşya gibi görmemiştir . İslâm Hukuku'na göre , âbidliği devam ettiği sürece ailenin diğer fertleri gibi muâmele gösterilmesi gerekiyordu⁽¹⁰⁸⁾ Bu anlayışın yaygınlığını iddiâ etmek biraz zor olmakla birlikte , Lâle Devri Konya'sında bazı kölelerin "kitâbet" süresi bittiği halde tekrar köleliğe devam etmek istemesi ve bunu mahkemede tescil ettirmesi⁽¹⁰⁹⁾ yaşadıkları şartların pek kötü olmadığını gösterir .

Bazı ailelerin kölelerini , kendi çocukları gibi kız bulup evlendirdikleri oluyordu⁽¹¹⁰⁾ Bazı kimseler de azat ettikleri câriyeleri , kendilerine nikâhlıyorlardı⁽¹¹¹⁾ Efendilerden bazıları ise , daha ölmeden mallarının bir bölümünü kölesine

hibe ediyorlardı . Meselâ , Pîr Paşa mahallesinden Bağdadî el-Hâc Hüseyin b. Mahmud , mutakı Yusuf b. Abdullah'a adı geçen mahalledeki evini , Meram'da bulunan bağını ve 300 parasını hibe etmiştir⁽¹¹²⁾

Sâhibinin hizmetinden kaçan köle ve câriyelere KŞS. kayıtlarında sıkça rastlanmaktadır . Bunlara "abd-i âbık" adı veriliyordu. Kaçan köle ve cariyelerin yakalanması ve muhafazası için belli kurallar bulunuyordu⁽¹¹³⁾ Lâle Devrinde kaçak köleleri , Konya Mirâbiye mukâtaasına mutasarrıf ve zâbit-i evâbık olan kimse teslim alır ve muhafaza ederdi . Yakalanan köle , zâbit-i evâbık tarafından mahkemede kimlik ve nafaka tesbiti yaptırıldıktan sonra kontrol altına alınırdı . 1130/1718'de abd-i âbıkın bir günlük nafakası , 4 akçe idi⁽¹¹⁴⁾ Yapılan tüm masraflar , kendisini gelip bulunca sahibinden alınırdı .

İşledikleri suçlardan dolayı mahkemece kendilerine hür insanlar gibi cezalar verilirdi . Nitekim , 1143/1730'da bir çocuğu ânden balta ile öldüren kölenin "kısâsına hüküm" verilmiştir⁽¹¹⁵⁾

İslâm Hukuku'na göre köle ve cariyelerin hürriyetlerine kavuşmaları mümkündü . İslâmiyet , kölelik yollarını azalttığı gibi , azad edilmeleri için vesile ve bahaneleri de çoğaltmıştır⁽¹¹⁶⁾ Azad , köleye efendisi tarafından hürriyetinin verilmesidir⁽¹¹⁷⁾ KŞS'lerinde bu olay , "ıtk" olarak geçmektedir .

Azad etmenin çeşitli yolları vardı . En yaygın şekli , kölenin sahibi tarafından karşılık beklemeksizin , Allah rızası için "mâlinden ve mülkünden ihrâc" edilmesiydi⁽¹¹⁸⁾ Kendile-

lerine, azad edildiklerine dair efendisi tarafından "ıtk-nâme" denilen bir belge veriliyordu⁽¹¹⁹⁾

Diğer bir azad şekli ise , kölenin bir bedel karşılığında kendi nefsinin satın almasıydı . Bunun için köle ile efendisi arasında bir sözleşme yapılırdı ki buna , "mükâtebe" deniyordu⁽¹²⁰⁾

KŞS'lerinde , çok olarak rastlanan bir diğer azad etme yolu , daha sağken efendisinin köleyi , kendisi öldükten sonra geçerli olmak şartıyla azad etmesiydi . Bunlar , sâhipleri ölünce mahkemeye başvurarak azad edildiğini şahitler getirerek ispat eder ve hürriyetine kavuşmuş olurdu⁽¹²¹⁾

Cariyenin , sâhibinden çocuk doğurması da azad edilmesi hususunda yeterli bir sebep kabul ediliyordu⁽¹²²⁾ Konya'da bu usullerle hürriyetine kavuşmuş çok sayıda insanın bulunduğu , KŞS'lerinden anlaşılmaktadır .

IV. Konya'da Nüfus Hareketleri : Lâle Devrinde , Karaman eyâletinin köy ve kasabalarından gelip yerleşenlerden maa- da , büyük yollar üzerindeki Konya'ya Osmanlı ülkesinin hemen her yerinden ticaret maksadıyla gelip kalanların varlığı ; değişik sebepler yüzünden "âher diyâra" gidenlerin bulunduğu çok sayıda KŞS. kaydından anlaşılmaktadır . Söylenen sebeplerden dolayı şehir nüfusu , az-çok etkilenmekteydi .

Konya kazâsı köylerinden şehre XVII. yüzyılın sonlarından itibaren büyük göçlerin olduğu , 18 Şaban 1113/18 Ocak 1702 tarihli bir fermanla anlaşılmaktadır . Bunlar fermanla , ziraatlarını bırakıp geldikleri eski köylerine tekrar gönderilmek isteniyordu⁽¹²³⁾ Daha bu problem halledilmeden , 1128/1716

yılında Levendât eşkıyâsı yüzünden Konya çevresindeki köylerde oturanlar , "evlâd ü iyâlleriyle" yakınlarındaki "kasabât ve büldâna" göçmek zorunda kalmışlardır⁽¹²⁴⁾ Konya valisi vezir Osman Paşa'nın bir buyrulduşunda , 1130/1718'de Konya kazasına bağlı köylerin ekserisinin "nefs-i Konya'da tavattun" ettikleri zikredilmekte , bir an önce eski köylerine göçürülmeleri , ehl-i örf tâifesinden istenmektedir⁽¹²⁵⁾ Bu belgeler Lâle Devrinde , göçler yüzünden Konya şehrinin nüfusunun oldukça kalabalık olduğunu göstermektedir .

Konya valilerininin göç ve iskân konusunda aldıkları sıkı tedbirlere ve uygulanan cezaî müeyyidelere rağmen⁽¹²⁶⁾ Konya ve çevresine başka kaza ve sancaklardan da kitleler halinde göçlerin olduğu , bu yüzden gelirleri düşen bazı mukataaların zarara uğradığı görülmektedir . Meselâ , XVIII. yüzyıl başlarında meydana gelen Zile Hassı reâyasınının göçleri⁽¹²⁷⁾ Karaman eyâletinin değişik yerlerine , 1144/1731 yılında bile devam ediyordu⁽¹²⁸⁾ Kezâ , Esb-Keşan mukataası reâyası da 1130/1718'den önce Konya ve çevresine gelip yerleşmişti⁽¹²⁹⁾ Bunların Konya'da birçoğunun oturduklarına dair Lâle Devri KŞS!lerinde kayıtlar bulunmaktadır . Bunlardan başka Konya merkezinde Kayseri , Niğde , Aksaray , Beyşehir livaları ile İnsuyu , Bayburd , Lârende (Karaman) , Ilgın , Bozok gibi kazalardan gelmiş ve yerleşerek kalmış çok sayıda insan bulunuyordu⁽¹³⁰⁾

Devlet , düşen tarım gelirinin artırılması maksadıyla çiftini çubuğunu bırakıp şehre yerleşmiş reâyanın eski köylerine iskân için 1130/1718'de çalışmalar yapmış⁽¹³¹⁾ olmak-

la birlikte , birçok köyün bu tarihten çok sonra halâ boş olması , iskân teşebbüslerinden müsbet bir netice alınmadığını gösterir . Nitekim önceleri 200 hânelik bir köy olan Gödene'-de 1149/1736'da 15 hânenin bulunması⁽¹³²⁾ Konya'ya 1716'dan önce gelenlerin hemen hiç birinin köylerine dönmediklerini gösterir .

XVII. yüzyılın ikinci yarısında Konya kazası köylerinden şehre zimmî göçünün varlığı bilinmektedir⁽¹³³⁾ Lâle Devrinde Sille haricinde Konya kazası köylerinde zimmînin bulunmadığı , sicil kayıtlarına geçmiş herhangi bir dava olmadığından anlaşılmaktadır . Diğer taraftan Konya şehrine Niğde ve Kayseri'den birçok zimmî gelip yerleşmiştir⁽¹³⁴⁾ Bunlar , muhtemelen Mevlânâ'nın tesis ettiği hoş görü ortamından⁽¹³⁵⁾ eyâlet merkezi Olmanın avantajından ve aktif bir ticaret merkezi olduğundan dolayı Konya'ya gelip yerleşmeyi kendi menfaatları açısından uygun buluyorlardı .

Eski bir kültür merkezi olan Konya çevre kaza ve köylerden başka , uzak diyarlardan da medrese talebesi çekiyordu . Nitekim , Konya medreselerinde Develi , Tarsus ve Kırrelî kazasına tâbi Sadık Hacı köyünden gelip okuyan talebeler bulunmaktaydı⁽¹³⁶⁾ Konya'ya medrese tahsili için gelen öğrencilerden hususiyle çevre köylerden olanlar , mezuniyetten sonra köyüne dönmüyor , evlenerek veya bir imamlık görevi alarak şehirde kalıyorlardı⁽¹³⁷⁾

Ekonomik etkinliğine sürekliliği esasına uygun olarak , şehirde devamlı değişen fakat , hiç eksilmeyen bir yabancı tüccar kitlesi hanlarda kalarak nüfusun hareketliliğini sağlıyordu⁽¹³⁸⁾

Konya şehrinin çektiği bu nüfusa karşılık şüphesiz Konyalı olup "âher diyâra" gidenler de vardı .Fakat, bunların evlâd ü iyâlleri Konya'da kalıyordu⁽¹³⁹⁾ Bu sebepten şehrin nüfusunu eksilttikleri iddia edilemez . Çünkü bunları toplu bir göç olmayıp münferit oluyordu . Dışarıya insan göçü iş bulma , resmî görev , ticaret veya tahsil sebebi ile oluyordu⁽¹⁴⁰⁾ Kocaları başka yerlerde oturup dönmeyen birçok kadının nafaka veya boşanma talebiyle mahkemeye olan müracaatları KŞŞ'lerde oldukça fazladır⁽¹⁴¹⁾

Şehirde göze çarpan esas nüfus azalması , sefer yıllarında görülmektedir . Valinin kapu halkı , Levendât ve diğer eyâlet askerleriyle , ahâliden savaşmak için toplanan Serdengeçtilerin , cepheye gitmek üzere Konya'dan ayrılmaları , hissedilir bir nüfus azalmasına sebep oluyordu . Bu durum , özellikle Lâle Devrinin kapandığı yıllarda meydana gelen savaşlardan ötürü çok sık görülüyordu . Bu yıllarda sefere gidenlerin cepheye iken ölüm veya başka nedenlerle mahkeme sicillerine yansımış pek çok aile veya miras hukuk ile ilgili davaları bulunmaktadır⁽¹⁴²⁾

Sonuç olarak çevreden olan göçler , çeşitli nedenlerle gelenler veya başka diyarlara gidenler sebebiyle Konya şehrinin nüfusunda , belli bir oranda hareketlenme meydana geliyordu .

D Ö R D Ü N C Ü B Ö L Ü M

İDARİ TAKSİMAT VE YÖNETİM

I. Karaman Eyâletinin İdarî Taksimatı : Anadolu Selçuklu devletine başkentlik yapan Konya , Osmanlı devletine ilhak edilince Karaman eyâletinin merkezi haline getirilmiştir⁽¹⁾ Lâle Devrinde , bu idârî statüsünü korumaktaydı⁽²⁾

Karaman eyâletine bağlı , 7 livâ bulunuyordu . Bunlar :

Konya

Kayseri

Niğde

Aksaray

Kırşehir

Beyşehir

Akşehir'dir .⁽³⁾

Eyâlet içinde , diğerlerinden daha önemli bir yeri olan Konya sancağının kaza sayısı , yıllara göre değişiklik göstermektedir .Nitekim XVII. yüzyılda sayıları 12 iken⁽⁴⁾ 1136/1723 yılında 14'e çıkmıştır . Bu fark , bazı ihtiyaçların halli için yeni kazaların kurulmasından ileri geliyordu . Bu konuda Konya'dan iki örnek vermek mümkündür . Konya kazasına bağlı Saideli nâhiyesi , buraya yakın bir yerde bulunan Kadınhanı'nın imarı maksadıyla Lâle Devrinde kaza yapılmışken bura halkının isteği üzerine , 1143/1730'da tekrar nâhiye haline getirilmiştir⁽⁵⁾ Böylece Lâle Devrinden sonra , kaza sayısı 13'e inmiştir . Konya livâsına bağlı kazalar şunlardı⁽⁶⁾

Konya (merkez kaza)

İnsuyu

Bayburd

Turgud

Karışözü

Gaferiyyâdi

Belviran

Aladağ

Pirlügande

Lârende

Devle me'a Karış

Eskiil

Ereğli

Saideli (Kadınhanı)

Konya kazasının nahiyeleri de şunlardır:⁽⁷⁾

Sahra

Hatunsaray

Sudirhemi

II. Şehir Olarak Konya'nın Yönetimi : Osmanlı toplumu

birbirine karşı sorumlu ve kefil bireylerden oluşan bir yapıya sahipti . Her fert , çevresinde vukuu muhtemel olayları , zamanında ilgili mercilere bildirmekle yükümlü bulunuyordu . Nitekim 1130/1718 tarihli bir KŞS. kaydında buna dair müşahhas bir olay bulunmaktadır . Muîn mahallesinden bir gurup müslüman , Konya mahkemesine gelerek komşuları İraz Hatu'nun kızı Ayşe "mecnûn" olduğundan kendisini kuyuya , suya bırakıp veya yüksek bir yerden atarsa , vali tarafından kendilerine müdâhale "havfından" nâşi annesine kızını zabdetmesi hususunda tenbih olunmasını nâibden istemiş ve dileklerini tescil ettirmişlerdir . Bunun üzerine hâkim , Ayşe'yi zabtı konusunda

İraz'a ikazda bulunmuştur⁽⁸⁾.

Şehrin dirlik ve düzenliğini sağlamak , mahalle halkından başlayarak üst düzey yöneticilere kadar herkesin görevi sayılıyordu . Suç işleyen kişi ele geçirilemediğinde vali , imam da dahil aynı mahallede oturanları sorumlu tutar , "mahalleniz ahâlisindendir elbette bulun" derdi⁽⁹⁾ Halkın yönetime katkısı üzerinde kısaca durulduktan sonra , şehrin esas idareci sınıfı ile , bunların görev ve sorumluluklarının neler olduğu açıklanacaktır .

a. Ümerâ (Ehl-i Örf) Sınıfı :

1. Beylerbeyi : Eyâletlerde merkez liva dışındakiler , İstanbul'dan atanan mutasarrıflarla idare edildikleri halde beylerbeyinin oturduğu liva , eyâlet valisi tarafından yönetilirdi⁽¹⁰⁾ Karaman Beylerbeyisi Lâle Devrinde , Paşa sancağı olan Konya'da oturur , eyaletle birlikte şehri de idare ederdi . Vezir rütbeli olup mîr-i mîrân , mutasarrıf , muhâfız, vali gibi ünvanlarla anılırdı . Padişah tarafından fermanla atanıyordu . Beylerbeyi olacak kişinin iyi bir idareci olmasından başka , padişaha tavsiye edilmesi de gerekirdi . Tayin fermanında eyâletteki kuzât , hukkâm , ulemâ , sulehâ , füzelâ, eşraf , ümenâ , kale dizdarları , neferât zâbitleri , a'yân gibi görevlilerin vali olarak atanan kişiye itaat etmeleri , emirlerine uymaları istenirdi . Valiye ise vilâyetinde yapacağı işler hatırlatılır , adâletten ayrılmaması tavsiye edilirdi⁽¹¹⁾ Başarısız valilerin merkezin itâbına hedef olmalarına karşılık⁽¹²⁾ kendisinden beklenen başarıyı gösterenlere bulunduğu eyâlette kalması bahşedildiğinden başka , eskisine

ek olarak ikinci , üçüncü ,hattâ dördüncü eyâlet veya sancak verilebilirdi . Meselâ Haleb valisi vezir Osman Paşa'ya Konya ve çevresindeki eşkiyâyı temizlemek ve emniyeti sağlamak şartı ile Karaman eyâleti,İçel sancağı inzimâmiyle tevcih edilmiştir⁽¹³⁾ Osman Paşa kendisine verilen görevi istendiği gibi neticelendirince , 1130/1718'de Adana eyâleti ile Aksaray sancağı , "ber-vech-i arpalık" tevcih olunmuştur⁽¹⁴⁾

Vali bir yere atanırken neden tayin edildiği açıklandığı halde , görevden alınırken azil sebebi belgelerde gösterilmemiştir . Nitekim 1151/1738'de Karaman Beylerbeyisi Memiş Paşanın yerine Kılburun Kalesi muhafazası şartı ile Ali Paşa atanmıştır⁽¹⁵⁾ Bu değişikliğe sebep , Ali Paşa'nın seferde olması nedeniyle kapusu halkı ve levâzım-ı seferiyyesinin tesviye ve tanziminde kolaylığa vesile olmasıdır .

Konya'ya yeni atanan vali için daha gelmeden karşılama hazırlıkları başlar , "duhûl ve nüzûllerinde şerâyit-i misâferete riâyet birle" üç günlük yiyecek ve içeceği , ahâli-i vilâyet tarafından sağlanırdı . 20 Zilkade 1119/12 Şubat 1708 tarihinde vali olarak Konya'ya gelecek olan Ali Paşa , henüz fiilen işe başlamadan gönderdiği bir adamıyla nâib , alaybeyi , kethudâ yeri , yeniçeri serdarı , zâbitân ve şehrin a'yânından kendisini karşılamak için hazırlık yapmalarını ; eskiden beri sürdürülüp gelen bu geleneğin devam ettirilmesini bir buyruldu ile istemiştir⁽¹⁶⁾

Beylerbeyilik görevinin süresi , belli bir kıstasa bağlanmış değildi . Bunun sınırı , zaman ve duruma göre değişiyordu . Meselâ , 29 Muharrem 1128/25 Ocak 1716'da Seyyid Ahmed Paşa⁽¹⁷⁾ 3 Şevval 1128/20 Eylül 1716'da ise Kudüs sancağı eski

mutasarrıfı Şehsüvar-Zâde Mehmed Paşa , Konya'ya vali olarak atanmışlardır⁽¹⁸⁾ Bu durumda Seyyid Mehmed Paşa , 8 ay valilikte kalmış oluyor . 27 Zilkade 1129/2 Kasım 1717'de Konya'ya Haleb valisi vezir Osman Paşa'nın tayini söz konusu olduğuna göre⁽¹⁹⁾ Şehsüvar-Zâde Mehmed Paşa'nın görev süresi , 13,5 ayı bulmaktadır . Lâle Devri Konya valilerinin görev süreleri , öncelerine göre çok daha uzundur . Nitekim , İbrahim Paşa 1138/1725-1143/1730 yılları arasında , Konya'da 5 yıl valilik yapmıştır⁽²⁰⁾ Yeni bir dönem başlatmış olan İbrahim Paşa , merkezde kendisine problem olabilecek bürokratlara İstanbul'dan uzun süre uzakta kalmaları için taşra valilikleri vermiş olduğu bilinmektedir⁽²¹⁾ Muhtemelen Konya valileri de bu siyaset neticesi , uzun zaman burada kalmaya mecbur edilmişlerdir .

Ataması yapılan beylerbeyinin başka görevi yoksa , bizzat Konya'ya görevi başına gelmekteydi . Eğer seferde bulunuyorsa , o zaman bir buyrulduyla yerine , güvendiği birini mütesellim olarak tayin ederdi⁽²²⁾

Lâle Devrinde Konya'da valilerin oturmaları için tahsis edilmiş bir saray bulunuyor ; resmî işleri burada görüyorlardı . Ailesi ile birlikte , buraya yakın bir köşkte oturuyorlardı . Kapu halkından olup yüksek derecede memuriyetlerde bulunanlara da ayrı ayrı konaklar kiralanmaktaydı⁽²³⁾

Beylerbeyi , idaresi altındaki eyâlette padişahın birinci derecede temsilcisi idi . Kendi hükûmeti sınırları içindeki reâyanın güvenliğini sağlar , savaşta kapu halkı ve Levendâtı ile Ordu-ı Hümâyuna katılır , boşalan timarları ehil

olanlara verilmesini sağlardı⁽²⁴⁾ KŞS'lerinde , vâlinin görevleri ile ilgili oldukça çok kayda rastlanmaktadır . Bunlar , eşkıyânın zulmünü halkın üzerinden def⁽²⁵⁾ resmî görevlilerin kanunsuz davranışlarını men⁽²⁶⁾ , züemâ ve timar sahipleri ile reâya arasındaki anlaşmazlıkları halletmekten başka⁽²⁷⁾ , konar-göçerlerin iskânı⁽²⁸⁾ , devlete ait yapıların korunması⁽²⁹⁾ , çağırıldığında kapusu halkı ve askeriyle savaşa katılmak⁽³⁰⁾ olarak gösterilebilir .

Valiler adalet ölçüleri içinde meseleleri halletmekle görevli olmalarına rağmen kendilerinin de çeşitli bahanelerle halka zulmettikleri⁽³¹⁾ , reâyadan kanunsuz olarak zorla para , eşya , odun ve saman gibi şeyleri aldıkları merkeze gönderilen şikâyetler neticesi sadır olan fermanlardan anlaşılmaktadır⁽³²⁾ .

Beylerbeyinin maiyyetinde onun işlerini yapan kalabalık bir personel çalışırdı . Bunlar delibaşı , ahur kethudâsı , masraf emini , anahtar ağası , ekmekçi , vekil-i harç , odun emini , mataracıbaşı , harem ağası , mühürdâr , arpa emini , divan efendisi , hazine kâtibi , zahîre ağası , masraf kâtibi , tüfenkçi , tüfenkçibaşı , mîrâhur , şatırbaşı , imam , mehterbaşı , serbânbaşı , tarzıbaşı , selâm ağası , hekimbaşı vs. görevlilerdi⁽³³⁾ .

Başkanlığını beylerbeyinin yaptığı , Divân-ı Hümâyunun küçük bir modeli durumundaki "Divân-ı Karaman" adı verilen mahallî mecliste⁽³⁴⁾ , eyâletçe çeşitli işleri görüşülür , karara bağlanır ve netice ilgililere bir buyruldu ile bildirilir idi . AKDAĞ'a göre valilerin yargılama konusundaki yetkileri , XVII. yüzyıldan sonra genişlemiştir⁽³⁵⁾ . Gerçekten Lâle Devrin-

de , Konya Beylerbeyi Sarayı'ndaki "divân-hâne" adı verilen odada⁽³⁶⁾ toplanan meclisin başkanı vali olup mahkeme nâibi, ikinci planda kalıyordu . Bu divana dava ile ilgili memurlar, "divan kâtibi" gibi kimseler de katılıyordu⁽³⁷⁾ Kezâ , divan-da nâibin mahkemede halledemediği davalarla⁽³⁸⁾ mutasarrıfları aşan meseleler⁽³⁹⁾ genel ahlâkı bozan⁽⁴⁰⁾ ticareti engelleyen⁽⁴¹⁾ vakıflara zarar veren kimselerin davaları⁽⁴²⁾ ile , ehl-i örf tâifesinin reâya ile olan anlaşmazlıkları görüşülür ve karara bağlanırdı⁽⁴³⁾ "Divân-ı Karaman" denilen mecliste , 1122/1710 yılında bir adamı ânden öldürene , "kıyas" cezası verilmiştir⁽⁴⁴⁾ .

2. Mütesellim : Osmanlılarda mütesellimliğin XVI. yüzyıl-da ortaya çıktığı bilinmektedir⁽⁴⁵⁾ O zamanki uygulamaya göre , sancak beyliğine yeni tayin olan kimse görev yerine varıncaya kadar yerine bakmak üzere kendisine vekâlet için gönderdiği kişi , mütesellim adını alıyordu . Bu uygulama XVII. yüzyıl-da değişikliğe uğramış ; görevlerine gitmeyen valiler , mütesellim olarak atadığı biri vasıtası ile vilâyetini idare yönüne gitmişlerdir . Mütesellimler , vali adına sancağın malî ve idarî işlerini yürüttükten sonra , sancağın gelirinden bir kısmını mutasarrıfa gönderir , kalanını da kendisi alırdı⁽⁴⁶⁾ OĞUZOĞLU , XVII . yüzyılın ikinci yarısında , Karaman Beylerbeyinin bizzat göreve başladığı andan itibaren mütesellimini de atadığını tesbit etmiştir⁽⁴⁷⁾ O zaman eyâletin işlerinden sorumlu ikinci görevli , mütesellim olmuş oluyordu .

"Konya kâim-i makâmı" da denen mütesellim⁽⁴⁸⁾ Lâle Devrinde Konya dışında görevde bulunan beylerbeyinin yerine , eyâleti malî ve idarî yönden idare etmekteydi . Göreve başla-

maları , beylerbeyinin buyrulduzu ile olur , sonra bir arzu-
hâlle bu atama merkeze bildirilir ; padişahın gönderdiği
fermanla da kesinlik kazanırdı⁽⁴⁹⁾ ÖZKAYA'nın da tesbit ettiği
gibi mütesellimler , genelde yerli halktan , a'yânın da tas-
vip ettiği kişilerden seçiliyordu⁽⁵⁰⁾ Meselâ 1127/1715'te Kon-
ya mutasarrıfı Ali Paşa görevli bulunduğu bir sefere giderken ,
kendi etbâından münasip biri bulunmadığından , Konya'lı Çavuş
-Zâde es-Seyyid el-Hâc Ahmed Ağa'yı a'yân-ı vilâyetin önerisi
üzerine mütesellim nasb ve tayin etmiştir⁽⁵¹⁾ Kezâ . 1136/1723
yılında , Karaman Beylerbeyisinin Hemedân'a serasker tayin edil-
mesi söz konusu olunca , "cümle a'yân-ı memleket" Konya ahâ-
lisinden el-Hâc Ahmed Ağa'yı münasip görünce , vali bir buy-
ruldu ile mütesellimliği , ona vermiştir⁽⁵²⁾ 1152/1739'da Konya-
da mütesellim olan Mühürdâr Mustafa Ağa'yı cepheden bulunan
Karaman Beylerbeyisi değiştirmek isteyince , Konya eşrafı
Ordu-ı Hümâyuna gönderdikleri bir arzuhâlle , şayet Mühürdâr
Mustafa mütesellimlikten alınacak olursa , çok üzüleceklerini
bildirmeleri karşısında padişah , gönderdiği emr-i şerifle
Mühürdâr Mustafa'nın yerinde kalmasını uygun bulmuştur⁽⁵³⁾ Bu
örnekler , mütesellim seçiminde eşraf ve a'yânın oldukça etki-
li olduğunu göstermektedir . Bununla birlikte valilerin , ken-
di adamlarından da mütesellim atadığı olurdu⁽⁵⁴⁾

Mütesellimliğe getirilen kişi , Konya dışına çıktığın-
da yerine birini vekil bırakırdı . Nitekim 1128/1715'te Sey-
yid Ahmed Paşa'nın mütesellimi Mehmed Ağa , eşkıyâ takibi
için taşra kazalara giderken Konya'da , Hüseyin Efendi ibn
Abdullah'ı mütesellim vekili olarak bırakmıştır⁽⁵⁵⁾ Aynı mü-

tesellim bir başka zamanda da İbrahim Ağa adında birini kendisine vekil tayin etmiştir⁽⁵⁶⁾

Beylerbeyinin vekili olarak mütesellim , onun tüm hak ve yetkilerine sahip bulunuyordu . Merkezin ve kendisini atayan mutasarrıfın emrettiği şekilde idarî , malî , askerî ve sosyal içerikli bütün görevleri yerine getirirdi . Beylerbeyi gibi sarayda divan toplar , askerî şeflerden kanun dışı uygulamalarda bulunanları cezalandırır ; taşra kazalarda görevli kadıllardan yolsuzluğu ortaya çıkanları , Konya nâibi ile birlikte yargıladı⁽⁵⁷⁾ Eşkîyânın te'dibi , başıboş geçen yörük ve konar-göçerlerin iskânı , vergilerin toplanması gibi görevleri de bulunuyordu⁽⁵⁸⁾ Şehirde iktidar boşluğuna sebep olmaması için , merkezeden gönderilen yeni mütesellim gelmeden eskisi yerini terk edemezdi⁽⁵⁹⁾

Mütesellimlerimiz yolsuzluk yaparak , rüşvet alarak halka zulmettikleri ; bu yüzden cephede görevli bulunan valinin kendisini azlettiği , hattâ Konya nâibine merkezden gönderttiği emr-i şerifle tutuklattırıldığı olurdu⁽⁶⁰⁾

Mütesellim olan kişi , Konya'daki Beylerbeyi Sarayı'na yerleşir ; resmî işleri burada görür ; ayrıca bir odasında da ikâmet ederdi⁽⁶¹⁾ Görevi sürekli olmadığından Lâle Devrinde kendisine tahsis edilmiş bir bina bulunmuyordu .

3. Kethudâ Ağa : Sadrazamın yardımcısı olan memura Kethudâ Bey dendiği gibi⁽⁶²⁾ Beylerbeyinin yardımcısına da "Kethudâ Ağa" denmekte olduğu⁽⁶³⁾ anlaşılmaktadır , Lâle Devrinde , Konya'da validen sonra sözü geçen bir memur durumundaydı . Kendine tahsis edilmiş konakta oturur , nâible bir-

likte konağında davalara baktığı olurdu⁽⁶⁴⁾ Liva ve kazalardan gelen imdâd-ı seferiye ve hazeriyeye taaluk eden paraları teslim alırdı⁽⁶⁵⁾ Vali olmadığı zaman , eyâlet askerini , onun adına Ordu-ı Hümâyuna kadar götürürdü . Nitekim 1125/1713 yılında bir fermanla Karaman Beylerbeyisi Osman Paşa , Rusya seferi için âcilen İstanbul'a çağırılmış ; "ağırlık ve askari-
nin" ise , kethudâ ağa ile arkadan gelip erişmesi istenmiştir⁽⁶⁶⁾ Vali kethudâsının , Şükran mahallesindeki konağında başka⁽⁶⁷⁾ Beylerbeyi Sarayında bir çalışma odası da bulunuyordu⁽⁶⁸⁾

4. Yeniçeri Serdarı : Kazalarda bulunan Yeniçeri , Cebeci , Topçu , Toparabacı , Kuloğulları ve Gulemân-ı Âcemilerin serdarı ve zâbiti idi . Yeniçeri Ağasının mektubu ile , Dergâh-ı Âlî Yeniçerilerinin emekdârlarından atanırdı⁽⁶⁹⁾ Bazan devlet ricâlinin iltiması ile asker olmayanlara "açık serdarlık mektubu alınıp" , yolsuzluklara sebep de olunuyordu . Bunun önüne geçmek için ağaların , serdar olacakları bizzat görüp mektuplarında bölüğü ile , ismini tayin ve tasrih edip eskisinin de sebepsiz yere azledilmemesi kuralı getirilmiştir⁽⁷⁰⁾

Serdarlık , üst üste aynı kişiye verilebiliyordu⁽⁷¹⁾ Yeni serdar , görev yerine varıncaya kadar geçecek zamanda işlerin aksamaması için yakın bir dostunu , vekil olarak görevlendirebilirdi⁽⁷²⁾

Yeniçeri Serdarı , bulunduğu yerde kendisine bağlı askerlerden vâris bırakmadan ölenlerin malını , "Yeniçeri Beytü'l-Mâline" alırdı⁽⁷³⁾ Kendi kazalarındaki askerlerin zapt ü raptını temin eder ; nâibin verdiği cezadan dolayı hapsedil-

mesi gereken askerleri , kendine ait hapis-hânedede cezaları bitinceye kadar tutardı⁽⁷⁴⁾ Savaşta , Yeniçerileri cepheye sürmekle görevli idi⁽⁷⁵⁾

5. Kethudâ Yeri : Kazalardaki Altı Bölük yoldaşlarının yani Sipah , Silahdâr , Sağ Ulûfeciler , Sol Ulûfeciler , Sağ Garibler ve Sol Garipler üzerlerine âmir idiler . Altı Bölük Ağalarının müşterek imzalı mektupları ile , ocağın "kadimî emekdârlarından" biri , atanırdı . Genelde görevli gideceği muhitte doğmuş olanlar arasından seçilirlerdi⁽⁷⁶⁾

Kethudâ Yeri bir yere gittiğinde ,nâibin "mürâselesi" ve valinin "buyruldu" ile yerine birini vekil tayin edebilirdi⁽⁷⁷⁾ Görev süreleri kesin olarak bilinmemekle birlikte, uzun süre yerlerinde kaldıkları görülmektedir . Meselâ , 1135/1722'de Bozulus Türkméninden Armudlu Cemaatinin Kethudâ Yeri olan el-Hâc Sâlih , 27 sene bu görevde bulunmuştur⁽⁷⁸⁾

Kethudâ Yerleri , sulh senelerinde rahat ve huzur içinde yaşarlar ulûfelerini zamanında ve aksamadan alırlar ; görevleri dışında bir işte istihdam olunmazlardı . Seferlerde ise Altı Bölük neferâtını toplar , önlerine düşüp Ordu-ı Hümâyuna katılırdı⁽⁷⁹⁾ Bundan başka , fermanla istenen tekâlifi kadı ile birlikte toplar⁽⁸⁰⁾ kanun dışı davaranışlarda bulunan Sipahileri te'dib için hapsederdi⁽⁸¹⁾ Bulunduğu yerin emniyetini sağlamakla yükümlü idi⁽⁸²⁾

Kethudâ Yerlerinden , sıksık görevini kötüye kullananlar çıkıyordu . Merkez istemediği halde kendisi için vergi toplayanlardan başka⁽⁸³⁾ eşkıyâ ile birlikte hareket edip bu yüzden idam edilenler bile oluyordu⁽⁸⁴⁾

6. Alay Beyi : Miralay rütbesinde ,züemâ ve erbâb-ı timarın şefi idi . Sancak merkezlerinde oturuyorlardı . Görevi karşılığı kendisine de zeâmet veriliyordu . Nitekim 1150/1737'de Konya Alay Beyi 34132 akçe zeâmete tasarruf ediyordu⁽⁸⁵⁾ Uzun süre aynı görevde kaldıkları görülmektedir . Meselâ , 1119/1707'de Alay Beyi Ali Ağa , Konya'da 1131/1718 yılında dahi görevi başında bulunmaktaydı⁽⁸⁶⁾

Alay Beyileri , buldukları sancakların askerî ve malî işlerine bakarlardı . Boşalan timarları ve kimlere tevcih edileceklerini merkeze bildirirlerdi⁽⁸⁷⁾ Seferlerde , sancağın züemâ ve erbâb-ı timar sahipleriyle orduya katılırlardı⁽⁸⁸⁾ Rûsûm-ı raiyyet vergisi ile seferlere gitmeyen zeâmet ve timar sahiplerinden "cebelû bedeliyesi" adı verilen parayı toplarlardı⁽⁸⁹⁾ Zeâmet ve timar sahiplerinden suç işleyenleri mahkemede "ihzar" ederler , cezası olanları hapsederlerdi⁽⁹⁰⁾ Konar-göçerlerin iskânında , eşkıyâ takibinde valinin yardımcısı idiler⁽⁹¹⁾ 1131/1719 tarihli bir KŞS. kaydından emrinde bir "subası" nın görev yaptığı anlaşılmaktadır⁽⁹²⁾ Demekki , sancaklarda emniyetin sağlanmasından sorumlu bulunuyorlardı .

7. Çeribaşı : Sipahilerin zâbitlerinden olup Konya'da oturuyordu . Fermanlarda Alay Beyilerinden sonra zikredildiğine bakılırsa , rütbe olarak ondan aşağıda bulunuyordu . Seferde kendisine bağlı Eşkinçi neferleri ile orduya katılır ; cebelû bedeliyesinin toplanmasına yardım ederdi⁽⁹³⁾ PAKALIN'a göre , memur olduğu yerlerin asayişinden de sorumlu idi⁽⁹⁴⁾ KŞS'lerden şehrin asayışı ile ilgilendiğini gösteren belgelerin bulunması⁽⁹⁵⁾ PAKALIN'ın görüşünü doğrulamaktadır .

8. Subaşı : Lâle Devrinde Konya'da bir subaşı bulunuyordu⁽⁹⁶⁾ Subaşılardan beylerbeyi tarafından atandığı ve ona bağlı olarak görev yaptığı bilinmektedir⁽⁹⁷⁾ Konya'nın emniyetinden sorumlu olup , bundan başka her mahallede birer "kolluk neferi" görevli bulunuyordu⁽⁹⁸⁾ Kolluk neferlerinin subaşının denetiminde olup olmadıklarına dair kayda rastlanmamıştır.

9. Kale Görevlileri : Konya'yı çevreleyen dış ve iç kale tehlike halinde , halkın sığındığı emin bir yerdi . Hapishâne ve silah deposu olarak da kullanılıyordu⁽⁹⁹⁾ Lâle Devrinde dizdâr , kethudâ ve "müstahvız"lar tarafından korunurdu . Bunların görevleri daimî olup ölüncüye kadar hizmet ederlerdi . Yaptıkları iş karşılığı , "gedik timar" verilirdi . Babadan oğula geçen bir meslek idi⁽¹⁰⁰⁾ Menşe olarak Yeniçeri idiler⁽¹⁰¹⁾ XVII.yüzyılda görev yerleri olan kaleden hiçbir zaman ayrılamazlardı⁽¹⁰²⁾ Lâle Devrinde , aynı disiplinin sürmediği görülmektedir . 1131/1718 senesinde sadır olan bir fermana göre , sekban tâifesinden köylerinde oturup kale müstahvızlığını üzerlerine berat ettirenler çoğalmış , bu yüzden Konya kalasında fiilen görev yapan ve nöbet tutanların sayısı , beşe inmiştir⁽¹⁰³⁾ Merkezin tüm ikazlarına rağmen 1134/1721'de müstahvızların büyük çoğunluğu , 8 veya 2 saat uzaklıktaki köylerde oturuyorlardı⁽¹⁰⁴⁾ Hattâ , Konya'ya 30 saat mesafedeki Aladağ kazasında ikâmet edenler bile vardı . 1148/1735'te Konya kalesi Dizdarı Receb , İstanbul'a gönderdiği bir mektupla Aladağ'a tâbi Salır köyünden 1400 akçe gedik timara mutasarrıf Mustafa veled-i Abdullah'ın Aladağ'da oturduğundan kaleye gelip görev yapmadığı yüzünden azlini , Mustafa adında birine

müstahvızlığın tevcihini istemiştir⁽¹⁰⁵⁾ Kale muhafızı olup Konya dışında başka görevler yapan ve görevi başına gelmeyenler de bulunuyordu⁽¹⁰⁶⁾ Müstahvızların aslında kalede ikâmet etmeleri gerekirdi . Bunların çok azı kalede , bir kısmı da Konya mahallelerinde oturuyorlardı⁽¹⁰⁷⁾

Kalenin eski düzeni kalmadığından büyük tehlikeler karşısında , kalenin muhafazasında güçlük çekildiği oluyordu . Nitekim 1130/1718'de Levendât eşkiyâsının baskın tehlikesi belirince kalenin çevresi ve kapıları , kale görevlisi olmayan tüfenkli sekbanlarla gece ve gündüz muhafaza olunmuş , şakilerin Konya'ya girmeleri önlenmiştir⁽¹⁰⁸⁾

Dizdâr : Kaleden sorumlu olup müstahvızların da komutanı idi⁽¹⁰⁹⁾ Valinin emrinde olup ölünceye kadar bu görevde kalır idi . Atamaları , Beylerbeyinin arzı ve Yeniçeri Ağasının mektubu ile olurdu . Konya kalesi dizdarı , 10 bin akçe gedik timara mutasarrıf idi . Ölünce , varsa oğluna bu görev verilir di . Konya kalesi dizdarı Receb Mehmed ölünce , 1122/1710'da oğlu Mehmed Receb bu göreve atanmıştır⁽¹¹⁰⁾ Mehmed Recebin dizdarlığı , 1152/1739'da devam ediyordu⁽¹¹¹⁾ Yolsuzluğu görülen dizdar görevden alınır , Kapukulu Ocaklarından bir emekdâr bunun yerine atanırdı⁽¹¹²⁾

Kale müstahvızları , dizdarın arzı ile tayin edilirdi⁽¹¹³⁾ Bazan müstahvız olmak isteyen arzuhâliyle de atama yapılıyordu⁽¹¹⁴⁾ Atamalarda dizdarın rüşvet aldığı oluyordu⁽¹¹⁵⁾ Bu konudaki yolsuzlukların önüne geçmek için , 1151/1738'de atama usûlünde bazı değişiklikler yapılmıştır . Buna göre , dizdarın müracaatı ve diğer kale görevlilerinin şahadetleriyle

boşalan kadro , Konya mahkemesinde tescil ettirilir , müstahak olan kişi nâibin ilâmı ile merkeze bildirilir ve ataması istenirdi⁽¹¹⁶⁾ Suçluların muhafazası , cezası bitenlerin kaledeki haphâneden salıverilmesi , dizdarın bilgisi altında oluyordu⁽¹¹⁷⁾

Kale Kethudâsı : Atamaları , dizdarınki gibi idi⁽¹¹⁸⁾ Kalede dizdarın yardımcısı olup vali , nâib ve dizdarın emirlerini yerine getirirdi⁽¹¹⁹⁾ 1138/1725-1151/1738 yılları arasında Konya kalesi kethudâsı Ahmed adında bir zat idi⁽¹²⁰⁾

Kale Müstahvızları : Lâle Devrinde , Konya kalesinde 80 miktarı müstahvızın bulunduğu tahmin ediliyordu⁽¹²¹⁾ Üst tarafta fiilen kalede bulunanların beşe indiği , sayılarının ise eskie göre çok fazlalaştığına işaret edilmişti . 400-1600 akçe arası gedik timara mutasarrıf idiler⁽¹²²⁾

Söylenen görevlilerden başka Konya kalesinde şunlar da bulunuyordu :

İmamı, Osman Halife b. Mustafa⁽¹²³⁾ zurnacı İsmail , onun vefatı ile oğlu Yusuf⁽¹²⁴⁾ Ertaş kapısı bevvâbı Mehmed ve muhtemelen At Pazarı kapısı bevvâbı İbrahim b. Molla Süleyman⁽¹²⁵⁾

10. İhtisab Görevlileri :

İhtisab işleriyle ilgili teşkilâtlanma Asr-ı Saâdet döneminde başlamıştır⁽¹²⁶⁾ . Daha sonra kurulan İslâm devletleri , bu mamuriyeti devam ettirmişlerdir . Osmanlılarda muhtesiplik , Selçukluların devamı şeklindedir .

Osmanlı devleti esnafın kontrolünü esasında kadiya vermiştir . Muhtesipler , onlara yardımcı olarak tayin edilmiş memurlar durumundaydı⁽¹²⁷⁾ Lâle Devrinde , Konya nâibinin gö-

revleri arasında esnafın denetimi de bulunuyordu⁽¹²⁸⁾ Ayrıca ihtisab işleri ile fiilen meşgul olan bir İhtisab Emni ile Kuloğlanı da vardı .

İhtisab Emni : İhtisab Ağası ve muhtesip olarak da biliniyordu . Bir kısım belediye ve zâbıta işlerini görüp devlete ait alım-satım vergilerini toplayan teşkilâtın başında bulunan memurdu⁽¹²⁹⁾ Konya'daki muhtesib de söylenen işleri deruhte etmekteydi⁽¹³⁰⁾ Ayrıca Lâle Devrinde , esnaf şeyhlerinin tayin beratı , İhtisab Emininin "arzı" üzerine veriliyor idi⁽¹³¹⁾

Kuloğlanı : Kazalarda İhtisab Emininin maiyyetinde çalışan memurdur . Başlıca görevi esnaftan ihtisab resmini tahsil ederek İhtisab Eminine teslim etmektir . Ekmekçi esnafının "Kuloğlanı" adı verilen ihtisab görevlisinden müşteki olmalarına bakılırsa⁽¹³²⁾ Lâle Devrinde esnafın çok sıkı bir kontrol altında olduğu söylenebilir .

11. Gümrük Emni : Gümrük işlerine bakan memurdu . Yerli ve yabancı tüccarın dışardan getirdiği malın gümrüğünü , ferman mucibince alırdı . Lâle Devrinde Konya'da iki gümrük görevlisi bulunuyordu⁽¹³³⁾

12. Defter Kethudâsı : Toprağı timar , zeâmet ve has olarak ayrılan eyâletlerde zeâmet işlerine bakan memurdu⁽¹³⁴⁾ Lâle Devrinde de aynı işlere bakıyor , savaş zamanı sefere gidiyordu⁽¹³⁵⁾ 1138/1725'te Bulumya köyü ve gayriden 100 bin akçe hassa mutasarrıf idi⁽¹³⁶⁾ Maiyyetinde bir kethudâ ile subaşı görev yapıyordu⁽¹³⁷⁾ Yaptıkları yolsuzluklarla kadim düzeni bozduklarından cezaya çarptırıldıkları oluyordu . Nitekim 1118/1706'da

eyâlet-i Karaman Defter Kethudâsı Mehmed , düzeni bozduğu için çok kimse kendisinden şikâyetçi olunca , ıslâh-ı nefis edinceye kadar Kıbrıs Magosa kalesine hapsedilmiştir .(138)

13. Defterdâr : Eyâletin malî işlerine bakan memurdu . Maiyyetinde bir kalem heyeti bulunuyordu .(139) "Defterdâr Hassı" adı verilen hasları vardı .(140) Bulunduğu şehrin güvenlik konuları ile de ilgileniyordu . Meselâ , 1131/1718'de Abdülfetah Çavuş ve arkadaşlarının Konya'da halka yaptığı zulmü , merkeze ihbar eden memurlardan biri de Defterdar Dede Bayram Ağa idi .(141)

14. Beytü'l-Mâl Emîni : Kazada , bilâvaris ölenlerin mallarını beytü'l-mâle almakla görevli memurdu . Konya'da Lâle Devrinde görev yapan Beytü'l-Mâl Emîni , Mirâbiye Mukataasına "ber-vech-i mâlikâne mutasarraf" idiler .(142) Evinden kaçan köle ve cariyeleri yakalamak ve muhafaza altına almak da bunların görevleri arasındaydı .(143)

15. Mîr-i Âb : Konya'nın sulama ve su dağıtım işlerine bakardı . 1129/1716 tarihli bir KŞS. kaydından Mîr-i Âb'ı Karaman Beylerbeyisinin atadığı anlaşılmaktadır .(144) Mîr-i Âb'ın inşaatların yola taşıp taşmamasında söz sahibi olduğu da görülmektedir .(145)

16. Levendler ve Sekbanlar : Beylerbeyinin emrindeki askerler olup Lâle Devrinde , Konya'da ne kadar oldukları tesbit edilememiştir . Çok kalabalık oldukları , kalacak yer temininde güçlük çekildiğinden anlaşılmaktadır . Mahallelerdeki konak odalarında ve evlerde kalma yönüne gidildiğinden Konya ahalişi bunlardan rahatsız olmuş , meselenin halli için merkeze

şikayette bulunmuşlardır . Bu durumda vali bunları han odalarında ikâmet ettirmiştir⁽¹⁴⁶⁾

Eyâlet askerlerinin tüm Osmanlı ülkesinde XVIII. yüzyılda iyice bozuldukları bilinmektedir . Konya'da dahi durum aynı idi . Nitekim , Konya Yeniçeri Serdarının olumsuz tutumları yüzünden Levendât ve Sekbanların tamamen başıbozuk bir durumda oldukları görülmektedir . Rüşvetle reâyayı yeniçeri yazdığı için⁽¹⁴⁷⁾ sayılarının kabarmasına da sebep olmuştur . Yeniçeri tâifesi , Konya'da kasaplık , mumculuk , bakkallık vs . işlerle uğraşır ; malı üreticiden zorla ucuza alır , halka pahalıya satarak fukaranın sıkıntı çekmesine sebep olurlardı . Nitekim , bu durumun önüne geçmek isteyen nâibin ikazlarına kulak asmadıkları gibi , verdiği cezadan dolayı Konya'da isyan bile etmişlerdir⁽¹⁴⁸⁾

Savaş zamanlarında devlet Levendât ve Sekbanların sefere katılmalarını cazipleştirmek için ulûfelerini zamlı olarak 6 aylık peşin öder ; maaşlarını alıp ortadan kaybolurlar ve eşkiyâlık yaparak emniyetin bozulmasına sebep olurlardı⁽¹⁴⁹⁾ Alınan tüm tedbirlere rağmen devlet , bunların disiplinini sağlayamıyordu . Meselâ , vezir-i azam kapularında Serçeşme , eyâlet valileri kapularında Süvari Sekban adı verilen ocak , 1128/1715'te ıslah edilmek istenmiş fakat , keyfî hareketlerinin önüne geçilememiştir⁽¹⁵⁰⁾ Sonunda 1131/1718'de Serçeşme ve Süvari Sekban Ocağının kaldırılmasına karar verildi . Bütün Osmanlı ülkesine Serçeşme ve Süvari Sekbanlığın kaldırıldığı , fermanlarla duyuruldu⁽¹⁵¹⁾ Burada , vezirlerden ve valilerden , kaldırılan bu askerî birliklerin yerine "Divangân" ,

"Gönüllüyân", "Farisân" ve "Azabân" adlarında yeni ocaklar kurmaları ve kapularında bulundurmaları isteniyordu . Tüm gayretlere rağmen adı geçen askerî birliklerin merkezin istediği biçimde kurulamadığı , 1139/1726 tarihli birbelgeden anlaşılmaktadır⁽¹⁵²⁾ İran üzerine yapılan sefer sırasında , bunların da disiplinsizlik yaptıkları ve cepheden kaçtıkları görülmüştür . Kısaca , diğer eyâletlerdeki gibi Konya valilerinin de Lâle Devrinde , işe yarar askerleri bulunmuyordu .

b. Şehir Halkının Temsilcileri :

1. Şehir Kethudâsı : Şehirde , halkla resmî makamlar arasındaki ilişkiyi sağlamakla görevli kişidir . Sancaklarda birer şehir kethudâsı bulunuyordu . ERGİN'e göre şehir kethudâları , Osmanlı devletinde seçimle işbaşına gelen ilk memurlardır⁽¹⁵³⁾ Lâle Devrinde , Konya şehrinin umûrunu görmesi için ahâli-i vilâyet şehir kethudâsı olacak kişiyi bir yıllığına seçer ; bu seçim işini ve verilecek ücreti bir gurup ihtiyar , mahkemeye giderek tescil ettirirdi⁽¹⁵⁴⁾ Şehir Kethudâsının , "vâki olan umûr-ı mühimmeyi ihtiyarlar ma'rifetiyle görmesi" için sürekli bir ihtiyar heyeti ile istişâre hâlinde olması , yapacağı işleri onlara danışması gerekirdi⁽¹⁵⁵⁾ Konya'daki şehir kethudâsı yılda 60 kuruş ücret alırdı . 1707-1739 arasında bu miktar , hep aynı kalmıştır⁽¹⁵⁶⁾

Şehir Kethudâsının değişik görevleri vardı . Kasapların narha uygun satış yapıp yapmadıklarını kontrol eder⁽¹⁵⁷⁾ Verilemeyen geleneksel vergi dışında idarecilerin isteği olursa , halkın temsilcisi olarak bunu reddederdi . Nitekim : 1125/1713 yılında , vali sarayının döşenmesi sırasında mütesellim esnaf-

tan , yapılması gerekenden fazla talepte bulununca Şehir Kethudâsı , eskiden beri olagelenin dışında "rencide itdirmem" diyerek⁽¹⁵⁸⁾ mütesellimin isteğini geri çevirmiştir . Fermanla halktan istenenleri temin eder ;⁽¹⁵⁹⁾ Konya'ya uğrayan elçilerin mükellef bir biçimde ağırlanmasını sağlar ;⁽¹⁶⁰⁾ şehre gelen yüksek düzeydeki devlet memurlarının gerekli olan ihtiyaçlarını karşıladı⁽¹⁶¹⁾ . Beylerbeyinin tüm ihtiyaçlarının karşılanması , onun gözetiminde olurdu⁽¹⁶²⁾ . Mahkemelerde "sühû'l-hâl" olarak anlaşmazlıkların hallinde etkili olurdu⁽¹⁶³⁾ .

2. Şehremini : Osmanlı devletinde eski bir memuriyet olduğu halde , Şehremininin ne olduğu tam olarak tesbit edilememiştir⁽¹⁶⁴⁾ . ÖZDEMİR , Şehir Kethudâsının diğer adının Şehremini olduğu görüşündedir⁽¹⁶⁵⁾ . Lâle Devrinde Konya'daki şehremini ile şehir kethudâlığı , farklı kişiler üzerinde gösterilmektedir . Meselâ 1143/1730'da Şehremini Mustafa Çelebi ibn Hacı Ali iken Şehir Kethudâsı olarak Süleyman Çelebi görev yapıyordu . Kezâ , 1149/1736'da Şehremini Ahî Baba , Şehir Kethudâsı ise Süleyman Çelebi'dir . Yine 1151/1738'de Şehremini el-Hâc Yusuf b. Hacı Ali , Şehir Kethudâsı da Molla Mehmed adında bir zattır⁽¹⁶⁶⁾ . Şu halde bu iki görevin ayrı olarak mütalaa edilmesi gerekmektedir .

Şehremini de şehir kethudâsı gibi şehrin umûrunu görmek üzere halk tarafından seçiliyordu . Fakat yaptığı işte bir nüans bulunuyordu . 1152/1739'da Şehremini el-Hâc Yusuf b. Hacı Ali , Şeref Şirin mahallesinden es-Şeyyid Mehmed ve es-Seyyid Ali adındaki şahısların müştereken mülkleri olan bir menzili şehir için 150 kuruşa satın almıştır⁽¹⁶⁷⁾ . Demekki ,

vilâyet görevlileri için gerekli olan binanın temini , Şehremini tarafından ; bakım , onarım ve tefrişi de Şehir Kethudâsı tarafından oluyordu .

3. A'yân : Osmanlı devletinde a'yânlık , XVII. yüzyılda ortaya çıkmış ; XVIII. yüzyılda ise eyâlet yönetiminde etkili olmaya başlamıştır⁽¹⁶⁸⁾ XIX. yüzyılda halk tarafından seçildikleri bilinmektedir⁽¹⁶⁹⁾ Bunlar devletle halk arasındaki ilişkiyi sağlar , vilâyetin ihtiyacı olan mal ve hayvanı temin ve konakları tamir eder ; eşkiyâyı takipte resmî görevlilere yardımcı olurlardı . Şehrin emniyeti ile ilgili konularda ve savaş için yapılan hazırlıklar sırasında etkin görevler alırlardı . A'yânlar , özellikle savaş yıllarında şehir yönetiminde mütesellim ve nâibden sonra en yetkili kişi durumuna gelirler idi . Böyle zamanlarda ferman ve buyruklarda mütesellim ve nâibden sonra A'yânın ismi zikredilirdi . Meselâ , 1130/1717 Karaman Beylerbeyisi sefere gitmekle görevlendirilince nâib ve a'yândan "ordu pazarı akçesi" adıyla halktan 2500 kuruş toplayıp mütesellimi Ahmed Ağa'ya teslim etmelerini istemiştir.⁽¹⁷⁰⁾

Savaş sırasında kendilerinden yapılması fermanla istenenleri yerine tam olarak getirmeleri , ihmalleri görülürse şiddetle cezalandırılacakları merkez tarafından hatırlatılırdı . Nitekim 1143/1730 yılında sadır olan bir fermanda , sefer için istenenleri yapmadıkları takdirde mütesellim ve a'yânın derhal cezalandırılacakları ; emvâl , eşyâ ve emlâklerinin müsadere edileceği söylenmekteydi⁽¹⁷¹⁾

A'yân-ı vilâyet mütesellim seçiminde , vali ve merkez üzerinde etkili oluyordu⁽¹⁷²⁾ Bazan valinin onların etkisiyle halka zulmettiğine dair belgeler de bulunmaktadır⁽¹⁷³⁾

4. Muhtarlar : Muhtarlık teşkilâtının , II. Mahmud zamanında resmen kurulduğu bilinmektedir⁽¹⁷⁴⁾ Bununla birlikte Lâle Devrinde , mahallelinin vermekle yükümlü olduğu tekâlif ve sâliyâneyi toplayıp ilgililere teslim etmesi için , mahalle halkı tarafından "hüccet-i şer'iyeye" ile seçilerek görevlendirilmiş bir "ihtiyar" bulunuyordu . 1136/1723 tarihli bir KŞS. kaydında mahallenin işlerini yapan , az-çok okumuş kişiye "cemaatin muhtarı" denildiği⁽¹⁷⁵⁾ görülmektedir . Lâle Devri geçtikten sonra bu kurum biraz daha netleşiyor . Meselâ , 1151/1738 senesinde Çifte Merdiven mahallesinden bir gurup müslim ve gayrimüslim mahkemeye giderek , yanlarında hazır olan Hacı Ali b. Hacı Süleyman için , daha önce mahallelerinin ihtiyarı olup mahalleye "nâzile" olan "tekâlif ve sâliyâne umurlarını rü'yet etmekte" iken kendileri tarafından "hüccet-i şer'iyeye" azledildiğini ; fakat mahallenin söylenen işleri yürümeyince , cümlesinin re'yi ve marifetiyle eskisi gibi mahallenin tekâlif ve sâliyâne işlerini yapması için tekrar hüccetle ihtiyar seçtiklerini ifade etmişlerdir . Hacı Ali'nin de kabul etmesi üzerine , muhtarlığı kesinleşmiştir⁽¹⁷⁶⁾

c. Esnaf Temsilcileri : Ekonomik etkinliği elinde tutan esnaf ve zanaatkârın , şehir yönetiminin dışında kaldığı düşünülemez . Bunların idareye katkıları , seçtikleri temsilcileri vasıtası ile oluyordu .

Daha önceki asırlarda olduğu gibi Lâle Devrinde de her esnaf teşkilâtının başında kendi iç problemlerinin halli dışında , ehl-i örfle esnaf arasındaki ilişkiyi sağlayan ; devletin esnaftan istediği vergilerle yiyecek , araç ve gereçleri

temin eden yöneticileri bulunmaktaydı⁽¹⁷⁷⁾ Bunlar "Ahî Baba" , "Seyh" , "Bazarbaşı" , "Kethudâ" , "Yiğitbaşı" gibi adlarla anılmaktaydı⁽¹⁷⁸⁾ .

d. Ulemâ (Ehl-i İlm) : Osmanlı ulemâsı kazâ (yargı) , tadrîs (öğretim) ve iftâ (fetvâ) sahalarında görev yapmakta idiler . Yargı işleri ile kadılar , öğretimle müderrisler , fetvâ ile de müftüler meşgul oluyorlardı .

1. Kadı-Nâib ve Diğer Mahkeme Görevlileri :

Kadı : İslâmîyet , Hz. Peygamber (SAV)'in halefi olan Halife'ye yönettiği toplumun bütün problemleriyle ilgilenme ve meydana gelecek anlaşmazlıkları İslâmî kurallar çerçevesi içinde çözme yetkisini vermiştir⁽¹⁷⁹⁾ İslâm devleti zamanla geniş sahaya yayılınca işler çoğalmış , Halife kendi adına davalara bakmaları için çeşitli yerlere kadılar göndermiştir⁽¹⁸⁰⁾ . Bu uygulama , diğer İslâm devletleri tarafından da benimsenmiş , büyük şehirlere kadılar gönderilmiştir .

Osmanlılarda kadılık , daha Osman Gazi zamanında ortaya çıkmış , şer'î mahkemelerin ilgasına kadar idarî ve içtimai hayatta etkili olmuştur⁽¹⁸¹⁾ Yükselme döneminde kadının atanması ve diğer özlük işleri , merkezde oturan Anadolu Kazaske-ri ri tarafından yürütülüyordu . Kadılardan sırası gelen padişaha "arz" olunuyor ; onun onayı alındıktan sonra bir "mektub" ile ilgilîye duyurulup seratinin alması isteniyordu . Beratin verilmesi ile tayin işlemi tamamlanmış oluyordu⁽¹⁸²⁾ Bundan sonra kadı atandığı yere gider , adlî görevine başlardı .

Lâle Devrinde , kadıların atama ve özlük işlerinde bazı değişiklikler olduğu anlaşılmaktadır . Daha önce beratla olan tayinler , artık fermanla yapılmaktadır . Büyük kadılıklar

için görevlendirilenler , kendileri İstanbul'da kalarak kazaya nâiblerini gönderiyorlardı . Bu dönemde Konya kadılığı , eski kazaskerlerle şeyhülislâmlara "ber-vech-i arpalık" olarak tevcih edilmiştir . Kazalara nâiblerini göndermeleri , merkezin isteği doğrultusunda oluyordu⁽¹⁸³⁾ Lâle Devrinde artık merkezden gelen emr-i şeriflerde kadıya değil , "Konya nâibine hüküm ki .." denerek nâibe hitabediyordu⁽¹⁸⁴⁾ Bununla birlikte , küçük kazalardakilere "kadı" denmeye devam edilmiştir . Çünkü kadı , atandığı küçük kazaya bizzat giderek görevini yapıyordu⁽¹⁸⁵⁾

Osmanlı devletinde kadıların görev süreleri kesin olarak belirlenmiş değildi . Kitâb-ı Müstetâb'a göre 1,5 , en fazla 2 yıldır⁽¹⁸⁶⁾ Tevki'î Abdurrahman Paşa'nın hazırladığı kanun-nâmede Mevleviyet kadılarının müddet-i örfiyeleri bir yıl gösterilmiştir⁽¹⁸⁷⁾ AKDAĞ'a göre bu süre bir yılı müddet-i örfî , bir yılı da uzatmalı olmak üzere iki yıldır . Üçüncü yıllarını İstanbul'da "mülâzemetde" geçirirlerdi⁽¹⁸⁸⁾ UZUNÇARŞILI , mülâzemetin iki yıl olduğunu yazmaktadır⁽¹⁸⁹⁾ Bu durumda kadıların görevlerinin yarısı , İstanbul'da geçmiş oluyordu .

Kitâbu Mesâlihi'l-Müslimîn ve Menâfi'i'l-Müminîn adlı eserden , kadıların mülâzemetleri sırasında İstanbul'da ekonomik sıkıntıya düştüklerinden kadılıkları sırasında rüşvete tevessül ettikleri anlaşılmaktadır⁽¹⁹⁰⁾ Bu durumun daha vahim bir hal aldığı evâsıt-ı C.âhir 1141/16 Ocak 1729 tarihli bir hatt-ı humâyûndan anlaşılmaktadır⁽¹⁹¹⁾

XVI. ve XVII. yüzyıllarda Konya kadılarının görev sürelerinin 2,5 ila 19 ay arasında değiştiği bilinmektedir⁽¹⁹²⁾

Lâle Devrinde de süredâ kesinlik bulunmamaktadır . Meselâ , Konya kadılığı Mecdi Mehmed Efendi'ye 1713 Martı başlarında tevcih edilmiş ve 1715 Nisanı ortalarına kadar bu görevde kalmıştır ki , 2 yıl 2 aylık bir süre olmaktadır⁽¹⁹³⁾ Veliyüddin Efendi ise , 1723 Kasım başlarından 1728 Nisanı başlarına kadar 4,5 yıl Konya kadılığı yapmıştır⁽¹⁹⁴⁾ Mevlânâ es-seyyid Abdullah Efendi'nin kadılığı da 12 Kasım 1730 ila 4 Ağustos 1731 tarihleri arasında olup 8 ay 16 günlük görev süresi bulunmaktadır⁽¹⁹⁵⁾ Veliyüddin Efendi'nin uzun zaman Konya'da kadı olarak görevlendirilmiş olması , kural dışı bir uygulama kabul edilmelidir . Zira Lâle Devrinin yaşandığı sırada , birçok sahada olduğu gibi , adlî işlerde de kadim düzene riâyet edilmediği ve bu yüzden ilmiye sınıfının gayrimemnunlar sınıfına katıldığı bilinmektedir⁽¹⁹⁶⁾

Kadı ücretleri , görev yerine göre değişirdi . Hükümetin önem verdiği bazı vilayetlerin kadılıkları , Mevleviyetin en yüksek derecelisi olup 500 akçe gündelikli idi . Konya , XVI. yüzyılın ikinci yarısından sonra 500 akçeli mevleviyet olmuştur⁽¹⁹⁷⁾ Kadılar , XVII. yüzyıldan önce ücretlerini kanun-nâmelerde gösterilen şekliyle almakta idiler . Meselâ , GÖYÜNÇ , XVI. asırda Mardin kadısının , Celâl-Zâde Mustafa Çelebi Kanun-Nâmesi'ndeki "bir kadılık hâsılı her hânede on akça tahmin olunup anun üzere bağlanur" esası üzere günde 50 akçe vâridâtı olduğunu , Tapu Tahrir Defterlerindeki kayıtla karşılaştırarak tesbit etmiştir⁽¹⁹⁸⁾ Lâle Devrinde Konya'sında ücretle ilgili eski düzenin devam ettiğine dair belgeye rastlanmamıştır . Bununla birlikte , küçük bir kazada kadının ücretinin^{temini} konusunda 8 C.âhir 1122/5 Temmuz 1710 tarihli bir KŞS. kaydı

bulunmaktadır . Buna göre nâibin ücreti halktan toplanmaktadır . Şöyleki , Konya'da Abdülaziz mahallesinden Süleyman Efendi ibn Veli , mahalle be-mahalle toplanıp kendisine verilmek şartı ile 25'er kuruştan dört ayda 100kuruş alarak Ponaz kazası kadısı Ahmed Efendi b. Ahmed'e nâiblik yapmıştır⁽¹⁹⁹⁾

Osmanlı İmparatorluğunda , XVI. yüzyılın ortalarına kadar adalet işleri ile görevli kadıların , buldukları şehirlerin yönetiminden de sorumlu oldukları bilinmektedir . Sonraları bir kısım yetkileri Sancakbeylerine verildiğinden sorumluluk sahaları sınırlanmıştır⁽²⁰⁰⁾ Lâle Devrinde nâibleri ile iş görmeleri , idarî sahadaki yetkilerini iyice daraltmış⁽²⁰¹⁾ , valinin altında bir görevli durumuna düşmüştür .

Nâib : Konya kadılığı kendisine tevcih edilen ilmiye mensubu , ulemâdan istediği birini "mürâsele" ile niyâbete tayin ederdi . Nâibler , genelde Konya'da oturan emekli kadı veya müderrisler arasından seçiliyordu⁽²⁰²⁾ Aynı nâib, farklı kadılar tarafından üstüste atanabiliyordu . Nitekim Ömer Efendi'yi kendine nâib olarak atayan Konya kadısı Ubû İshak İsmail'den sonra , 1129/1716'daki kadı Mevlânâ Mirza Mustafa da onu nâibliğe getirmiştir⁽²⁰³⁾

Nâibin de vekil bırakma yetkisi vardı . Konya dışında bir yere giderken , "kendi mürâselesi ile" birini yerine istihlâf ederdi⁽²⁰⁴⁾ Kezâ , Nâib olarak görevlendirilen kişi Konya dışından olup hemen göreve gelebilecekse , yerine mahkemede görevli kâtiplerden birini vekil olarak tayin ederdi⁽²⁰⁵⁾ .

Nâiblerin görev süreleri belirlenmiş değildi . Bu durum tamamen kadıya bırakılmış görülmektedir . Nitekim , Velîyüddin

Efendi'nin Konya kadılığı sırasında Ali Efendi , 30 Ekim 1723 yılında nâib olmuş , Sunullah Efendi'nin 24 Mayıs 1724'teki niyâbetine kadar 6 ay 25 gün bu görevde kalmıştır⁽²⁰⁶⁾ Sunullah Efendi'nin niyâbeti ise , Ömer Efendi'nin 1725 Ocağı başına kadar 7,5 ay sürmüştür⁽²⁰⁷⁾ Ömer Efendi'nin Konya nâibliği , 1 yıl dokuz aydır⁽²⁰⁸⁾

Kadıların mülâzemetle İstanbul'da kalmaları , XVIII. yüzyılın başlarından itibaren vilâyetlere gitmeyip adâlet işlerini nâiblere terketmeleri ; nâiblerin kadılara ödediği "aylıktan" fazlasını çıkararak kâr etmek maksadıyla rüşvete tevessül etmesi ; niyâbetin ilmî seveyisine bakılmaksızın kim fazla para öderse ona verilmesi ; nihâyet sık sık nâib değişikliklerinin vukuu , adâlet sisteminin bozulmasına ve pek çok huzursuzluğa neden olmuştur . Merkezî hükûmet , bu sukûnun önüne geçmek için bir takım tedbirler alma ihtiyacını hissetmiş⁽²⁰⁹⁾ fakat hiçbir iyileşme söz konusu olmamıştır .

Konya kazasındaki nâib ve diğer mahkeme personeline yaptıkları işler karşılığı belli bir ücret verilirdi . Mese-lâ , yetim ve vakıf mallarının muhâsebesinden resmen 1000 akçeden 3 akçe alırlardı⁽²¹⁰⁾ Davanın mahallinde görüşülmesi ile keşif ve tahrir durumlarında davacı ve davalılar da mahkemeye belli bir ücret ödüyorlardı⁽²¹¹⁾ Duhan Gümrüğü mukataasının ekilen her bir dönümünden kadıya ikişer para verilirdi⁽²¹²⁾ . Vakfedenin şartı gereği , bazı vakıflardan nâibe belli bir para verildiği oluyordu⁽²¹³⁾ Yazılan her hüccetten , "harc-ı hüccet" alınırdı⁽²¹⁴⁾ Merkeze gönderilen "arz" için ilgiliden bir miktar para alınıyordu⁽²¹⁵⁾ Buraya kadar sayılanlar , nâibin meşru gelirleri oluyordu . Devletçe alınması yasaklandığı

halde⁽²¹⁶⁾ "avâriz ve nüzûl , cizye , paşaların imdâd-ı seferiyye ve hazeriyveleri" toplandığında nâibe yaptığı hizmetten dolayı bir ücret ödeniyordu⁽²¹⁷⁾ Kezâ , kendisinden önceki nâibe herhangi bir sebeple ödenen ücreti , yeni gelen de aynen kendisine verilmesini ister , böylece bunu bir teâmül haline getirmeye çalışırdı⁽²¹⁸⁾ Dolayısıyla yeni bir gelir kaynağı ihdas etmiş olurdu .

Yukarda söylenenler , KŞS'lerine geçmiş olanlardır . Bunun dışında nâibin narh , miras taksimi , evlenme , boşanma , vasi tayini , nafaka bağlama gibi hususlarda ücret aldıkları da bilinmektedir . Söylenenlerden anlaşılacağı üzere nâibin çok değişik kaynaklardan , yüksek bir geliri vardı denebilir .

Nâiblerin yetkileri , önceki yıllara göre Lâle Devrinde çok daralmış görülmektedir . Nitekim mütesellimden başka müftünün dahi kendisini murakabe etmesi⁽²¹⁹⁾ , Kethudâ Ağa'nın başkanlığında ve onun konağında "akd-i meclis-i şer' " eylemesi⁽²²⁰⁾ buna işaret eder .

Bununla birlikte adlî görevlerinin dışında nâibler idarî , mâlî ve beledî hizmetlerin yürütülmesinde müessir durumda idiler . Adlî işleriyle ilgili olarak öldürme , yaralama , hırsızlık , zinâ , gasp , evlenme , boşanma , vasi ve nâzır tayini , nafaka takdiri , kaybolanların mallarına kayyım atanması , vakfiyelerin tescili , ölenin terekesinin tesbit ve taksimi , din ayırımı yapmaksızın mahkemeye gelenlerin davalarını şer'î esaslara göre halli gibi çok değişik davalara bakardı⁽²²¹⁾ Nâibin hükmünü kabul etmeyen taraf isterse , davayı valiye⁽²²²⁾ veya merkeze götürerek⁽²²³⁾ tekrar görüşülmesini isteyebilirdi .

Resmîyette nâib , Beylerbeyinden sonra livâda en yetkili kişidir . Özellikle kritik dönemlerde , merkezin gönderdiği emr-i şerifle kendisine birinci derecede sorumluluklar verirdi . Savaş dönemlerinde , vilâyette çıkması muhtemel karışıklıkların önüne geçilmesi hususunda nâibden görüş alınarak gerekli tedbirlerin alınması yönüne gidilirdi⁽²²⁴⁾ Bazan sadır olan emr-i şerifle vali dâhil , tüm ehl-i örf tâifesinin kanunsuz işlerini murakabe ederdi⁽²²⁵⁾ Valinin yetkisini aşan konularda yapacağı icraatı men'edebilirdi⁽²²⁶⁾ İmam , müezzin vs. din görevlilerinin atamalarını "arz" ile merkezden isterdi⁽²²⁷⁾ "Azli icâb eder hâli yok iken" görevi elinden alınanların durumunu merkeze "ilâm" ederek mağduriyetin önüne geçerdi⁽²²⁸⁾ Séferlerde askerin toplanması , gerekli araç ve gerecin temin edilmesinden sorumlu idi⁽²²⁹⁾

Malî konularda da nâib , livâda sözü geçen biri idi . Avâriz ve nüzûl , imdâd-ı seferiyye ve hazeriyye , imdâd-ı menzil , ordu pazarı akçesi , sıbyân ve mütekâidîn cebelû bedeliyesi gibi vergiler , onun gözetiminde toplanırdı⁽²³⁰⁾ Bunların toplanması sırasında anlaşmazlıkları çözmek nâibin görevleri arasında olup ehl-i örfün kanunsuz olarak alacağı vergileri men' etme yetkisine sahip idi⁽²³¹⁾

Nâibler beledî işlere de bakarlardı . Esnafı denetler , narha uymayanları bizzat cezalandırırdı⁽²³²⁾ Esnafın kadîm düzenini korur ; zamanın gereklerine göre şekil verilmesi gereken hususlarda yeni kurallar koyardı⁽²³³⁾ Şehrin su işlerinin tanzimi ; imarla ilgili konularla devlet ve vakıflara ait binaların bakım ve onarımları , nâibin denetimi altında yapıldı⁽²³⁴⁾

Adlî işlerin ekseriyeti , Şerafeddin Câmiinin kuzeydağı yönündeki mahkeme binasında yürütülürdü⁽²³⁵⁾ Çok önemli davalar valinin başkanlığında , vali sarayında bulunan "divan-hâne" denilen yerde görüşülür ve neticeye bağlanırdı⁽²³⁶⁾

Nâibin işlerinde kendisine yardım eden bir maiyyeti buluyordu . Lâle Devri adlî teşkilâtı hakkında faydalı bilgiler vereceği için bu konu üzerinde aşağıda durulacaktır .

Başkâtip : Ulemâ arasından seçilerek alınan başkâtip , kâtiplikten yükselerek bu makama gelirdi . Ölümü halinde , ikinci kâtip bu göreve atanırdı . Başkâtipliğe atanacak kişinin iyi ahlaklı ve halkın sevgisini kazanmış olması gerekirdi . Nâibin arzı üzerine beratla ataması yapılırdı⁽²³⁷⁾ Görevi , normalde ölümü ile son buluyordu⁽²³⁸⁾ Mahkemenin işlerini yürütür ve nâiblerin kısa süreli Konya'dan uzaklaştıkları sırada onların işlerine vekâleten bakardı⁽²³⁹⁾

Kâtipler : Mahkemedeki işlerin yürütülmesinden sorumlu idiler . Sayıları yıllara göre , 5 ila 10 arasında değişiyor idi⁽²⁴⁰⁾ Başkâtipten başka ikinci , üçüncü ve değişik ünvanlarda kâtipler de bulunuyordu⁽²⁴¹⁾ Bunlar , boşalan üst kadrodaki kâtipliklere , kıdem sırasına göre tayin ediliyorlardı . Mahkeme dışında , nâibin gitmediği davalara giderler , gerekli soruşturmayı yaparlardı⁽²⁴²⁾ Normalde ölünceye kadar görevlerinde kalırlar , öldüklerinde varsa yerlerine oğlu⁽²⁴³⁾ bilâveled ölürse , ulemâdan müstahak olan biri atanırdı⁽²⁴⁴⁾

Mukayyid : Mahkemenin kayıt işlerine bakan kâtipti⁽²⁴⁵⁾ Lâle Devrinde Konya mahkemesinde mukayyidliğe , nâibin mürâselesiyle üçüncü kâtip başlatılır ; daha sonra bir arzla merkezden beratı istenirdi⁽²⁴⁵⁾

Kassâm : Kassâma, kassâm nâibi ve kassâm kâtibi de deniyordu^(246a) Mahkeme kâtiplerinden biri⁽²⁴⁷⁾ nâibin arzı üzerine beratla bu göreve atanırdı⁽²⁴⁸⁾ Miras taksim işlerine bakardı⁽²⁴⁹⁾.

Muhzırbaşı ve Muhzırlar : Muhzırbaşı ve muhzırlar , davalıyı mahkemede "ihzar" ederler veya nâible keşif veya tahrirlere giderlerdi⁽²⁵⁰⁾

Muhzırbaşılar , "bilâtayin" Dergâh-ı Muallâ bevvâbları arasından münâvebe usûlü ile , bir yıllığına atanırdı . Görev yerine kendileri pek gelmez , vekillerini gönderirlerdi . "Muhzırbaşılık rüsumâtı" adı ile bir ücret alırlardı . Merkez kaza ve nâhiyelerdeki muhzırların zâbiti idi⁽²⁵¹⁾

Konya'da muhzır sayısı , üç ile yedi arasında değişiyor idi⁽²⁵²⁾ Avarız vergisi toplanınca kendilerine 3 kuruş ücret verilirdi⁽²⁵³⁾

Tahtabaşı Ve Tahtacılar : Tecrübeli âlimlerden biri , mahkemede tahtabaşılık yapar ve nâibe müşavirlik ederdi⁽²⁵⁴⁾ Nâibin arzı ve merkezden gönderilen beratla ataması yapılırdı⁽²⁵⁵⁾ Ayrıca , 2-3 kişi de "tahtacılık" görevinde bulunur , atamaları tahtabaşınıninki gibi olurdu⁽²⁵⁶⁾ Lâle Devrine kadar usûlüne uygun olarak yürütüldüğü anlaşılan tahtabaşılık ve tahtacılığın daha sonra bozulduğu merkeze yapılan şikâyetlerden anlaşılmaktadır⁽²⁵⁷⁾

Çukadarlar : Nâibin emrinde , mahkemenin hâricî ve ayak işlerini yapan memurdu⁽²⁵⁸⁾ Mevcutları yıllara göre 5 ila 10 arasında değişiyordu⁽²⁵⁹⁾ Nâibin mahkeme dışındaki duruşmalarına giderler⁽²⁶⁰⁾ Şeri'ata aykırı davranışlı bulunanların ihbarında yakalanıp mahkemeye getirilmesinde görev alırlardı⁽²⁶¹⁾

2. Müftü : İlmiye sınıfından olup Şeyhülislâmın kazalarındaki temsilcisiydi . Sosyal hayatta etkileri büyüktü . Verdi-

ği fetvalarla ortaya çıkan problemleri İslâm kurallarına göre hallederdi⁽²⁶²⁾ Devletın resmî mezhebi Hanefî mezhebine göre muteber kabul edilen kitaplardan fetvalar çıkararak halkın problemlerini hal yoluna giderdi⁽²⁶³⁾ Müftünün tayin ve azli şeyhülislâmın inhası ile olurdu⁽²⁶⁴⁾ Nâib , eski müftünün iyi halini inhâ ederse aynı kişi ikinci defa bu göreve atanabilirdi⁽²⁶⁵⁾ Müftülüğe şehir halkı , vâli ve nâibin önerdiği aday da atanırdı⁽²⁶⁶⁾ Bu göreve , umumiyetle müderrisler getiriliyordu⁽²⁶⁷⁾

Müftü , şehir yönetimine karışmazdı . Fakat beratla "müvellâlık" verildiği oluyordu⁽²⁶⁸⁾ Haklıyı haksızdan ayırmada taraflı davrandığından azledilmiş⁽²⁶⁹⁾ bir daha "fetvâdan gayri umûr-ı beldeye karışmayub kendü hâlinde olması için" nâibe bir emr-i şerif gönderilerek şehrin işlerine karışması yasaklanmıştır⁽²⁷⁰⁾

Konya müftülüğüne Karatay veya Sâhib Atâ Medresesi müderrisleri tayin ediliyordu⁽²⁷¹⁾ Lâle Devrinden sonra ilmî seviyelerinin düştüğü , rüşvet almalarından ve ticâretle uğraşmalarından⁽²⁷²⁾ anlaşılmaktadır .

3. Müderrisler : Tedris (öğretim) ile meşgul olurlardı . Medrese öğretiminden sonra icâzet , mülâzemet ve beratla medreselerde ders verirlerdi⁽²⁷³⁾ XVII. yüzyılın ikinci yarısında olduğu gibi⁽²⁷⁴⁾ Lâle Devrinde de nâibin arzı , şeyhülislâmın "işâreti" ile verilen "ruûs-ı humâyûn" mucibince beratla tayin ediliyorlardı⁽²⁷⁵⁾

Kâtib Çelebi , bizde bilimsel gerilemenin daha Kanunî devrinde başladığını söylemektedir⁽²⁷⁶⁾ Bu sukûtun XVII. yüzyılda devam ettiği bilinmektedir⁽²⁷⁷⁾ Lâle Devrinde ise , ar-

tık müderrislik , bilimsel gerçeklere ulaşmak için kabul edilen meslek değil , bir ekmek kapısı olarak telâkki edilmektedir⁽²⁷⁸⁾Boşalan bir müderris kadrosuna birçok aday tâlib oluyor ; anlaşarak birkaçı müştereken buna kendilerini tayin ettiriyorlardı . Nitekim 1130/1718'de Tâcü'l-Vezir Medresesinde üç ; 1149/1736'da Sırçalı Medresesinde dört müderris bir tek kadroda müştereken görev yapıyordu⁽²⁷⁹⁾ İşsiz müderrislerden bazıları değişik çözümyolları bularak , kendilerine birer müderrislik kadrosu ihdâsı yönüne gitmişlerdir⁽²⁸⁰⁾

Müderrisler , bulunduğu görevde genelde ölünceye kadar kallyyorlardı⁽²⁸¹⁾ Ücretleri, medreseden medreseye değişiyordu . Meselâ Sâhib Atâ Dârü'l-Hadis'i müderrisi 30 akçe yevmiye alırken⁽²⁸²⁾ Nasuh Bey Medresesi müderrisi 10 akçe yevmiye ile görev yapıyordu⁽²⁸³⁾ Müderrisler , esas görevleri olan tedristen başka , imamlık, vakıf kâtipliği , nâzırlığı gibi görevler de yapıyorlardı⁽²⁸⁴⁾ Kendilerine verilen bu ek görevlerle , müderrislerin ekonomik durumlarının düzeltilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır .

Dersiâmlık : Medrese talebesi başta olmak üzere , herkeşe câmide ders veren müderrislerdir . ERGİN'e göre dersiâmlık , çoğalan talebeye dersihâne ve hoca bulma güçlüğü ortaya çıkınca ihdas olunmuştur⁽²⁸⁵⁾ Konya'da büyük câmilerin hemen hepsinde birden fazla dersiâm görevli idi . Bunlar için vakıflar bile tahsis edilmiştir⁽²⁸⁶⁾ Lâle Devrinde medrese talebesi , kendi medreseleri dışında , dersiâmların derslerine de devam ediyorlardı⁽²⁸⁷⁾

4. Nakîbü'l-Eşrâf Kâim-i Makâmı : Hz. Peygamber (SAV)'in neslinden gelen "Seyyid"lerin işleriyle İstanbul'da Nakîbü'l-Eşrâf ilgilenirdi.⁽²⁸⁸⁾ Kazalarda bu işlere bakanlara ise , Nakîbü'l-Eşrâf Kâim-i Makâmı denirdi . Mahallin yerli ailelerinden müderrislik , müftülük veya kadılık yapmış olanlar bu göreve atanırlardı . Nakîbü'l-Eşrâf'ın mektubu ile tayin işi gerçekleşmiş olurdu . Seyyidlere saygı gösterilmesini , mal ve ırzlarına dokunulmamasını , mahkemelik durumlarda kendisinin bu işi görüp "sâir hukkâma" müdâhale ettirilmemesini , "tevcihiyye ve arûsiyye" gibi vergilerin alınmamasını sağlamak Nakîbü'l-Eşrâf Kaim-i Makâmılarına görev olarak verilirdi.⁽²⁸⁹⁾

Lâle Devrinde Konya sancağına bağlı Konya , İnsuyu , Eski-il , Belviran , Aladağ ve Lâdik me'a Saideli kazalarında oturan Seyyidler için bir tek Nakîbü'l-Eşrâf Kâim-i Makâmı görevlendiriliyordu.⁽²⁹⁰⁾

Suç işleyen Seyyidlerin mahkemeye getirilmesi ; ceza alanların hapsedilmeleri kaymakamları marifetiyle olurdu . Ceza alan Seyyidlerin konması için Konya'da özel bir hapisânâ hâneleri vardı.⁽²⁹¹⁾

5. Muvakkitler : Namaz vakitlerini tayinle görevli memurdur . Lâle Devrinde Konya'daki selâtin câmilerde birer muvakkit görev yapıyordu . Nitekim , Alâeddin ve Sûltan Selim camilerinde ayrı ayrı muvakkitler görev yapıyorlardı.⁽²⁹²⁾

6. Din Görevlileri : Câmi ve mescitlerde görevli imam , hatip , müezzin , vâiz gibi müslümanların ibadetlerini toplu olarak yaptıran , dinî bilgilerini artıran kimselerdir.⁽²⁹³⁾ Görevli bulunduğu mabedin mütevellisi veya kendi arzı üzerine beratla tayin edilirdi.⁽²⁹⁴⁾ Babadan oğula geçen bir mes-

lek durumundadır⁽²⁹⁵⁾ Görev yaptıkları vakfın gelirinden ücretlerini alırlar ;⁽²⁹⁶⁾ Raiyyet rüsûmu vermezlerdi⁽²⁹⁷⁾

İmamların mahalle içinde geniş yetkileri vardı⁽²⁹⁸⁾ Mahalle sâkinlerinden kanuna aykırı işler yapanları ilgili makama bildirir , nikâh ve nişan işlerinin şeri'ata uygun olup olmadığını tesbit eder⁽²⁹⁹⁾ uygun olmayanların nikahlarına mâni olurdu .

Reisü'l-Eimme : İmam ve hatiplerle , ulemâdan birinin yanında çalışan bazı kimseler , pâdişahın imamından aldıkları "mektup" ile bu ünvanı alıyorlardı . Maaş ve ücret almazlardı. Bir takım işlere karışarak karışıklıklara sebep olduklarından bir fermanla ve sadrazam mektubu ile 1119/1707'de lağvedilmiştir⁽³⁰⁰⁾

e. Vakıf İdârecileri : Dinî , sosyal , kültürel ve ekonomik işlevleri olan vakıfların idarecileri mütevellî , nâzır , kâtip , câbi gibi ünvanlarla görev yapıyorlardı . Yönettikleri vakfın gelir ve giderlerini takip ederler , vakfa ait binaların bakım ve onarımını sağlarlardı⁽³⁰¹⁾ Mütevellî ve nâzırın ataması nâibin arzı , diğerlerinin ise mütevellinin arzı üzerine beratla olurdu⁽³⁰²⁾ Ücretlerini vakıf gelirinden alıyorlardı⁽³⁰³⁾

f. İmardan Sorumlu Olanlar : Lâle Devrinde Konya'nın resmî veya vakıflara bağlı binaların yapım , bakım ve onarımı konusunda etkin bir imar faaliyetinin bulunduğu KŞS'lerinden anlaşılmaktadır⁽³⁰⁴⁾ Şehrin kendi imar işlerini yürüttüğünden başka , Konya dışına yetişmiş eleman gönderilmesi , bu sahada belli bir potansiyelin bulunduğunu gösterir⁽³⁰⁵⁾ Bu durumun daha iyi görülebilmesi için imarla görevli olanlar üzerinde

aşağıda durulacaktır .

Mimarbaşı : Şehirlerin imar işlerinden birinci derecede sorumlu teknik elemandır . Merkezdeki tüm resmî yapıların yapım ve onarımları , "Hassa Mimarları" örgütü tarafından yürütülürdü⁽³⁰⁶⁾ Diğer şehirlerin bu tür işleriyle "Şehir Mimarları" teşkilâtı ilgileniyordu⁽³⁰⁷⁾ Konya'da dahi beratla atanmış bir "mimarbaşı" bulunmaktaydı⁽³⁰⁸⁾ Mimarbaşı ve maiyetindeki diğer resmî görevli mimarlar, Hassa Mimarlarının Konya'daki temsilcileri idiler . Lâle Devrinde sayıları üç idi⁽³⁰⁹⁾ 1128/1716'da Konya'nın Mimarbaşısı Molla Mustafa ibn Abdülvehhâb olup Hassa Mimarlarından olduğu kaydedilmektedir⁽³¹⁰⁾

Lâle Devrinde Konya'da görev yapan Mimarbaşının geliri-ne dair bir belgeye rastlanmamıştır . Fakat Osmanlı devletinde mimarbaşılardan mukataa gelirlerinden maada neccar esnafından "keseriyye" adıyla 40'ar akçe aldıkları bilinmektedir⁽³¹¹⁾ XVII. yüzyılın ikinci yarısında bazı işlerin sadece Mimarbaşısına tahsis edilerek gelir sağlandığı görülmektedir⁽³¹²⁾

Lâle Devrinde Konya'da Mimarbaşından başka çok sayıda üstad mimar , suyolcu , kaldırımçı , üstad çeşmeci , neccar , üstad bennâ ve nakkaş gibi imarla ilgilenen kimseler de bulunuyor , imar faaliyetlerinde görev alıyorlardı⁽³¹³⁾

g. Sağlık Hizmetlerini Yürütenler : Konya ve çevresinin sağlık hizmetleri Dârü's-Şifâ , Bimarhâne/Timarhane ve Miskinler Tekkesi tarafından yürütülüyordu⁽³¹⁴⁾ Lâle Devrinde bir de Tıp Medresesi tedrisat yapıyordu⁽³¹⁵⁾ Bununla birlikte Konya ve çevresindeki sağlık vakalarının çağdaş ölçülerle halle-

dildiği söylenemez . Birçok hastalığın tedavisi , çok iptidai metodlarla yapılıyordu . Meselâ , "Kıbtiyân tâifesinden" bazı kadınların basur hastalığını tedavi iddiası ile kadınları aldatarak evlere girdikleri , kıymetli eşyayı aşırtdıkları oluyordu⁽³¹⁶⁾ Kezâ , Ubeyd mahallesinden basur marazına mübtelâ Müslime bt. İbrahim , 3 R.evvel 1136/1 Aralık 1723'te kocası tarafından "def'-i maraz için" Sultan Hamamına getirilip bırakılmış , hasta bir saat sonra burada ölmüştür⁽³¹⁷⁾

Kadınların gebelik , kızların bekâret kontrolü ile bunların şüpheli olarak ölenlerinin muâyene ve keşfini hekimler değil , "kâbile-i hatunlar" yani ebeler yapıyorlardı⁽³¹⁸⁾ Bu kısa açıklamadan sonra Konya'da görev yapan hekim , cerrah ve Tabibler üzerinde durulacaktır .

1. Hekimbaşı : Konya valisinin maiyyetinde bir hekimbaşı görev yapmakta , kendisine tahsis edilmiş bir konakta ikâmet etmekteydi . 1128/1716'da bu konak , halk tarafından tefriş edilmiştir⁽³¹⁹⁾

İstanbul'daki hekimbaşının görevinin padişahın hekimliğini yapmak , memleketin sağlık işlerini idare etmek ve tabiblerin kontrol etmek olduğu bilinmektedir⁽³²⁰⁾ Bunun gibi Konyadaki hekimbaşının da valinin ve eyâletin sağlık işlerini yürüttüğü , tabibleri kontrol ettiği söylenebilir .

2. Cerrah ve Tabibler : Lâle Devrinde Konya'nın özel sağlık hizmetlerini müslim ve gayrimüslim cerrah ve tabiblerin yürüttükleri , KŞS'lerinden anlaşılmaktadır⁽³²¹⁾ Buna göre Konya'da 1706-1738 yılları arasında görev yapanların sayıları şöyle idi:

<u>Müslüman</u>	<u>Gayrimüslim</u>	<u>Toplam</u>
10	3	13

Konyalı olup başka yerlere hekimlik yapmaya gidenlerin bulunması⁽³²²⁾ 13 tabib ve cerrahın Konya'nın ihtiyacına cevap verdiğini gösterir .

Cerrahlar yaralama olaylarının mahkemece keşfi sırasında bilir kişi olarak görev aldıkları gibi⁽³²³⁾ bunların tedavilerini de ücret karşılığı yaparlardı⁽³²⁴⁾ Bunların değişik ihtisas sahaları bulunuyordu . Çoğunluğu böbrek ameliyatı, bir kısmı da kırık-çıkık tedâvisinde şöhret bulmuşlardır⁽³²⁵⁾ Tedavi ücretlerinde kesin bir fiat olmayıp cerrahın cerraha ve hastadan hastaya değişiyordu . Lâle Devrindeki tedavi ve ameliyat ücretleri , 7 ila 13 kuruş arasında değişiyordu . Aynı günlerde bir cerrahın iki ayrı hastadan farklı ücret alması , pazarlık usulünün cari olduğunu gösterir⁽³²⁶⁾

Ameliyattan önce , cerrahla hasta veya hastanın velisi arasında mahkemede bir mukavele imzalanırdı . Hasta sâhibi burada ameliyat neticesi ölüm vuku bulursa , cerrahın şikâyetçi olmayacağını tekeffül ederdi⁽³²⁷⁾

3. Baytarlar : İlkçağlardan beri Türkler için hayvanın , hele atın önemi büyüktür⁽³²⁸⁾ Şüphesiz bu anlayış , XVIII. yüzyılda da devam ediyordu . Böyle olunca , özellikle atın bakımı ve tedavisine bakan baytarların bulunduğunu söylemek gerekir . Nitekim 24 Zilkade 1138/24 Temmuz 1726 tarihli bir KŞS. kaydından Konya'da Mustafa b. Molla Ahmed'in baytarlık yaptığı , tedavi etmekte olduğu atın ölümü üzerine sahibinin Mustafa'yı mahkemeye vermesinden anlaşılmaktadır⁽³²⁹⁾

B E Ş İ N C İ B Ö L Ü M

EKONOMİK HAYAT

Ekonomik hayatı insanların çeşitli malları üretmesi ve tüketiciye ulaştırması faaliyetleri meydana getirir⁽¹⁾ Konya'nın Lâle Devrinde , canlı sayılabilecek bir ekonomisi bulunuyordu. Buna sebep , eski çağlardan beri Anadolu'yu baştan başa kesen büyük bir yolun bulunması ; kervanların doğu ve güneydoğu ticaret merkezlerinden aldıkları malları Göller yöresi ve Akdeniz limanlarına götürürken Konya'ya uğramaları idi .

Bundan maada şehirdeki debbaghâne , boyahâne , kirışhâne , bezirhâne ve dokuma tezgâhları ile Vâdi-i Merâm (Dere) mevziindeki un değirmenleri gibi sanâf tesislerinin bulunması, ekonomiye daha da canlılık getiriyordu . Sanâf kolundaki bu faaliyetlerin yanında , şehirde oturanların bir kısmı ile Konya çevresindeki köy ve kazaların yetiştirttikleri ve Konya pazarlarına getirerek satışa arz ettikleri çeşitli zirâf ürünlerle hayvan ve hayvan ürünlerinden değişik adlarla alınan vergi ve resimler de ekonomiyi hareketlendiriyordu .

Konya'nın ekonomisini müsbet yönde etkileyen başka faktörler de bulunuyordu . Bunlar mukataalar , zeâmet ve timarlarla vakıfların gelirleri idi . Şimdi yukarda söylenenler üzerinde ayrı ayrı durulacaktır⁽²⁾

I. Esnaf Teşkilâtı :

a. Teşkilâtın Yapısı ve Yöneticileri : Ahîlik, ilk asırlardan itibaren İslâm devletlerinde esnafın örgütlenmesinde önderlik yapmış bir kurumdur⁽³⁾ Selçukluların son dönemlerinde çeşitli nedenlerle zayıflamaya başlayan Ahîliğin⁽⁴⁾ kuruluş döneminde dahi Batı Anadolu'da Osmanlı-Türk esnafının gayrimüs-

limler karşısında güçlenmesi için müessir olduğu bilinmektedir⁽⁵⁾ Esnaf üzerindeki gücünü kabul etmekle birlikte , Osmanlı devletinin izlediği merkeziyetçi politika neticesi Ahîlik zamanla zayıflamış ve etkinliğini giderek yitirmiştir⁽⁶⁾ Örgütün eski bir merkezi olan Konya şehrindeki esnaf kuruluşları içinde Ahîlik geleneğini , XVII. yüzyılın sonunda sadece debbağların sürdürdüğünü , OĞUZOĞLU ortaya koymuştur⁽⁷⁾ ERGİN , Osmanlı esnaf teşkilâtında Ahîliğin yerini XVI. yüzyıldan sonra Loncaların aldığını söylemektedir⁽⁸⁾ Onun bu görüşünün doğruluğunu birçok belge göstermektedir .

Lâle Devrinde Konya'daki esnaf örgütleri ile bunların yöneticileri olan şeyh , kethudâ ve yiğitbaşlıların tayin ve azilleri ; meslek guruplarının topluma , devlete veya birbirlerine karşı yükümlülükleri ile ilgili çok sayıda belge bulunmaktadır . Buna göre , hemen tüm esnaf teşekküllerinin kadim düzenlerini korumaya çalıştıkları , örgüt kurallarını kâle almayanları hukukî yolla menettirdikleri⁽⁹⁾ dikkat çekmektedir.

Aynı meslek erbabı bir yerde topluca bulunur ; aralarında başka meslek kollarının dükkan açmalarına izin vermezlerdi. Nitekim 1125/1713'te külahçılar ve saraçlar arasında tüfenkçiler esnafından bazı kimseler dükkân açınca , şikâyet olunmuş , bunun üzerine nâib kendi çarşılarına iş yerlerini nakletmeleri için tüfenkçilere tenbihte bulunmuştur⁽¹⁰⁾ Buna mümâsil örnekler ilgili esnaf teşekkülleri anlatılırken gösterilecektir .

Esnaf Yöneticileri:

1. Bazarbaşı : Tüm esnaf temsilcileri ve ileri gelenleri tarafından seçilip nasbedildikten sonra mahkemede tescil ettirilir ; nâibin "mürâselesi" ile merkezden berâtı istenirdi⁽¹¹⁾

Bazarbaşının görevi esnaf teşekkülleri adına şehir idarecileri ile olan muâmeleyi yürütmekti . Nitekim 1131/1719'da Konya'daki Beylerbeyi Sarayı onarımı işine "ahâli-i vilâyet ma'rifeti" ile mutemed nasb olunmuş ; iş bitince mahkemeye yapılanları tescil ettirmiştir⁽¹²⁾ Kezâ , ehl-i örfün ihtiyacı olan yiyecek ve eşyanın para karşılığı esnaftan alınarak ilgililere teslimi onun önderliğinde oluyordu⁽¹³⁾ Yaptığı işlere bakarak onun tüm esnaf örgütlerinin başı olduğu söylenebilir⁽¹⁴⁾ KŞS. kayıtlarından yaptığı hizmetler karşılığında kendisine belli bir ücret ödendiği anlaşılmaktadır⁽¹⁴⁾

2. Ahî Baba : Debbâğların şeyhi idi . Ahî Baba olacak kimse , esnafın en yaşlı ve kıdemlisi olması gerekirdi . Kendi arzıyla merkezden tayin beratı verilirdi⁽¹⁵⁾ Görevi teşkilâtın kadim düzenini korumak , usta olmadan iş yeri açmak isteyenlere hukukî yollarla mâni olmak⁽¹⁶⁾ Debbâğların ürettiği malların kalitesi hususunda çıkan ihtilâflarda bilir kişilik yapmak idi⁽¹⁷⁾

3. Seyh : Loncanın törenlerde başkanlığını yapardı . Çiftçiler gibi büyük teşekküllerin şeyhleri müstakil olduğu halde⁽¹⁸⁾ bakkallar , berberler , muhtablar , saraçlar , bezirciler , kürkçüler , attarlar gibi küçük esnafların tek kişinin üzerinde bulunuyordu⁽¹⁹⁾ Şeyhlerin atamaları , normalde kendi arzları üzerine beratla oluyordu⁽²⁰⁾ Fakat şeyhin seçiminde , ilgili esnaf örgütlerinin etkisi vardı . Meselâ bakkallar , kürkçüler , berberler vs. esnafın şeyhi olan Mehmed, 15 sene bu görevi yürütmüş ve hiç kimseden şikâyet gelmemişken 1129/1716'da Seyyid Süleyman adındaki kimse kendi üzerine şeyhliği berât ettirmiştir . Zikredilen esnaf ileri ge-

lenlerinin talepleri üzerine merkez , Şeyh Mehmed'e tekrar şeyhlik görevini beratla vermiştir⁽²¹⁾

4. Dellalbaş : Cambazların merkep ve beygir alım ve satımlarını yürüten dellalların şeyhiydi⁽²²⁾ Konya'nın dellallığına 1149/1736'da yürüten dört kişiden maada Hacı Mustafa b. Musa dellalbaşlık görevini üzerinde bulunduruyordu . Görevi merkep ve beygir satışlarında düzeni sağlamak ; eyâletlerden gelen hazinenin İstanbul'a , Sürre-i Hümâyunun Hicaz bölgesine nakli sırasında dellallardan birini kılavuz tayin etmekte⁽²³⁾ Dellalbaş olmak isteyen arzu üzerine beratla atanırdı . Genelde ölünceye kadar bu görevde kalırdı⁽²⁴⁾

5. Kethuda : Esnaf teşkilâtlarının ikinci adamı durumunda idi . Her esnafın ayrı ayrı kethudâları bulunuyordu . Merkezden beratla atanırlardı⁽²⁵⁾ Kethudâ , kendi esnafı üzerinde söz sahibi olup çiraklıktan ustalığa geçmek isteyenlerin yeterlilik imtihanını şeyh ve yiğitbaşıyla birlikte yapardı⁽²⁶⁾

6. Yiğitbaş : Teşkilâtlarının üçüncü sırada yetkilisi durumdadır . BAER'e göre loncadan sevilen biri , seçimle yiğitbaşılığa getirilir , durum mahkemede tescil ettirilirdi⁽²⁷⁾ Lâle Devrinde dahi esnaf ileri gelenleri ve ihtiyarları kendi aralarından birini , bir yıllığına seçerler ve mahkemeye bu seçim işlemini kaydettirirlerdi . Nâib tescil işleminden sonra Yiğitbaş olana bir "temessük" vererek göreve başlatırdı⁽²⁸⁾

Görevi ehl-i örfün ihtiyacı olan malı kendi esnafından alarak ilgiliye teslim etmek ve malın değeri ne ise alıp esnafa dağıtmaktı . Esnaf üyeleri Yiğitbaşının isteklerini yerine getirmek mecburiyetindeydi . Eğer "hırfet ahâlisinden" kendi-

sine herhangi bir konuda muhalefet eden çıkarsa , mahkemede onu "te'dîb" ettirme yönüne giderdi . Usta olmak isteyen çırakları şeyh ve kethudâ ile imtihan etme yetkisi de vardı⁽²⁹⁾

b. Esnaf Gurupları : Çeşitli hizmet , eşyâ ve âletleri imâl ettiği bilinen Konya esnafının 1672'deki durumu ile⁽³⁰⁾ Lâle Devri esnafı arasında hemen hemen fark bulunmamaktadır . Demekki geleneksel yapının korunması , esnaf örgütlerinin değişikliğe uğramalarına engel teşkil etmiş oluyor . Lâle Devri esnaf guruplarının toplu listelerini ve mâlî güçlerini KŞS'lerine geçmiş "imdâd-ı seferiyye" kayıtlarından tesbit etmek mümkün olmaktadır⁽³¹⁾ Buna göre esnaflar şunlardır :

<u>Esnaf Gurubunun Adı</u>	<u>Ödediği vergi</u>
Cemâat-i Bezzâzistan me'a Bezzâzân	202 Gurus
" Haffâfân	205 "
" Debbâgân	198 "
" Bakkâlân	192 "
" Kuyumcular	63 "
" Sipâhî Bâzârı me'a Dellâlân	52 "
" Keçeciyân	46 "
" Berberler me'a Hamamcılar	50 "
" Değirmenciler me'a Hânekçiler	63 "
" Cüllâhân	25 "
" Yapucılar me'a Kireççiler	28 "
" Sarrâcân	25 "
" Mutaflar me'a Eğerciler	35 "
" Eskiciler me'a Elekçiler	22 "
" Nalbandlar	26 "
" Semerciyân ve Şalvarciyân	30 "

"	Kutuciyân ve Çıkrıkciyân	13	"
"	Duhancıyân me'a Tahmîs-i Kahve	29	"
"	Arpaciyân	15	"
"	Kılıçciyân me'a Bıçakciyân	10	"
"	Çömlekciyân ve Furancıyân ve Bezirhâneciyân	60	"
"	Etmekciyân	22	"
"	Kassâbân me'a Tâcirân ve Kirişciyân	53	"
"	Nalçacıyân me'a Çilingirân	30	"
"	Demüracıyân	45	"
"	Hallâcân	36	"
"	Kazzazân me'a Kavukciyân ve İplik- ciyân	53	"
"	Kazgancıyân me'a Kalaycıyân	25	"
"	Kürkciyân	62	"
"	Neccârân	26	"
"	Attârân	60	"
"	Külahcıyân	71	"

Esnaf sayısı hesâba alınarak para toplandığı göz önüne alındığında yukardaki listeye göre haffâflar , Bedesten esnafı ile bezzâzlar , deblağlar ve bakkalların diğer esnaf guruplarından sayıca daha çok oldukları tahmin edilebilir .

İmâlâtta aynı cins malzemeyi kullanan iş kolları yönünden bir değerlendirme yapıldığında yukardaki listeye göre , Lâle Devri Konya'sında deri ve dokuma sanafinin diğer san'at dalları içinde en gelişmiş olduğu söylenebilir . OĞUZOĞLU'nun tesbitinden bu durumun XVII. yüzyılın ikinci yarısında dahi

böyle olduğu anlaşılmaktadır⁽³²⁾ . Üzerinde durulan sonuncu alternatifife göre Konya şehrinin sanayî ve sanat kolları üzerinde durulacaktır .

1. Deri Sanayîi :

Debbağlar : Deri işleri ile uğraşan sektörün başında geliyorlardı . Konya debbağları eskiden beri Osmanlı ülkesinde meşhurdur . Nitekim Evliyâ Çelebi Konya için "debbağları mülk-i Osmaniye'deki debbağların en mâhirleridir" derken bu gerçeği yansıtmış olmaktadır⁽³³⁾ . Lâle Devrinde dahi ustaların en iyi şekilde yetişmesi için özen gösterilmesi , bu özelliklerini muhafaza ettiklerini gösterir . Nitekim bir usta yanında belli bir çıraklık dönemi geçirdikten sonra dükkân açmak isteyenler Ahî Baba , Kethudâ ve Yiğitbaşının yaptığı imtihânda başarılı olmadığı müddetçe , bu hakkı elde edemiyorlardı⁽³⁴⁾ . Hırsızlık yaptığı sâbit olan debbağ ustasını nâib , "debbağhâneye varmayıp ve debbağ san'atına karışmamak üzere" meslekten ihraç ederdi⁽³⁵⁾ .

Debbağların iş yerleri , Debbağhâne mahallesinde bulunuyordu⁽³⁶⁾ . Debbağhâne adı verilen yerler bir oda , kireçlik ve önündeki avludan müteşekkil idi⁽³⁷⁾ . Debbağhânelerde imâl edilen deri , "kireçlik" adı verilen ve içinde kireç bulunan kuyuya batırılır , avluda serilerek kurutulurdu . Sahtiyanların perdahlarının yapıldığı "perdah odaları" da Debbağhâne de yer alıyordu . "Perdahçı" adı verilen ayrı bir esnaf bu dükkânlarda san'atlarını icrâ ediyordu⁽³⁸⁾ . Debbağların imâlâtta kullandığı "debbağ yaprağı" , "Taş dükkân" diye bilinen yerlerde sürülürdü . Taş dükkânlar da Debbağhâne içindeydi⁽³⁹⁾ .
Konya debbağları koyun , keçi ve Sudirhemi nâhiyesi

köylerinden zimmîlerin topladıkları "kedi derisi"ni debbağlar-
lardı⁽⁴⁰⁾ Kirecin debbağcılıkta önemli bir madde olduğuna işa-
ret edilmişti . Bunun için Ahî Baba , kireç üretiminin süre-
kli yapılmasını temin etmekle yükümlü idi⁽⁴¹⁾ Debbağlanmış deri-
ye renk , Konya çevresindeki bağlarla Meram'da yetiştirilen
"debbağ çiçeği" ile verildiğinde makbul oluyordu . Bu maddenin
darlığının çekilmemesi de Ahî Baba'nın görevleri arasındaydı⁽⁴²⁾ .
Deri boyamacılığında , mazi da önemli bir ham maddeydi . Çeşit-
li yerlerden gelen mazılar içinde Diyarbakır yöresinden geti-
rilen Kürt mazısı en fazla tutulmuş idi . Mazi , Debbağhâne
yakınında bulunan Talaslı Hanı'nda alınıp satıldığı ve dışar-
dan gelen mazi tüccarı burada kaldığı için bu hana , "Mazıcı
Hanı" da denmekteydi⁽⁴³⁾

Debbağlar kendi mesleklerini icrâ ederlerken o zamana
göre büyük denebilecek "şirket-i sînâyî" adı verilen işletme-
ler kurup geniş çapta üretim yapmaktaydılar . Meselâ 1152/1739
tarihli bir KŞS. kaydından , Cebeci Mehmed b. İbrahim ile
el-Hâc İbrahim b. Ahmed'in 2248 kuruş sermaye ortaya koyarak
bir "şirket-i sînâyî" kurmuşlar ve deri imâl etmişlerdir⁽⁴⁴⁾

Haffaflar : Deri işleri ile ilgili esnaf arasında sayı-
ları en fazla olanı , haffaflardı . Bunlar dikilmiş çizme ,
pabuç , mest ve postal diktirip satıyorlardı . Lâle Devrinde
dikicilerin kullandığı sahtiyân , kösele gibi malzemeleri de
hakları olmadığı halde usûle aykırı olarak satıyorlardı⁽⁴⁵⁾

Dikiciler ve Postalcılar : Gön , kösele ve sahtiyandan
çizme , pabuç , mest , postal gibi gibi ayakkabıları yapıyor-
lardı . Konya'da büyük dikici tezgâhlarının bulunması⁽⁴⁶⁾ bu
sanayi dalının gelişmiş olduğunu gösterir . Dikicilerin ihti-

yacı olan gön , kösele , ve sahtiyanı Haffaflar çarşısında dükkânları bulunan dört adet "tâcir" tarafından karşılanıyordu . Yukarda işaret edildiği üzere bu düzeni bozup dikici esnafının kullandığı malzemeyi haffâf olup da satanlar da vardı (47)

Saraçlar : At koşumu ve eğer gibi takımları , tüccardan temin ettikleri köseleden dikip satanlar saraç esnafı idi (48)

Kürkçüler : Lâle Devri Konya'sında iki tür kürk dikilip satılıyordu . Bunlardan "Türkmen kürkü" nâmiyle şöret bulmuş olanını , müslüman kürkçü esnafı koyun derisinden yapıp satıyordu . Fazla kârı olmadığından bu işi yapanlar fakir idiler . Gayrimüslim kürkçü esnafı ise sansar , tilki , kedi gibi derisi kıymetli kürkleri yapıp satıyorlardı . Bu kürkler değerli deriden yapıldığı için yüksek fiata satılıyor ve bu işle uğraşanlar zengin oluyorlardı (49)

Mutaflar : Keçi kılından eğrilen iple çeşitli eşyayı dokuyan esnaf idi . Külahçılar : Tiftikten külah yaparlardı . Keçeciler ise yün ve tiftikten keçe yaparlardı (50) Bu üç esnafın ayrı ayrı çarşıları bulunuyordu .

Kirişçiler : Kirişhânelerde kurutulmuş barsaktan kiriş yapan esnaf idi (51)

2. Dokuma Sanayii : Konya'da Lâle Devri sanayiinin ikinci sırada gelişmiş bir sektör olduğu anlaşılmaktadır . Yukarda keçi kılından olan dokumaların mutaflar tarafından yapıldığına deyinilmişti . Pamuk cinsi dokumanın şehrin değişik mahallelerinde , kadınlar tarafından tezgâhlarda yapıldığı KŞS. kayıtlarından anlaşılmaktadır (52)

Dokumacılık için gerekli iplik müslim ve gayrimüslim "iplikçi" esnafınca imâl ediliyor⁽⁵³⁾ satışını ise üyeleri arasında yine müslim ve gayrimüslimlerin bulunduğu Cüllâhlar yapıyorlardı⁽⁵⁴⁾ Bunlardan başka dokumacılıkta önemli yerleri olan esnaflar şunlardır :

Basmacılar : Lâle Devrindeki Konya basmacılığının 200 yılı aşkın bir mazisi olup dokumacılık san'atının en gelişmiş kolu idi . Basmacı esnafı cüllâklardan aldıkları ipliklerle çalak , çenber ve bez dokurlar ; bunları Meram köprüsünün batı tarafındaki Karagöz değirmeni yakınında , çayda ağartırlar ; buraya bitişik bağların kenarlarındaki çayırıklarda kuruturlardı . Bu işi yapanlar arasında müslim ve gayrimüslim esnafın bulunduğu bilinmekle birlikte , belgelerden gayrimüslimlerin hâkim durumda oldukları anlaşılmaktadır⁽⁵⁵⁾

Kazzâzlar : İpek işleyen ve satan esnaf idi . İpek satışları Kazzâzlar çarşısında yapılıyordu⁽⁵⁶⁾ Lâle Devrinde , kazzâzlık sanatı ile meşgul olanlar da vardı⁽⁵⁷⁾ At Pazarı kapısı dışındaki Hacı Fettah Çavuş Hanı yakınında kazzâz dükkânları bulunuyordu⁽⁵⁸⁾ Bunlar muhtemelen ipek işleyenlerin imâlâthâneleri idi .

Terzilik : Terziler dokunan kumaşları diken esnaf olduğundan burada incelenecektir . XVII. yüzyılın ikinci yarısında erkek terzilerinin Bedesten, esnafı ile birlikte buldukları bilinmektedir⁽⁵⁹⁾ Lâle Devrinde ise , Bedestende terzilerin oturduklarına dair belgeye rastlanmamıştır . Bedesten kendi esnafına dar geldiği için başka yere taşınmış olmalıdır . Nitekim , At Pazarı dışındaki Vâlide Hanı'nda buldukları görülmektedir⁽⁶⁰⁾ Demekki buraya toplanmış oluyorlar .

Kadın elbiseleri , mahalle aralarında terzilikten anlayan kadınlar tarafından biçilip dikiliyordu⁽⁶¹⁾

3. Diğer San'at ve Üretim Kolları : Yukarda gösterilen sanayi dallarında maada Konya'da birçok san'at ve üretim sektörünün , şehrin ihtiyacı olan mal ve malzemeyi yaptığı belgelerden anlaşılmaktadır . Bunlar aşağıdadır :

Tüfenkçiler ve Kılınçılar : Konya'nın Lâle Devrinde gelişmekte olan bir tüfenk sanayiî bulunmaktaydı . Henüz belli bir çarşıları yoktu . Diğer esnaf arasındaki dükkânlarıyla dağınık vaziyette oldukları anlaşılmaktadır . Tüfenkçi esnafının şeyhi es-Seyyid Mehmed Çelebi b. es-Seyyid Ali Çelebi idi⁽⁶²⁾ Kılınçılarla kundakçılar da tüfenkçi esnafından idiler⁽⁶³⁾ Müslümanlardan başka gayrimüslim kılınçılar da vardı⁽⁶⁴⁾ .

Demirciler : Lâle Devrinde Konya'da büyük ve küçük demirci esnafı olmak üzere iki gurup idiler . Ocakları "kebir" olanlar büyük demirciler olup saban demiri , bel , orak ve katır zincirini yapıyorlardı . "Sağır" ocakları bulunanlara ise , Küçük demirci deniyordu ki bunlar kapı kullabı , "yu-kiyye mihî" , başlı kapu mihî ve deve zincirini imâl ediyorlardı⁽⁶⁵⁾

Kalaycılar : Bakır eşyayı kalaylayan esnaf olup müslim ve gayrimüslimler bu işi yapıyorlardı⁽⁶⁶⁾

Çömlekçiler : Çömlek satışları Çömlekçiler karşısında olmakla birlikte testi ve küp gibi çömlek cinsinden eşya Konya şehrinde değil , Sille köyündeki iş yerlerinde yapılıyordu . Silleli ustalar yaptıkları çömlek ve testileri Konya'ya getirip çömlekçi esnafına veriyordu . Çömlekçi esnafının ihtiyacı olan eşyayı Sille'ye gidip alması yasaktı⁽⁶⁷⁾

Boyacılık : Boyacılık da Konya'da gelişmiş meslek kolu idi . Şehir çevresinde ekilen boyalar , burada mamul hâle getiriliyordu . Eskiden iki boyahâne varken Lâle Devrinde sayıları altıya çıkmıştır . Mirâbiye mukataasına her yıl 15 bin akçe veriyorlardı . İmalâthâneleri , Şeyh Ahmed Efendi Hamamının yakınında bulunuyordu⁽⁶⁸⁾ Boyacıların tamamı zimmi idi . İstanbul'daki zimmi boyahânelerine gidip çalışan boyacı ustalarının bulunması⁽⁶⁹⁾ Konya'nın bu konuda hayli ileri olduğunu gösterir.

Sahhaflar ve Mücellidler : Mücellidler çarşısında icrâ-ı san'at eden sahhaflar , mücellidlerle birlikte mücellid mütâlaa edilen bir meslek gurubu idi . Şeyhleri olan Muslihiddin 1131/1719'da vefat edince , oğlu Sunullah bu göreve beratla tayin edilmiştir⁽⁷⁰⁾ Lâle Devrinde , faaliyet gösteren sahhaf ve hattatlar sayesinde⁽⁷¹⁾ Konya'da fiyatları yüksek olmakla birlikte kitap temininde fazla zorluk çekilmediği tahmin edilebilir .

Değirmenler : Konya'nın bulgur ihtiyacı , hemen her mahallede bulunan dibek taşlarında⁽⁷²⁾ pişirilerek kurutulmuş buğday tokmaklarla dövülerek kabuğu çıkarıldıktan sonra , el değirmenlerinde çekilerek temin ediliyordu .

Un ise , Meram ve Vadi-i Meram (Dere)'da bulunan çok sayıdaki değirmenlerde öğütülüyordu⁽⁷³⁾ Un öğütme işi belli bir ücrete tâbi idi . 1128/1715'e kadar bir merkep yükü buğday 2 züyûf akçe ve un öğüttürenin kendi rızası ile verdiği bir miktar "çöreklik un" karşılığında öğütülürken , değirmencilerin çöreklik unun miktarını artırmaları üzerine , müşterilerle değirmenciler arasında çıkan anlaşmazlık neticesi nâib , yeni bir düzen getirmiş ve bunu merkeze bildirerek bir emr-i şerif

ile uygulamaya koydurmuştur .Buna göre un öğütme ücreti şöyle olmuştur :

Bir merkep , beygir veya katır yüklerinden bir sağ akçe ile 1 vukiyye un ;

Bir deve yükünden 2 sağ akçe ve 2 vukiyye un ;

Merkep yükü buçuk kile olursa , bir sağ akçe⁽⁷⁴⁾

Ekmekçiler : Şehrin ihtiyacı olan ekmek fırınlarında yapılır ; ekmekçi dükkanlarında satılırdı⁽⁷⁵⁾ Bazı aileler ise , ev fırınlarında veya tandırlarda kendilerine yetecek kadar ekmek yapıyorlardı⁽⁷⁶⁾

Yağhâneler : Konya'da hayvanî yağların dışındaki sıvı yağlar , şehir içinde değişik yerlerde bulunan yağhânelerde çıkartılıyordu⁽⁷⁷⁾

Bezirciler : Şehrin bezir ihtiyacı , Hatunsaray ve Detse gibi yakın köylerde istihsal edilen keten tohumu ile zığrekten karşılanıyordu . Konya'nın ihtiyacı karşılanmadan bu mahsûlün dışarıya götürülüp satılması yasaktı⁽⁷⁸⁾ Bezir yağı , şehrin içinde değişik yerlerdeki bezirhânelerde yapılıyordu⁽⁷⁹⁾

Kirecciler : Debbaglarla inşaat sektörünün kireç ihtiyacını karşılayan esnaf idi . "Kireç ihrak olunur iki aded ocak" Konya kalesinin Yeni kapı dışında bulunuyordu⁽⁸⁰⁾ Bu iki ocak yaz-kış açık tutulur ve ihtiyaç sahiplerine darlık çektirilmez idi⁽⁸¹⁾

Buzcular : Buzhânelerde kışın toplanan sular dondurularak yaz aylarında çıkartılır ; meşrubatlara ve şerbetçi dükkanlarında şerbetlere soğutucu olarak konurdu⁽⁸²⁾ Buzhâneler , Şeyh Sadreddin Câmîi yakınında bulunuyordu⁽⁸³⁾

Helvacılar : At Pazarı kapısı dâhilinde bulunan Helvacı-

ların⁽⁸⁴⁾ helva imâlatı için kurulmuş büyük şirketleri bulunuyordu⁽⁸⁵⁾

Mumcular : Mumculuk , 1130/1717'ye kadar mumculuğu müslüman esnaf yapıyordu . Konya halkı bunları istemeyince , mumculuk Markar , Hayrebet veled-i Abraham ile Deli Haçdor adlı zimmiler bir yıllığına , 22 dirhem revgan mumunu 1 cedîd akçeye satmaları şartıyla "derûhte ve iltizâm" etmişlerdir⁽⁸⁶⁾ Mumcular , kasaplardan aldıkları iç yağından mum imâl ediyorlardı⁽⁸⁷⁾

Konya'da esnafın ürettiği mal , şehir halkının ihtiyacından başka Beylerbeyi ve Konya'dan geçen devlet görevlileri ile elçilere erzak ve malzeme olarak da veriliyordu . Nitekim 1125/1713'te Karaman Beylerbeyisi Osman Paşa'ya Konya esnafı , 7432 kuruş karşılığında eşya ve yiyecek vermiştir⁽⁸⁸⁾ Bu para o gün için önemli bir meblağ idi .

II. Ticaret : Konya , önemli ticaret yolları üzerinde kurulmuş bir şehirdir . Osmanlılar zamanında "sağ kol" adını alıp Konya ve Adana'dan geçerek İstanbul'u Suriye ve Irak'a bağlıyordu⁽⁸⁹⁾ Antalya'dan Sivas'a , Elbistan'dan Kayseri ve Sivas'a⁽⁹⁰⁾ İzmir'den İran'a kadar uzanan yol da buradan geçiyordu .

Selçuklulardan sonra Anadolu'da uluslararası ticarî faaliyetin zayıflaması üzerine Osmanlı devleti , ticâretin canlandırılması ve hacca gidenlerin rahat yolculuk yapmaları için bazı tedbirler alma ihtiyacını hissetmiştir . O dönemin ticarî hayatında han ve kervansarayların önemi büyüktür⁽⁹¹⁾ Bunun için Lâle Devrinde , Anadolu'daki han ve derbentlere yeniden nizam verilirken , "sağ kol" üzerindikiler ve dolayısı

ile Konya çevresindeki kervansaraylar şenlendirilmiştir⁽⁹²⁾ Bu arada büyük devlet adamları , önemli yerlere hanlar yaptırıp zengin vakıflar tahsis etmişlerdir . Meselâ , Sadrazam İbrahim Paşa 1133/1720'de Argıd Hanı'nı inşa ettirmiştir⁽⁹³⁾

Lâle Devrinde ikinci derecede önemi hâiz Ankara , Kayseri , Niğde , Aksaray , Maraş ve Lârende (Karaman)'yi Konya'ya bağlayan yollarda dahi bazı düzenlemeler yapılmıştır . Nitekim adı geçen yollar üzerinde bulunan Suvarık köyünde bir medrese ile hamam inşa edilmiş ; bu köyde oturanlar yol emniyetini sağlamaları maksadıyla derbendçi tayin edilmişlerdir⁽⁹⁴⁾ . Lârende (Karaman) yolu üzerindeki Kılbasan köyü de aynı şekilde derbendçilikle görevlendirilmişlerdir⁽⁹⁵⁾ Konya-Beyşehir yolu üzerindeki Altunpâ Hanı hizmete açık tutulduğundan maada⁽⁹⁶⁾ Hocacihan'ın ötesinde , 1113/1701'de bir hayırsever tarafından Dibidelik Hanı yaptırılmış , bakım ve onarımı için vakıflar bağlanmış ; Seydişehir ve Beyşehir yolunun emniyeti için de Bulumya köyü derbendçi tayin edilmiştir⁽⁹⁷⁾ Sille tarafında , Konya'ya bir menzil mesafedeki Elikesik Hanı Zâviyesi'ne de "eyyâm-ı şitâda" dahi hizmete açık tutulması maksadıyla düzenli zâviyedârlar atanıyordu⁽⁹⁸⁾ Bu sırada Horozlu Han da tâcirlerin kalabileceği konaklama yeri oluyordu⁽⁹⁹⁾

Lâle Devrinde , uluslararası ticaretin emniyet içinde yapılması için alınan bu güvenlik tedbirlerinden başka , ana yolların sürekli işlek tutularak bu güvenlik önlemlerine yardımcı olunması maksadıyla iç ticaretin de canlandırılması yönüne gidilmiştir . Bu durum , belli mesafelerdeki yerleşim birimlerine pazar kurulmasıyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır . Meselâ mahallî yöneticilerden , düzene sokulan

Kadın Hanı ve yeni yapılan Argıd Hanı ile Konya'nın en geri kalmış kazalardan biri olan Doğanhisar'ında haftada birer gün sıra ile pazar kurulması , merkez tarafından bunun için istenmiştir⁽¹⁰⁰⁾.

Alınan tüm tedbirlere rağmen , tüccar için adı geçen yolların güvenli olduğu söylenemez . Bunun farkında olan devlet , mahallî yöneticilere gönderdiği fermanlarla her yerleşim birimini , kendi yörelerinden geçen yolların emniyetini sağlamaktan sorumlu tutarak , ticarî kervanlarla gelen-geçen yolcuların zarar görmelerini önlemeye çalışmıştır⁽¹⁰¹⁾. Yine de kervanların korunmasıyla görevli köylünün ihmâli neticesi tüccarın zarar gördüğü oluyordu . Meselâ , 1719'da İran tüccarından Sefer veled-i Hacik ve Murat veled-i Nazar adlı zimmîler , ticaret için yolculuk yaparlarken Kireli kazasına bağlı Sadık Hacı köyünde el-Hâc Mehmed ve Kara Mehmed'in odalarına misafir olurlar . Bu sırada 30-40 kişilik Levendât eşkıyâsı zuhur eder . Tüccar , eşkıyâya karşı tedbir alma hazırlığına girince oda sahipleri , "havf eylemeyiniz anlar Şaban Paşa'nın âdemleridir" diyerek onların gafletine sebep olurlar . Bu fırsatı değerlendiren eşkıyâ , odayı basıp tâcirleri "der-zencir edüp" 400 kuruş nukud ve 600 kuruş kıymetinde mallarını alıp kaçarlar⁽¹⁰²⁾ 1720-1730 yılları arasında gene de İstanbul , İzmir ve Haleb arasında canlı bir ticaret sürüyordu . Ticarî eşyanın nakli , genelde toplu deve kervanları ile olmaktaydı⁽¹⁰³⁾.

Lâle Devri Konya'sında İstanbul , İzmir ve Rumeli şehirleri piyasalarına açılacak düzeyde deri imâlâtı gelişmiş idi . Konya'da mest yapıp İstanbul'da satmak üzere kurulmuş büyük

şirketler bulunuyordu . Meselâ , Konya'lı el-Hâc Derviş'in İstanbul Vâlide Hanı'nda bulunup şeriki olan İsmail'de 6637 çift mestinin bulunduğu 1125/1713 tarihli KŞS. kaydından anlaşılacaktır.⁽¹⁰⁴⁾ Kezâ 1128/1715'te Ahmed b. Nasrullah ile İsmail b. Mehmed "şirket-i 'inân" ile şerikler olup 198,5 kuruş değerindeki 305 sahtiyandan 1400 mest dikip İstanbul'a satmışlardır.⁽¹⁰⁵⁾ Yine Ali b. el-Hâc İvaz ile es-Seyyid el-Hâc İsmail b. Mahmud da 1143/1730'da dört bin çift mest dikip İstanbul'da satmışlardır.⁽¹⁰⁶⁾ Konya'dan İstanbul'a mazi da götürülüp satılıyor idi.⁽¹⁰⁷⁾

Konya dericileri , İzmir'e de sahtiyân , tiftik , bal mumu ve mutaf eşyası götürüp satıyor ; oradan Konya'ya dönerken oradan kahve , çivid (boya) ile kalay getiriyorlardı.^(107a)

Rumeli şehirlerinden Filibeli bir gurub tüccar , siyah aba ticareti için Konya'ya gelip hanlarda ikâmet etmekte idiler.⁽¹⁰⁸⁾

Deri mamulâtından başka Konya'da demirden imâl edilen âletler , özellikle kılıç yapımı dışarıya satılacak kadar gelişmiş durumdaydı.⁽¹⁰⁹⁾

Konya , eskiden beri imparatorluğun çeşitli yerlerine koyun satan bir merkez durumundadır . Lâle Devrinde dahi aynı özelliğini muhafaza ediyor , koyun ticareti için şehirde kurulmuş birçok şirket bulunuyordu . Özellikle İstanbul'un et ihtiyacının karşılanması hususunda , önemli bir yeri vardı.⁽¹¹⁰⁾

Konya'nın ekonomik hayatını , esas transit ticaret canlandırmaktaydı . Ticarete büyük sermayeler yatıran Yakındoğu tüccarı zümresi , Osmanlı devleti indinde perakendeci tüccardan farklı olup hisbe kurallarına tâbi tutulmamışlardır . Bu

tüccar yüke sardığı emtianın gümrük , damga vs. vergilerini bir defa ödedikten sonra , istedikleri yere kadar vergi vermeden götürme imkânına sahip idiler⁽¹¹¹⁾ OĞUZOĞLU , XVII. yüzyılın sonlarında İran , Hind ,Basra ve Musul'dan yüklenen ve gümrüğe gelmesi gereken malların tüccar tarafından yollarda denklere bozularak eldeğiştirdiğinden , İstanbul Gümrük Emini- nin bundan zarara uğradığını yazmaktadır⁽¹¹²⁾ Lâle Devrinde , devletin ortaya çıkan bu aksaklığın önüne geçmek için bir takım tedbirler aldığı belgelerden anlaşılmaktadır . Nitekim bu dönemde , İstanbul ve tevâbii gümrüğü mülhakâtından İzmir Gümrüğü'ne bağlı olarak Konya'da Gümrük Eminleri görev yapmakta idiler⁽¹¹³⁾ Ayrıca bunların emrinde , "piştulu" (tabancalı) "süvâri dîdebanlar" bulunmaktaydı . Bu atlı gümrük kolcuları , sürekli olarak İzmir ve İstanbul tarafına gitmesi gereken kervanları Konya'dan geçerken kontrol ederler ; ellerinde "edâ tezkeresi" olmayan tüccârın yüklerindeki malı "izn-i şer'le" muâyene edip resm-i gümrüklerini aldıktan sonra , yapılan bu işlemden dolayı kendilerine "tezkere" verirlerdi . Eda tezkeresini alan tüccardan , varacağı yere kadar artık hiç kimse vergi talep etmezdi . Haleb boğasisi (astarlık pamuk bez) , sarık gibi "kaba eşya" denen maldan gümrük alınmazdı . Bu şekilde emtiası olana da "hüccet" verilerek kontrol etmek bahanesiyle bir daha rahatsız edilmemeleri temin edilirdi . Gümrük vergisi vermesi gerekir eşyası olup kaçakçılığa teşebbüs edenlerden iki kat gümrük resmi alınırdı⁽¹¹⁴⁾ .

Konya ve çevresinde kurulan bu yeni düzene rağmen "Acem tarafından vürüd iden kervanların" daha İzmir'e varmadan yollarda eksildiği ; kaçak tüccârın dîdebanların müdâhalesine

sert tepki gösterdiği , hattâ bu gümrük görevlisini tutup "darb" ettikleri oluyordu . Meselâ , Sille ahalisinden Abdülvehhab Beşe ibn Ali , Kürt Hüseyin Beşe ibn Ali ile aynı yerin tüccârından Boduroğlu Anaştas adlı zimmi , Haleb tarafından vürüd eden Haleb kâfilesi tüccârı ile gelirlerken 5 yük emtia ile kervandan ayrılıp gümrük vergisini vermeden gizlice kaçmışlardı. Durumu farkedene Dâdeban Mehmed ibn Ali arkalarından Bolasa mevziinde yetişip gümrük rüsûmunu kendilerinden isteyince , Boduroğlu Anaştas ve yanındakiler dâdebânı yakalayarak dövmüşler ; elinden tabancasını saatini ve 60 kuruş mâl-ı mirîye , 20 kuruş kendisine ait olmak üzere toplam 80 kuruşunu almışlardır . Durumdan merkezin haberdar edilmesi sonucu sadır olan bir فرمانla Konya valisi ve nâibinin marifetleriyle yakalanan suçlular Konya mahkemesinde yargılanmışlar ; meydana gelen maddî zarardan ve gasbedilenlerden maada kendilerinden gümrük vergisi , iki kat olarak alınmıştır⁽¹¹⁵⁾.

Konya ve çevresinde Osmanlı tâbiyetine bağlı büyük tüccardan başka⁽¹¹⁶⁾ birçok yabancı tâcir de bulunuyordu . Bunlardan bazıları bu çevreye , "ticaret ve san'at" yapmak için 30-40 yıl önce gelip yerleşmişlerdir . Müslüman olup Konya'da sürekli yerleşenleri de vardı⁽¹¹⁷⁾ Bunların bir kısmı mukim olmayıp gelip geçici idi . Konya'da buldukları müddet içinde hanlarda oturlardı⁽¹¹⁸⁾ Tüccardan Batı'lı devletlerin elçileriyle yakından ilgisi olanlar da vardı . Meselâ , 1138/1725 tarihli bir KŞS. kaydından İzmir sükkânından , Fransız balyosu tercümanı Ezarye veled-i Avanos'un Haleb metâi ile İzmir'e giderken Konya'da yüklü develerinden birinin kaybolduğu ; vali

ve nâibin yardımlarıyla yitik deve ve eşyanın bulunduğu anlaşılmaktadır⁽¹¹⁹⁾

Tüccar arasında ekonomik durumu en iyi olanlar , transit ticaretle uğraşan Ortadoğu tüccarı idi . Meselâ , 1126/1714'te Tokat'tan gelen bir gurup zimmi tüccar , Konya'da hanlarda kalırlarken içlerinden Serkiz veled-i Tarator ölmüş , terekesinden 758 kuruş , 2 tümen çıkmıştır⁽¹²⁰⁾ Konya pazarlarında o senelerde 7 koyun 8 kuruşa satıldığına göre⁽¹²¹⁾ bu tüccarın kendi memleketindeki serveti hesaba katılmadığında bile bu paranın o zamanda büyük bir değer olduğu ortadadır .

Sonuç olarak denebilir ki , gerek İzmir'e kadar gitmesi gereken malın Lâle Devrinde Konya'da bulunan görevlilere gümrüğü verilerek bu çevrede kalması ve gerekse yabancı tüccarın sürekli veya geçici olarak Konya veya çevresinde bulunmaları , hareketli bir ticarî ortamın meydana gelmesine sebep oluyor ve maddî yönden şehrin kalkınmasına katkıda bulunuyordu .

III. Tarım ve Hayvancılık : Sanayî ve ticarî etkinliklerden başka Konya'da tarım ve hayvancılık da yapılıyordu . Şehrin dışında ekilen buğday , arpa ve boya ile Konya'yı çevreleyen bağ , bahçe ve bostanlardan elde edilen sebze ve meyve , halkın ihtiyacının bir bölümünü karşılamaktaydı⁽¹²²⁾ Diğer esnaf kuruluşları gibi Konya çiftçileri de teşkilâtlanmış olup başlarındaki şeyhe bağlı olarak mesleklerini icra ediyorlar idi⁽¹²³⁾

Şehrin hububat ihtiyacının bir kısmı , çevre köy ve kazalardan gelen vakıf gelirleri ile tüccarın getirip satmasıyla temin ediliyordu⁽¹²⁴⁾ Dışardan şehre gelen zahire , At Pazarı yakınındaki Buğday pazarı adı verilen boş arsada alınıp satılıyordu⁽¹²⁵⁾ Adana ve Antalya çevresinin zahiresini de Konya karşılıyordu^(125a)

Konya içinde oturanlardan hayvancılık yapanlar da vardı . Tereke kayıtlarının hemen büyük çoğunluğunda her evde koyun , keçi , inek , at , merkep ve deve gibi hayvanların varlığını ortaya koyan bilgiler bulunmaktadır . Evlerin günlük ihtiyacı olan et , süt , peynir , yağ , yoğurt ihtiyacının büyük bölümü şehir içinden karşılanıyordu . Meselâ , Şeyh Sadreddin mahallesinde bir evde 9 şişek , iki arı kovana , bir inek ; başka birinde 16 koyun , 84 keçi bulunuyordu⁽¹²⁶⁾ Biraz daha kenar mahallelere doğru gidilince , bu sayı artmaktaydı . Nitekim Uluırmak mahallesinde bir kişinin evinde 487 baş koyun ; Karaarslan köyünde ise 16 sığır , 30 koyun ve keçi , 2 kısrak ve iki tayı bulunanlar vardı⁽¹²⁷⁾ Konya mahallerinden çıkan keçi , koyun ve sığır sürüleri şehrin dışındaki çayırılık ve mezraalarda otlatılıyordu⁽¹²⁸⁾

Konya ahalisinin et ihtiyacını , şehrin içindeki hayvan besleyicileri her zaman temin edemiyorlardı . Hayvan tâcirleri çevre köy ve kazalardan koyun ve keçi getirip At Pazarı yakınında kasaplara satmaktaydılar . Etlik hayvanın ihtiyaçtan fazla olanı , başka diyarlara götürülüp satılırdı⁽¹²⁹⁾

Lâle Devrinde Konya halkı genelde koyun ve keçi eti yiyordu . Kasap esnafı dükkânlarında , "çarkçı" adı verilen seyyarlar da pazar yerlerinde tüccardan aldıkları koyun ve keçileri kesip konan narh üzerinden satarlardı . Dükkan masrafları olmadığından çarkçılar , etin vukiyyesini kasaplardan 1 akçe noksana satarlardı⁽¹³⁰⁾

Tarım ve hayvan ürünlerinin şehirde satılması , alım-satım sırasında alınan değişik vergilerle ehl-i örfün ihtiyacı olan ürünlerin para karşılığı satılması , Konya'nın ticaretinde canlılığa neden oluyordu .

IV. Şehir Ekonomisini Etkileyen Diğer Faktörler :

a. Mukâtaalar : Hükümet giderlerinin karşılanması maksadıyla devlet gelirlerinden ayrılan vergi ya da öteki türden kaynaklara "mukâtaa" deniyordu . Büyük şehirlerdeki her türlü ticarî ve sanayî ile maden işletmelerinden alınan resimler , yasaklamalardan alınan cezalar , ticarî tekel maddelerinden elde edilen gelirler mukâtaalara irad kaydedilmiştir.⁽¹³¹⁾ ER-GENÇ , XVIII. yüzyılda Osmanlı ekonomisi ile yakından ilgisi olan mukâtaaları incelemiştir.⁽¹³²⁾ Lâle Devrinde dahi Konya sancağında , değişik adlarda mukâtaalar bulunuyordu . Şehir ve çevresinde üretilen mallardan kaydedilen gelir , bu mukâtaalarda toplanıyordu . Bunun bir kısmı mahallin ihtiyaçlarına sarf edilip kalanı merkeze gönderiliyordu.⁽¹³³⁾ Bundan maada Konya'lı olup mukâtaa iltizam edenlerin veya bu teşkilâtta değişik görevleri deruhte edenlerin varlığı⁽¹³⁴⁾ mukâtaaların şehrin ekonomisini etkilediğini gösterir . Bu mukâtaalar ve gelir durumları üzerinde durulacaktır .

1. İhtisâb Mukâtaası : 1128/1715 tarihli bir KŞS. kaydında "İhtisâb-ı Konya ve Kapan ve Gûsfend ve Gâv der-nefs-i Konya Mukâtaası" olarak geçmektedir . Yıllık geliri , 67529 akçe idi . Bunun 47529 akçesi , Konya'daki görevlilere verilir ; 20 bin akçesi merkeze gönderilirdi.⁽¹³⁵⁾ Kapan Hanı'nın pazar bacı , kapan resmi , dakık , kapan-ı asel ve revgandan 35 bin akçe⁽¹³⁶⁾ şehir dışından gelen veya Konya'da imâl edilen penbe (pamuk) bezi ve sarığı damgasından her bez başına birer akçe⁽¹³⁷⁾ At Pazarı'nda satılan koyun , keçi inek , beygir ve merkep gibi hayvanların her birinden ikişer para resm -i mîrî ihtisâb Mukâtaasına alınırdı.⁽¹³⁸⁾

İhtisâb Mukâtaasından Konya'ya ayrılan 47529 akçeden mukâtaa emini ile hizmetindeki kuloglânlarının ücretleri⁽¹³⁹⁾, Mevlânâ Dergâhı dervişlerinin taamiyeleri⁽¹⁴⁰⁾ seferlerde şehirde toplanan Serdengeçtilerin tayinâtının bir bölümü⁽¹⁴¹⁾ harplerde sakatlanan askerlerden tekâüde ayrılanların bir kısmının ulûfeleri⁽¹⁴²⁾ Konyalı olup çalışamayacak kadar âciz ve bakıma muhtaç kimselerin ücretleri ödenirdi⁽¹⁴³⁾.

İhtisâb mukâtaasına 1138/1725'te Vekil-i Harç Ahmed Ağa "ber-vech-i mâlikâne mutasarrıf" idi⁽¹⁴⁴⁾ 1141/1728 yılından sonra , Konya Mirâbiye Mukâtaası ile birlikte aynı kişiye verilmeye başlanmıştır⁽¹⁴⁵⁾.

2. Mirâbiye Mukâtaası : Konya'ya bitişik Vâdi-i Meram (Dere) , Şeyh Vefa , Kara Öyük mahalleleri çevresindeki sulanan arazi ile ⁽¹⁴⁶⁾ "bâc-ı keyl ve resm-i kahve ve karve-i Gödene ve gayriler ve şem'hâne ve beytü'l-mâl"e ait olan terkeler , bu mukâtaanın gelirleri arasında bulunuyordu⁽¹⁴⁷⁾ Bunlardan başka Konya şehrindeki 5 boyahânedен yılda alınan 15 bin akçe , yine şehir çevresinde ekilen boyanın öşrü , kaçan kölenin yakalanmasından dolayı sâhibinden alınan resim de buraya gelir olarak kaydediliyordu⁽¹⁴⁸⁾.

Mirâbiye Mukâtaasında sürekli artış kaydediliyordu . Yıllık geliri 162150 akçe iken 1119/1708'de müzâyede ile , 18 bin akçe zamla 180150 akçeye Konevî Nakib-Zâde es-Seyyid Hasan , es-Seyyid Ahmed ve es-Seyyid el-Hâc Mehmed'e müştereken iltizam edilmiştir⁽¹⁴⁹⁾ Kezâ 1129/1716'da 198150 akçe mal varlığına ulaştığı anlaşılan mukâtaa , bu yıl Mustafa Hidâyetullah-Zâde'ye 150 kuruş zamla verilmiştir⁽¹⁵⁰⁾.

Mirâbiye Mukâtaasında toplanan paranın 137520 akçesi

Mevlevî dervişlerine , 42630 akçesi "mütekâidîn ve düâguyânın vezâyifi"ne , geriye kalanı da "Hazîne-i Âmire"ye ayrılıyor idi⁽¹⁵¹⁾ Kezâ , sefer zamanı Konya'da toplanan Serdengeçtilerin tayinâtının bir bölümü de buradan ödeniyordu⁽¹⁵²⁾

1141/1728'de mutasarrıfları Ahmed Ağa ibn Mahmud ve Mustafa Çelebi ibn Hidâyet Çelebi idi⁽¹⁵³⁾ Mukâtaaya ait olan terakelerle kıymetli eşyası Konya Bedesteni'nde muhafaza edilir idi⁽¹⁵⁴⁾

3. Suğla Mukâtaası : Yağışın fazla düştüğü senelerde Beyşehir gölü taşınca , fazla su Seydişehir (Suğla) gölünü de doldururdu . Suğla gölünün fazla suları , Çarşamba ırmağı ile Konya yakınlarına kadar gelirdi⁽¹⁵⁵⁾ Gerek bu ırmağın suyu ile sulanan yerlerden ve gerekse Suğla gölü çekilince çevresinde kuruyan araziye ekilen "mahsulâtın ve rüsûmâtın ve ösür ve urusâne ve resm-i çift ve resm-i bennâk ve cürm-i cinâyet ve bâd-i hevâ" vs. hâsıl olanlar Suğla Mukâtaasına gelir kaydedilirdi⁽¹⁵⁶⁾

Seydişehir'den gelen Suğla suyundan başka Karabend denen "mîrî bend"i geçip Dinek Suğlasını dolduran su ile sulanan yerler dahi bu mukâtaaya bağlı idi⁽¹⁵⁷⁾

Suğla Mukâtaasının geliri , yağışlı yıllarda yüksek olurdu . Çünkü Suğla suyu ile sulanan araziden çıkan mahsûlün yarısı mukâtaaya verilirdi . Kurak yıllarda alınan vergi ise , onda bire iniyordu⁽¹⁵⁸⁾ Bunun için reâyanın ihmâli yüzünden suğla mıntikasındaki arazinin sulanmaması ve bu yüzden mahsûlün düşük olması , özür olarak kabul edilmez ; bu durum üç yıl üst üste devam ederse buna sebep olanın toprağı elinden alınır , gelirini yükseltecek birine verilirdi⁽¹⁵⁹⁾

Yağışa bağlı olduğundan Suğla Mukâtaasının yıllara göre gelir durumunda standart bir artış olmuyordu . Bazı yıllar çok, bazı yıllarda ise az olurdu . Nitekim , 1115/1703'te 3186 kuruş iken 1118/1706'da 5000 kuruşa çıkmış , 1119/1707'de 1000 kuruş eksilme göstererek 4 bin kuruşa inmiştir . Buna sebep , 1707 yılının kurak geçmesidir⁽¹⁶⁰⁾

Suğla Mukâtaası gelirinin bir bölümü , Konya'da ellerinde "atık beratları" bulunan bazı asker , şeyh ve ulemâya ücret olarak veriliyordu⁽¹⁶¹⁾

13 Şaban 1136/7 Mayıs 1724'te Vekil-i Harç Ahmed Ağa'ya bir fermanla bu mukâtaadan maada Eşkin Mukâtaası , "ber-vech-i mâlikâne" tevcih olunmuştur⁽¹⁶²⁾

4. Âdet-i Ağnâm Mukâtaası : Âdet-i Ağnâm resmi koyun ve keçisi olanlardan önceleri memurlar tarafından toplanırken , Lâle Devrinde ilzâm olunmaya başlanmıştır . XVII. yüzyılda Konya'yı inceleyen OĞUZOĞLU , Âdet-i Ağnâm Mukâtaasından bahsetmediğine göre⁽¹⁶³⁾ mukâtaa olarak ortaya çıkması , XVIII. yüzyılın başlarından itibaren olmalıdır . Âdet-i Ağnâm Mukâtaası ile ilgili tesbit edilebilen ilk belge , 1138/1725 tarihli bir fermandır . İkincisi ise , 1143/1730 tarihli olup bu mukâtaaya mâlikâne mutasarrıflar olan İbrahim Paşa-Zâde Mehmed Paşa ile müştereki Hatice Sultan kethudâsı Mehmed'in bir yıllığına Abdülgaffar-Zâde Süleyman Ağa'ya "derûhte ve tefvîz ve iltizâm" ettiğine dâirdir⁽¹⁶⁴⁾ Bir başka belgede mukâtaa , Osman adında birine iltizam edilmiş gösterilmektedir⁽¹⁶⁵⁾

5. Hâce Hassı ve Tevâbiî Mukâtaası : Karaman eyâletinde gösterilen mukâtaanın geliri , 1150 kuruş idi . 1130/1718

tarihinde el-Hâc Süleyman Ağa ile Behram-Zâde Hacı Mehmed'e derûhte ve iltizâm olunmuştur⁽¹⁶⁶⁾

6. Bozulus Türkmeni Mukâtaası : Vâlide Sultan Havassından dı . Karaman'da sâkin Bozulus aklâmından Hacılı , Karamanlu , Kovasarılı , Börtlelü , Abdurrahmanlu gibi cemaatler üzerine kaydolunan 651 kuruş , Bozulus Mukâtaasının geliri olarak gösterilmiştir⁽¹⁶⁷⁾

7. Esb-Keşan Mukâtaası : Vâlide Sultan ve Sadrazam İbrahim Paşa'nın müştereken hasları idi⁽¹⁶⁸⁾ Karışözü , Bayburd , Eskiil kazalarındaki köyler Esb-Keşan Mukâtaasına dâhildi⁽¹⁶⁹⁾

XVII. yüzyılın ikinci yarısında 7 bin kuruş olan Esb-Keşan Mukâtaasının geliri , 1130/1718 ve 1131/1719'da 10 bin kuruş idi⁽¹⁷⁰⁾ Bu mukâtaaya bağlı köyler , elde ettikleri mahsûlün beştebirini öşür olarak voyvodalarına veriyorlardı⁽¹⁷¹⁾ Mukâtaa gelirinin bir bölümü Konya'da bazı görevlilere veriliyordu . Meselâ , Sultan Selim Câmii hatibi olan Mustafa Halife ibn Hamza'ya bu mukâtaanın parasından yevmiye 10 akçe verilmekteydi⁽¹⁷²⁾

Esb-Keşan Mukâtaasını 1131/1719'da el-Hâc Mustafa Ağa iltizâm atmıştır⁽¹⁷³⁾

8. Eşkin Mukâtaası : 1116/1704 tarihli bir fermanda Eşkin Mukâtaasının beylerbeyine ait olduğu⁽¹⁷⁴⁾ 1130/1718'de sadır olan bir diğer fermanda ise eyâlet valisi ve sancak mutasarrıflarının bu mukâtaa ile ilgileri olmadığı , bunun için müdâhale etmemeleri gerektiği söylenmektedir⁽¹⁷⁵⁾ Demek ki Eşkin Mukâtaası , Lâle Devrinde valilerin hassı olmaktan çıkmış oluyordu .

Eşkin Mukâtaasını iltizâm eden kişi , timar ve zeâmet

sahiplerinden mahsûlü hasat etmeden ve öşrünü almadan ölenlerin mahsullerine beytü'l-mâle vermek üzere elkoyardı . Konya, Niğde , Beyşehir , Kayseri , Akşehir ve Kırşehir sancaklarının beytü'l-mâl resmi ; Seydişehir kazasının bâc-ı bâzar resmi , damga-i kirpas ve nefis-i Ereğli'nin bâc-ı keyl resmi dahi Eşkin Mukâtaasının aklâmından idi . 1119/1707'de geliri 106140 akçeye ulaşmıştı⁽¹⁷⁶⁾ 1152/1739'da "bir kaç seneden berû seferlerin istilâsı sebebiyle erbâb-ı timârın ahvâlleri mükedder ve diğergûn olmağla" Eşkin Mukâtaasını iltizam edenlerin ekonomik bir sıkıntı içinde oldukları anlaşılmaktadır⁽¹⁷⁷⁾

9. Eyâlet-i Karaman Mîr-i Mîrân Hassı : Hatunsaray , Sarayönü , Sille'ye tâbi Ketenlik mezraası ve Lârende (Karaman) kazasında bulunan Derbeyân , Davgandos , Bozfındık adlı yerler Konya valisinin havassı olup 1130/1718'de 1000 kuruşa iltizama verilmiştir⁽¹⁷⁸⁾ 1136/1723'te ise 1100 kuruşa el-Hâc Ahmed Ağa'ya satılmıştır⁽¹⁷⁹⁾ Bundan maada İhtisâb-ı nefis-i Konya'dan 20 bin akçe ; bâc-ı bâzar-ı Sipah ve bâc-ı ahmâl-i meyve ve resm-i kapan-ı dakik ve kapân-ı asel ve revganden 35 bin akçe geliri olup bunlar Mîr-i Mirân hassına dâhil idiler⁽¹⁸⁰⁾

Karaman Beylerbeyisinin bu hassının gelirinden başka , "devriyye" ve "kaftan bahaları" mukâbelesinde "taraf-ı mîrîden" 20 yük 70 bin 871 akçe tahsisatı vardı⁽¹⁸¹⁾

b. Zeâmet ve Timarlar : Osmanlı ekonomisini yüzyıllarca ayakta tuttuğu bilinen timar sistemi⁽¹⁸²⁾ şehir ekonomisi üzerinde dahi etkili idi .

1119/1707'de Konya Miralayına ve kale dizdarına hitaben yazılan bir fermanla züemâ ve erbâb-ı timarın sancaklarında "bi'n-nefs" oturmaları , dirliklerinin gelirini artırmaya ça-

lıışmaları istenmektedir⁽¹⁸³⁾ Nitekim , Lâle Devrinde Pirlüganda gibi uzak kazalardan bile zâimlerin gelip Konya'da ikâmet etmekte olmaları⁽¹⁸⁴⁾ artık zeâmet ve timar sahiplerinin topraklarının bulunduğu yerde değil , Konya şehrinde oturmaya başladıklarını gösterir .

Zeâmet ve timar sahipleri tüketici gibi görünüyorsa da , dirliklerinden gelen öşrün şehir ekonomisini etkileyeceği şüphesizdir . OĞUZOĞLU , 1659'da zeâmet ve timar gelirlerinden Konya şehrine 1,039,968 akçe girdiğini tesbit etmiştir⁽¹⁸⁵⁾ . O sırada şehirde 74 nefer züemâ ve erbâb-ı timarla 87 nefer hisar eri oturuyordu . Lâle Devri Konya'sında zeâmet ve timar sahiplerinin toplu olarak isim ve dirliklerinin gelirlerini bulmak mümkün olmamıştır . Bununla birlikte KŞS'lerinde parça parça kaydına rastlanan zeâmet ve timarların gelirlerinin XVII. yüzyılın ikinci yarısından aşağı olmadığını göstermektedir .

c. Vakıf Gelirleri : Vakıf tüm İslâm toplumlarının sosyal , siyasî ve iktisadî yapılarına kök salmış , son derece önemli bir kurumdur⁽¹⁸⁶⁾ Osmanlı döneminde daha da gelişerek eğitim , sağlık , bayındırlık , şehircilik , beledi ve dinî hizmetlerin yürütülmesinde son derece etkin rol oynamıştır⁽¹⁸⁷⁾ . Lâle Devrinde , vakıfsız bir işin yürütülmesinin düşünülemez hale geldiği VAD. ve KŞS. kayıtlarından anlaşılmaktadır .

Toplum ihtiyaçlarının hemen tümüne cevap vermeye çalışan bu müessesenin , şehir ekonomisine çeşitli yollardan etkisi bulunmaktaydı . Vakıfların şehir içindeki arsa , han , hamam , dükkân , ev , bağ , bahçe , tarla , değirmen gibi yerlerin kiraları dışında köylerdeki vakıf arazilerden gelen

öşürleri ile mukâtaalardan ve vergi gelirlerinden ayrılan pay-
ları büyük yekün tutmakta ve Konya'nın ekonomisine canlılık
getirmekteydi . OĞUZOĞLU Mevlânâ , Sultan Alâeddin , Sultan
Selim ve Pir Mehmed Paşa vakıfları kanalıyla XVII. yüzyıl
sonlarında Konya piyasasına giren paranın 1,158,080 akçe ol-
duğunu tesbit etmiştir^(187a) . Bu miktarın Lâle Devrine gelinceye
kadar yeni vakıf tahsisleriyle arttığını hatırlattıktan sonra,
Konya'nın bir diğer büyük vakıf kuruluşu olan Karamanoğlu İb-
rahim Bey evkâfı vasıtasıyla şehre giren gelir üzerinde duru-
lacaktarı . Bu vakfın 1151/1738'deki 1 yıllık irâdı şöyleydi⁽¹⁸⁸⁾ :

Karye-i Doğanhisarı me'a Terzi ve Cemdek ber-vech-i il- tizâm	500 gurus
İcâre-i Hammâm-ı Cedîd fî sene	45 "
" Hân-ı Kapan ve dekâkîn fî sene	90 "
Mezraa-ı Örenlü Salur me'a mezraa-ı Emre ber-vech-i iltizâm	35 "
Nukûd	40 "
Hisse-i an-mahsûl kurâ-i Niğde ve Ürgüb	350 "
Toplam :	1060 "

Vakfın yıllık tahıl geliri ise şöyleydi :

Karye-i Çumra ve Sarayönü derûhte-i mütevellî-i vakf	
Hasan Ağa kendüm (bugday)	150 keyl
Şaîr	150 "
İmârete hinta (bugday)	50 "
Toplam :	350 kiledir .

Burada sadece bir örnekle şehre giren vakıf gelirinin
durumu gösterilmiştir . Bunun dışında yüzlerce câmi , mescit ,
zâviye , mektep , medrese , han , hamam , çeşme gibi tesisle-

rin vakıflarından dahi önemli miktarlarda para ve tahıl girmektedir (189)

Bundan maada vakıf paralarıyla yaptırılan han ve dükânlar , şehrin iktisadî yönden canlanmasına zemin hazırlamaktaydı . Lâle Devrinde ticaretin en yoğun olduğu yerler , vakıf hanların bulunduğu mevkiilerdi (190)

Yine vakıf gelirleri sayesinde şehirde birçok kişi iş sahibi olma imkânına da sahip oluyordu . VAD ve KŞS kayıtlarından din , öğretim ve diğer vakfa bağlı olarak faaliyet gösteren kurumlarda görevli olup geçimini sağlayanların sayılarının binlere baliğ olduğu anlaşılmaktadır (191) "Mürtezeka" denen bu vakıf görevlilerinden başka vakıf tesislerinin yapım, bakım ve onarımı sırasında istihdâm edilen işçi ve ustaya ödenen paralardan ötürü de şehre iktisadî bir canlılık geliyordu. Bundan maada inşaatlarda kullanılan malzemenin talep üzerine üretimi de şehirde bulunan ilgili imâlât kollarının güçlenmesine imkân hazırlıyordu . Lâle Devri Konya'sında vakıflara ait tesislerin onarımı sırasında inşaat sektörüne yapılan yatırımın durumunun daha iyi anlaşılabilmesi için tesbit edilebilenler aşağıda gösterilecektir .

<u>Belgenin Yeri</u>	<u>Yılı</u>	<u>Onarılan Yer</u>	<u>Sarf Mik.</u>
KŞS.D23,127 ²	1707	Şeyh Ahmed Dârü'l-Hadisi	40 guruş
KŞS.D23,200 ²	1707	Arıkoğlu Hanı	80 "
KŞS.D23,43 ²	1707	Bedesten	95 "
KŞS.C27,59 ¹	1703	İplikçi Medresesi	59 "
KŞS.D30,71 ¹	1710	Seyyid Ulvi Mescidi	150 "
KŞS.C33,61 ³	1713	Eflâtun Mescidi	134 "
KŞS.C9,208 ²	1713	Kürkçü Hamamı	330 "

KŞS.C33,9 ² ;VAD.484,185	1713	Çukur,Tekke Çeşmeleri	350	"
KŞS.C9,18 ¹	1714	Sâhib Atâ Dârül-Hadîsi	127,5	"
KŞS.C9,71 ¹	1714	Şeyh Ahmed Vekâfı	702	"
KŞS.C9,49 ²	1714	Devlet Hatun Mescidi	120	"
KŞS.C20,110 ¹	1716	Devlet Hatun Mescidi	216,5	"
KŞS.C20,53 ³	1717	Keykavus kızı Fatma Mescidi	120,5	"
KŞS.C30,189 ³	1719	Fındık-Zâde Çeşmeleri	450	"
MMD.3172,s.88	1719	Kiremitli Han	4613,5	"
KŞS.C30,268 ¹	1723	Mevlânâ Şadırvanı	2322,5	"
KŞS.C30,236 ¹	1723	Selver Ağa Çeşmeleri	450	"
KŞS.C30,219 ¹	1723	Dursunoğlu Medresesi	100	"
KŞS.D32,178 ²	1738	Arıkoğlu Hanı	230	"
KŞS.D32,333 ¹	1739	Karamanoğlu İbrahim Bey Hanı	100	"
Toplam :			9902,5	"

Sicil kayıtlarına küçük çaptaki tamirat keşiflerinin intikal etmediği ve bazı yılların KŞS'lerinin bulunmadığı göz önüne alınınca , vakıfların inşaat sektörüne harcadığı paranın 9902,5 kuruşun çok üstünde olduğu tahmin edilebilir .

V. Para ve Fiat Durumu :

a. Para : Osmanlı klasik döneminin para meseleleri , çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur⁽¹⁹²⁾ Osmanlı devletinin son zamanlarına kadar altın ve gümüş paralar basılmış ve tedâvülde kalmıştır⁽¹⁹³⁾ Kendi darphânelerinde basılanların dışın-da piyasada tamamen yabancı menşeli altın veya gümüş paralar da kullanılmıştır . Lâle Devrinde dahi durum aynı devam etmiştir⁽¹⁹⁴⁾ Devlet nazarında yabancı ve yerli paralar arasında değerleri haricinde , resmen hiç bir fark bulunmamaktaydı .

Bunun içindir ki , vergi toplanırken reâyadan Esedî kuruş ile Eşrefî veya Frengî altın alınması fermanlarla istenirdi⁽¹⁹⁵⁾

Lâle Devrine gelinceye kadar para birimi olarak resmen "akçe" denilen gümüş para alınırken^(195a) 1731 yılından sonra , bunun yerine "gurus" ile "pâre" geçmiştir . Tedavüldeki diğer altın veya gümüş paraların kur ayarlamaları artık "gurus" veya "pâre" ile yapılır hale gelmiştir⁽¹⁹⁶⁾ Bununla birlikte diğer paraların yanında alış-verişlerde akçenin kullanılmasına da devam edilmiştir .

XVIII. yüzyılın ilk yarısında devlet gümüş ve altın madenlerini işletmiş ve para ihtiyacını karşılamaya çalışmıştır . Nitekim , Gümüşhâne ve Keban dolaylarındaki ocaklardan elde ettiği altın ve gümüşü İstanbul'da darphânede para olarak basmış ve piyasaya sürmüştür . 1730-1737 yılları arasında darphâneye giren altın ve gümüş miktarı şöyle idi⁽¹⁹⁷⁾

<u>Yıl</u>	<u>Ocağın Adı</u>	<u>Madenin Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
1730	Keban	Gümüş	5,722 kg.
1730	Ergani	Gümüş	15,484 kg.
1735	Ergani	Gümüş	975 kg.
1736	Keban	Gümüş	12,771 kg.
1737	Espiye	Gümüş	41,574 kg.
1730	Ergani	Altın	1976 kg.
1737	Espiye	Altın	144 kg.

Darphânelerden piyasaya yeni sürülen paranın kenarından kırkılarak veya kazınarak ayarını düşürenler veya vezni tam olan parayı eksik gösterip halkın paniginden istifade ile ucuza alanlar ve bu yolla kâr etmek isteyenler bulunuyordu . Devlet, ekonomik yapıyı tahrip eden bu tür hareketlerin önüne geçmek

için bazı tedbirler alma yönüne gitmiştir . Meselâ , 1143/1731 yılında ayarı düzgün olduğu bilinen Mısır parasının etrafı , hilekârlar tarafından kesme veya kazıma yoluyla küçültülmüş, tekrar piyasaya sürülmüştür . Reâyanın zarar görmemesi amacıyla bir fermanla "sağ paranın" râyici bütün ülkeye duyurulmuş , idarecilerin bu konuda müsamaha etmemeleri istenmiştir.(198)

Cizyedar , voyvoda ve mültezimlerin vergi toplarken tedavülde olduğu halde bazı "atık sağ para"ları almak istemedikleri . aldıklarında ise değerinden çok düşük fiata kabul ederek reâyaya zulmettikleri oluyordu . Devlet , halka yardımcı olmak için bu paralardan belli oranda hazineye kabul ederek para piyasasında istikrarı sağlama yönüne giderdi.(199) Bu defa vergi memurları , söylenen bu son tedbiri kendi menfaatleri doğrultusunda kullanma yönüne gitmişlerdir . Mükelleflerden kendileri "sağ para" alıp "züyûf ve meksûr pâre ile nâkıs altuna tebdîl" ettikten sonra merkeze gönderirler,(200) aradaki farkı ceplerine indirirlerdi .

Eskiden beri vatandaşın işini kolaylaştırmak istediği anlaşılan devlet , İstanbul ve Mısır gibi büyük merkezlerin dışındaki bazı yerlerde darphaneler kurup sağlam parayı çok çabuk memleket sathına yaymak istemiştir . Nitekim 1626'da bu maksatla Ankara'da bir darphane kurulmuştur.(201) Osmanlı döneminde Konya'da bir darphanenin olduğu bilinmemektedir . Konya'da yabancı kaynaklıların dışında kullanılan paraların İstanbul veya Mısır'da basıldığı KŞS'lerindeki kayıtlardan anlaşılmaktadır . Lâle Devrinde devlet İstanbul'daki darphânede "pâre-i cedîd" ve "çil akçe" adıyla sikke basmış, para

piyajasını düzene sokmaya çalışmış ; (202) fakat akçenin ve paranın değeri sabit tutulamamıştır. (203) Akçenin ağırlığındaki değişmeler şeyledir : (204)

<u>Yıllar</u>	<u>100 Dirhemlik Akçe</u>	<u>Akçe Ağırlığı</u>
1699	2300	0,139
1705	1900	0,169
1740	-	0,180

Pârenin Ağırlık ve Ayarındaki Değişmeler

<u>Yıllar</u>	<u>Ayar %</u>	<u>100 Dirhemlik Para Miktarı</u>	<u>Brüt Ağırlık</u>	<u>Pârede Gümüş Gram</u>
1705	68	200	0,641	0,436
1720	60	181	0,580	0,349
1740	60	175	0,561	0,336

Toplumda "sağ akçe"-"Çürük akçe" çekişmesi sürüp gidiyordu . Bu durum özellikle vakıf idarecileriyle vakıftan ücret alanlar arasında ihtilaflara sebep oluyordu . Meselâ , Kapı Câmii mürtezekalarından Molla İsmail'e-mütevelli ücretini "züyûf akçeden" verince anlaşmazlık çıkmış ve konu mahkemeye intikal etmiştir . Vakfiyede "züyûf akçe" verilmesi şartı bulunduğu görülünce Molla İsmail , sağlam akçe istemeden men'edilmiştir . (205) Yaşanan tatsız olaylardan ders alan bazı vakıf kurucuları , vakfiyelerine "cedîd akçe" verilmesi kaydını koyarak meydana gelebilecek mağduriyetlerin önüne zamanında geçmiş oluyorlar idi (206)

Sonuç olarak Osmanlı devleti Lâle Devrinde , tüm çabalara rağmen para sistemine yeni bir şekil verememiş , eskiden olduğu gibi yabancı paralar karşısında kendi parasını sağlam bir zemine oturtamamıştır .

b. Fiatlar : Fiatları başıboş bırakmayan Osmanlı devleti , ekonomik istikrarı sağlamak gayesiyle narh sistemini devamlı çalıştırmıştır . Lâle Devrinde , narh işlerine nâib ve ihtisap emini bakmakta idi ^(206a) . Nâib , narha uymayan esnafı önce ikaz eder ; aynı harekete devam edenlere gerekli cezayı bizzat uygulardı . Meselâ , mumcu esnafından Cadivadoğlu demekle maruf el-Hâc Mehmed , mumun narhı 12 dirhemi bir akçe iken 8 dirhemini bir akçeye sattığı halk tarafından şikâyet edilince Konya nâibi , narha uymasını el-Hâc Mehmed'ten istemiş , fakat eskisi gibi mumu yüksek fiattan satmaya devam edince , "tenbih ile mütenebbih değılsin" diyerek mahkeme binasına götürmüş , tabanına 16 değnek vurarak "ta'zîr" eylemiştir .⁽²⁰⁷⁾

Konya'ya dışardan gelen mal , muhtesip marifetiyle bâc vergisi alınıp narhı tesbit edildikten sonra pazar veya sokak aralarında satılabilirdi . Bu işlem , Kapan Hanı'nda yapılıyor idi ⁽²⁰⁸⁾ . Nitekim 2Safer 1122/2Nisan 1710 tarihli bir hükümden anlaşıldığına göre , İhtisab Mukâtaasına ait olan "bâc-ı bâzar" vergisini vermemek için ehl-i tüccar taşradan araba ve beygirlerle getirdiği malı Kapan Hanı'nda gerekli resmî muâmeleyi yaptırmadan mahalle aralarında gizlice satıyor ve böylece mukâtaaya zarar veriyorlardı ⁽²⁰⁹⁾ . Şüphesiz narhını tesbit ettirmeden malını satışa arz eden "bâc-ı bâzar"ı vermediğinden kârlı ; müşteri de muhtemelen malı tesbit edilen resmî fiatın altında alacağından avantajlı oluyordu . Merkezî hükümet zikredilen hükümlerle vergisi verilmeden doğrudan doğruya tüketiciye malın satışını yasaklamış , nâibten bu kanunsuz hareketin önüne geçilmesini istemiştir .

Bazı malların narhı olmayıp tarafların kalite ve değer

üzerinde yaptıkları ticarî anlaşma ile fiyat tesbit edilir ve buna göre satılırdı . Nitekim kasaplar esnafından kasapbaşı Muharrem Beşe b. Memi ile yiğitbaşı Mehmed b. Ali , Konya mahkemesinde Türkmen İsmail adındaki koyun tüccarının elindeki 440 koyunu yabancı tüccara 20'şer semene sattığını ; şehrin et ihtiyacını "narh-ı cârî" üzere karşılayabilmeleri için kendilerine 14'er semene vermesini talep etmişlerdir . Türkmen İsmail ise yabancı tüccarın aldığı "semen-i mezkûr ile" kasaplar kabul ederlerse verebileceğini , noksana verdiğinde "zarar-ı küllî" olacağını söylemesi ; kasapların da 20'şer semene kabul etmemeleri üzerine kasapbaşı ile yiğitbaşının yabancı tüccara Türkmen İsmail'in koyunlarını satmasına mani olmaları menedilmiştir⁽²¹⁰⁾.

Müzâyede yoluyla yapılan satışlarda önceden belirlenmiş resmî fiata uyma durumu olmazdı . Herhangi bir sebeple "sûk-ı Sultânî" denilen mezat meydanında mahkeme kararıyla mallar açık artırmaya çıkarılır ; kim fazla fiyat verirse , o alırdı . Bu satış usûlünde benzer mallar arasında çok farklı fiatlar ortaya çıkabiliyordu⁽²¹¹⁾. Terekeden çıkan mal da farklı fiatlara satılıyordu . Giyim eşyası ise , kalitesine göre değişiyordu . Narha tâbi olan malın fiyatı ise hemen hemen aynı oluyordu⁽²¹²⁾.

Bir de devlet , ihtiyaç halinde alacağı hayvan veya hububâta "mübâyaa" fiyatı takdir ederdi ki bu , genelde piyasa değerinin altında olurdu . Meselâ , 1128/1715'te Karaman Mîr-i Mîrânı es-Seyyid Ahmed seferle görevlendirildiğinde , 150 kuruşa on beygir satın almıştır ki her biri 15'er kuruş yapmaktadır . Oysa ki beygir fiyatları 1119/1707'de 20 kuruştur⁽²¹³⁾.

Bu durumda 8 sene önceki değerinden 5 kuruş aşağıya beygir alınmış olmaktadır .

Lâle Devri ile önündeki ve sonundaki yıllarda KŞS'lerinde Konya'nın narhına dair bir kayda rastlanmamıştır . OĞUZOĞLU 1674'e kadar,⁽²¹⁴⁾ ÖZCAN ise 1797 yılından itibaren Konya'nın narh durumunu incelemişlerdir⁽²¹⁵⁾ Bunlara göre 1674-1797 tarihleri arasında bazı maddelerin fiatlarında hemen hiç bir değişme olmamıştır . Nitekim koyun eti 1674'te 8-10 ; 1797'de gene 10 akçedir . Kezâ kuyruk yağı 1674'te 18-16 ; 1797'de ise 16 akçedir . Bazı gıda maddelerinde ise düşme bile görünmektedir . Meselâ sade yağ 1674'te 46 akçe iken 1797'de 40 akçedir . Demek ki , 123 yılda Konya'da aşırı bir fiat artışı söz konusu olmamıştır .

Bazı yapıların onarımı sırasında inşaat işçi ve usta ücretlerini yevmiye olarak gösterilmiştir . Buna göre Konya'da 1707-1712 yılları arasında işçi ve usta yevmiyeleri şöyledir :

<u>Belgenin Yeri</u>	<u>Yılı</u>	<u>Çalışanın Niteliği</u>	<u>Yevmiyesi</u>
KŞS.D23,43 ² ,127 ²	1707	İnşaat Ustası	120 akçe
KŞS.D20,41 ¹	1707	" İşçisi	40 akçe
KŞS.D30,71 ¹	1710	" Ustası	55 akçe
		" İşçisi	25 akçe
KŞS.C33,61 ³	1712	" Ustası	40 akçe
		" İşçisi	30 akçe

Buna göre iş gücü değerinde devamlı bir düşüş bulunmaktadır .

S O N U Ç

Konya şehri hakkında buraya kadar verilen bilgilerle , Lâle Devri ıslahat hareketinden etkilenme derecesi , demografik ve içtimaf yapısı ile yönetim ve üretimle ekonomik durumu bir bütün olarak verilmeye çalışılmıştır . Böylece İstanbul dışında , Osmanlı Anadolu şehirlerinin Lâle Devrindeki hususiyetleri de genel hatlarıyla belirlenmiş olmaktadır .

Lâle Devri ıslahat hareketi , toplumsal gelişmelerin tabii bir neticesi olmayıp tepeden inme İstanbul'da başlatılmış , bu şehrin dışında yeterince tanınmamış olduğundan taşra vilâyetlerde içtimaf yapıyı yeterince etkilememiştir . Bunun böyle olmasına müsebbip , biraz da ıslahatı başlatanların kendileri olmuştur . Devlet merkezinde , kendilerine mani olarak gördükleri reform aleyhtarı bürokratları çeşitli vilâyetlere sürerek uzun yıllar oralarda kalmalarına ; neticede taşrada oturan ahalinin İstanbul'daki gelişmelerden haberdar olmadığından başka , yüzlerce yıllık gelenekseñ yapıya uymayan bu yeniliğin zımninden karşısında yer almalarına sebep olmuşlardır . Fakat bu yenilik hareketi Osmanlının hayat anlayışında meydana gelecek değişikliğin temelini oluşturmuş , Liberalleşmenin yolunu açmıştır .

Eyâletlerde sosyal alanda başarılı olamayan Lâle Devri hükümeti . idarî , malî ve askerî sahalarda yeni bir düzenin teşkkülü için önemli sayılabilecek bazı adımlar atmıştır . İlmiye sınıfı ile valilerin görev sürelerindeki tahdidi kaldırmışlar ; örfî vergiye şekil vermeye çalışmışlar ; Sadrazam kapusunda Serçeşme , eyâletlerde valilerin kapılarında Süvari Sekban diye adlandırılan askerî ocağı kaldırarak yerine daha

disiplinli birlikler teşekkül ettirmeye çalışmışlardır .

Lâle Devrinin imar anlayışı Konya'da dahi etkisini göstermiş , birçok saray ve köşk yapılmış ; İstanbul'daki saray ve köşkler gibi tezyini yönüne gidilmiştir . Beylerbeyi Sarayından maada halkın da nakışlı evleri bulunuyordu . Bu san'at hareketi Konya'da birçok mimar ve nakkaş ustasının yetişmesine zemin hazırlamıştır .

Konya'da dikkat çeken bir diğer gelişme , kültürel alanda olmuştur . Süratle bozulmakta olan içtimâf yapının onarılması düşüncesiyle , klasik yapıda bir değişiklik yapılmamış olmasına rağmen birçok mektep , medrese açılmış ; bunun yanında câmi , mescit , tekke ve zâviyelerde yoğun bir eğitim içine girmiştir.Şehirde 31 medrese,3 dârü'l-kurra,13 dârü'l-huffaz var idi .

Konya kalesi , Lâle Devrinde önemini halâ korumaktadır . Surlar ve kapıları tamamen ayakta olup eşkiyâ tehdidi karşısında halkın emin bir sığınağı durumundadır . Alâeddin Tepesini çevreleyen İç Kale ve bunun dışındaki Dış Kale , eski ikâmet alanlarıdır . Daha Selçuklu döneminde iskânı yönüne gidilen sur dışında , Lâle Devrinde kalabalık bir İslâm ahali oturmaktadır . Burada XVII. yüzyılın sonları ile Lâle Devrine yakın yıllarda çevre köy ve kasabalardan eşkiya tehlikesi karşısında göçerek gelmiş topluluklar , yeni mahalleler teşekkül ettirmişlerdir .

Lâle Devrinde Konya'nın nüfusu , 22235 civarındadır . Bu nüfus Sur içindeki ve dışındaki mahallelerde oturuyordu . Mahalle sayısı , 140 idi .

Konya'da hâkim ırk , Türkler idi . Bunlardan başka sayıları fazla olmamakla birlikte Ermeni , Rum , Arap ve Çingene

de bulunuyordu . Şehir halkı tam bir uyum içinde ticareti, san'ata ve tarımıyla meşgul oluyordu . Devlet güçleri ve hukuk önünde hiç bir ayırım yapılmayıp herkese eşit muamele ediliyordu . Bunlardan başka şehirde bir gurup da köle ve cariye yaşıyordu . Bunlar kısıtlı bir hürriyete sahip olmakla birlikte insan olarak haklarına saygı gösteriliyordu . Savaşlarda elde edilen bu insanların hemen hepsinin aslı hıristiyan olup sonradan müslüman olmuşlardır .

Konya , bilhassa zimmiler için cazip bir şehirdi . Buna sebep Mevlâna'nın tesis ettiği hoş görü ortamından maada-eyâlet merkezi oluşu ve transit ticaret merkezlerinden biri olmasıdır . Bunun için Lâle Devrinde Konya kazasına bağlı köylerde hiç zimmi bulunmuyor , hepsi Konya'da oturuyorlardı . Keza , Kayseri , Niğde ve Aksaray sancaklarından göç ederek Konya'ya yerleşmiş çok sayıda gayrimüslim vardı .

Konya İstanbul , İzmir ve Antalya'yı Ortadoğu'ya bağlayan önemli ticaret ve hac yolu üzerinde olup canlı bir transit ticareti bulunuyordu . Lâle Devrinde devlet , Konya çevresindeki hanları onartarak şenlendirdiği için ticaret daha da hareketlenmiştir . Bu dönemde Konya'da bir Gümrük emniyeti kurulmuştur . Gümrük resmini veren tüccar , isterse İstanbul ve İzmir'e kadar gitmez , malını Konya ve çevresinde satabilirdi . Bu durum , şehrin ekonomisini canlandırmada önemli bir faktör oluyordu .

Osmanlı devleti , şehirlerdeki ekonomik etkinliği canlı tutmak için gerekli alt yapının oluşmasına yardımcı olurdu . Nitekim Konya padişah veya yakınlarının yaptırdığı hanlarla canlanıyordu . Kapan Hanı ve Bedestenin dışındaki büyük han-

lardan Kiremitli Hanı II. Bâyezid , Kurşunlu/Tâbe Hanını II. Selim , Valide Hanını da IV. Murad'ın annesi yaptırmışlardır. Söylenen hanlar , hacıların ve tüccarın kaldığı en işlek yerlerdir . At Pazarı yakınındaki Valide Hanı çevresine yapılan han ve mektep-medreselerle bu mevzii Lâle Devrinde ticarî ve kültürel yönden hareketlenmiştir .

Lâle Devrinde Konya'nın en büyük çarşısı , At Pazarı kapısının iç tarafından başlayarak Alâeddin Tepesini çevreleyen İç Kale duvarına dayanan mevkiydiki , burası şimdiki Kapı Câmii civarından başlayarak Şems Zâviyesi , eski Kız Öğretmen Okulu ile Araboğlu Makası arasındaki yer olmaktadır. At Pazarı kapısı dışında bilhassa Debbağ mesleğine yakın esnafın çarşısı bulunuyordu ki , şimdiki İstanbul caddesinin sağ tarafında , eski İş Bankası ile İsmet Paşa İlkokulu arasındaki alandı . Söylenen yerlerde birçok han da bulunuyordu . Bu dönemde şehirde 23 han , 34 çarşı ve pazar yeri vardı ki , bu ticarî ve sanâî tesisleri ile Konya Orta Anadolu'nun en büyük kentlerinden biri oluyordu .

Konya şehrinde değişik esnaf dalları faaliyet göstermekteydi . Bunlar kendi isimleri ile anılan çarşılarda toplu olarak oturuyorlardı . Her esnaf gurubunun bir loncası vardı . Loncaların başında şeyh , kethudâ ve yiğitbaşlılar bulunuyor idi . Bunlar , esnafı idarecilerle ilgili işlerde temsil ve lonca düzenini muhafaza ederlerdi .

Lâle Devri Konya'sının en gelişmiş sektörü , dericilik idi . Debbağların işledikleri deriler , diğer iş kollarında eşya olarak imâl ediliyor ; Konya halkının ihtiyacından fazlası İstanbul ve İzmir gibi büyük kentlere gönderiliyordu .

Konya'da bu işler için kurulmuş büyük şirketler vardı .

Konya ve çevresi eskiden beri tarım ve hayvancılığı ile de meşhurdur . Lâle Devrinde dahi imparatorluğun tahıl anbarı durumundadır . İstanbul'un etlik hayvan ihtiyacının bir bölümü de Karaman eyâletinden sağlanıyordu .

Konya'nın Selçuklu başkentliğini yapmış olması , birçok dinî ve sosyal yapıları ile şöhret yapmasına neden olmuştur . Karamanoğulları ve Osmanlı dönemlerinde yapılan yeni yapılarla tam bir İslâm-Türk şehri hüviyetini kazanmıştır . Bu dönemde şehirde 139'u aşkın mescit , 41 cami ve 3 kilise dinî ihtiyaca cevap veriyordu .

Fakirlerin doyurulması için yaptırılan imaretlerin sayısı 6 olup buralardan medrese talebesine de yemek veriliyordu .

Anadolu'nun Türkleşip İslâmlaşmasında rolleri büyük olan tekke ve zâviyeler , Lâle Devri Konya'sında da yoğun bir faaliyet içindedirler . Sayıları 52'yi bulan tekke ve zâviyeler , değişik tarikatların merkezleri durumundadır . Mevlevîlik , en yaygın tarikat olup bundan başka Kadri , Halvetî gibileri de Konya'da etkin idiler . Bunlar şehir halkına dinî ve millî kültür aşılayan kurumlardı .

Türk-İslâm geleneğinde mühim yerleri olan hamamlar , Selçuklulardan sonra Osmanlılarda olgunluk devrine ulaşmıştır . Konya hamamları ile de dikkat çeken bir kenttir . Lâle Devrinde 11 adet hamamı bulunuyordu .

Türkler Ortaçağdan beri yaptıkları dârü's-şifalarla ün yapmışlardır . Konya dahi Selçuklulardan beri mevcudiyeti bilinen şifahânesi ile Anadolu şehirleri arasında şöhret yapmıştır . Lâle Devrinde bir şifahânesi ve Bimarhâne/timarhânesi

bulunuyor , Konya ve çevresinin hasta ve akıl hastaları burada tedavi ediliyordu . Cüzzamlı hastalar ise , Miskinler Tekkesinde tecrit ediliyorlardı .

Lâle Devri Konya'sının bir de Tıp Medresesi bulunuyordu . Buna rağmen sağlık hizmetlerinde çağdaş seviyede olunmayıp halktan bazıları hastalarını iptidai usullerle tedavi yönüne gidiyordu .

Konya'nın sağlıkla ilgili işlerini , şehirde oturan valinin emrinde çalışan Hekimbaşı denetliyordu . Bundan başka birçok hekimle cerrah sağlık işlerinde çalışıyordu . Lâle Devrinde , dârü's-şifâ ve bimarhâne/timarhânenin sağlık personeli dışında , 13 tane tabib ve cerrah bulunuyordu . Cerrahlık en gelişmiş tıp dalı olup böbrek ve idrar yolları ameliyatları ile kırık-çıkık tedavileri yapılıyordu .

Türklerde su için yapılan hayır , ibadetlerin en makbulü idi . Bunun için hali vakti yerinde olanlar su vakıfları kurar, şehrin su ihtiyacının bir bölümünü temine çalışırdı . Lâle Devri Konya'sında bu maksatla kurulmuş pekçok vakıf bulunuyordu . Konya'daki çeşmelerin bir kısmı , Meram köprüsünün üst tarafından künklerle alınarak şehre getirilen sudan alıyordu . Bazıları da Dutlu kırığı ve çevresindeki kaynaklardan alıyordu .

Konya'nın imarla ilgili işlerini yürüten resmî görevli Mimarbaşı olup İstanbul'daki Hassa Mimarlarına mensup idi . Konya'da Hassa Mimarı olan başka görevliler de bulunuyordu .

Konya,Karaman Beylerbeyiliğinin merkezi idi . Padişah tarafından atanan Beylerbeyi , eyâlette devletin en yüksek temsilcisi idi . Valinin maiyyetinde birçok memur görev yapıyordu . Valinin kapusunda askerleri de vardı ki , savaşlarda

merkez ordusuna katılırlardı .

Konya Kalesini , kale dizdarının komutasındaki bir gurup asker beklerdi . Lâle Devrinde düzenleri bozulduğundan sayıları çoğalmış , buna karşılık uzakta oturdukları için kalede kalıp görev yapanların sayıları oldukça azalmıştır .

Osmanlı şehirlerinde her kesimin bir temsilcisi bulunur , onlarla ilgili konulardan sorumlu tutulurdu . Lâle Devrinde Konya halkının temsilcileri şehir kethudâsı , şehremini , â'yân ve muhtarlardı . Esnaf guruplarını ise şeyhleri , kethudâ ve yiğitbaşlıları temsil ediyordu .

Şehrin elit tabakasını , ulema sınıfı idi . Bunların başında şehrin adalet işlerine bakan nâib geliyordu . Nâib , XV. ve XVI. yüzyıllardaki gibi fazla güçlü olmayıp vali , mütesellim , hattâ valinin yardımcısı olan Kethudâ Ağa'dan bile aşağıda kabul ediliyordu . Adlî görevinden başka malî ve beledi işlere de bakıyordu . Mahkemede çalışan kâtip , muhızır , tahtabaşı ve çukadarların âmiri idi de .

Lâle Devrinde müftü idarî işlere bakmaz , sadece halli güç olan konularda Hanefî Fıkhnına göre fetva verirdi .

Lâle Devrinde , çok sayıda müderris bulunuyordu . Bunlar ulemâdan tedris işi ile ilgilenen gurup olmaktadır . Medresede fiilen görev yapan müderrislerden başka , medresenin dışında câmi gibi geniş yerlerde talebeye ders veren dersiâmların da sayıları kabarıktı .

Ulemâ sınıfından kabul edilen cami ve mescitlerde görev yapan imam , hatip , müezzin , kayyım , vâiz gibi birçok görevli de şehirde bulunuyordu .

Lâle Devrinde Konya şehrinin ekonomik düzeyini yükselte-

cek bazı faktörler bulunuyordu . Bunlar mukâtaalar , zeâmet ve timarlarla vakıf gelirleri idi . Her sene mukâtaalardan merkeze gönderilenin dışında , İhtisap Mukâtaasından 47529 akçe , Mîrâbiye Mukâtaasından 56380 akçe , Mîr-i Mîran hassından gelen 55 bin akçe Konya'da kalıyordu .

Lâle Devrinde Konya'nın hemen tüm ihtiyaçları , çeşitli adlarla kurulmuş vakıfların gelirleri ile görülüyordu . Birçok kişi vakıflarda çalışıp geçimini sağlıyordu . Vakıflara ait tesislerin yapım , bakım ve onarımında çalışan birçok işçi ve usta ile inşaat malzemesine ödenen paralardan dolayı şehir ekonomisinde canlanma meydana geliyordu .

Osmanlı devleti Lâle Devri ve bunu takip eden yıllarda Keban , Ergani ve Espiye altın ve gümüş ocaklarını işleterek İstanbul ve Mısır'daki darphânelerde para olarak basmıştır . Buna rağmen parasında bir istikrar sağlayamamıştır . Ülkede yerli paraların dışında , yabancı ülke paraları da tedavülde idi . Günlük alışverişte kuruş , para ve akçe gibi paraların dışında yabancı kaynaklı paralar da kullanılıyordu .

Osmanlı devleti , tüketiciyi korumak maksadıyla narh sistemini devamlı işletmiştir . Şehre dışardan gelen mal , Kapan Hânında tartılıp bâc-ı bâzarı alındıktan ve narhı konduktan sonra çarşı ve pazarlara dağılıyordu . Lâle Devri Konya'ında , aşırı bir fiat artışı olmamıştır . 1674-1797 yılları arasında 123 yıllık süre içinde temel gıda maddelerinde yükselme olmadığı gibi bazılarında düşme bile olmuştur . Sade yağ 1674'te 46 akçe , 1797'de ise 40 akçedir . Bu durumda sade yağında 6 akçelik bir ucuzlama olmuştur .

Dış görünüşü ve iç müesseseleri bakımından Anadolu'da köklü bir geleneğe sahip olan Konya , Lâle Devri taşra şehirlerinde vukuu muhtemel olaylar yönünden de zengin bir yerdir .

NOTLAR

Giriş

- (1) KARAL , Ahmed III. s.167 ; AKTEPE , NİP . s.236 .
- (2) UZUNÇARŞILI , Tarih IV. s. 313 ; LEWIS , Türkiye, s. 46-49 .
- (3) A. REFİK , LD . s. 77 .
- (4) A. REFİK , LD . s. 100 .
- (5) RAŞİD , Tarih , IV. s. 329 , 331 , 347 ; A.REFİK, LD . s. 17 ; AKTEPE , PI . s. 107-112 .
- (6) KŞS . no. C25 , 142¹; no. C7 , 121¹,122², 281¹ .
- (7) KÜÇÜK ÇELEBİ-ZÂDE , Tarih , s. 26 , 408 , 487 .
- (8) KÜÇÜK ÇELEBİ-ZÂDE , Tarih , s. 18 , 130 , 198 .
- (9) KŞS . no. C30 , 76¹; no. C15 , 13¹ .
- (10) KŞS . no. C36 , 245¹, 245² .
- (11) KŞS . no. C36 , 276¹ .
- (12) Tarih , IV , s. 34 , 176 ; önceki yüzyıllarda mukâtaalar , iltizam yolu ile mültezimlere veriliyordu . Bk . ERGENÇ , OSYKN . s. 1267-1268 .
- (13) Bk. Bu araştırma Ekonomik Hayat , Mukâtaalar .
- (14) AKTEPE , PI . s. 16 .
- (15) KŞS . no. C25 , 270¹; no . C7 , 260³ .
- (16) KŞS . no. C36 , s. 263¹ .
- (17) ŞD . no. 115 , s. 82 ; no. 131 , s. 76 ; SHAW , OİMT , I . s. 323 .
- (18) ŞD . no. 115 , s. 817 ; KÜÇÜK ÇELEBİ-ZÂDE , Tarih , s. 528 .
- (19) KŞS. no. C25 , 4¹; no. D17 , 278¹; MD . no. 136 , s. 76 , 113 ; no. 134 , s. 381 .
- (20) KŞS. no. C36 , 192² .
- (21) KŞS. no. C36 , 90²; no. C25 , 158²,230² .
- (22) KŞS. no. C15 , 259¹ .
- (23) KŞS. no. D32 , 11¹, 12¹ .
- (24) RAŞİD , Tarih , V. s. 436 , 412 , 420 .
- (25) A. REFİK , LD . s.68, 72 ; AKTEPE , PI . s. 67.
- (26) KŞS. no. C15 , 262¹ .
- (27) KŞS.no . C15 , 270² .

- (28) RAŞİD , Tarih , V. s. 160 ; A. REFİK , LD . s. 25, 37 ; AKTEPE , Pİ . s. 45-60 .
- (29) KŞS. no. C36 , 260² .
- (30) KŞS. no. C36 , 7¹ , 8¹ , 10² , 11¹ .
- (31) KŞS. no. C25 , 5¹ .
- (32) KŞS. no. C25 , 142¹ .
- (33) KŞS. no. C15 , 9¹ , 10¹ ; no. D17 , 9¹ , 10¹ .
- (34) KŞS. no. C36 , 166³ .
- (35) KŞS. no. D17 , 127² .
- (36) KŞS. no. C36 , 166³ , 200¹ ; no. D17 , 142⁴ .
- (37) A. REFİK , LD . s. 64,90 ; AKTEPE , Pİ . s. 52 .
- (38) Bk. Bu araştırma Ekonomik Hayat , Diğer Sanat ve Üretim Kolları .
- (39) KŞS. no. C30 , 175³ .
- (40) A. REFİK , LD . s. 117 .
- (41) KŞS. no. C36 , s. 1 , 17 .
- (42) KŞS. no. C36 , s. 5 .
- (43) KŞS. no. C36 , 180² .
- (44) MD. no. 127 , s. 281 , 299 ; no. 129 , s. 215 ; KŞS. no. C36 , 251¹ , 252¹ .
- (45) KŞS . no. C30 , 261¹ , 265¹ , 281² ; no. C25 , 264¹ ; ŞD. no. 97 , s. 370 ; no. 98 , s. 176 ; MD. no. 134 , s. 33 ; no. 135 , s. 381 ; devlet , eşkıyâya karşı aldığı tedbirlerin uygulanmasında ihmâli görülen idarecileri cezalandırıyordu . Bk. MD . no. 138 , s. 20 .
- (46) KŞS. no. C7 , 266¹ ; AKTEPE , Pİ . s. 131-182 .
- (47) KŞS. no. C7 , 83 ; Lâle Devri süresince Anadolu'da sesini fazla çıkaramayan eşkıyâ gurupları 1142/1729'da kendisini iyice göstermeye başlayınca padişah , eskisi gibi idarecilerden iç huzur ve sükûnun sürdürülmesi için gerekli tedbiri almalarını bir emr-i şerifle istemiştir . Bk. MD. no. 135, 443.
- (48) KŞS. no. C7 , 66³ , 263¹ , 263² .
- (49) KŞS. no. C7 , 256¹ , 268¹ , 275¹ .
- (50) LD . s. 23 , 68 .
- (51) ARAZ , Semâ , s. 235 .
- (52) KŞS. no. C30 , s. 27¹ .
- (53) KŞS. no. C30 , s. 107³ , 168³ , 169¹ ; no. D17 , 77¹ .

- (54) KŞS. no. C30 , 156³ .
(55) KŞS. no. C25 , 239¹; no. D32 , 67² .
(56) KŞS. no. C30 , 219³ .
(57) KŞS. no. C33 , 253¹ ; kezâ gece yatarken saçını kesen kocalarını mahkemeye veren kadınlar da bulunuyordu .
Bk. KŞS. no. C20 , 48⁴ , 129³ .
(58) KŞS. no. C20 , 184⁴ .
(59) KŞS. no. C15 , 103³ .
(60) VAD . no. 596 , s. 8 ; no. 599 , s. 48-50 ; no. 1107 , vr. 14 ; no. 1139 , vr. 88 ; no. 1109 , vr. 19 , 33 ; KŞS. no. C36 , 31¹ ; no. D17 , 141¹ .
(61) Meselâ bk. VAD. no. 582/1 , s. 152 , 163-164 ; no. 590 , s. 191-195 ; no. 1109 , vr. 31 .

Birinci Bölüm , Konya Şehrinin Fizikî Yapısı

- (1) ALP , KKH , s. 43-44 .
(2) ÖNDER , Konya , s. 7-15 .
(3) BAYKARA , Konya , s. 23 .
(4) YİNANÇ , AF . s. 67 ; KÖYMEN , SDTT . s. 262 .
(5) CAHEN , OÖAT . s. 354 ; TEKİNDAĞ , Karamanlılar , s. 316-330 .
(6) NEŞRÎ , Cihan-Nümâ , C.I. s. 219-233 , II. s.789-791 ; ELDEM , Kayseri , s. 154 .
(7) KİY . sene 1967 , 1973 .
(8) KŞS. no. C7 , s. 262¹ .
(9) KŞS. no. D32 , 332³ .
(10) KŞS. no. C9 , 24³,46³,163⁵,178⁵, 220⁴ .
(11) KŞS. no. C7 , 20², 22³ .
(12) ÖZSAİT , Pisidya , s. 96 .
(13) OĞUZOĞLU , KSDÖ . s. 99-105 .
(14) Bk. Bu araştırma Dinî ve Sosyal Yapılar Bölümü .
(15) KÖPRÜLÜ , OİK . s. 108 ; BAYKARA , Konya , s. 34.
(16) Bk. Bu araştırma Tekke ve Zâviyeler .
(17) Bk. Bu araştırma Üçüncü Bölüm ; OĞUZOĞLU'na göre XVII. yüzyılın ikinci yarısında Konya nüfusunun % 25'i buradaki mahallelerde yaşıyordu . Bk. AŞODGYD . s. 5 .
(18) Bk. Bu araştırma Birinci Bölüm , Hanlar .

- (19) KŞS. no. D23 , 21⁴; no. D32 , 276¹; C30 , 18³, 40³.
(20) KŞS. no. C33 , 39² .
(21) ÖNDER , SK . s. 23 .
(22) KŞS.no. C30 , 138³; no. C25 , 157²; no. C15 , 157²;
no. C7 , 197², 220³ .
(23) KŞS. no. C9 , 35²; no. C36 , 146³;no. C15 , 157².
(24) VAD . no. 1107 , vr . 39 .
(25) KŞS. no. D23 , 48³,56² .
(26) KŞS. no. C20 , 82³;no. C36 , 102³ .
(27) KŞS. no. C32 , 55³, 55⁴; no. C33 , 204¹ .
(28) KŞS. no. D30 , 39².
(29) VAD. no. 590 , s. 191-195 .
(30) KŞS. no. D17 , 121¹ .
(31) BAYKARA , Konya , s. 68 .
(32) KŞS. no. C9 , 10¹ ; no. D17 , 134¹ .
(33) OĞUZOĞLU'nun XVII. yüzyılda tesbit ettiği Zindan
Kale ile ilgili belgeye Lâle Devrinde rastlanmamıştır . Bk.
Konya , s . 24 .
(34) 1989 yazında Alâeddin Köşkünün doğusundaki bir
inşaat hafriyatında çıkan sur kalıntısında bu ayrıntılar gö-
rünmektedir . Bununla birlikte BAYKARA'nın dediği gibi , sur-
da tuğla kullanılmış (Konya ,s. 34) yerler de bulunabilir .
(35) Bk. KŞS. no. C8 , s. 127¹; no. D32 , 69³ .
(36) KONYALI , Konya , s. 122-131 ; BAYKARA , Konya ,
s. 33 .
(37) KŞS. no. no. C6, s. 240-244 .
(38) Hoca Selmân mamûresi , Said Âbâdî Kapısı girişin-
de gösterilmektedir . Burası , Araboğlu makasında Kadı Mürsel
Câmiî ile Rampalı çarşı arasında Kürkçü mescidi civarındadır .
(39) ERGENÇ , Ankara'nın Yerleşim Durumu , s. 96; as-
lında kaleler Orta çağda düşman istilalarına karşı korunmak
için yapılmışlardır . Bk. STRECK , Kale , s. 124-125 ; ARSE-
VEN , Kale , s. 908 .
(40) Konya , s. 24 .
(41) KŞS. no. D23 , 64³; no. C36 , 273²; no. c7 ,214²;
KAD . no. 3 , s. 77 ; MD . no. 117 , s. 173 .
(42) KŞS. no. C30 , 292²; mühimmat deposu olarak kul-
lanıldığı hakkında bk. MD. no. 134 , s. 154 .

- (43) KŞS. no. C14 , 47¹; ŞD. no. 93 , s. 238 ; no. 81, s. 24 ; no. 105 , s. 116 .
- (44) KŞS. no. C7 , 88⁴; no. C25 , 148³; OĞUZOĞLU , Konya , s. 24 .
- (45) KŞS. no. C30 , s. 156³,219³ .
- (46) KONYALI , Konya , s. 136 ; ÖNDER , Konya , s.59; BAYKARA , Konya , s.32 ; OĞUZOĞLU'ndan naklen ERGENÇ , Ankara-Konya , s. 43 .
- (47) BAYKARA , Konya , s. 37 .
- (48) Bk. KŞS. no. C33 , 236²; no. C36 , 70⁴; no. C30 , 205³; no. C25 , 180⁴; no. C15 , 22⁴; no. C7 , 55³; no. D17 , 139¹ ; no. D32 , 325³ .
- (49) Bk. KŞS.no. D17 , 221¹ .
- (50) KŞS. no. D23 , 58²; no. C33 , 236² .
- (51) ÖNDER , Konya , s. 55-56 .
- (52) KŞS. no. D17 , s. 221¹ ; no. C30 , 192¹,195² .
- (53) KONYALI , Konya , s. 141-145 ; ÖNDER , Konya , s. 61-62 ; BAYKARA , Konya , s. 41 .
- (54) ŞD . no. 104 , s. 65a .
- (55) ÖNDER , Konya , s. 62 .
- (56) Bk. Bu araştırma , Tekke ve zâviyeler .
- (57) KONYALI - Konya , s. 151 .
- (58) VAD . no. 1107 , vr. 41 ; no. 149 , sıra 2027 .
- (59) KŞS. no. C30 , 218⁶ , 223² ; no. C7 , 16⁴ .
- (60) KŞS. no. C36 , 143³; no. C30 , 14¹,242³; no. C33 , 192⁴ ; no. C25 , 74¹ ; no. C7 , 21¹ ; no. D17 , 179⁴ .
- (61) ÖNDER , Konya , s. 60 .
- (62) KŞS.no. D23 , 11³ ; no. D17 , 3¹ .
- (63) KONYALI , Konya , s. 150 .
- (64) Bk. Bu araştırma , Mescitler ve hamamlar .
- (65) KŞS. no. C30 , 18³ ; no. D17 , 121¹, 221¹ .
- (66) KŞS. no. D32 , 252¹ .
- (67) KONYALI , Konya , s. 141 ;
- (68) KŞS. no. D17 , s. 122¹ .
- (69) KONYALI , Konya , s. 147 ; ÖNDER , Konya , s. 61 .
- (70) KŞS. no. C36 , 269³ ; no. C30 , 102¹ .
- (71) KŞS. no. C36 , 1 .

- (72) KŞS. no. D30 , 184² ; no. C15 , 93¹; KAD.no. 2 , s. 266-267 .
- (73) KŞS. no. C20 , 75¹; no. C25 , 13¹; no.D32 ,252¹.
- (74) OĞUZOĞLU , Konya , s. 26 .
- (75) ŞD . no. 105 , s. 431 .
- (76) MD, no. 134 , s. 154 ; ŞD. no. 78 , s. 339 ; KAD. no. 2 , s. 266-267 .
- (77) KŞS. no. C7 , s. 254¹ .
- (78) VAD . no. 448 , s. 107-108 .
- (79) Bk. Bu araştırma , Karamanoğlu İbrahim Bey İmâret-i ve Medresesi .
- (80) KŞS. no. D23 , 117³ ; no. C15 , 226¹ ; OĞUZOĞLU , Konya , s. 12 .
- (81) KŞS. no. C30 , s. 30²; no. C15 , 226¹ .
- (82) KŞS. no. D30 , 33² ; OĞUZOĞLU , Konya , s. 13 .
- (83) ŞD. no. 115 , s. 846 ; KŞS. no. C15 , 4¹.
- (84) KŞS. no. D23 , 117³; no. D30 , 33²; no. C7,s.113³.
- (85) KŞS.no . D32 , s. 333¹ .
- (86) Bk. VAD . no. 1107 , vr. 15 ; no. 1109 , vr. 18, 28 ; KŞS. no. C15 , 203² ; KONYALI , Konya , s. 1042-1044 ; GÖYÜNÇ , Mevlânâ , s. 105-106 ; OĞUZOĞLU , Konya , s.6-7 .
- (87) KŞS. no. C25 , s. 278¹ ; MMD. no. 3172 , s. 88.
- (88) VAD. no. 1109 , vr. 18 , 28 .
- (89) VAD . no. 734 , s. 85 ; KONYALI , Konya ,s. 978 ; OĞUZOĞLU , Konya , s. 8-9 .
- (90) KŞS. no. C7 , 42¹ .
- (91) KŞS. no. C9 , s. 3¹ .
- (92) KŞS. no. C5 , 103¹; VAD . no. 1107 , vr. 15 ; OĞUZOĞLU , Konya , s. 11 .
- (93) KŞS. no. D23 , 89² .
- (94) KŞS. no. C9 , s. 206¹ .
- (95) KŞS. no. B25 , 192³; no. D23 , 266²; no. C25 , s. 232 ; Evliyâ Çelebi , Seyahatnâme , III. s. 22 ; OĞUZOĞLU , Konya , s. 7 .
- (96) VAD. no. 599 , s. 48 ; ŞD. no. 93 , s. 343 .
- (97) KŞS.no. B25 , 192³; no. D23 , 266²; no. C30 ,

- 201⁴; no. C15 , 95¹; no. c7 , s.64³; ŞD. no. 117 , s. 375 .
(98) KŞS. no. C15 , s. 95¹, 96².180¹; SD. no. 93 .
- s.429 ; no. 94 , s. 177 .
(99) KŞS. no. C9 , s. 202²; no. C33 , s. 54³; no.
c15 , 210² ; terziler için bk. KŞS. no. C30 , s. 32² .
- (100) KŞS. no. D23 , s. 266² .
(101) KŞS. no. D23 , 179¹ .
(102) Bk. KŞS. no. C9 , 124²,245² ; VAD.no. 1109,vr.25.
(103) OĞUZOĞLU , Konya , s. 11 .
(104) ŞD. no. 141 , s. 285 ; KŞS.no. D30 , s. 90² .
(105) VAD . no. 599 , s. 48 ; KŞS. no. C36 , 1, 186¹ .
(106) KŞS. no. C36 , s. 237¹ .
(107) KŞS. no. C36 , 204²; no. C30 , 108²;no.C25, 54³.
(108) VAD. no. 1107 , vr. 24 ; no. 1109 , vr. 44 ;
KŞS. no. C33 , 1¹; no. C25 , 8²; no. C7 , s. 14¹ .
- (109) KŞS. no. C18 , 110⁴ ; OĞUZOĞLU , Konya , s.10 .
(110) KŞS. no. C8 , s. 223¹ .
(111) KŞS. no. C25 , 161¹; no. C15 , 9¹; C7 , s. 181².
(112) KŞS. no. C6 , 300¹; no. C33 , 114¹; no.C36 , 192¹.
(113) Bk. KŞS. no. B24 , 161³, 162³ ; ERGENÇ , Ankara-
Konya , OĞUZOĞLU'ndan naklen , s. 37-38 ; OĞUZOĞLU , Konya,9.
(114) KŞS. no. C20 , s. 11⁴ , 201² .
(115) Bk. KŞS. no. D23 , 41² ; no. C30 , 164⁴ .
(116) VAD. no. 599 , s. 48-50 ; no. 1107 , vr. 44 .
(117) Bk. KŞS. no. C9 , 89²; no. C25 , 42²; C15 , 142⁴.
(118) VAD. no. 1128 , vr. 73 ; no. 1109 , vr. 13 .
(119) KŞS. no. C7 , 156² .
(120) Bk. KŞS. no. D32 , s. 178² .
(121) KONYALI , Konya , s.550 ; OĞUZOĞLU , Konya ,s.12.
(122) KŞS. no. D23 , 200²; 1711'de yine onarıma muhtaç
idi . Bk. MD. no. 118 , s. 2 .
- (123) KŞS. no. D32 , 178² .
(124) KŞS. no. D17 , s.250²; Kuzgun Kavak mahallesinde
de gösterilmektedir . Bk. KŞS. no. C7 , s. 157¹.
(125) KŞS. no. C9 , s. 194⁵ .
(126) KŞS. no. D23 , s. 60¹; no. C20 , s. 159¹ .

(127) KŞS. no. C11 , s. 74-76 ; ayrıca bk. bu araştırma Medreseler .

(128) KŞS. no. C26 , 156 ; no. D23 , s. 127 .

(129) ŞD. no. 91 , s. 187 .

(130) KŞS. no. B16 , s. 184¹; no. C11 , s. 74 .

(131) KŞS. no. C36 , s. 4 , 100¹ .

(132) KŞS. no. C15 , s. 93³ .

(133) VAD. no. 624 , s. 357 .

(134) Bk. Bu araştırma , Hacı Abdülfettah Çavuş Dârü'l -Hadîs Medresesi .

(135) KŞS. no. C14 , s. 170³; VAD. no. 1107 , vr.36 .

(136) ŞD. no. 104 , s. 281a .

(137) KŞS. no. D32 , 225¹ , 323³ .

(138) KŞS. no. C15 , s. 60²; no. D32 , 323³ .

(139) Bk. Bu araştırma , Hanlar .

(140) VAD. no. 484 , s. 239 ; KŞS. no. C30 , s. 216¹ .

(141) KŞS. no. C30 , s. 192⁴; no. C25 , 18² .

(142) VAD. no. 590 , s. 191-195 .

(143) KŞS. no. C7 , s. 14¹ .

(144) VAD. no. 590 , s. 191 .

(145) KŞS. no. D23 , s. 119² .

(146) Bk. KŞS. no. C30 , 103⁴; no. C15 , 37³ .

(147) Bk. Bu araştırma , Medreseler .

(148) VAD. no. 43 , s. 279-280 ; no. 587 , s. 70-71 .

(149) KŞS. no. D23 , s. 240¹ ; no. C30 , 141² .

(150) Bk. Bu araştırma , Medreseler .

(151) KŞS. no. C9 , s. 10¹; no. C25 , s. 8² .

(152) KŞS. no. C33 , s. 1¹ .

(153) TANKUT , SDUAOC . s. 252 .

(154) KONYALI , Konya , s. 520 .

(155) KONYALI , aynı yer .

(156) BAYKARA , Konya , s. 62 , 65 .

(157) OĞUZOĞLU'ndan naklen ERGENÇ , Ankara-Konya , s. 36 ; OĞUZOĞLU , Konya , s. 13 .

(158) KŞS. no. D23 , s. 43²; no. C36 , 2⁴; no. C25 , s. 29¹ ; no. D32 , s. 217² .

- (159) KŞS. no. D23 , s. 256²; OĞUZOĞLU , Konya , s. 14 .
- (160) KŞS. no. C20 , s. 6⁴; OĞUZOĞLU , Bedesten esnafının bogası , bez , dülbent , ipek , kaftan ve zibun sattığını tesbit etmiştir . Konya , s. 13 .
- (161) KŞS. no. C4 , s. 275²; no. D23 , s. 256² ; no. C30 , 10¹, 292³ ; no. C25 , 267³ ; no. C36 , s. 256¹ .
- (162) ŞD . no. 82 , s. 128, 129 .
- (163) VAD. no. 1107 , vr. 21 , 39 ; no. 1109 , vr.23.
- (164) REDHOUSE , TEL . s. 1451 .
- (165) KŞS. no. C20 , s. 6⁴ .
- (166) Bk. KŞS. no. D17 , s. 57³ , 60² .
- (167) BAYKARA , Konya , s. 56 .
- (168) Bk. KŞS. no. C9 , s. 165³ , 171³ ; no. C25 , 203²; KONYALI , "sûk-1 Atîk" i Karamanoğlu İbrahim Bey İmâreti yakınında gösterir . Konya , s. 967 .
- (169) Bk. KŞS. no. D23 , s. 146³; no. C36 , 169⁴ .
- (170) VAD. no. 1107 , vr. 41 ; no. 1109 , vr .41 .
- (171) VAD. no. 583 , s. 23 ; OĞUZOĞLU , Konya , s.17 .
- (172) VAD. no. 582/1 , s. 119-121 .
- (173) VAD. no. 583 , s. 23-25 .
- (174) KŞS. no. C20 , s. 142¹, 145³ .
- (175) VAD. no. 582/1 , s. 119 ; KŞS. no. C9 , s. 71¹ .
- (176) Konya , s. 421 ; OĞUZOĞLU , Tahte'l-Kale'nin Alâeddin Tepesi'nin kuzeyine doğru uzandığı kanaatindedir . Konya , s. 19 .
- (177) Bk. KŞS. no. D30 , 166³ ; no. C9 , 189³ .
- (178) Bk. KŞS. no. C30 , 177⁴; no. C25 , 74³, 251² .
- (179) Bk. VAD. no. 582/1 , s. 119-121 .
- (180) Bk. Bu araştırma , Câmi ve Mescitler .
- (181) OĞUZOĞLU'ndan naklen ERGENÇ , Konya-Ankara , s. 40'da bunun At Pazarı olduğu kanaatindedir .
- (182) KŞS. no. D17 , s. 168² ; no. D32 , s. 8¹.
- (183) Meselâ bk. KŞS. no. D23 , s. 52¹ ; no. C33 , 60³.
- (184) Bk. Bu araştırma Hanlar .
- (185) KŞS. no. C15 , s. 88¹ .
- (186) Bk. KŞS. no. C30 , s. 242³; no. D32 , 78¹, 273²; VAD. no. 582/1 , s. 163-164 .

(187) Mücellid mahallesinde ayrıca Mescid-i Kadîm ve Hacı Receb Mescidleri de vardı . Bk. VAD. no. 1107 , vr. 41; no. 1139 , vr. 89 ; no. 1109 , vr. 14 ; KŞS.no. C15 ,272² .

(188) VAD. no. 1107 , vr. 46 , 47 ; no. 1109 , vr.20 .

(189) Bk. Bu araştırma hanlar .

(190) KŞS. no. C36 , 192¹ ; no. D17 , 95² .

(191) KŞS. no. C25 , s. 152⁴ .

(192) Sipahi Pazarında kılıç ve kalkan satılan dükkanların bulunması , bu ihtimali kuvvetlendirmektedir . Bk. OĞUZOĞLU , Konya , s. 18 .

(193) Bk. VAD. no. 583 , s. 23-25 .

(194) KŞS. no. C9 , s. 151⁴ , 165⁴ .

(195) Meselâ bk. KŞS. no. C20 ,49⁵; no. C30 , 240³ .

(196) KŞS. no. D30 , s. 45¹; no. D32 , s. 52¹ .

(197) Bk. Bu araştırma , Tekke ve Zâviyeler .

(198) Bk. Bu araştırma , Mescitler .

(199) Bk. Bu araştırma , Hanlara .

(200) Keçeciler çarşısında çok sayıda keçeci dükkânı bulunuyordu . Meselâ bk. KŞS. no. D30 , 55³; no. D23 , s.30², 161¹; no. C20 , 165³; no. C30 , 232¹; no. C7 , 53¹;no.D17,32¹

(201) Meselâ bk. KŞS. no.C7 , 119¹,129³,134¹,160² .

(202) Bk. OĞUZOĞLU , Konya , s. 16 .

(203) Bk. KŞS. no. D23 , 179¹;no. C9 , s. 216² .

(204) KŞS.no. C5 , s. 231¹ .

(205) KŞS. no. C20 , s. 151¹ .

(206) Bk. Bu araştırma , Mescitler .

(207) KŞS. no. C9 , s. 216² .

(208) KŞS. no. C27 , s.130¹;VAD. no. 582/1 , s.163 .

(209) Bk. Bu araştırma , Mescitler .

(210) VAD.no. 599 , s. 48 ; KŞS.no. C33 , 199²; no. C9 , s. 121³ .

(211) Bk. KŞS. no. C33 , s.245³;no. C7,175³;no.D32,281².

(212) Bk. Bu araştırma , Mescitler .

(213) KŞS. no. C33 , s. 245³; no. C7 , 175³ .

(214) Kuyumcular çarşısından 6 kuyumcu dükkânı 82,5 kuruşa satılarak parası , İplikçi Câmîine vakfedilmiştir . Bk. KŞS. no. D23 , s. 40¹ .

- (215) Bk. KŞS. no. C15 , s. 122² .
(216) KŞS. no. D17 , s. 16³ .
(217) KŞS. no. C9 , s. 42¹ ; no. C30 , s. 40¹ .
(218) VAD . no. 582/1 , s. 152 ; KŞS. no. C7 , s.172³.
(219) KŞS. no. C33 , s. 199² .
(220) Bk. Bu araştırma , Medreseler .
(221) Bk. Bu araştırma , Mescitler .
(222) KŞS. no. C14 , s. 51² .
(223) Şükran mahallesinde kazancı ve kalaycı dükkânları bulunmaktadır . Bk. KŞS. no. C30 , s. 137² , 235² .
(224) Bk. KŞS. no. C33 , s. 236¹; no. C15 , s. 116²; no. C7 , s. 131³; VAD . no. 151 , sıra 636 .
(225) OĞUZOĞLU , Konya , s. 18 .
(226) Bk. Bu araştırma , adı geçen çarşılar .
(227) Bk. Bu araştırma , Câmi ve Mescitler ; Diğın Câmii ve Sırçalı Mescit .
(228) Bk. KŞS. no. C25 , s. 149³ .
(229) Bk. Bu araştırma , Tekke ve Zâviyeler .
(230) Bk. VAD. no. 583 , s. 23-25; KŞS. no. D17 , s. 35³ , 107² , 221¹; no. D32 , s. 57⁵ .
(231) KŞS. no. C33 , s. 207²; no. C30 , s. 193³ , 195³ .
(232) KŞS. no. D30 , s. 12³; no. C33 , s. 83³; no. C9 , 117¹; no. C25 , s. 227²; no. D17 , s. 83³ .
(233) KŞS. no. D17 , s. 53³ .
(234) KŞS. no. C15 , s. 116²; no. D32 , s. 282² .
(235) VAD. no. 1139 , vr. 89 ; no. 1109 , vr. 35 .
(236) KŞS. no. C9 , 88¹; no. C7 , s. 21¹ , 218² .
(237) KŞS. no. C9 , s. 56² , 171¹ .
(238) KŞS. no. C9 , s. 19³ , 26⁴ .
(239) KŞS. no. C26 , s. 22¹-23¹ .
(240) Bk. KŞS. no. C30 , s. 231¹ , 231² .
(241) Bk. KŞS. no. C33 , s. 139² .
(242) VAD. no. 581/2 , s. 343 ; KŞS. no. C26 , 54² .
(243) KŞS. no. C5 , s. 87² .
(244) KŞS. no. C5 , s. 223¹ , 269² .
(245) VAD. no. 582/1 , s. 119; no. KŞS. no. D23 , 58² .
(246) Bu mahalle , şimdiki Zevle mahallesi yakınında , İnce Minareli Medresenin arka tarafındaydı .Bk. KONYALI , K...

Konya , s. 536 ; ÖNDER , Konya , s. 279 .

(247) Bk. BAYKARA , Konya , s. 62 .

(248) VAD. no. 1107 , vr. 34 ; no. 1091 , vr. 37 .

(249) KŞS. no. D23 , s. 31² ; no. C25 , s. 141² .

(250) KŞS. no. C36 , s. 123² ; no. C30 , s. 218⁶,223² .

(251) Bk. KÖNYALI , Konya , s. 267-268 .

(252) KŞS. no. C30 , 131² ; no. C25 , 37² ; no.D17,138¹ .

(253) VAD . no. 1107 , vr. 24 .

(254) KŞS. no. C25 , s. 105² .

(255) SARRE , Konya Köşkü , s. 1-66 ; ARSEVEN , Türk Sanatı , s. 76 ; ATÇEKEN , Konya , s. 31-37 .

(256) YUSUFOĞLU , Konya Esnafı , s. 2 ; UĞUR , Vali Konakları , s. 3123-3124 ; OĞUZOĞLU , Konya Şehri , s.7-108.

(257) Sevahatnâme , III. s. 22 .

(258) KŞS. no. C36 , s. 200¹ ; OĞUZOĞLU , aynı yer .

(259) KŞS. no. D17 , s. 9¹ .

(260) KŞS. no. C9 , s. 30³ ; no. C25 , s. 142¹ ; no.C15, 9¹-10¹ ; no. D32 , s. 9¹-66² .

(261) KŞS. no. C36 , s. 8¹ , 93² ; no. C30 , s. 11¹ ; no. C25 , s. 7¹-9² .

(262) KŞS. no. D23 , s. 208¹ ; no. C36 , 8¹ ; no.C25 , 5¹ ; no. C15 , 7³ , 10¹ ; no. C7 , s.9¹,10¹ ; VAD.no.149, sıra 4201 .

(263) OĞUZOĞLU , aynı yer .

(264) KŞS. no. C21 , 79¹ ; no. C20 , s. 275¹ .

(265) KŞS. no. C9 , s. 10¹ ; no. D17 , s. 134¹ .

(266) KŞS. no. C15 , s. 10¹ ; no. D30 , s. 171² ; no. C33 , s. 1¹ ; no. C36 , s. 200¹ ; no. D32 , s. 93²,200¹ .

(267) Sevahatnâme , III. s. 21 .

(268) Bk. Bu araştırma , Hamamlar .

(269) OĞUZOĞLU , Konya , s. 21-22 .

(270) KAD. no. 5 s. 281 , 324 .

(271) VAD. no. 619 , s. 10-11 .

(272) KŞS. no. F6 , s. 109-110 .

(273) Bk. Bu araştırma Konya Kalesi .

(274) KŞS. no. C25 , s. 139² .

(275) KŞS. no. D17 , s. 84² .

(276) KŞS. no. D23 , s. 253² .

İKİNCİ BÖLÜM , DİNİ VE SOSYAL YAPILAR

(1) BAYKARA , Konya , s. 79 .

(2) KŞS. no. C4 , s. 292¹; no. D32 , 343¹, 359² .

(3) Bk. Bu araştırma , Eğitim ve Öğretimle ilgili olanlar bölümü .

(4) KONYALI , Konya , s. 293-317 ; ÖNDER , Konya , s. 91-105 ; ASLANAPA , Türk Sanatı II.s. 38-43 ; ATÇEKEN , 110 .

(5) OĞUZOĞLU , Alâeddin Câmii , s. 77; ATÇEKEN , 110 .

(6) KŞS. no. C36 , 142¹; no. C7 , s. 253²; VAD. no. 1107 , vr. 20-23 ; ŞD. no.82 , s. 220 ; CE .20433 .

(7) Bk. Bu araştırma , Mehmed Efendi Kütüphanesi .

(8) Bk. Bu araştırma , Tekke ve Zâviyeler .

(9) Bk. Bu araştırma Sultan Hamamı .

(10) Vakfiyesi için bk. VAD. no. 592 , s. 101 ; KONYALI , Konya , s. 505-515 ; ÖNDER , Konya , s. 108-117 .

(11) KŞS. no. C27 , s.185¹ ; ATÇEKEN , Konya , s. 170 -176 ; YUSUFOĞLU , İki Vesika , s. 15 .

(12) KONYALI , Konya , s. 967 .

(13) KŞS. no. D23 , 220³; VAD. no. 1107, vr.17;1109, 17.

(14) Bk. Bu araştırma , Medreseler .

(15) KŞS. no. C15 , 160¹; VAD. no.1107, vr. 15;MA. 214.

(16) Bk. Bu araştırma , Tekke ve Zâviyeler .

(17) Konya ve Rehberi , s. 90 ; KONYALI , Konya , s. 389-396 ; ATÇEKEN , Konya , s. 82-91 .

(18) KŞS. no. C9 , 45²; no. C25 , 286⁵; no.D17 ,s. 241²; VAD. no. 1107 , vr. 28 ; no. 1109 , vr. 19 .

(19) Konya , s. 181 .

(20) KŞS. no.C36 , s. 248⁵; VAD. no. 1107,vr. 47; ŞD. no. 87 , s. 427 .

(21) KONYALI , Konya , s.320 ; ÖNDER , Konya , s.254 .

(22) Bk. Bu araştırma Zâviyeler , İmâretler,Kütüphaneler.

(23) KŞS.no. C9, 41²; ŞD. no.82 ,s.342 ; CE. 11065 .

(24) TURAN , Altun Aba , s. 198-238 .

(25) VAD. no. 582/1 ,s. 236 ; KONYALI , Konya ,s. 404 .

- (26) KŞS. no. C12 , s. 191³; VAD. no. 1107 , vr.22 .
- (27) KONYALI , Konya , s.421-425 ; ÖNDER , Konya , 208 .
- (28) KŞS. no. C14, s. 289²; no. C25 , 110²; D32 , 41¹ .
- (29) KŞS. no. D30 , 38¹ .
- (30) ÖNDER , XVIII. yüzyılda yapıldığı görüşündedir .
Bk. Konya , s. 234 .
- (31) KŞS. no. C25 , 74¹; VAD.no.1107 , vr.44 ; no. 1109 , vr . 21 , 26 ; no. 150 , sıra 4506 .
- (32) KONYALI , Konya , s.456 ; ÖNDER , Konya , s. 214 .
- (33) Bk. Bu araştırma , Tekke ve Zâviye , Hamamlar .
- (34) VAD.no. 1107 , vr. 44 ; no. 1109 , vr. 12 .
- (35) MECDÎ , Şakâvik , s. 251 ; ŞAHİNOĞLU , Vefâ , s.254.
- (36) Bk. Bu araştırma , Tekke ve Zâviyeler .
- (37) Vakfiyesi , 21 Muharrem 864/17 Kasım 1459 tarihli-
dir . Bk. VAD. no. 596 , s. 201 ; no. 604 , s. 3-6 .
- (38) KŞS.no. D23 , 45¹; no. C15 , 118²; no. C30 , 244¹.
- (39) VAD . no. 149 , sıra 449 .
- (40) Bk. Bu araştırma , Tekke ve Zâviyeler .
- (41) VAD. no. 582/1 , s. 18 ; KONYALI , Konya , s.436 .
- (42) KŞS. no. C9 , s. 61¹ .
- (43) VAD . no. 1107 , vr. 30 .
- (44) KONYALI , Konya , s. 746-747 .
- (45) KONYALI , Konya , s. 142 , 222, 350 , 920 , 1065 .
- (46) KŞS. no. C12 , 168¹; VAD. no. 1107 , vr. 39 .
- (47) KŞS. no. C33 , s. 74⁴; no. C25 , 271¹; D32 , 209¹.
- (48) Ş. UZLUK , Cifte Serefeli , s. 3 .
- (49) KŞS. no. C36 , s. 247⁵ .
- (50) VAD . no. 1107 , vr. 14 ; no. 1109 , vr. 26 , 36 .
- (51) VAD .no. 607 , s. 54 ; KŞS. no. C35 , s. 129¹ .
- (52) KŞS. no. C36 , s. 258³; VAD .no . 1107 , vr.25 .
- (53) KŞS. no. E25 , s. 155¹ .
- (54) VAD. no. 1107 , vr. 34 ; KŞS. no. D30 , 75² .
- (55) KŞS. no. B16 , s. 260²; VAD. no. 1109 , vr. 24 .
- (56) KŞS. no. C33 , 172², 15 Receb 1125/7 Ağustos 1713 .
- (57) Konya , s. 250 .
- (58) Mahmud Dede , Mürsidi't-Tâlibîn , vr. 9-12 ; EL-
GİN , Mürsidi't-Talibîn , s. 15-23 .

- (59) KONYALI , Konya , s.528 ; ÖNDER , Konya ,s. 237 .
(60) VAD. no. 599 , s. 48 ; no. 1107 , 17, 46 .
(61) HAMDİZÂDE , Serefeddin , 1917 .
(62) KONYALI , Konya , s. 543-551 .
(63) VAD. no. 1109 , vr. 30-39 ; KŞS. no. C36 , 284³ .
(64) VAD. no. 151 , sıra 636; KONYALI , Konya , s.426.
(65) Bk. Bu araştırma , Kütüphaneler .
(66) KŞS. no. C8 , s. 21¹; no. C30 , 12⁴; VAD. no.1107,
vr. 14 , 23 , 37 ; no. 1109 , vr. 13 ; no. 1128 , vr. 71 .
(67) KŞS. no. C20 , s. 281⁴ ; VAD. no. 1109 , vr. 37 .
(68) VAD.no. 1109 , vr. 16 , 20 , 21 ,24 .
(69) KŞS. no. C15 , 139¹; VAD. no. 1091 , vr. 81 .
(70) Bk. Bu araştırma , Vekil-i Harc Hacı Ahmed Ağa
Medresesi ; KŞS.no. C14 , s. 277¹; VAD. no. 1107 , vr. 14 .
(71) Aynı şahsın Sadırlar Mahallesiinde de câmi vardı .
(72) VAD.no. 1107 , vr. 33 ; no. 1139 , vr. 89 .
(73) KŞS. no. D23 , 76² ; VAD. no. 1107 , vr. 37, 42 .
(74) VAD. no. 149 , sıra 1359 ; KŞS. no. C25 , 262¹, 299¹;
OĞUZOĞLU , Konya , s. 113 .
(75) KŞS. no. C14 , s. 281¹; VAD. no. vr. 20 ; CE. 24959.
(76) KŞS. no. C26 , s. 54²; no. C15 , 106² .
(77) KŞS. no. C33 , s. 260¹; VAD. no. 1109 , vr. 34 , 36.
(78) VAD. no. 1107 , vr. 21 ; KŞS. no. D32 , 337², 359² .
(79) VAD. no. 1109 , vr. 19 , 37 .
(80) KŞS. no. C8 , s. 230¹ ; no.C5 , 272¹; VAD.no. 117,16.
(81) Nehr-i Kâfir ve Sinan Perâkendesini mahallelerinde de
gösterilmektedir .
(82) VAD. no. 1107 , vr. 13,24, 47 ; no. 1109 , vr.16 .
(83) VAD. no. 1107 , vr. 1109 , vr. 34 .
(84) Ahî Baba'ya ait olan da câmi olarak gösterilmekte-
dir . Bk. KŞS. no. C4 , s. 292¹; VAD. no. 1109 , vr. 15 .
(85) VAD. no. 1107 , vr. 36 .
(86) VAD. no. 1107 , vr. 42; no. 1109 , vr. 34 .
(87) M. SÜREYYA , Sicill-i Osmanî , IV. s. 403 .
(88) KONYALI , Konya , s. 325-327 .
(89) VAD. no. 484 , s. 288-289 ; no.1107 , vr. 19, 27 .

- (89a) VAD. no. 1107 , vr. 35 ; KŞS. no. C36 , s.272³ .
(90) KONYALI , Konya , s. 247-263 .
(91) BAYKARA , Konya , s. 85 .
(92) VAD . no. 1107 , vr. 21 .
(93) KONYALI , Konya , s . 279 ; ÖNDER , Konya ,s. 145.
(94) Vakfiyeler için bk. KŞS. no. C20 ,32²; VAD . no. 608/2 , s. 349 ; no. 595 , s. 76 .
(95) KONYALI , Konya , s. 281-286 ; ÖNDER ,Konya ,133 .
(96) Bk. Bu araştırma , Şeyh Abdülmümin Tekkesi .
(97) KONYALI , Konya , 287-291; ÖNDER , Konya ,s. 90 .
(98) Türkçe , 607/1210 tarihli vakfiyyesi , Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü bilânodadır . Mescidi için bk. KŞS. no. C19 , 83³; C36 , 257⁴; VAD. no.1109, vr.18; CE. 26575 .
(99) KŞS. no. D23 , 260²; VAD. no.1107 , vr. 33 .
(100) KONYALI , Konya , s. 909-914 .
(101) KŞS.no. C9 , 284²; VAD. no. 1107 , vr.18; 1109,34.
(102) Konya , s. 403 .
(103) KONYALI , Konya , s.378 ; ÖNDER , Konya , s.131 .
(104) KŞS. no. C9 , 49²; no. D30 , 48²; ATÇEKEN , s.138.
(105) KONYALI , Konya ,s. 351 ; ÖNDER , Konya , s.490 .
(106) KŞS. no. C33 , s. 61³; no.C36 ,258¹ .
(107) VAD. no. 1091 , vr. 79; KŞS. no. C, 26,s.22¹.
(108) KONYALI , Konya , s. 357-359 .
(109) VAD. no. 1107 , vr. 30 ; KŞS. no. D32 , s. 17⁴ .
(110) KONYALI, Konya ,328 ; ÖNDER , Konya , s.125-127.
(111) KŞS . no. D23 , s. 179¹; no. D17 , s. 295³ .
(112) KONYALI , Konya ,s. 354 ; ÖNDER , Konya ,s. 124 .
(113) VAD. no. 1109 , vr. 13 , 27 ; no. 1128 , vr. 71 .
(114) Bk. Bu araştırma , Tekke ve Zâviyeler .
(115) Bk. Ferhuniye/Başarabey , şifâhâne(Sakahâne) mes-citleri .
(116) KONYALI , Konya , s.375 ; ÖNDER , Konya , s.141 .
(117) CE. 32324 ; ayrıca bk. Tekke ve Zâviyeler .
(118) KŞS. no. C30 , s. 268² .
(119) Bk. Bu araştırma Hamamlar .
(120) VAD.no. 1107 , vr.15 , 35 ; KŞS.no. C25 , s. 35⁴ .
(121) BAYKARA , Konya , s. 96 .

- (122) VAD. no. 1107 , vr. 31 .
- (123) KONYALI'ya göre Mihmandar mahallesindedir .s.440 .
- (124) KŞS. no. C27 , s. 225¹ .
- (125) VAD . no. 1107 , vr. 40 ; no. 1109 , vr. 20 .
- (126) KONYALI , Konya , s. 360-361 .
- (127) Konya ve Rehberi , s. 89 ; KONYALI , Konya , 541 ; ÖNDER , Konya , s. 124 ; aynı yazar , Şekerfurus , s. 6-8 .
- (128) KŞS. no. C30 , s.219¹; no. D23 , s. 14¹ .
- (129) KŞS. no.C14 , 274¹; no. D30 , 71¹; no.C30, 35² .
- (130) YUSUFOĞLU , Müze Rehberi , s. 88 ; KONYALI , Konya, s. 318 ; ÖNDER , "Alevî Sultan" okumuştur . Konya , 89-90 ; aynı yazar , Alevî Sultan , s. 241 .
- (131) KŞS. no.D17 , 183²; KÜÇÜKDAĞ , Alâeddin Dârü's-Si-fası , s. 347-359 .
- (132) Bk. Bu araştırma , Hamamlar .
- (133) VAD. no.1107 , vr.19 , 38 ; no. 1109 , vr.17, 37 .
- (134) KONYALI , Konya ,s. 523-526; BAYKARA , Konya , 85; OĞUZOĞLU , Konya , s. 18 ; Bordabaşı'ndaki Sırçalı Sultan Tekkesindeki Sırçalı Mescidi ile bu mescit yanlışıklıkla beraber gösterilmektedir . Bk. ÖNDER , Konya ,s. 135-137 ve bundan naklen alan ATÇEKEN , aynı görüştedirler . Konya , s.237 .
- (135) KŞS. no.C7 , s. 256²; VAD. no. 1107 , vr. 32 .
- (136) Bk. Bu araştırma Tekke ve Zâviyeler .
- (137) KŞS. no. C20 , s. 286³;no. C25 , s. 90² .
- (138) KONYALI , Konya , s. 342-343 .
- (139) KONYALI , Konya , s. 563-564 ; ÖNDER , Konya , 143; ATÇEKEN , Konya , s. 241-243 .
- (140) VAD. no. 1107 , vr. 14 , 31 ; no.1128, vr. 72 .
- (141) VAD. no. 1107 , vr. 36 ; no.1109 , vr. 39 .
- (142) KONYALI , Konya , s. 256-257 .
- (143) Bk. Bu araştırma , Tekke ve Zâviyeler .
- (144) KŞS. no. C20 , s.53¹; VAD . no. 1128 , vr. 73 .
- (145) Bk. Bu araştırma , Tekke ve Zâviyeler .
- (146) Bk. Bu araştırma Dârü'l-Huffâzlar .
- (147) Bk. Bu araştırma , Medrese ve Dârü'l-Huffâzlar .
- (148) Bk. Bu araştırma Medreseler .
- (149) VAD. no.1107, vr.26 ; no. 1091 ,vr.80 ;KŞS.no.C25, s. 274³ .
- (150) KONYALI , Konya ,s.567 ; ÖNDER , Konya , s. 144 .

- (151) VAD . no. 1107 , vr. 27, 30 ; no. 1109 , vr. 13 .
(152) KONYALI , Konya ,s. 568 ; ÖNDER , Konya ,s. 140 .
(153) KONYALI , Konya , s. 520; ÖNDER , Konya ,s. 231 .
(154) KŞS. no. C20 , 239⁵; VAD.no.1107 , vr. 36, 42 .
(155) KONYALI , Konya , 345 ; ÖNDER , Konya , 221-222 .
(156) Bk. Bu araştırma , Medreseler .
(157) KŞS.no. D32 ,s. 41¹; VAD. no. 1139 , vr. 92 .
(158) KONYALI , Konya , s. 562 .
(159) VAD . no. 598 , s. 1-2 .
(160) Hacı Âdil Dârü'l-Kurrâsı da buradaydı . Bk. VAD.no. 1107 , vr.38 ; KŞS. no. C15 , s. 280⁴ .
(161) KŞS.no. D32 , s.336¹; bk. Bu araştırma İmâret ve Medreseler .
(162) Bk. Bu araştırma , Dârü'l-Huffâzlar ; burada bir de Mimar mescidi gösterilmektedir . Bk. KŞS. no. C7, 157¹; no. C33 , 79³; mamûrenin vâkıfı Hoça Selman'ın babası Süleyman es -Sânî (KŞS.no. C6 , s. 240) olduğuna göre , Mimar adı , bu mescidin adı olmalıdır .
(163) KONYALI , Konya , s. 536-540 .
(164) KAD. no. 3 , s. 8 ; CE. 9273 ; VAD.no. 1109 , 28 .
(165) KONYALI , Konya ,s. 752 ; ÖNDER , Konya , s.216 .
(166) VAD. no. 1109 ,vr. 22 ; CM. 9021 .
(167) VAD. no. 1107 ,vr.27; 1109 ,vr.24 ;KŞS.no.C20,298¹.
(168) Bk. Bu araştırma, Tekke ve Zâviyeler .
(169) VAD. no.587 , s.112; KŞS. no. B1 ,s.12¹; Buraya yapılan tayinler için bk. VAD. no. 1107 , vr. 22 , 36 .
(170) VAD.no. 1107, vr. 41 ; no.1139 , vr.89 ; 1109,vr.25.
(171) VAD. no. 1107 , vr. 30 ; KŞS.no. C7 , 257¹ .
(172) KŞS.no. M29 , 48¹; no. C8 , 223¹; VAD. 1128 , vr.71.
(173) VAD. no. 1109 , vr. 15 ;KŞS. no. C36 , 128³,132¹.
(174) KŞS. no.C5 , 230²; VAD. no. 1109 , vr. 15 , 38 .
(175) VAD . no. 1107 , vr.15 , 41 .
(176) VAD . no. 1107 , vr. 12 ; no. 1109 , vr. 16 , 20 ; ÖNDER , Konya , s. 234 .
(177) KŞS.no.D32 , 270¹; VAD. no. 1139 , vr.88 .
(178) KŞS. no. C14 , s. 268³; VAD. no. 1107 , vr. 20,23 .
(179) VAD . no. 1107 , vr. 46 , 47 .

- (180) KŞS. no. C15 , s.57¹; VAD. no. 1109 , vr . 32 .
(181) VAD. no. 1107 , vr. 28 , 36 ;KŞS. no.D32 , 256³ .
(182) KONYALI ; Konya , s.621 , 987 ,992; ÖNDER , Konya,
s. 274-275 .
(183) VAD.no. 1107 , vr.22 , 35 ; KŞS. no.C36 , s.253³.
(184) VAD. no. 1109 ,vr.28 ; KŞS.no. D17 , s. 295⁴ .
(185) VAD .no. 1107 ,vr.22 ; KŞS.no. D17 , s. 209¹ .
(186) KŞS.no.D23 , s.173¹; VAD. no. 1107 , vr. s. 14 .
(187) VAD . no.1128 , vr. 73 ; no.1109 , vr.14 , 33 .
(188) VAD . no. 1107, vr. 41 ; KŞS. no. C7 , s. 258² .
(189) VAD. no. 1107 , vr. 25 ; no. 1128 , vr. 73 .
(190) VAD. no. 1107 , vr. 31 .
(191) KŞS. no. C15 , 139¹; VAD. no. 1107 , vr. 20,31 .
(192) VAD. no. 1107 , vr. 32 ; no. 1109 , vr. 12 .
(193) OĞUZOĞLU , Konya , s. 6 .
(194) VAD. no. 1107 , vr. 37 ; no. 1091 , vr. 81 .
(195) VAD. no. 1109 , vr. 34 ; KŞS. no. D23 , s. 283² .
(196) VAD. no. 1107 , vr. 36 , 43 .
(197) KONYALI , Konya , s. 372 ; ÖNDER , Konya , s.231 .
(198) KŞS. no. C36 , 278³; VAD.no. 1107 , vr. 40 , 43 .
(199) KŞS. no. C30 , 263⁴; VAD. no. 1107 , vr. 20 , 32 .
(200) VAD. no. 1109 , vr. 16 , 30; KŞS. no. D32 ,s.267¹.
(201) KŞS. no. D32 , s.351²; VAD. no. 1109 , vr. 34 .
(202) VAD. no. 1107, vr. 27; KŞS. no. D32 , s. 338⁵ .
(203) VAD. no. 1107, vr. 44 ; KŞS no. C30 , s. 160².
(204) KŞS. no. C9 , s.250¹; VAD. no. 1109 , vr.13 ,32 .
(205) KŞS. no. D23 , 6¹; VAD. no. 1109 , vr. 23 , 26 .
(206) VAD . no. 1107 , vr. 30 ; KŞS. no.C15 , s. 124¹.
(207) KŞS. no. C15 , s.22¹; VAD. no. 1107 , vr. 25 , 39.
(208) VAD. no. 1107 , vr. 18 , 37 ; no. 1109 , vr. 38 .
(209) VAD . no. 1107 , vr. 17 , 33 .
(210) KŞS . no. C14 , 275²; VAD. no. 1107 , vr. 35 .
(211) VAD. no. 1107 , vr. 21 ; no. 1109 , vr. 20 ; KŞS.
no. D23 , 17⁴; ÖNDER , Konya , s. 234 .
(212) KŞS. no. C14 ,s.292¹; VAD.no. 1107 , vr.30, 46 .
(213) VAD. no. 599 , s. 48-50 ; VAD. no. 1107, vr. 39.
(214) VAD. no.1107 , vr. 27;KONYALI , Konya ,s. 430 .

- (215) VAD. no. 1107 , vr. 31 ; no. 1109 , vr. 27 , 31 .
(216) KŞS. no. D32 , s. 314².
(217) VAD . no. 1139 , vr. 89 ; no. 1109 , vr. 14 .
(218) VAD . no. 1107 , vr. 22; KŞS. no. D23 , 255¹.
(219) VAD. no. 1107, vr.33 ; ÖNDER , Konya , s. 290 .
(220) Hacı Zekerriyya ve Yusuf Halife mescitlerinin görevlilerinde benzerlik bulunduğundan ikisinin tek mescit olduğu kanaatine varılmıştır . VAD. no. 1107 , vr. 37, 43 ; no. 1091 , vr. 80 ; no. 1109 , vr. 26 .
(221) VAD.no.1107 , vr. 14 ; no. 1128 , vr.73;no.1109,14.
(222) VAD. no. 1107 , vr. 40 ; no. 1109 , vr. 30 .
(223) VAD. no. 1107 , vr. 32 ;no.1109 , vr. 24, 25 .
(224) VAD. no. 1107 , vr. 19 , 18;no. 1109 , vr. 19.
(225) Bk. Bu araştırma , Tekke ve Zâviyeler .
(226) VAD. no. 1107 , vr. 41 ; önceki dönemlerde mescidi yoktu . Bk. KONYALI , Konya , s. 951 .
(227) ÖNDER , Konya , s. 277 .
(228) VAD, no. 1107 , vr. 18 ; KŞS . no. C36 , 250³,251².
(229) KŞS . no.C14 , s. 64²; VAD . no. 1107 , vr. 32 .
(230) VAD . no. 1109 , vr. 24 ; no.1128 , vr. 73 .
(231) KŞS. no. C5, s.230²; VAD.no. 1091,vr. 81 .
(232) VAD. no.1107 , vr. 43 ; KŞS. no. C25 , s.278³ ;
Vakfiyesi için bk. KŞS. no. C6 , s. 300-301 .
(233) KŞS. no. C33 , s.79², 231¹; VAD. no. 1107, vr.40 .
(234) Muhtemel burası , Marca'l-Bahreyn denen ve Mevlevîlerce mukaddes sayılan , Babalık sokağında bulunuyordu . Bk. ÖNDER , Konya , s. 381 .
(235) VAD. no. 1091 , vr. 80 , 81 .
(236) KŞS. no.D32 ,s.329¹; OĞUZOĞLU , Konya , s. 17 .
(237) KŞS. no. C20 ,s. 267²; VAD. no.1139 , vr. 91 .
(238) VAD. no. 1107 , vr.41 ;KŞS. no. C25 , 266⁴.
(239) VAD . no. 1107 , vr. 16 .
(240) VAD. no. 1139 , vr.89 ; no. 1109 , vr. 35 .
(241) VAD. no. 1107 , vr. s. 14 , 43 .
(242) VAD. no. 1107 , vr. 21 ; no. 1109 , vr. 13 , 33 .
(243) Vakfiyesi için bk. KŞS. no. C8 ,s. 127¹; VAD.no . 1107 , vr. 15'te burayı yaptıranlardan biri de Hacı Ahmed gösterilmektedir .

(244) VAD.no.1107 ,vr.29; ŞD. no. 82 , s. 152 .

(245) VAD. no. 1107 , vr. 25 ; no. 1109 , vr. 25 .

(246) VAD. no. 1107 , vr. 29; no. 1109 ; vr. 21 , 34 .

(247) KŞS. no. C20 , s. 290³.

(248) Bk. Ş. TURAN , Pîrî Mehmed Paşa , s.559-561 ;

UNAL , Karamanî , sayı 5,6, 7 .

(249) Bk. Bu araştırma , Medreseler , İmâretler,Zâviyeler;
KONYALI , Konya , s. 474; ÖNDER , Konya ,s. 234 .

(250) KŞS. no. D32 , s. 269¹.

(251) VAD . no. 1107 , vr. 19 , 26 , 27 .

(252) VAD. no. 1107 , vr. 34 ; no. 1109 , vr. 20 .

(253) VAD . no. 1139 , vr. 89 ; no. 1109 , vr. 20 .

(254) ÖNDER , burayı XIX. yüzyıldan sonra yapılmış olarak kabul eder . Bk. Konya , s. 234 .

(255) VAD . no. 1107 , vr. 21 .

(256) VAD. no. 1107 , vr. 38 ; KŞS. no. C36 , 119² .

(257) VAD. no. 1107 , vr. 34 ; 1109 , vr. 37 , 39 .

(258) VAD. no. 1107 , vr.46 ; no. 1109 , vr. 34 .

(259) VAD. no. 589 , s.217 ; KŞS. no. C27 , 17¹-18¹ .

(260) Lâle Devrinde , Tahtalı Mescit'le Ferhûniye mescidi görevlileri farklı kişiler olarak tesbit edilmiştir . Bk. VAD. no. 1107 , vr. 34 , 36 ; no. 1109 , vr. 33 .

(261) Konya , s. 331-332 .

(262) Şeyh Şücâüddin'in sandukasında 1178/1764 yazdığına göre ,(KONYALI , Konya , s.757 ; ÖNDER , Konya ,s. 239) bu zatın XVIII. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı ve mescidin de bu döneme ait olduğu tahmin edilebilir .

(263) VAD . no. 1109 , vr. 12 , 32 .

(264) VAD . no. 1107 , vr. 27 ; no. 1109 , vr. 15 , 32.

(265) VAD . no. 1107 , vr. 18 ; 1139 , vr. 92 .

(266) VAD . no. 1107 , vr . 21 , 23 , 39 .

(267) VAD . no. 1128 , vr. 72 ; KŞS. no. C15 , s.277³.

(268) VAD . no. 1109 , vr. 34 .

(269) KŞS. no. C5 , 161¹; no. D30 , 174¹; no. C30 ,26¹; Kabristanları da buradaydı . Bk. ŞD. no. 141 , s. 297 .

(270) KŞS. no. F6 , s. 229¹-230¹ , 230² ; Kilise tamirinde genişletme olmadığı gibi , yeniden nakış ve tasvir de yaptırılmazdı . Bk. ŞD. no. 114 , s.303 ; no. 115 , s. 164 ;

no. 117 , s. 689 ; no. 118 , s. 242 .

(271) KŞS. no. D23 , s. 211³; no. C33 , s. 124¹ .

(272) KŞS. no. C33 , s. 278¹; VAD. no. 1107 , vr.27 .

(273) BAYKARA , Konya , s. 86 .

(274) KŞS. no. C20 , s. 238¹ .

(275) ERGİN , Maarif , s. 82 , 102 , 121 .

(276) İlk Osmanlı medreseleri için bk. BİLGE, İOM.38-39.

(277) VAD. no. 1109 , vr. 35 ; KŞS. no.C15 , s. 3² .

(278) Vakfiye için bk. KŞS. no.C27 , s.130¹-131¹ ; VAD.

no. 1107 , vr . 40 .

(279) BİLGE , İOM . s. 38-39 .

(280) KŞS. no. C27 , 130¹; VAD. no. 1107 , vr. 14 ; bazı medreselerde ise vakıf geliri mahsûlün bir bölümü talebeye veriliyordu . Nitekim , Nizamiye Medresesi talebelerine burs , bu yolla sağlanıyordu . Bk. ŞD. no. 131 , s.248-249 .

(281) BİLGE , İOM . s. 40-63 .

(282) Bk. Bu araştırma , Medreseler .

(283) ERGİN , Maarif , s. 122 .

(284) UĞUR-KOMAN , SAO . s. 70-73 ; ÖNDER , Maarif , s. 31-32 ; OĞUZUĞLU , Konya , s. 33 .

(285) KŞS. no. C9 , s. 18¹; ATÇEKEN , Konya , s.387 .

(286) VAD. no. 1109 , vr. 11 , 13 , 30 ; KŞS. no.C15 , s. 3² ; KAD . no. 3 , s. 77 .

(287) CM. 43 , 7016 , 3347 , 9040 .

(288) KŞS . no. C27 , s. 130¹ .

(289) VAD. no. 1107 , vr. 24 .

(290) VAD. no. 1107 , vr. 40 .

(291) KŞS' no. C36 , s. 189³ .

(292) KŞS. no. C33 , s. 96¹ .

(293) VAD. no. 1107 , vr. 30 ; no. 1109 , vr. 17 .

(294) KŞS . no. C11 , s.74¹; OĞUZUĞLU , Konya , s.34 .

(295) KŞS. no. D23 , s. 127²; no. C9 , 71¹.

(296) VAD . no. 581/2 , 343 .

(297) KAD. no. 1. s. 22 .

(298) ÜNVER , ST . s. 52-64 .

(299) BAYKARA , Konya , s. 88 ; Konya'da bir Dârü'ş-Şifâ medresesinin bulunduğunu ilk tesbit eden ATÇEKEN'dir . Bk. Konya , s. 498 .

- (300) KÜÇÜKDAĞ , Alâeddin Dârü's-Sifâsı , s.347-359 .
- (301) KONYALI , Konya , s. 760-761 ; ÖNDER , Maarif,23.
- (302) VAD. no. 1107 , vr. 20 ; KŞS. no. C36 , s.127².
- (303) VAD . no. 1139 , vr. 90 .
- (304) TURAN , Altun Aba , s. 198-238 .
- (305) KŞS. no. C30 , s. 40¹.
- (306) KONYALI , Konya , s. 819-820 .
- (307) CM. 8944 .
- (308) VAD. no. 1107 , vr. 37 .
- (309) KŞS. no. C36 , s.247²; no. E17 , s. 162¹.
- (310) KŞS. no. E17 , s.262¹; Sahra nâhiyesine tâbi Halil?
köyü mahsulünün beşte biri buranın vakfıydı . ŞD.no.110,s.498.
- (311) KONYALI , Konya , s. 884 .
- (312) Seyahatnâme , III. s. 21 .
- (313) KAD . no. 5 , s. 357 .
- (314) KŞS. no. C14 , s. 109²; no.D17 , s. 136⁴;no.D23,112¹
- (315) Bk. YETKİN , ATCS s.51-58 ; ASLANAPA , TS .II.
s.105; ORAL , Sırçalı , s. 355-396 .
- (316) KŞS. no. C33 , 258²; VAD. no. 1107 , vr. 40 .
- (317) KŞS. no.C33 ,273¹; ŞD.no.83 ,s.299; KAD. no. 3 ,
s. 208 ; CM . 6723 .
- (318) VAD .no. 591 , s.255 , 256 , 851/1447 .
- (319) KAD. no. 1 , s. 95 , 144 ; CM. 5873 .
- (320) KŞS. no. M20 , s.110¹; KD. no. 1. s.95 ; CM.5873.
- (321) ÖNDER , Maarif , s. 19-21 .
- (322) KŞS. no. C5 , 14¹ .
- (323) ÖNDER , Maarif , s. 20-21 .
- (324) ÖNDER , Konya , s. 154 .
- (325) KŞS. no. C5 , 14¹; no. C25 , s. 266³ .
- (326) KONYALI , Konya , s. 851 ; ÖNDER , Maarif ,s.28-29;
TURAN , CKV . s. 17-158 .
- (327) YETKİN , ATCS . s.62-70 ; ASLANAPA , TS . s. 84-85.
- (328) AE. II. Mustafa , 6651 .
- (329) CM. 1333 .
- (330) CE. 21763 .
- (331) KŞS. no. C25 , s. 75².
- (332) YETKİN , ATCS . s. 70-71 .

- (333) KŞS. no. C36 , s. 44² .
(334) VAD. no.148 , sıra 1474 ; ÖNDER , Maarif , s.30 .
(335) KŞS. NO: C36 , s. 44² .
(336) Konya , s. 417 .
(337) KAD . no. 5 , s. 344 .
(338) KŞS. no. D30 , s.195²; no. C30 , s. 278¹.
(339) Konya , s. 153 .
(340) KŞS. no. C30 , s. 264², 5 R.âhir 1136/2 Ocak 1724 .
(341) VAD. no. 1107 , vr. 21; 1137/1724'te ise es-Seyyid el-Hâc Mustafa idi . Bk. ŞD, no. 102 , s. 336 .
(342) KONYALI , Konya , s. 421 .
(343) KŞS. no. D32 , s. 41¹ .
(344) KŞS. no. C5 , s. 275² .
(345) KŞS. no. D32 , 41¹; ÖNDER , Maarif , s. 38 .
(346) KŞS. no. C30 ,s. 219¹; VAD. no. 1107 , vr. 46 .
(347) KŞS. no. C5 , s. 231².
(348) OĞUZOĞLU , Konya , s. 34 .
(349) KŞS. no. D22 , s. 20² .
(350) KŞS. no.C30 , s. 101² .
(351) KŞS. no. B22 , s. 132¹; OĞUZOĞLU , Konya , s. 32 .
(352) Bk. Bu araştırma , Mescitler ;KŞS: no.C8 , 127¹ .
(353) VAD. no. 1109 , vr. 32 .
(354) Maarif , s. 47 .
(355) KŞS. no. C15 , s. 240¹.
(356) VAD. no. 43 , s. 279-280 ; no. 587 , s. 70-71 .
(357) KŞS. no. C30 , s.14⁴ .
(358) CM. 6789 .
(359) VAD . no. 1107 , vr. 14 .
(360) KŞS. no. 149 , sıra 959 .
(361) VAD . no. 1107 , vr. 24 , 44 .
(362) VAD. no. 582/1 , s. 119-121 .
(363) Ahmed Tevhid Bey'e göre kitap sayıslı 230 civarındadır . Bk. ÜNVER , YYÖK . s. 213 .
(364) VAD . no. 1107, vr. 24 ; KONYALI , 1127 tarihli bir çeşme vakfiyesini tesbit etmiştir . Konya , s. 463 .
(365) VAD . no. 484 , s. 394-395 .
(366) VAD . no. 1107 , vr. 37 .

- (367) VAD. no. 747 , s. 178-181 .
(368) Bk. Bu araştırma , Tekke ve Zâviyeler .
(369) Cevdet , Tarih , I. s. 109 ; UZUNÇARŞILI , İlmiye ,
s. 11-17 ;
(370) CM. 7760 .
(371) CM. 2739 .
(372) KŞS. no. C9 , s. 201² , 10 R. evvel 1127/16 Mart
1715 .
(373) VAD. no. 1109 , vr. 31 .
(374) PAKALIN , Sözlük , I. s. 399 .
(375) Maarif , s. 143-146 .
(376) VAD. no. 1107 , vr. 15 , 23;no. 148 , sıra ,2280 .
(377) VAD. no.1107 , vr.27 ; KŞS. no. C33 , s. 266⁴.
(378) VAD. no. 1107 , vr. 18 .
(379) KONYALI , Konya , s. 525 .
(380) VAD. no. 149 , sıra 4751 .
(381) Bk. Bu araştırma , Sağlık Kurumları .
(382) CB . 4796 .
(383) VAD . no. 594 , s. 11-12 .
(384) Bk. Bu araştırma,Muallimhâneler .
(385) VAD. no. 598 , s. 70-72 ; KŞS. no. D17 , s. 4¹.
(386) VAD. no. 1107 , vr. 15 , 21 ; KŞS. no. C36 , 264 ;
KAD. no. 4 . s. 180 .
(387) Mimari özelliği için bk. ASLANAPA , TS.II.s. 208 .
(388) KONYALI , Konya , s. 465-569 .
(389) VAD. no. 739 , s. 123 .
(390) VAD. no. 1107 , vr. 16 ; no. 1109 , vr.11 , 37 , 39 .
(391) Bk. Bu araştırma , Tekke ve Zâviyeler .
(392) KONYALI , Konya , s. 754 ; ATÇEKEN , Konya ,467 .
(393) VAD. no. 1107 , vr. 42 .
(394) VAD. no. 1107 , vr. 30 .
(395) VAD. no. 585 , s. 102 ; KONYALI , Konya ,s. 704 .
(396) VAD . no. 1107 , vr.42 ;no. 1109 , vr.15 .
(397) VAD. no. 591 , s.109 ; no.582/1 , s.235 , 236 .
(398) Bk. KONYALI , Konya , s.764 , 949 ; ÖNDER , Konya ,
s. 208 , 218-220 .
(399) VAD. no. 1107, vr.16 , 39 ; no. 1109 , vr.12 ,38 .
(400) UNVER , YYÖK . s. 203 .

- (401) VAD. no. 1107 , vr. 30 ; no.1109 , vr.12 , 31 ; KŞS. no. C20 , 253¹;no. C30 , 279³; KAD. no. 4 , s. 57 .
- (402) KONYALI , Konya , s. 960-961 .
- (403) Mimari Özeiliği için bk. ASLANAPA ,TS . II.207 ; tezyinatı için bk. MÜLAYİM,ATMGS . s. 40-41 .
- (404) VAD. no. 1107 , vr. 12 , 28 ; no. 1109 vr. 11 .
- (405) KONYALI , Konya ,s. 951 .
- (406) KŞS. no.C21 ,s.75 ; no.C9 , s.208²; CB . 4796 .
- (407) VAD. no. 1107 , vr.19,32; no. 1109 , vr.12 .
- (408) VAD. no. 1109 , vr. 30 .
- (409) VAD. no. 1107 ,vr.21 ; KŞS. no. C14 , s.282³ .
- (410) VAD. no. 601 , s.193 ; KONYALI , Konya ,602 ,920 .
- (411) VAD. no. 596 , s. 151 ; KAD. no.4 , s. 144 .
- (412) VAD. no. 1109 , vr.11 ;KŞS.no. C15 , s.279² .
- (413) KONYALI , Konya , s. 951 .
- (414) CM . 2499 .
- (415) BRUNOT , Mekteb , s. 652-655 ; EYİCE , Mekteb ,61.
- (416) Mekteplerin ıslahatına 1240/1824'te başlanmıştır . Bk. Cevdet , Târih ,XII. s. 123 , 277-279 ; SUNGU , TT . s. 398-405 ; GÜNYOL , Mekteb , s. 655-659 .
- (417) VAD.no.600 , s.258; KŞS. no. C15 , s. 219¹ .
- (418) VAD. no. 1107 , vr.30, 37 ; no.1128 , vr. 71 .
- (419) VAD. no. 299 , s.48-50 .
- (420) VAD. no. 1107 , vr. 39 , 42 ; CM. 1160 .
- (421) VAD. no. 581/2 , s. 343 ; KŞS. no. C26 ,s.54².
- (422) KŞS. no. C20 , s. 119¹ .
- (423) VAD. no.594 , s. 11-12 ;KONYALI , Konya , 955 .
- (424) VAD. no. 1107 , vr.20 ; no.1109 , vr.12 , 17 .
- (425) KAD.no. 5 , s. 281 , 324 .
- (426) ÖNDER , Konya , s.408 ; BAYKARA , Konya ,s.91 .
- (427) KONYALI , Konya ,s.487 ;1114 ; ÖNDER , Konya,120.
- (428) VAD. no. 1107 , vr. 27 .
- (429) KŞS. no. C5 , 272² .
- (430) Bk. VAD. no. 596 , s. 201-207 .
- (431) VAD. no. 1107 , vr. 16 ; no. 1109 , vr. 30 .
- (432) Bk. Bu araştırma , Zincirli/Hacı Abdürrahim Medre-
sesi .

- (433) VAD. no. 582/1 , s. 119-121 .
(434) ÜNVER , YYÖK . s. 213 .
(435) VAD . no. 1107 , vr. 33 .
(436) KŞS. no. E25 , s. 94¹.
(437) VAD. no. 1109 , vr . 33 .
(438) KŞS. no. D15 , s. 101¹.
(439) KŞS. no. C5 , s. 98², 104¹ , 116 .
(440) KŞS. no. D23 , s. 6-7 .
(441) KŞS. no. C10 , s. 114¹ .
(442) ERGİN , İmâret . :
(443) PAKALIN , Sözlük ,II. s. 61 .
(444) VAD. no. 448 , s. 107 ; MA . 109 .
(445) CB. 7083 ;ŞD. no. 132 , s. 116 .
(446) KŞS. no. C9 , 21¹; VAD. no. 1107,vr.22;KAD.no.3, 74.
(447) KŞS. no. C20 , 39³.
(448) ATÇEKEN , Konya , s. 217-218 .
(449) KAD. no. 3 , s. 18 ; CE. 15400; ÖNDER, Konya ,371.
(450) KŞS. no. D17 , s. 154¹ .
(451) KŞS. no. C20 , s. 261¹ ; CB. 560 .
(452) KAD. no. 3 , s. 18 ; CE . 15400 ,
(453) VAD. no. 601 , s.186 ; KAD.no. 3 , s.8 ; KONYALI ,
Konya , s. 536-540 .
(454) KŞS. no. D17 , s. 269³.
(455) VAD. no. 747 , s. 178.
(456) KŞS. no. D32 , s. 269¹.
(457) VAD. no. 1107 , vr.18 ; Kayseri'de Gönhâne Hanı ,
buranın vakfı idi . Bk. ŞD. no. 94 . s. 110 .
(458) VAD. no. 734 , s. 85 .
(459) KONYALI , Konya ,s. 969-980 ; OĞUZOĞLU , iki kubbe-
li olduğunu tesbit etmiştir .Bk. Konya , s. 9 .
(460) KŞS. no. C7 , s. 42¹ .
(461) KŞS.no. C7 ,s.42¹;no.C33 ,s.268²;no.C36, s.270¹.
(462) PAKALIN , Sözlük , I. s.730 ; DOĞAN , Tekkeler ,
s.58-97 ; BARKAN , Zâviyeler , s. 279-353 .
(463) ERGİN , Maarif , s. 192-209 ; EYİCE , Zâviyeler ,
s.22-32 ; OCAK-FARUKİ , Zâviye , s. 475-476 .
(464) KŞS. no. C20 , s.16³; CE.22581 ;BAYKARA ,s.96 .
(465) KŞS. no. C36 ,s.254³; VAD. no. 1107 ,vr.35 , 39 .

- (466) KONYALI , Konya , s. 753 .
(467) VAD.no. 1107 , vr. 15 ; KŞS. no.C5 , s.284²,285¹.
(468) VAD, no. 1107 , vr. 14 , 25 , 40 .
(469) VAD.no. 1107 , vr.24 ; KONYALI , Konya ,s. 752 ;
ÖNDER , burayı Şeyh Osman-ı Rumî türbesi olarak gösterir .Bk.
Konya , s. 216 .
(470) KŞS. no. C33 , s.269³;VAD.no.1107,vr.26; CM.9021 .
(471) KONYALI , Konya , s. 951 .
(472) VAD . no. 1109 , vr. 29 .
(473) KONYALI , Konya , s.387 ; BAYKARA , Konya ,s. 95.
(474) VAD.no. 1107 , vr. 27 , 31 ; Vâdi-i Meram'daki
Kavak değirmenin binası buranın vakfıydı . Bk. ŞD. no. 103,
s. 300 ; no. 104 , s. 26a ; no. 105 , s. 185 ; no.106 , s. 11 .
(475) VAD. no.595 , s.90 ; KONYALI , Konya , s.456 .
(476) VAD. no. 1107 , vr. 19 , 30 ;no. 1139 , vr.88 .
(477) KONYALI , Konya , s. 466 .
(478) Bk. Bu araştırma , Medreseler .
(479) KONYALI , Konya , 702 ; ÖNDER , Konya ,s. 188-189.
(480) VAD . no.585 , s.102 ; ŞD.no. 140 , s. 410 .
(481) VAD.no.1107 , vr.28 ; no.1109 , vr.11 , 14 ; no.
1128 , vr.72 ; KŞS. no.C21 , s.22¹; no.C25 , s.277¹.
(482) VAD.no. 1107 , vr.21 , 23 ; no. 1109 , vr.11 ;
KŞS. no. C14 , s.282¹,291²; no. D23 , s. 291².
(483) KŞS. no.B1 , s.80¹; no. C9 , s.161²; no. D17 , s.
233²; KONYA , Konya , s. 388 .
(484) KŞS. no. C9 , s. 53³.
(485) SOYMAN -TONGUR , Konya , s. 158 .
(486) eş-Şeyh Halil b. Ali 974/1566'da ölmüştür . Bk.
ATAİ , Zeyl , s.192 .
(487) ŞD. no. 88 , s. 516 .
(488) ŞD. no. 88 , s. 516 ; VAD. no. 1107 , vr. 22 .
(489) Bk. Bu araştırma , Dârü'l-Huffâzlar .
(490) KŞS. no. C20 , s. 53¹ .
(491) VAD.no. 1107 , vr.44 ; no.1109 , vr.25 ; no. 1128 ;
vr.73 ; KŞS. no.D23 , s.98¹; ATÇEKEN , Konya , s.263-266 .
(492) VAD. no. 601 , s. 193 ; Vakıf yerleri için bk. KON-
YALI , Konya , s.921-923 ; ATÇEKEN , Konya , s. 279-281 .

- (493) VAD. no. 1107 , vr.14 , 42 ; no.1128 , vr. 71 ; KŞS. D14 , s.258²; no. C14 , s. 266¹.
- (494) VAD. no. 1107, vr.21 .
- (495) KONYALI , Konya , s. 615 .
- (496) VAD. no. 582/1 , s. 18 .
- (497) VAD. no. 1107 , vr. 24 ; no. 1109 , vr. 22 , 31 ; Lâle Devrinde , burâda "âyende ve revendeye" yemek veriliyordu . Bk. ŞD. no. 140 , s. 318 .
- (498) VAD. no. 747 , s. 178-181 .
- (499) KŞS. no. C33 , s.150¹; no. D32 , s.220¹, 269¹ .
- (500) ŞD. no. 96 , s. 453 ; KŞS. no.C30 , 44¹ , 46²; no. C25 , s.68¹; KONYALI , Konya , s. 778-780 .
- (501) VAD. no. 1107 , vr.22 , 24 ; no. 1091 , vr.80 .
- (502) KŞS. no.D17 , s.194²; VAD.no. 1107 , vr. 22 .
- (503) VAD. no.1107 , vr.22 , 40 ; KŞS.no. D17 ,s.287² .
- (504) KŞS. no. D32 , s. 360³ .
- (505) KONYALI , Konya , s.717 ; ÖNDER , Konya , s.179 .
- (506) VAD. no. 1107 , vr. 43 ; KAD. no. 4 , s. 52 .
- (507) KONYALI , Konya , s. 755-756 .
- (508) VAD. no. 1128 , vr. 73 ;no. 1139 , vr. 88 ; no. 1109 , vr. 27 ; bk. Bu araştırma , Şeyh Evhadüddin-i Kirmanî Zâviyesi .
- (509) KONYALI , Konya , s. 590-591 .
- (510) VAD. no. 1139 , vr. 88 .
- (511) VAD . no. 1091 , vr.80 .
- (512) KONYALI , Konya , s.281 ; ÖNDER , Konya , s.133 .
- (513) VAD. no. 608/2 , s. 349 ; no. 595 , s. 76 ; KŞS. no. C20 , s. 32² .
- (514) VAD. no. 1107 , vr. 23 ; evrâd-hân , vird-hân Kur'ân âyetleri ve hadis cümleleri de ilâve edilerek büyük İslâm mutasavvıfları tarafından yazılmış hususi zikir formüllerini tekkelerde okumakla görevli şahıs .Bk. YEDİYILDIZ , VIL . s. 60 .
- (515) Bk. Bu araştırma , Şazbey İmâreti .
- (516) KŞS. no. D32 , s. 136³ .
- (517) VAD. no. 1107 , vr. 43 .
- (518) Nurullâh , Ahîzâde demekle de meşhurdu . Bk. ATAİ , Zeyl , s. 264 .
- (519) VAD. no. 1107 , vr. 41 ; no. 1128 , vr. 73 .

- (520) VAD. no. 1109 , vr. 31 .
(521) ATAİ , Zeyl , s. 85 .
(522) Bk. VAD. no. 1091 , vr.80 ; no. 1128 , vr. 72 .
(523) VAD . no. 1107 , vr. 34 .
(524) KŞS. no. C14 , s.265²; MECDİ , Şakâik ,s.73-74 .
(525) VAD . no. 1107 , vr. 27 .
(526) VAD. no. 1139 , vr. 89 .
(527) KONYALI , Konya , s.375 ; ÖNDER , Konya , s.141 .
(528) VAD . no. 1107 , vr. 39 .
(529) Bk. KONYALI , Konya , s.743-747 ; ÖNDER , Konya ,
s. 182 ; HAMDİZÂDE , Seyh Âliman , 17 Mart 1918 .
(530) KŞS. no. C20 , s.266⁴; VAD. no. 1107 , vr.29 ; no.
1109 , vr. 18 .
(531) ATÇEKEN , Konya , s. 217-218 .
(532) VAD. no. 1107 , vr. 16 ; KŞS.no. C7 , s. 142¹ .
(533) Sakıp Dede , Sefîne , III. s. 9 ; ELGİN , Mürsidi't
-Talibîn , s. 15-17 .
(534) VAD. no. 1107 , vr. 21 ; KŞS. no. D23 , s. 260¹.
(535) ELGİN , aynı makale , s. 21 .
(536) VAD. no. 1091 , vr. 81 ; no. 1109 , vr. 13 .
(537) Bk. KONYALI , Konya , 736 ; ÖNDER , Konya , 378 .
(538) VAD. no. 1107 , vr.29; KŞS. no.C36 , 183¹ .
(539) KONYALI , Konya , 139, 150 .
(540) KŞS. no. C30 , s.279²; VAD. no. 1107 , vr. 46 .
(541) Ahmed Fakih , Çarhnâme ; aynı yazar , Kitâbu Evsâf ;
KÖPRÜLÜ , Ahmed Fakih , s. 289-295 ; ÖNDER , Konya , s. 129 .
(542) KŞS. no. C25 , s. 286⁵.
(543) KONYALI , Konya , s. 395 .
(544) VAD. no. 1128 , vr. 71 ; no.1109 , vr. 16 .
(545) KONYALI , Konya , s. 914 ; ORAL , Ebû İshak ,3-4 .
(546) KŞS. no. C33 , s. 276² ; no. C25 , s.24¹ ; CE.
5676 , 31365 ; VAD. no. 1109 , vr. 38 .
(547) KONYALI , Konya , s.487-504 ; ÖNDER , Konya , s.
117-121 ; ATÇEKEN , Konya , s.21 , 216-219 .
(548) KŞS. no. C5 ,s.274¹ ; VAD. no. 1109 , vr. 20 , 31;
ATÇEKEN , Konya , s. 218 .
(549) ATAİ , Zeyl , s. 85 .
(550) EYİCE , aynı makale , s. 19-20 .

- (551) VAD. no.1107, vr.26 , 43 ; KŞS. no.C36 ,s.246² .
- (552) KONYALI , Konya ,s.937 ; ÖNDER , Konya , s.382 .
- (553) VAD. no.1107 , vr.32 ; no.1109 ,vr. 21 , 31 ; Burası bir Mevlevî zâviyesiydi . ŞD. no. 134 , s. 84 .
- (554) KONYALI , Turgudoğulları'nın şeceresinde Bağdad Hatun'un iki kızı ile bir oğlunu da göstermiştir . Kızlardan biri Sultan Hatun , diğeri "Kız" adını taşımaktadır . Muhtemelen Kız , Ümmühân Hatun idi . Bk. Konya , s. 776 .
- (555) VAD. no. 1109 , vr. 20 , 23 .
- (556) VAD. no. 596 , s. 201-207 .
- (557) KŞS. no. D23 , s. 45¹; no. D32 , s. 268¹ .
- (558) CE. 32439 ; Cihan Hatun , II. Bâyezid'le birlikte Şeyh Vefâ Câmiine vakıflar tahsis etmiştir . Bk. VAD. no. 608/2 , s. 336 .
- (559) KŞS. no. C7 , s. 183².
- (560) Sakıb Dede , Sefîne ,I. s. 215 ; KONYALI , Konya , s.777-778 ; ÖNDER , Konya , s. 129-131 .
- (561) Bk. Bu araştırma , Sağlık kurumları .
- (562) EFLAKÎ , Menkıbeler , I. s. 194-195 ; KONYALI , Konya , s. 926 .
- (563) CE. 4182 .
- (564) KARAMAĞARALI , Mevlânâ , s.38-42 ; HAKKI , Mevlânâ , s. 577-583 .
- (565) KŞS. no. C33 , s.26²; no.D17 , s. 154¹.
- (566) KŞS. no. B24 , s.57²; OĞUZOĞLU , Konya , s.26 .
- (567) KŞS. no.C36 , 152², 259¹ ;no. C25 , s.236¹ .
- (568) KŞS. no. B26 , s. 175 .
- (569) Konya , s.27 ; KONYALI , Musallâ mezerliği yakınında gösterir . Bk. Konya , s. 1066 .
- (570) KŞS. no. C9 , s.113¹ ; no. C36 , s. 132³ .
- (571) VAD, no. 601 , s. 186-187 .
- (572) KŞS. no. C33 , s.20³; KAD. no. 3 , s.8 .
- (573) KŞS. no. C6 , s. 240-244 .
- (574) KONYALI , Konya , s.1068 ; ÖNDER , Konya ,s.309 .
- (575) KŞS. no. C7 , 157¹; no.C9 , s.208²;ŞD. no.95,s.153.
- (576) KŞS. no. C9 , s. 208² .
- (577) KONYALI , Konya ,s. 1069 ; ÖNDER , Konya ,s.310 .

- (578) KŞS. no. C30 , s.102¹ ; no.C15 , s. 44¹ .
(579) OĞUZOĞLU , Konya , s. 28 .
(580) KŞS. no. D32 , s. 174² .
(581) KŞS. no.C9 , s.216²; no. D23 , s. 179¹.
(582) KŞS. no. C7 , s. 226² .
(583) VAD. no.595 , s. 90 ; KONYALI , Konya ,s.1071 .
(584) KŞS. no. C9 , s.225³ ;no. C25 , 120 ; hamamın artık suları , Meram çayına akıtılmayıp , yakınındaki bir çukurda toplanıyordu . Bk. ŞD. no. 132 , s. 11 .
(585) VAD. no. 596 , s.201-207 .
(586) KŞS. no. D23 , s.45¹; no. D32 , s. 268¹.
(587) KŞS. no. B22 ,s.92¹; no.E25 , s.11¹;no.C11 ,s.74¹; OĞUZOĞLU , Konya , s.29 .
(588) KŞS. no. C15 , s. 143² .
(589) OĞUZOĞLU , Konya , s. 27 .
(590) KŞS. no. C15 , s. 156⁴ .
(591) KÜÇÜKDAĞ , Alâeddin Dârü's-Sifâsı , s. 347 .
(592) OĞUZOĞLU , Konya , s. 30 ; ATÇEKEN , Konya , 500 ; Dârü's-Şifâ , Selçuklular döneminde sağlam yapısı ile tanınan bir eserdi . Bk. AKSARAYÎ , SDT . s. 294 .
(293) KÜÇÜKDAĞ , aynı makale .
(294) Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğünde bilâno , 15 Safer 1210/31 Ağustos 1795 tarihli berat .
(595) KÜÇÜKDAĞ , aynı makale ,
(596) KŞS. no. C15 , s.36³ , 54³; no. C25 , 131¹; no. D17 , s. 124⁵ .
(597) KONYALI , At Pazarı içinde ,(Konya ,s. 525) ÖNDER , (Konya , 135-137) ve ATÇEKEN , (Konya , s. 237) Debbağhâne mahallesindeki Sırçalı mescidin bitişiğinde ; OĞUZOĞLU ise , Gömeçhâne'de (Konya , s.30 , 32) göstermektedirler .
(598) KŞS. no. C9 , s. 181³, 186³, 278²;no.C32 ,s.144¹ .
(599) KONYALI , Konya , s. 925-926 .
(600) VAD. no. 1107 , vr. 40 .
(601) VAD. no. 149 , sıra 4751 .
(602) VAD. no. 1107 , vr. 18 , 21 ; no. 1109 , vr. 36 ; no. 1139 , vr. 88 ; KŞS. no. C20 , s.286³ ; ATÇEKEN ,s. 234 .
(603) KŞS. no.C33 , s.128³; ŞD. no. 90 , s.241 ; KAD . no.3 , s.63 ; KONYALI , Konya , s.985 ; ÖNDER , KCS .

(604) Meselâ Mevlânâ Dergâhındaki şadırvanın suyu müstakil olarak Dutlu'dan geliyordu . Bk. ŞD. no. 100 , s.267 ; KŞS. no. C32 , s. 144¹; 224³ .

(605) KŞS. no. C9 , s. 18¹ .

(606) KŞS. no. D30 ,s. 30¹, 61²; no.C9 , 72² , 96² ;no. C20 , 154⁴, 213¹; no.C15 , 198³;Evlîya Çelebi ,Seyahatnâme, C.III. s. 21 .

(607) KŞS. no. D18 , s.122 ; no. C9 , 8¹; no. C36 , s. 259¹; no.C15 , s.75²; ŞD. no.75 , s.196 ; CE . 22466 .

(608) Meselâ bk. VAD. no. 1107 , vr.47 ; no.598 , s.70; KŞS. no. D30 , s.55³; no. D23 , s. 280²; no.D17 , 32¹ .

(609) KŞS. no.C5 , s. 48³; no. D32 , s. 54⁴ ; ÖNDER , Konya , s. 272 .

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM , NÜFUS DURUMU

(1) Arazi tahriri yapılan yerlerin nüfusunu tahmin etmek , vergi mükellefi sayısı verildiğinden nisbeten kolay olmaktadır . Meselâ , bk. MİROĞLU , Bayburt , s. 113-119 ; YEDİYILDIZ , Ordu , s. 97 .

(2) BARKAN , TDAOT . s.2 ; GÖYÜNÇ , Hâne , s.331-348.

(3) KŞS. no. D17 , s. 182²-296¹ .

(4) KŞS. no. D32 , s. 332³ .

(5) Konya , s. 37-38 .

(6) TDAOT . s. 11-12 .

(7) Kayı , s. 461 .

(8) GÖYÜNÇ , Hâne , s. 331-348 .

(9) Bk. Bu araştırma , Beylerbeyi .

(10) KŞS. no. D32 , s. 198¹, 347¹ ; aynı şekilde 1141/1728'de 500 ; 1143/1730'da 1000 nefer süvari ile vali , Tebriz muhafazasına memur edilmiştir . Bk. MD. no. 135 , s. 152 ; no. 136 , s. 169 ; eyâlet valisinin askerleri , Konya şehrindeki hanlarda oturuyorlardı . Bk. ŞD. no. 111. s.251 .

(11) OĞUZOĞLU , Konya , s. 39 .

(12) KŞS. no. C30 , s. 287¹; Konya'da zümre-i silâhdarân ve top arabacılarından oturanlar da vardı . Bk. ŞD. no. 98 , s. 167 ; no. 117 , s. 743 .

(13) KŞS. no. C36 , s. 100²; no. D32 , s. 346¹ .

(14) KŞS. no. C36 , s. 289² .

(15) Konya , s. 39 .

(16) Bk. Bu araştırma , ilgili yerler .

(17) Meselâ , Alâeddin Câmîindeki görevliler için bk. CE. 20433 ; KŞS. no. C36 , s. 142¹ ; bunun gibi Şerafeddin , İplikçi , Selimiye , Kapı Câmîi ile Mevlânâ Dergâhı vakıflarından yüzlerce insan rızıklanıyor ve avârizdan muaf bulunuyorlardı .

(18) Bk. Bu araştırma , Saraç-Zâde Abdülkerim Efendi Dârü'l-Hadîsi . Dışardan öğrenci de gelirdi.ŞD.no.94 , s.559.

(19) Bk. Bu araştırma , ülemâ .

(20) OĞUZOĞLU , Konya , s. 40 .

(21) Konya , s. 41 .

(22) BAYKARA , Konya , s. 141-142 .

(23) CUINET , La Turquie d'Asie , I . 818 .

(24) KŞS. no. C26 , s.255²; no. C14 , s.288²; no.C20 , s. 269¹; no. C36 , s. 260¹; no. D17 , s. 182² .

(25) Daha çok tahsil , memuriyet , askerlik ve ticarî maksatla başka yerlere gidilmekte , aileleri Konya'da kalmaktaydı . Bk.KŞS. no. C20 , s. 206¹; no. C36 , s.64² ; no.C30 , s. 37¹ ; no. C15 , 18³ ; no. D32 , s. 29¹ .

(26) ERGENÇ , OSEÖ , s.104 ; aynı yazar , OSYK . s.1270; aynı yazar , OSMİ . s. 69-78 .

(27) Aynı dinden olanların ayrı mahallelerde toplu olarak oturmaları bunu gösterir . Meselâ bk. GÖYÜNÇ , Mardin , s. 97 ; R. MANTRAN , İstanbul , I. s.44-45 .

(28) OĞUZOĞLU , Konya , s. 53 .

(29) KŞS. no. C30 , s. 156³ .

(30) KŞS. no. C36 , s. 18 ; hiç bir gayrimüslimin bulunduğu mahallelere zimmi olanların ev alıp oturması da hoş karşılanmıyordu . Bk. ŞD. no. 102 , s. 398 .

(31) KŞS. no. C30 , s. 264³ .

(32) KŞS. no. C30 , s. 155⁴ .

(33) Meselâ , bk. KŞS. no. D32 , s. 164³ .

(34) KŞS. no. C36 , s. 34¹ , 213³ .

(35) Bk. Bu araştırma , İdarî Taksimat ve Yönetim Bölümü.

- (36) KŞS. no. D17 , s. 247¹ .
(37) KŞS. no. C25 , s. 210⁴ .
(38) KŞS. no. C7 , s. 69³ .
(39) Konya , s. 43-47 .
(40) OĞUZOĞLU , Konya , s. 57 .
(41) KŞS. no.D17 , s.182², 296¹; D32 ,108¹, 114², 265³ .
(42) Bk. Bu araştırma Câmî ve Mescitler .
(43) Bk. KŞS. no. C9 , s.107⁸; no. C20 , 35⁵ .
(44) Bk. Bu araştırma , Tekke ve zâviyeler .
(45) Kolonizatör Türk dervişleri için bk. BARKAN , Zâviyeler , s. 279-353 .
(46) Bk. Bu araştırma Konya kalesi .
(47) Bk. Birinci Bölüm .
(48) KŞS. no. C33 , s. 175³; no. C36 , 61⁵; no.C30 , 53¹.
(49) Bk. Bu araştırma , Ümerâ (Ehl-i Örf) ; asker olup şehirde oturanları da bu sınıfa dahil etmek gerekir . Meselâ bk. ŞD. no. 108 , s. 145 ; no.115 , s.527 ; no.117 , s.820 .
(50) Bk. Bu araştırma , Ülemâ , Medreseler .
(51) KŞS. no. D23 , s. 242¹; no. C9 , s.43²; no. C30 , s. 150³; no. C25 , s. 101³; ayrıca bk. Ekonomik Hayat .
(52) Bk. Bu araştırma , Ekonomik Hayat .
(53) TURAN , TCHMT . s.352-354 .
(54) Bu dönemde Konya'da düzenlenen vakfiyelerin hemen tamamı Türkçe idi .
(55) Bk. Bu araştırma , Beylerbeyi Sarayı .
(56) KŞS. no. C15 , s. 68¹; ayrıca Konya evlerinin planları , tipleri , yapı malzemeleri , yapı tekniği ve evlerin muhtelif kısımları hk. bk.BERK , KE . s. 46-204 .
(57) KŞS. no. C20 , s.11³, 12¹, 100¹ , 132² .
(58) TURAN , STTİMT . s. 355 .
(59) Bk. ERÖZ , HT .
(60) ANDREASYAN , PSS . s. 162-163 .
(61) GÖYÜNÇ , Ankara , s. 73 .
(62) Konya , s. 51 .
(63) KŞS. no. D23 , s.160¹; no. C33 , s.37², 212¹; no. C30 , s. 103¹, 143², 152²; no.C25 , s.103², 169⁴ ;D32 , 98¹ .
(64)OĞUZOĞLU , Konya , s. 53 .

- (65) Bk. Bu araştırma , Mahalleler .
- (66) KŞS. no. C30 , s. 245⁴; no. C7 , s. 185² .
- (67) KŞS. no. C20 , s. 50⁴; no. D32 , s. 313³ .
- (68) KŞS. no. C25 , s. 41¹; no. D17 , s. 111¹, 125¹ .
- (69) KŞS. no. C20 , s. 5⁵ ; no. C15 , s. 239² .
- (70) KŞS. no. C36 , s. 102²; no. C25 , s. 172³ .
- (71) KŞS . C20 , s. 238² .
- (72) KŞS. no.C14 , s. 181¹; no.C33 , s.182²; no. C25 , s.174³; no. C30 , s. 175³ .
- (73) KŞS. no. C7 , s. 149¹ ; no. D17 , s. 124⁴ .
- (74) KŞS. no. C9 , s. 220²; no. C30 , s.39⁴ , 180² .
- (75) KŞS. no. C9 , s. 230¹ .
- (76) KŞS. no. C32 , s. 28² .
- (77) KŞS. no. C33 , s. 34¹ .
- (78) KŞS. no. D23 , s. 46³ .
- (79) KŞS. no. C30 , s. 194⁴ .
- (80) KŞS. no. C33 , s.224¹ ; no.C9 , s.49³; no. C36 , s. 122⁴, 138²; no. C25 , s. 27², 95⁴; no. C15 , s. 253² .
- (81) KŞS. no. D30 , s.158² ; no. D32 , s. 48⁶ .
- (82) KŞS. no. D23 , s. 50³; no. C7 , s. 104¹ .
- (83) KŞS. no.D30 , s.172¹; no.C9 , s.197⁵; no.C30 , s.232⁵; no. C25 , s. 99² .
- (84) KŞS. no. C9 , s. 229⁴ .
- (85) KŞS. no. D32 , s. 310¹ , 333² .
- (86) Bk. Bu araştırma , Câmi ve Mescitler . Lâle Devrinde Konya'da oturan Arapların hemen hepsi müslümandı . Bununla birlikte çok az sayıda gayrimüslim olanı da vardı . Bk. ŞD. no. 96 , s. 176 .
- (87) KŞS. no. C30 , s. 207⁵ .
- (88) GÖKBİLGİN , Çingeneler , s.423 ; ayrıca bk. aynı yazar , Edirne , s. 204 , 206-207 .
- (89) KŞS. no. B21 , s. 278¹ .
- (90) KŞS. no. C30 , s. 206³ .
- (91) KŞS. no. C33 , s. 117² , 154² .
- (92) KŞS. no. C25 , s. 201³ , 238²; İshak adlı zimminin de 2 Acem cariyesiyle bir kölesi vardı . Bk. ŞD.no.122 , 236 .

- (93) SAK , KK . 159-197 .
- (94) BARKAN , Kanunlar , I . s. 43 .
- (95) KŞS. no. C20 , s. 90² .
- (96) Bk. Bu araştırma , Çarşı ve Pazar Yerleri .
- (97) AZZAM , Ebedî Risâlet , s. 100 .
- (98) KŞS. no. D32 , s. 231² .
- (99) KŞS. no. D17 , s. 66¹ , 68¹ , 268¹ .
- (100) KŞS. no. C9 , s.126²; no.D23 , 135²; no.C33 , 32².
- (101) KŞS. no.D30 , s.21³ , 32¹ .54²; no. C33 , s.164² ;
249² , 205²; no.C36 , s.13 ; no.C25 , s. 135³ .
- (102) KŞS. no. C36 , s. 13 , 18 ; no.D32 , s. 231² .
- (103) KŞS. no. C25 . s. 135³ .
- (104) BARKAN , TSV . s. 237 .
- (105) Meselâ , Topraklık mahallesinden el-Hâc Ömer oğlu İbrahim Çavuş'un kölesi Arap Ali , âher diyardan olup ismi bilinmeyen bir adamı merkeple Ubeyd mahallesi ile Kurbanı Cedîd mahallesi arasında bulunan Bezirci sokağına getirip bırakmış , ismi tesbit edilemeyen bu adam orada ölmüştür . Bk. KŞS. no. C36 , s. 199¹ .
- (106) KŞS. no. C9 , s. 63¹; no. C33 , s. 190² .
- (107) Bk. Th. W. JUYNBOLL , Abîd , s. 110-114 .
- (108) Sava Paşa , İslâm Hukuku , II. s. 339 .
- (109) KŞS. no. D23 , s. 18² .
- (110) Meselâ , Karacığın mahallesinden Ahmed Beşe ibn Abdullah , baldızı Emine bt. Nurullah'la kölesi Yusuf b. Abdullah'ı evlendirmiş ; fakat köle iktidarsız olduğu için Emine'nin durumu mahkemede ikrar etmesi üzerine boşanmalarına izin verilmiştir . Bk. KŞS. no. C36 , s. 18 .
- (111) KŞS. no. C7 , s. 225² .
- (112) KŞS. no. C20 , s. 167¹ ; aynı şekilde azadlı köle varis bırakmadan ölürse , eski efendisi , onun varisi olurdu . Bk. ŞD. no. 136 , s. 82 .
- (113) BARKAN , Kanunlar , I . s. 43 .
- (114) KŞS. no. C36 , s. 105² , 151² .
- (115) KŞS. no. C7 , s. 189² .
- (116) YAVUZ , Zekât , s. 268 .
- (117) SAHİLLİOĞLU , BKSE . s. 78 .

- (118) KŞS. no. D23 , s. 191¹; no. C33 , s.109³, 221³ ; no.C9 , s.233⁴; no.C20 , s.21³, 195³;no.C36 , 108⁴ .
- (119) KDİ . s. 50 .
- (120) KŞS. no. C20 , s. 44⁴ , 184¹ .
- (121) KŞS. no.C20 , 101⁴, 104³ ; no. C36 , s. 13 .
- (122) KŞS. no. C36 , s. 167⁴.
- (123) KŞS. no. C26 , s. 255² .
- (124)KŞS. no. C20 , s.269¹ ; bu dönemde gelip yerleşmiş şehirde pekçok insan yaşıyordu .Bk. ŞD.no.113 , s.82 ;no.137,83.
- (125) KŞS. no. C36 , s. 260¹ , 262⁴ .
- (126) KŞS. no. D23, s.131¹, 143²; no.C36 , s.268³ .
- (127) KŞS. no.D23 , s.263¹;no.C14 , s.288²;no.D30 , 180¹.
- (128) KŞS. no.C7 , s. 254² .
- (129) KŞS. no.C20 , s.136⁴;no. C36 , s.275² .
- (130) KŞS. no.C33 , s.75³, 84³; no.C9 , s.63⁴, 137³; no. C20 , s.34², 44¹, 198⁵, 244³; no.C36 , 159¹, 221²; no.C30 , 100³, 145³; no.C25 , 147¹, 169⁴; no.C15 , 201¹, 203³ .
- (131) KŞS. no. C36 , 260¹, 262⁴ , 275³ .
- (132) KŞS. no.D17 , s.182²; İsmil köyü de aynı durumdaydı . Bk.KŞS. no.C9 , s.288² .
- (133) OĞUZOĞLU , Konya , s. 57 .
- (134) KŞS. no.D23 , s.160¹; no. C33 , s.37², 212¹; no. C30 , s.103¹, 143²; no. C25 , s.103², 169⁴;no.D32 , s.98¹.
- (135) GÖLPINARLI , MSM . s.281-288'de hıristiyanlıkla Mevlevîlerin birbirine karşı müsamahakâr davrandıklarını vurgulamaktadır .
- (136) KŞS. no.C30 , s.101²; no.C25 , s.75²; no. C15 , s. 248³; Antalya'dan da öğrenci vardı .Bk.ŞD. no.94 , s.559 .
- (137) KŞS. no.C33 , s.11¹, 37¹; no.C36 , s.182², 217³ ; ŞD. no. 99 , s. 568 .
- (138) KŞS. no.C9 , s. 206¹; no. C7 , s.135² .
- (139) Lâle Devrinden sonra , çoluk-çocuğu ile başka yerlere gidip yerleşen az sayıda da olsa Konyalı vardı . Bk. KŞS. no.D17 , s.138⁴; no.C15 , s. 110² .
- (140) Meselâ , bk. KŞS. no.C20 , s. 206¹, 210²; no.C36 , s.64² ; no.C30 , s.37¹; no.C15 , 31 ;D17 , 28³;D32 , s.29¹ .
- (141) Meselâ , bk.KŞS.no.C36, 46¹,55¹, 64³;D17 , s.27³.
- (142) Bk. KŞS. no.C36 ,51⁴,55¹; no.C25, 21²; C15, 18³ .

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM , İDARİ TAKSİMAT VE YÖNETİM

- (1) DARKOT , Konya , s. 849 .
- (2) Karaman eyâletinin merkezliği , Kanunî devrinde kısa bir süre Konya'dan Kayseri'ye nakledilmiştir . Bk. OĞUZ-OĞLU'ndan naklen ERGENÇ , Ankara-Konya , s. 290-291 .
- (3) KŞS. no. C30 , s. 278³ .
- (4) OĞUZOĞLU , Konya , s. 61 .
- (5) KŞS. no.C7 , s.274 ; ayrıca Göç-i Kebîr kazasının lağvı için bk. MD. no. 122 , s. 27 .
- (6) KŞS. no. C30 , s. 4¹ .
- (7) KŞS. no. C30 , s. 8¹ .
- (8) KŞS. no. C36 , s. 101³ .
- (9) KŞS. no. D17 , s.167¹; no. D32 , s. 176³ .
- (10) YÜCEL , Desantralizasyon , s. 657-708 .
- (11) KŞS. no.D23 , s.8¹; no.C9 , s.2¹, 79¹; no.C20 , 22³, 23², 25¹; OĞUZOĞLU , KBM . s. 93-99 .
- (12) MD. no.114 , s.122 , 234 ; no. 127 , s.277 ;138, 349.
- (13) KŞS. no. C36 , s. 5 .
- (14) KŞS. no. C36 , s. 6 .
- (15) KŞS. no. D32 , s.351¹ .
- (16) KŞS. no. D23 , s. 253¹ .
- (17) KŞS. no. C20 , 23² .
- (18) KŞS. no. C20 , s. 25¹ .
- (19) MD. no. 126 , s. 197 .
- (20) KŞS. no. C25 , 142¹; no.C7 , 121 , 281¹ .
- (21) AKTEPE , Pİ . s.109-110 .
- (22) Bk. Bu araştırma , Mütessellim .
- (23) Bk. Bu araştırma , Beylerbeyi Sarayı , Kethudâ Konağı.
- (24) M.Nuri Paşa , Netâyic , I-II. s. 294 .
- (25) Meselâ , bk. KŞS. no. C20 , s. 269¹; MD. no.115 , s. 227 ; no. 116 , s.210 ; no.123 , s. 6 ;no. 127 , s.281 , 299 .
- (26) Meselâ , bk. KŞS. no. C36 , s.90², 192²;D17,s.203³.
- (27) KŞS. no. C36 , s. 193² .
- (28) KŞS . no.C36 , s.262⁴; no. C30 , s. 292² .
- (29) KŞS. no. D17 , s.221¹ .
- (30) MD. no.114 , s.249 ; no.125 , s.16 , 189 ; no.126 , s.72 , 89 , 104 ; no.127 , s. 151 .

- (31) Beylerbeyilerin reâyaya zulmü daha XVII . yüzyıl başlarında başlamıştır , bk. Kitâb-ı Müstetâb , s.23, 24 ,29,39.
- (32) KŞS. no. C9 , s.47³ , 298²; no.D17 , s. 10¹ .
- (33) Bk. CA. 5832 ; KŞS. no.C33 , s.39¹; no.C20 , s.10³, 17², 27¹, 31¹, 44³, 99¹ , 143⁵, 192¹, 211²;no.C36 , s.50⁴, 165⁵ , 169¹, 175⁴ , 188⁴ ;no.C30 , 34¹, 51², 115²;noC25 , s. 153², 154¹ , 176³,189²; no.D17 , 7¹, 60⁴, 131¹, 220³ .
- (34) KŞS. no.D23 , s. 161²; no.C25 , s. 170² .
- (35) Bk. AKDAĞ , Türkiye Tarihi , s. 201-247 .
- (36) Bk. Bu araştırma , Beylerbeyi Sarayı .
- (37) Bk. KŞS. no.D23 , s.43²; no.C9 , s.47³; no.C36 , 182⁵;no.C25 , s.189²; no.D17 , s.29¹;no.D32 , s.129³, 165³ .
- (38) KŞS. no. C33 , s. 8¹; no.C20 , s.239⁵ .
- (39) KŞS. no.D30 , s. 150¹ .
- (40) KŞS. no.C36 , s.174⁴; no.C30 , s. 92³ .
- (41) KŞS' no. C36 , s. 164² .
- (42) KŞS. no.C30 , s.33¹,44¹,46², 48¹: no.C25 , s.286⁵,
- (43) KŞS. no.D23 , s.247², 250²; no.C36 , 197⁴ , 198³ .
- (44) KŞS? no.D30 , s.149¹ .
- (45) YAMAN , Mütesellim , s.75-105 ; ÖZKAYA , Mütesellim , s.369-390 ; ÇADIRCI , Tanzimat , s. 45 .
- (46) ÇADIRCI , Tanzimat , s.46 ; ULUÇAY , Saruhan'da Eski-kıyâlık , s. 100 .
- (47) OĞUZOĞLU , Konya , s. 68 .
- (48) KŞS. no.C9 , s.278² .
- (49) Bk. KŞS. no.C20 , s.131³; no.C7 , s.251¹, 264³; no. D17 , s.276¹, 278³; no.D32 , s.158¹, 348¹ .
- (50) Mütesellim , s. 373 .
- (51) KŞS. no.C9 , s. 2⁴.
- (52) KŞS. no.C30 , s.6¹.
- (53) KŞS. no. D32 , s.335¹ .
- (54) KŞS. no. D32 , s.355² .
- (55) KŞS. no. C20 , s.93¹ .
- (56) KŞS. no. C20 , s.107¹, 275¹ .
- (57) Bk. KŞS. no.C9 , s.290²; no.C36 , s.70², 78¹.
- (58) ŞD. no. 76 , s.409 ; KAD. no. 1, s.101 ; KŞS. no. D23 , s. 131¹ .

- (59) MD. no. 130 , s. 482 .
- (60) MD. no. 120 , s. 75 ; no. 121 , s.148 ; no.124 , s. 28 ; no.125 , s.37 ; ŞD. no.78 , s.361 .
- (61) KŞS. no.C20 , s.275¹; no.C36 , s.73³, 78¹ .
- (62) PAKALIN , Sözlük , II. s.251 .
- (63) KŞS. no. C5 , s. 17¹ .
- (64) Bk. KŞS. no.D23 , s.223³; no.C30 , s.21², 23¹,132¹ .
- (65) KŞS. no.C36 , s.60³; mütesellim seçiminde de etkili oluyordu . Bk. ŞD. no.126 , s. 538 .
- (66) MD. no.119 , s.435 .
- (67) Bk. Kethudâ Konağı .
- (68) KŞS. no.C5 , s.11¹, 13¹ .
- (69) KŞS. no.C20 , s.24⁴, 25⁴; no.C15 , s.263², 274¹ .
- (70) KŞS. no.C36 , s.259² .
- (71) KŞS. no.D23 , s.256⁴ .
- (72) KŞS. no.C36 , s.258⁴ .
- (73) KŞS. no.C25 , s.17⁴,25²; no. C36 , s.204² .
- (74) KŞS. no.C33 , s.109², 113³ .
- (75) ŞD. no.105 , s.431 .
- (76) KŞS. no.C14 , s.273¹; no.C20 , s.262¹; ayrıca İstanbul'da Yeniçeri Ağasının maiyyetinde çalışan Kethudâ Yerleri de vardı . Bk. UZUNÇARŞILI , Kapıkulu Ocakları , I. s.211-213.
- (77) KŞS. no.C20 , s. 180¹ .
- (78) KŞS. no.C30 , s.19¹ .
- (79) KŞS. no.C20 , s.265¹; no.C20 , s.271¹;D17 , s.284¹.
- (80) KŞS. no.C36 , s.192², 207².
- (81) KŞS. no.C9, s.213⁵ .
- (82) KŞS. no.D23, s.292¹ .
- (83) KŞS. no.C36 , s.213¹, 268³ .
- (84) KŞS. no.C36 , s.251¹ .
- (85) KŞS. no.D32 , s.3² .
- (86) KŞS. no.D23 , s.158⁴ ; no.C36 , s.232³ .
- (87) ŞD. no.79 , s.64 ; KŞS. no.C15 , s.272¹,274²,275⁴ .
- (88) KŞS. no.C36, s.261¹; no.C25 , s.300³;no.D32 ,353² .
- (89) KŞS. no.C30 , s.255³, 278³; alaybeyilerine "Cebelû-bedeliyesi" tahsili görevi , bir fermanla 10 R. evvel 1119/11 Haziran 1707'de verilmiştir .KŞS.no.D23 , s.273¹, 274² .

- (90) KŞS. no.D23 , s.261¹ .
(91) KŞS. no.C15 , s.262² ; no.D32 , s.336³ .
(92) KŞS. no.C36 , s.215² .
(93) KŞS. no.C15 , s.263³; no.D17 , s.271² .
(94) Sözlük , I. s.353 .
(95) KŞS. no.C36 , s.180² .
(96) KŞS. no.C20 , s.262³; KAD. no.5 , s.303 .
(97) ŞD. no.122 , s.101 ; OĞUZOĞLU , Konya , s.74 .
(98) ŞD. no.126 , s.254 ; KŞS. no.C33 , s. 117³ .
(99) Bk. Bu araştırma , Konya kalesi .
(100) ŞD. no.82 , s.407 ; no. 112 ,s.168 ; AE. III. Ahmed 6484 , 3557 ; KŞS. no. D30 , s.184²; no.D17 , s.275³ .
(101) KDİ . s. 108 .
(102) OĞUZOĞLU , Konya ,s.76 ; Kale erleri gece ve gündüz kaleyi beklemekle yükümlü idiler , bk. ERGENÇ , OMAN , s.79 .
(103) ŞD. no.81 , s.24 .
(104) ŞD. no. 93 , s.238 .
(105) ŞD. no.82 , s.334 ; KŞS. no.D17 , s.294² .
(106) KŞS. no.D32 , s.146³ .
(107) KŞS. no.C14 , s.47¹; no.C9 , s.67³; no.D32 , s.25³.
(108) KŞS. no.C36 , s.1 .
(109) ERGENÇ , OMAN , s.79 .
(110) KŞS. no.D30 , s.184² .
(111) KŞS. no.D32 , s.252¹ .
(112) KŞS. no.D30 , 192¹ .
(113) ŞD. no.78 , s.339 ; KAD, no.2 , s.266 ;KŞS. no.D17, s.277²; no.C9 , s.67³; no.D30 , s.180² .
(114) KŞS. no.D17 , s.290³ .
(115) KŞS. no.C7 , s.254¹ .
(116) KŞS. no.D32 , s.146³ , 252¹ .
(117) KŞS. no.C36 , s.249³, 273²; no.D23 , s.73¹ .
(118) OĞUZOĞLU , Konya , s.76 .
(119) ÖZDEMİR , Ankara , s.155 .
(120) KŞS. no.C20 , s.62³ ; no.C25 , s.13¹;no.D32 , 70².
(121) Bu kesin sayı değildir . Konya müteselliminin verdiği tahminî rakam olup yoklamalarının yapılması , merkezden bir arzuhalle mütesellim tarafından 1137/1724'te istenmiştir . Bk. ŞD. no.105 , s.431 .

- (122) KŞS. no.D30 , s.180²; no.C15 , s.93¹; no.D17 , s. 200² ; no.D32 , s.265² .
- (123) ŞD. no.112 , s.168 , 245 .
- (124) KŞS. no.C7 , s.254¹ .
- (125) KŞS. no.D32 , s.25³ .
- (126) R. LÉVY, Muhtesip , s.532-533 .
- (127) ERGİN , Belediye , I. s.309 .
- (128) Bk. Bu araştırma , Ülemâ .
- (129) A. Vefik , Kavâidî , I. s.572 .
- (130) OĞUZOĞLU , Konya , s.127-130 .
- (131) VAD. no.1107 , vr. 39 .
- (132) KŞS. no.C20 , s. 69³ .
- (133) KŞS. no.C36 , s.203²; ayrıca bk. Bu araştırma ,
- Beşinci Bölüm .
- (134) PAKALIN , Sözlük , I. s.420 .
- (135) KŞS. no.C36 , s.241¹ .
- (136) KŞS. no.C25 , s.273²; ŞD.no.136 , s.278 ; no.138 , s.269 , 270 ; no.140 , s.221 .
- (137) KŞS. no.D30 , s.48³ , 171² .
- (138) MD. no.115 , s.133 .
- (139) Merkezde de Baş Defterdar bulunuyordu . Bk. UZUN-ÇARŞILI , Merkez , s. 319 .
- (140) KŞS. no.C36 , s.51¹ , 70⁴ .
- (141) KŞS. no.C36 , s.180² .
- (142) KŞS. no.C36 , s.211¹ ; no.C30 , s.31³ .
- (143) KŞS. no.C9 , s.126¹ , 137¹; no.C20 , s.140¹ , 148¹; no.C36 , s.217¹; no.C30 , s.31³ , 144³ .
- (144) KŞS. no.C20 , s.27¹ .
- (145) KŞS. no.C36 , s.61¹ .
- (146) MD. no.120 , s.76 ; ŞD. no.91 , s.187 ; KŞS. no. D30 , s.64³; no.C33 , 125⁴; no.C15 , s.264³ .
- (147) MD. no. 117 , s.127 .
- (148) KŞS. no.D23 , s.258¹,259¹;MD. no.115 , s.427 .
- (149) KŞS. no.C25 , s.264¹; no.D17 , s.67³ .
- (150) KŞS. no.C36 , s.276¹ .
- (151) KŞS. no.C36 , s.245¹; MD. no.129 , s.336 ; no. 130 , s.12 , 480 , 482 .
- (152) KŞS. no. C25 , s.260¹ .

- (153) Belediye , s.1657 .
- (154) KŞS. no.D23 , s.125³ .
- (155) KŞS. no.C25 , s.3² ; no.C15 , s.1³ .
- (156) KŞS. no.D32 , s.8¹ , 11¹ .
- (157) KŞS. no.D23 , s.97² .
- (158) KŞS. no.D23 , s. 201² .
- (159) KŞS. no.C25 , s. 88³ .
- (160) KŞS. no.D17 , s. 7¹ .
- (161) KŞS. no.D32 , s.10¹ .
- (162) Bk. KŞS. no.C30 , s.8¹,10¹,11¹; no.C15 , s.7¹, 9¹, 10¹; no.D17 , s.7¹, 9¹, 10¹; no.D32 , s.10¹ .
- (163) KŞS. no.C7 , s.129², 136¹, 137³ , 142², 164⁴ .
- (164) Bk. PAKALIN , Sözlük , III. s.322-327 .
- (165) Ankara , s.157 .
- (166) KŞS. no.C7 , s.164⁴; no.D17 , s.9¹, 10¹ .
- (167) KŞS. no.D32 , s.291² .
- (168) ÖZKAYA , A'yânlık ; ERGENÇ , Esrâf ve A'yânlık , s.105-113 ; a'yânlıkla ilgili belgeler için bk. BAYKAL,A'yânlık .
- (169) ÖZDEMİR , Ankara , s.169-170 .
- (170) KŞS. no.C36 , s.287²; ŞD. no.113 , s.244 ; a'yân-
dan mütesellim tayin edilenler de vardı . Bk. ŞD. no.102,263 .
- (171) KŞS. no.C7 , s.283¹ .
- (172) Bk. Bu araştırma , Mütesellim .
- (173) ŞD. no. 87 , s.477 .
- (174) ÇADIRCI , Muhtarlık ,s.409-420 .
- (175) KŞS. no.C30 , s.264³ .
- (176) KŞS. no.D32 , s.50²; köylerde dahi aynı şekilde
"muhtar" adı verilen ve köylünün resmî işlerini yürütmeye ve-
kil kişiler vardı . Bk.ŞD.no.123 , s.290 ;no.125 , s.669 ;no.
140 , s.70 .
- (177) Meselâ , bk. KŞS. no.C25 ,s.6¹, 8², 9²; no.C30, 8¹ .
- (178) Bk. Bu araştırma , Ekonomik Hayat .
- (179) ARNOLD , Halife , s.148-155 ; GÖYÜNÇ , Hilâfet,225 .
- (180) KAYAOĞLU , İKT . s.42 .
- (181) MARDİN , Kadı , s.45 .
- (182) OĞUZOĞLU , Konya , s.80 .
- (183) KŞS. no.D23 , s.2¹, 4¹ , 10¹; no.C7 , s.2² .

- (184) Meselâ , bk. KŞS. no.D23 , s.258¹;C36 , 260²; no. C25 , s.261¹;no. D17 , s.276¹; ŞD.no.112 , s.68; no.113 ,553.
- (185) Bk. KŞS. no.D23 , s.205³ ; no.C25 , s.155¹ .
- (186) s.23 .
- (187) TEVKİ'î , Kanun-nâme , 537-541 .
- (188) Türkiye Tarihi , s.77 .
- (189) İlmiye , s. 104 .
- (190) Metin , s. 1-7 .
- (191) KŞS. no.C15 , s.259¹ .
- (192) Bk. OĞUZOĞLU'ndan naklen ERGENÇ , Ankara-Konya ,s. 117 ; OĞUZOĞLU , Konya , s.81 .
- (193) Bk. KŞS. no. C33 , s.2¹; no. C9 , s.247³ .
- (194) KŞS. no. C30 , s.76¹; no. C15 , s.13¹ .
- (195) KŞS. no. C7 , s.2², 12¹ .
- (196) AKTEPE , Pi. s. 118-122 .
- (197) UZUNÇARŞILI , İlmiye , s. 91-96 .
- (198) Mardin , s.47-48 .
- (199) KŞS. no.D30 , s.155² .
- (200) AKDAĞ , Türkiye Tarihi , s.82-102 .
- (201) Bk. Bu araştırma , Nâib .
- (202) KŞS. no.C36 , s.140⁴, 223²; no.C30 , s.64¹, 76¹ .
- (203) KŞS. no.C20 , s.24³, 26³ .
- (204) KŞS. no. C36 , s.140⁴, 146¹ .
- (205) KŞS. no. C9 , s.44², 47¹ .
- (206) KŞS. no. C30 , s.76¹, 241⁴, 242¹ .
- (207) KŞS. no. C25 , s. 11¹ .
- (208) KŞS. no. C25 , s.182³, 183¹ .
- (209) KŞS. no. C15 , s.259¹ .
- (210) Adı geçen muhasebelerden gayriresmî olarak 10 akçe-
den 1 akçe alınıyordu . Bu , aşırı bir ücret olduğundan bir
fermanla yasaklanmıştır . Bk. KŞS. no.C36 , s.256¹ .
- (211) KŞS. no. C30 , s.142¹ .
- (212) KŞS. no. D32 , s.341² .
- (213) VAD. no. 484 , s. 394-395 .
- (214) KŞS.no.C36 , s.283²; no. C25 , s.230² .
- (215) KŞS. no. C30 , s.272³ .
- (216) ŞD. no.121 , s.4 ; KŞS. no.C15 , s.259¹ .

- (217) Bk. KŞS. no. D32 , s.9¹,11¹ , 12 .
- (218) KAD . no. 2 , s.267 .
- (219) MD. no. 122 , s.13 .
- (220) KŞS. no. D23 , s.223³ ; no. C30 , s.21² , 23¹, 132¹ ; şehirdeki bu uygulamalara rağmen merkez , nâibin validen sonra Konya'da en yetkili kişi olduğunu kabul etmektedir. Lâle Devri'nde Divân-ı Hümayûn'dan çıkan yazılarda valinin başka yerlerde görevli bulunduğu sırada önce nâib , sonra mütesellimin ismini zikrediyordu . Bk. ŞD. no. 103 , s.300 ; no. 104 , s.235b; no. 105 , s.263 ; no. 106 ,s.296 ; no.107 , s.487 ; no. 125 , s.451 ; no. 126 , s. 530 ; no. 127 , s. 251 ; no. 138 , s.87 .
- (221) KŞS. no. D23 , s.18³; no. D30 , s.194¹; no. C36 , s.252¹; no.C9 , s.47³; no. C25 , s.28¹ ; 110², 166⁴, 172³ .
- (222) KŞS. no.D30 , s.150¹; no. C36 , s.234¹ .
- (223) KAD. no. 5 , s.292 .
- (224) KŞS. no. D32 , s. 335¹.
- (225) KŞS. no. C9 , s. 298² .
- (226) KŞS. no. C36 , s.249², 253¹, 256³, 261⁴ .
- (227) Bk. Bu araştırma , Din Görevlileri .
- (228) KŞS. no. C36 , s.283¹ .
- (229) KŞS. no. C7 , s.283¹ .
- (230) KŞS. no. C36 , s.260³ , 285², 286², 287², 289² ; no. C25 , s.269¹ .
- (231) KŞS. no. C36 , s.289³ .
- (232) KŞS. no. D23 , s. 148¹; MD. no. 115 , s.427 .
- (233) KŞS. no. C20 , s.241²; no.C36 , 227³;C30 , 149³ .
- (234) KŞS. no. D23 , s.152² ; no.D30 , s.71¹; no. C36 , s.61¹; no.C30 , s.40¹; C25 , s.278¹ .
- (235) Bk. Bu araştırma , Resmî Daireler , Mahkeme Binası.
- (236) Bk. Bu araştırma , Beylerbeyi .
- (237) KŞS.no.C36 , s.249²,256³; VAD.no.1107,vr.35;1128,71.
- (238) Bk. KŞS. no.C35 , s.250¹; no. C15 , s.266³ .
- (239) Bk. KŞS. no. D23 , s.2²; no.C20 , s.120 .
- (240) KŞS. no. C20 , s.8², 9¹, 53¹,104², 115², 124¹, 145¹, 200²; no.D32 , s.17 , 23², 99³ .
- (241) VAD. no. 1107 , vr. 15 ,17 , 30 , 39 ; no. 1091 , vr.79 , 81 ; no. 1139 , vr. 91 ; no. 1109 ,vr. 12 , 25 , 28 , 38 , 39 , 40 ; KŞS. no. C25 , s.272¹ .

- (242) Bk. KŞS. no. C36 , s.78¹;no. C30 , s.236¹; no.C25 , s. 186²; no.C15 , s.64¹; no. C20 , s.205³ .
- (243) VAD . no. 1109 , vr. 25 .
- (244) VAD. no. 1109 , vr. 38 .
- (245) ÖZDEMİR , Ankara , s.192-193 .
- (246) VAD.no. 1091 , vr.81 ; no. 1109 , vr. 28 .
- (246a) Bk. KŞS. no. D30 , s.19¹; C20 , s.3¹; C25 , 117².
- (247) KŞS. no. C9 , s.42¹ .
- (248) VAD. no. 1107 , vr.30 ; no. 1109 , vr. 18 , 29 .
- (249) UZUNÇARŞILI , İlmiye , s. 121-125 .
- (250) OĞUZOĞLU , Konya , s. 85 .
- (251) KŞS. no.C9 , s.302²; C7 , 262³; 264;VAD.no.1107,42 .
- (252) Bk. KŞS. no. C20 , s.8², 58³, 104², 105³ , 136¹, 145³,172¹ ;no. C7, s.28¹, 97¹ , 200¹ .
- (253) KŞS. no. C33 , s.1¹; no.C20 , s.28¹,29¹,30¹ .
- (254) Merkezde de Anadolu Kazaskeri divanında tecrübeli iki kadı kendisine müşavirlik ederdi . Bunlara "Tahtabası" denirdi . Bk. UZUNÇARŞILI , İlmiye , s.93 , 259 .
- (255) KŞS. no. B14 , s.264²; no. C14 , s.286¹; no.D30 , s. 195¹; VAD. no. 1107 , vr.25 , 34 , 35 ; no.1128 , vr.72 .
- (256) Bk. VAD. no. 1107 , vr.28 , 35 , 42 ;no. 1128 , vr. 72 ; no. 1139 , vr. 91 .
- (257) KAD. no. 5 , s. 303 , 369 .
- (258) KŞS. no. D30 , s. 53² .
- (259) Bk. KŞS. no. D30 , s. 39², 65¹, 66³ , 85², 90² , 158¹; no.C7 , s.28¹, 42¹, 47² , 67¹ , 116¹ , 162³ 189¹, 200¹; no. D32 , 17¹, 46², 56¹, 69¹, 100²,132³, 177¹, 236²,261¹,291¹.
- (260) KŞS. no. C9 , s. 35², 96² ; no. C33 , s. 68² .
- (261) KŞS. no. C9 , 67¹.
- (262) HAİG , Fetvâ , s. 582 ; Fetva örnekleri için bk. DÜZDAĞ , Fetvâlar , s. 33-202 .
- (263) Meselâ , bk. KŞS. no.C36 , s.175³; ŞD.no. 95 ,561.
- (264) KŞS. no. C15 , s.3¹ .
- (265) KŞS. no. C30 , s. 3³.
- (266) KŞS' no.D17 , s. 8³.
- (267) KŞS. no. D23 , s. 121³, 179¹ .
- (268) ŞD. no. 99 , s. 256 ; no. 100 , s. 14 , 179 ; no. 133 , s. 146 ; bir kazada nâibin görmesinde mâni olan davalara

bakmak ve fasletmek üzere tayin edilen hâkime müvellâ deniyor idi . Bk. PAKALIN , Sözlük , II. s. 640 .

(269) KŞS. no. D17 , s. 282¹ .

(270) KAD . no. 2 , s. 252 .

(271) CM. 3347 , 7016 , 9040 ; KŞS. no.D23 , s. 182¹; no. C14 , s. 268² .

(272) KAD. no. 2 , s. 252 ; KŞS. no. D32 , s. 186¹ .

(273) BALTACI , Medreseler , s. 26 .

(274) OĞUZOĞLU , Konya , s. 87 .

(275) KŞS. no. C15 , s. 3² .

(276) Kâtib Çelebi , Mizânü'l-Hak , s.10-11 .

(277) OĞUZOĞLU , Konya , s. 88-89 .

(278) KŞS. no. D17 , s.261² .

(279) KŞS. no. D30 , s.189²; no. D17 , s. 121¹ .

(280) KŞS. no. C5 , s.275² ; ŞD. no. 101 , s. 434 .

(281) VAD. no. 1107 , vr . 90 .

(282) KŞS. no.C15 , s.3² .

(283) KŞS. no. C5 , s. 275² .

(284) ŞD. no. 107 , s.150 ; no.124 , s.256 ; no. 127 , s. 276 ; VAD. no. 1139 , vr. 90 .

(285) Maarif , s. 85 .

(286) VAD. no. 1109 , vr. 31 .

(287) Bk. Bu araştırma , Medreseler .

(288) Diğer İslâm devletlerinde olduğu gibi Osmanlılarda dahi Nakibü'l-Eşraf , gördüğü hizmetin ehemmiyetine binaen hürmet görmüş ve merasimlerde devlet ricâline tekaddüm etmiştir . Bk. Esat Efendi , Tesrifât , s.48 ; UZUNÇARŞILI , MME . s. 9-12 .

(289) Bk. KŞS. no. C7 , s. 3² , 12⁴ .

(290) KŞS. no. D32 , s. 4⁵ .

(291) KŞS. no. C9 , s.28², 53¹; no.C20 , s.7¹; D23 , 253².

(292) CB. 928 ; VAD.no. 1107 , vr. 36 ; KŞS. no.C36 , 248³.

(293) KŞS. no. C36 , s. 253⁴ .

(294) KŞS. no. C36 , s. 253³ , 258² .

(295) KŞS. no. C36 , s. 251², 261³ ;C15 , 22¹:D17 , 295⁴.

(296) Meselâ , bk. KŞS. no. C36 , s. 253⁴ .

(297) KŞS. no.C36 , s. 210² , 210³, 217³ .

- (298) İmamların mahalle ve şehir idaresindeki rolleri için bk. KAZICI , OMİ . s. 29-36 .
- (299) KŞS. no. C15 , s.134⁴; no. D17 , s. 17¹,76¹, 107¹, 237⁵; no. D32 , s.24² .
- (300) KŞS. no. D23 , s. 269¹ , 270² .
- (301) KŞS. no. D23 , s. 254² ; no. D32 , s.269¹; no.C25 , s. 286⁵, 286⁶ .
- (302) KŞS. no. C36 , s.255³ ; C30 , s.272³; no. D32 , s. 360³ ; VAD.no. 1109 , vr. 29 ; no. 1128 , vr.72 ; YEDİYILDIZ , XVIII. Asırda TVT . s.173-180 .
- (303) VAD. no. 1128 , vr. 72 ; no.1091 , vr.80 .
- (304) Bk. Bu araştırma , Beylerbeyi Sarayı , Konya Kalesi , Hanlar , Câmî ve Mescitler , Medreseler , Dârü's-Şifâ .
- (305) 1138/1725'te Nevşehir'deki imar faaliyetleri sırasında Konya'dan birçok usta ve işçi gitmişti . Bk. KŞS. no. C25 , s.278² ; MD . no. 133 , s. 266 .
- (306) Ş. TURAN , Hassa Mimarları , s. 157-203 .
- (307) ORHONLU , Şehircilik ve Ulaşım , s. 11-24 ;
- (308) KŞS. no. C32 , s. 76² ; OĞUZOĞLU , Konya ,94-95 ; bundan başka devlete ait büyük inşaatlar için geçici olarak bir bina emini ile mimar kalfası da tayin edilirdi . Bk. MD . no. 134 , s. 221 .
- (309) KŞS. no. D30 , s. 118¹; no. C9 , s. 225³ .
- (310) KŞS. no. C20 , s. 53¹ .
- (311) ORHONLU , Şehircilik ve Ulaşım , s. 22 .
- (312) OĞUZOĞLU , Konya , s. 95 .
- (313) KŞS. no. D30 , s.71¹ ; no. C20 , s. 8²; no. C36 , s.132³, 166³, 200¹; no. C25 , s.253³; no.C15 , 64³; C30 , 61³.
- (314) Bk. Bu araştırma Sağlık Kurumları .
- (315) Bk. Bu araştırma Medreseler .
- (316) KŞS. no. C33 , s. 117² .
- (317) KŞS. no. C30 , s. 102¹ .
- (318) KŞS. no. D30 , s. 119² ; no.C15 , s.30³ ;D17 ,100³.
- (319) KŞS. no.C20 s. 31¹ .
- (320) UZUNÇARŞILI , İlmiye ,s. 141 .
- (321) Dinleri ve isimleri için bundan sonraki örneklere bk ; Dârü's-Şifâ'nın hekimleri , bunların dışındadır .
- (322) KŞS. no. C30 , s. 220¹ .
- (323) KŞS. no. C33 , s.162²; no.C20 , s.36⁵; C30 , s.260².

- (324) KŞS. no. C36 , s. 131¹ .
(325) KŞS. no. C33 , s.162³; no.C36 , 227²; C30 , s.222³.
(326) KŞS. C14 , s.186²; no. C33 , s. 111⁴, 144³; no.C9 , 211³; no.C36 , s.227² .
(327) KŞS.no. C30 , s.222²; no. C15 , s.23³; no. C7 , s. 215³; no.D32 , s.101⁵; XVII. yüzyıl ve XIX yüzyıllara ait örnekler için bk. OĞUZOĞLU , Konya , s. 97 ; ÖZDEMİR , s. 214-215.
(328) Bk. BAŞBUĞ , At , s. 1-5 .
(329) KŞS. no. C25 , s. 135¹ .

BEŞİNCİ BÖLÜM , EKONOMİK HAYAT

- (1) SAMUELSON , İktisat , s. 5 .
(2) XVII. yüzyılda Konya'nın ekonomik durumu için bk. OĞUZOĞLU , KŞE . s. 334-342 .
(3) Ahiliğin ortaya çıkış ve gelişimi için bk. ÇAĞATAY , Ahilik , s. 8 , vd.
(4) BAYRAM , Ahi , s. 4-10 .
(5) KÖPRÜLÜ , Kurulus , s. 152-160 .
(6) ÖZDEMİR , Ankara , s. 226 .
(7) Konya , s. 117 , ; aynı yazar , ODTET . s. 17-24 .
(8) Belediye , I. s. 560-575 .
(9) KŞS. no. C25 , s.252³ , 259³; aynı şekilde halk da esnaf örgütlerinin düzene uymaması durumunda maddî yönden zarara uğradığından merkeze şikâyette bulunarak kadim düzenin korunmasını istemiştir . Bk. ŞD. no. 106 , s. 147 .
(10) KŞS. no. C33 , s.199² .
(11) KŞS. no. C9 , s. 299² .
(12) KŞS. no. C36 , s.100¹ .
(13) KŞS. no. D23 , s.125²; no. C9 , s.83³ .
(14) KŞS. no. C15 , s. 9¹ , 10¹ .
(15) CB . 1956 .
(16) KŞS. no. C30 , s.240⁴ , 265²; no. C7 , s.244¹ .
(17) KŞS. no. D30 , s.81² .
(18) KŞS. no. C15 , s.271³ ; no. C7 , s. 119¹ .
(19) KŞS. no. C30 , s.290³; VAD. no. 1109 , vr.12 .
(20) KŞS. no.C9 , s.300²; no.C36 , s.275⁴ .
(21) VAD. no. 1107 , vr .33 .
(22) KŞS. no. C7 , s.262² .

- (23) KŞS. no. D17 , s.160³; ŞD. no. 133 , s. 135 .
(24) KŞS. no. C7 , s. 262² .
(25) VAD. no. 1107 , vr.44 ; KŞS. no. C30 , s. 290¹ .
(26) KŞS. no. C30 , s.240⁴, 265² ; no. C7 , s.244¹ .
(27) Türk Loncaları , s. 110 .
(28) KŞS. no. D30 , s. 128²; no. C33 , s. 140⁴ .
(29) KŞS. no. D23 , s.113²; no. D30 , s.128²; no. C33 ,
s. 122¹ ; no. C30 , s.240⁴ .
(30) OĞUZOĞLU , KSÜ . s.614-615 .
(31) Bunların yılları, 1136/1724 , 1144/1731 , 1150/1737
ve 1151/1738'dir . Bk. KŞS. no. C30 , s.9¹; no. C7 , s.7¹;
no. D17 , s. 8²; no. D32 , s.5¹ .
(32) OĞUZOĞLU , Konya , s. 119-121 .
(33) Seyahatnâme , III. s. 23 .
(34) KŞS. no. C30 , s.240⁴, 265² ; no. C7 , s. 244¹ .
(35) KŞS. no. D17 , s. 153² .
(36) Bk. Bu araştırma , Çarşı ve Pazar Yerleri .
(37) KŞS. no. C30 , s.193³,195³; no. D32 , s. 27⁵ .
(38) KŞS. no. D17 , s.83³ , 233² .
(39) KŞS. no. C20 , s.7¹ ; no. C30 , s.50¹ .
(40) KŞS. no. C20 , s.20¹; no. C30 , s.149³; no.C15 ,31¹.
(41) Bk. Bu araştırma , Kireçhâne .
(42) KŞS. no. D32 , s.60¹, 271¹ .
(43) Bk. Bu araştırma , Hanlar .
(44) KŞS. no. D32 , s. 271¹ .
(45) KŞS. no. C5 , s. 231¹ ; no. C20 , s. 241² .
(46) KŞS. no. C5 , s.231¹; no. C20 , s.241²; no. C9 , s.
216²;:no. C30 , s.50¹ .
(47) KŞS. no. C20 , s. 241² .
(48) KŞS. no. D17 , s. 114² .
(49) KŞS. no.C9 , s.148², 220²; no. C15 , s.31¹ .
(50) KŞS. no. C20 , s.20 ; no. C30 , s. 149³;D17 , 44⁴.
(51) Bk. Bu araştırma , Kirişhâne .
(52) KŞS. no. D17 , s. 100¹ .
(53) KŞS. no. C7 , s. 242¹ .
(54) KŞS. no. C9 , s. 177⁵ .
(55) KŞS. no. C9 , s. 177⁵; no. C15 , s.37¹; Konya'da

dokunan bez, İstanbul'a da götürülüp satılıyordu . Bk. SD ,
no. 123 , s. 7 .

(56) ŞD. no. 136 , s. 221 ; no. 137 , s. 181 .

(57) KŞS. no. C30 , s. 248² .

(58) KŞS. no. C9 , s. 121¹ ; Valide Hanı'nda kazzâz esna-
fı da vardı . Bk. ŞD. no. 104 , s. 281a .

(59) OĞUZOĞLU , Konya , s. 119 .

(60) KŞS. no. C30 , s. 32² .

(61) KŞS. no. D17 , s. 17¹ , 18⁴ , 133² .

(62) KŞS. no. C33 , s. 199² .

(63) KŞS. no. C9 , s. 151⁴ , 165⁴ .

(64) KŞS. no. C20 , s. 203⁴ .

(65) KŞS. no. C20 , s. 220¹ .

(66) KŞS. no. C15 , s. 22⁴ , 53³ .

(67) KŞS. no. C5 , s. 87² ; no. C9 , s. 217² .

(68) KŞS. no. C36 , s.151¹ , 227³ ; no. C7 , s. 22³ .

(69) KŞS. no. C25 , s. 138² .

(70) VAD. no. 1107 , vr. 37 .

(71) KŞS. no. C7 , s.225³ , 228¹ , 229² .

(72) Meselâ , bk. KŞS. no. D17 , s. 117³ .

(73) VAD. no. 1091 , vr. 79 ; KŞS. no. C25 , s.137³ ; no.
D32 , s. 112³ ; KAD. no. 2 , s.267 ; no.4 , s.141 ; no.5 , s.292 .

(74) KŞS. no. C20 , s. 248¹ .

(75) KŞS. no. C15 , s.9¹ ; no. D30 , s.38¹ ; no.D23 , s.203² .

(76) KŞS. no. C20 , s. 132² .

(77) KŞS. no. C15 , s.113² , 236³ .

(78) KŞS. no. C30 , s. 117⁴ ; no. D17 , s. 158² .

(79) KŞS. no. C9 , s. 171⁴ ; no. C36 , 240¹ ; C25 , s. 102¹ .

(80) Bk. Bu araştırma , Kireçhâne .

(81) Bk. Bu araştırma , Debbaglar .

(82) KŞS. no. D30 , s. 112² .

(83) Bk. Bu araştırma , Buzhâne .

(84) Bk. Bu araştırma , Çarşı ve Pazar Yerleri .

(85) Meselâ , bk. KŞS. no. D30 , s.3¹ .

(86) KŞS. no. C36 , s. 79³ .

(87) KŞS. no. C15 , s. 95² .

(88)KŞS. no. C33 , s. 119¹ , 122¹ .

- (89) ORHONLU , BPK . s. 200 ; HALAÇOĞLU , OMT .
- (90) TURAN , SK . s. 492 .
- (91) ÖZERGİN , ASK . s. 141-170 .
- (92) Bk. ŞD. no.83 , s. 368 ; no. 129 , s.134 ; MMD . no. 9956 , s. 4 , 21 , 25 ; AE , III. Ahmed , 20108 , 2535 , 12002 ; KAD. no. 5 , s.324 ; CA. 2319 ; ORHONLU , ODT . s. 100-107 ; aynı yazar , OAI . s. 110-111; HALAÇOĞLU , OİS .s.96-102,127 .
- (93) VAD. no. 734 , s. 125 , sıra 133 .
- (94) KAD. no. 4 , s. 182 .
- (95) MMD . no. 9956 , s. 6 .
- (96) KŞS. no. C9 , s. 237²; no. D32 , s. 44³ .
- (97) KŞS. no. C26 , s.56¹; no. D32 , s. 337¹ .
- (98) ŞD. no. 109 , s.342 ; KŞS. no. C25 , s. 268¹.
- (99) KŞS. no. C30 , s.165²; no. C25 , s.34¹.
- (100) MMD. no. 9956 , s. 16 ; MD. no. 129 , s.306 , 343; no. 130 , s. 165 ; ŞD. no. 134 , s.266 ; Bu han ve derbentler yolcu ve tüccar için sürekli emin yerler haline getirilememiştir . Özellikle Lâle Devri'nin baskısı kaçıdığı yıllarda , buralarda güvenliği sağlamakla görevli olanlar kendileri ticaret kervanlarını soyuyorlar , hatta tacirleri öldürüyorlardı . Nitekim 1144/1731'de Kadın Hanı Ağası Mehmed Ağa , yanlarından kaçak köle sakladığı gerekçesiyle bazı tüccar kervanlarını "ahz ve der-zencir" edip katli edipor ve iki ay kadar "kaziğa urup" türlü eziyet ve işkenceler etmiştir .Bk. ŞD. no.136 , s. 82 ; kezâ 1145/1732'de Ereğli-Ulukişla arasında bulunan Çavuşlu Derbendi derbendçi ahalisinden 14 kişi yola inip Haleb'e giden bir tüccar kafilesinin emvâl ve eşyasını gasbetmişlerdir . Bk. ŞD. no. 139 , s. 209 .
- (101) KŞS. no.D17 , s.297¹; no. D32 , s.327¹;ŞD.no.131 , s. 223 .
- (102) KŞS. no. C36 , s. 164² .
- (103) KŞS. no.C30 , s.207⁵;D17 , s.84²;no.D32 , s.137¹ .
- (104) KŞS. no. C33 , s. 206² .
- (105) KŞS. no. C20 , s.94² .
- (106) KŞS. no. C7 , s. 94² .
- (107) KŞS. no. C7 , 127¹ .
- (107a) KŞS. no. D32 , s. 150¹ .
- (108) KŞS. no. D17 , s.44⁴; no.C9 , s. 176² .

(109) KAD. no. 1 , s.92 .

(110) Meselâ bk. KŞS. no. C33 , s.149²; no. D17 , s.97¹; ŞD. no. 140 , s.289 ; XVI. yüzyılda Manisa şehrinin etlik hayvan ihtiyacının bir bölümü de Konya ve çevresinden karşılanıyordu . Bk. EMECEN , Manisa , s. 85 .

(111) İNALCIK , FOESSC . s. 17-24 .

(112) Konya , s. 132-133 .

(113) Bk. Bu araştırma , Ümera (Ehl-i Örf) Sınıfı .

(114) KŞS. no. C14 , s.31¹; no. D32 , s. 137¹ .

(115) KŞS. no. D32 , s. 359¹ .

(116) Meselâ bk. KŞS. no. C9 , s.81³; no. C36 , s.203² ; no. C30 , s. 180²; no. C15 , s. 156¹ .

(117) ŞD. no. 88 , s. 442 , d91 ; no. 122 , s.156 ; KŞS. no. C30 , s.112³, 262¹, 280³ ; no.C33 , s.112² .

(118) KŞS. no. C7 , s.143¹; no. C36 , s.164² .

(119) KŞS. no. C30 , s.2⁶ .

(120) KŞS. no. C9 , s. 81³ .

(121) KŞS. no. C9 , s.7¹ .

(122) Meselâ , bk. KŞS. no. C30 , s.49⁴, 26³, 82³,96⁴; no. C15 , s.109³, 246⁴; no. D32 , s.302², 306¹;KAD.no.4 ,s.52.

(123) KŞS. no. C33 , s. 34¹ .

(124) Meselâ bk. KŞS. no. D23 , s. 112¹, 165¹; no. C33 , s.235¹; no. C36 , s.140³; no. C7 , s.136¹ .

(125) Bk. Bu araştırma Çarşı ve Pazar Yerleri .

(125a) ŞD. no. 118 , s.481 ; no.121 , s. 486 .

(126) KŞS. no. C30 , s.49⁴; no. C7 , s.64²; no.D32 , 117².

(127) KŞS. no. C33 , s.106¹; no. C15 , s. 68¹ .

(128) KŞS. no. D30 , s.73², 77¹; ŞD. no. 101 , s.449 .

(129) KŞS. no. C33 , s.46¹; no. C7 , s.220² .

(130) KŞS. no. C9 , s.146³; C33 , s.107¹; no. D23 , s.97²;

Valide Hanı'nda da çarkçı esnafı vardı . Bk. ŞD. no.104,s.281a.

(131) AKDAĞ , İktisadî Tarih , II. s. 334 .

(132) OSTH . s. 1-26 .

(133) KŞS. no. C20 , s.257¹, 265¹, 268² .

(134) KŞS. no. C33 ,s.12¹; no. C15 , 157¹;C20 , s.266¹ .

(135) KŞS. no.C20 , s.266¹ .

(136) KŞS.no, D30 , s. 33² .

- (137) KŞS. no.D30 , s. 49³ .
(138) AE. III. Ahmed , 10289 .
(139) KŞS. no. C20 , s. 138³ .
(140) KŞS. no. D32 , s. 165³ .
(141) KŞS. no. C25 , s. 2³ .
(142) AE. III. Ahmed , 19977 , 19988;KŞS. no.C36, s.270³.
(143) ŞD. no.78 , s.152 ; no.82 , s.213 ; no.94 , s.87 ;
no. 106 , s.528 .
(144) KŞS. no. C25 , s. 2³.
(145) KŞS. no. C15 , s. 1² .
(146) CE. 32324 ; OĞUZOĞLU , Konya , s. 107 .
(147) KŞS. no. D23 , s.281¹, 283¹; no. D30 , s. 15¹ .
(148) KŞS. no. C36 , s.147³, 151 ; no. C25 , s. 236² .
(149) KŞS. no. D23 , s.281¹-282¹, 283¹ .
(150) KŞS. no. C20 , s. 257¹, 265¹ , 268² .
(151) KŞS. no.C20 , s.257¹, 265¹ , 268²; no. C36 , s.
254¹; no. C30 , s.8² .
(152) KŞS. no. C25 , s. 2⁴ .
(153) KŞS. no. C15 , s.157¹ .
(154) ŞD. no. 82 , s. 128 , 129 .
(155) 1152/1739'da Beyşehir gölü taşınca suyu Konya ova-
sını kaplamış , bu yüzden Konya ve Karapınar menzilleri hizmet
vermekte güçlük çekmiştir . Bk. KŞS. no. C7 , s. 262 .
(156) KŞS. no. C14 , s. 272³; Seydişehir, Bozkır , Lâren-
de (Karaman) kazalarının birçok mezraa ve köyü ile Sahra nâhi-
yesine tâbi Çumra , Ervad ve İsmil'e kadar olan yerler , bu
mukataanın sınırları içinde idi . Bk. KŞS. no. D23 , s.162¹,
248¹ ; no. C33 , s.247²; no.C30 , s.18¹; no. D32 , s. 6¹ .
(157) KŞS. no. C20 , s. 24¹ .
(158) ŞD. no.85 , s. 118 ; KŞS. no.C33 , 247²; C9, 21¹,51¹.
(159) KŞS. no. D32 , s. 6¹ .
(160) KŞS. no. C14 , s.272³; no.D23 , s.156¹,271¹,272¹ .
(161) KŞS. no.C20 , s.272³,298²; C33 , 273²; C36 , s.270².
(162) KŞS.no. C30 , s. 264¹ .
(163) Konya , s. 107-109 .
(164) KŞS. no. C25 , s.270¹; no. C7 , s.260³; mukataa ,
1151/1738'de Gaffar-Zâdelerin tasarrufunda bulunuyordu . Bk.
KŞS. no. D32 , s. 362¹ .

(165) KŞS. no. D17 , s.289¹ ; Mukataaya ait rüsumâtın toplanmasında mükelleflerin çeşitli müşküller çıkardıkları görülmektedir . Bk. ŞD. no. 103 , s.480 ; no. 116 , s.262 .

(166) KŞS. no. C36 , s. 285³, 286³ .

(167) KŞS. no. D23 , s.252¹, 286¹; no. D17 , s. 69²; Karaman eyâletindeki bütün Bozulus Türkmeni'nin dahil olduğu bu mukataanın gelirinin oldukça fazla olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır . Bk. ŞD . no. 114 , s. 11 ; no. 115 , s.292 ; no. 121 , s. 240 ; no. 123 , s.516 .

(168) KŞS. no.C9 , s.13/A ; no.C36 , s.275¹, 275² .

(169) MD. no. 116 , s.239 ; no. KŞS. no. C33 , s.149¹; no. C20 , s.140 ; no. C30 , s.251²;no. C25 , s.206¹; no. D32 , s.127⁵; OĞUZOĞLU , bu mukataanın yerini Konya'nın doğu ve güneydoğusundaki bölgede gösterir . Bk. Konya , s. 109 .

(170) KŞS. no. C36 , s.4 , 247³ .

(171) KŞS. no. C20 , s. 138² .

(172) KŞS. no. C25 , s. 272² .

(173) KŞS. no. C36 , s. 244⁴ .

(174) KŞS. no. C5 , s.257¹, 257² , 258¹ .

(175) KŞS. no. C36 , s. 285² .

(176) KŞS. no. D23 , s.277¹; ŞD. no. 103 , s.553 ; 1142/1729'da Eşkin mukataası emini Seyyid Ahmed , mukataanın 2630 kuruşunu bireşkiye baskınında elinden aldırmaştır . Bk. ŞD. no. 122 , s. 201 .

(177) KŞS. no. D32 , s. 242⁴ .

(178) KŞS. no. C36 , s. 4 .

(179) KŞS. no. C36 , s. 6² .

(180) KŞS. no. C7 , s.261²; ŞD.no.134 , s.115;no.135,s.8.

(181) AE. II. Mustafa , 4345 .

(182) CİN , Toprak Düzeni , s. 67, vd.

(183) KŞS. no. D23 , s. 275¹-276¹ .

(184) KŞS. no. C30 , s. 25² .

(185) Konya , s. 114 ; aynı yazar , OSA . s.169-179 ; Lâle Devri'nde züemâ ve erbâb-ı timar , elde ettikleri öşürü Konya'da pazarda satıyorlardı . Bk. ŞD. no. 97 , s.58 .

(186) YEDİYILDIZ , Vakıf , s. 153-172 .

(187) KOZAK , Vakıf , s. 20 .

(187a) Konya , s. 109-110 .

- (188) KŞS. no. D32 , s. 333¹ .
- (189) Bu yapılar için ilgili bölümlere bk.
- (190) Bk. Bu araştırma , Hanlar .
- (191) Bk. Bu araştırma , Medrese , Cami , Mescit , Tekke ve Zâviyeler .
- (192) Bk. AKDAĞ , İktisadî Tarih , E.s. 501-502 ; II. s. 229-249 ; SAHİLLİOĞLU , OPT . s. 1-38 .
- (193) Osmanlılarda Tanzimat'a kadar kâğıt para kullanılmamıştır . Bu dönemden sonra "Kâime" adı verilen kâğıt paralar bastırılarak tedavüle konmuştur . Bk. EROL , OİKP .
- (194) KŞS kayıtlarına geçen paraların adları şunlardır : Cedîd Müdevver altun , Frengî altun , Zencirli altun , Macar Altunu , Zeri Mahbûb altunu , Cedîd Tuğralu kuruş , Cedîd Zol-ta , Cedîd Sülüs , Zencireklü Müdevver İstanbul altunu , Zencireklü Mısır altunu , Tuğralu İstanbul altunu , Tuğralu Mısır altunu , Pulye , Zolata-i atık ; Kara kuruş , Tokat , Esedî kuruş , Lipori-i Kebîr , Lipori-i Sağîr , Frengî Yıldız altunu, Eşrefî altun , Esedî kuruş , Pâre , akçe ; Bk. KŞS. no. D23 , s.182¹, 186²; D30 , 190²; C36 , 252², 254², 285¹; C5 , 246¹; C7 , 258¹, 260¹, 279¹ ; D17 , 256²; D32 , s.330¹; BAYKAL , OİP . s. 60-70 .
- (195) Meselâ , bk. KŞS. no. C36 , s. 254² .
- (195a) Bk. ERGENÇ , Osmanlı Parası , s. 86 .
- (196) Evâsıt-ı Ramazan 1143/24 Mart 1731 tarihli bir fermanla piyasadaki gümüş ve altın paranın değeri "akçe" ile; 12 Muharrem 1144/17 Temmuz 1731 tarihli bir fermanla ise "gurus" ile gösterilmiştir . Bk. KŞS. no. C7 , s.258¹,279¹ . Bundan sonraki resmî belgelerde "gurus" veya "pâre" ile kur ayarlamalarının yapılmasına devam edilmiştir . Bk. BAYKAL , OİP.s.67-77; ÖZDEMİR , Ankara , s. 246-247 .
- (197) SAHİLLİOĞLU , OPT . s. 21 .
- (198) KŞS. no. C7 , s.279¹ .
- (199) KŞS. no. C7 , s.258¹ .
- (200) KŞS. no. C5 , s.246¹ .
- (201) BAYKAL , OİP . s. 56-59 .
- (202) Bk. İE. Hatt-ı Hümayûn , 183 , 387 ; MMM . no.14420, s. 1 , 3 .

- (203) AKTEPE , PI . s. 19 .
(204) SAHİLLİOĞLU , OPT . s. 38 .
(205) KŞS. no. C30 , s. 12 .
(206) Meselâ bk. VAD. no. 581/2 , s. 343-344 .
(206a) Bk. Bu araştırma , Nâib , İhtisab Emini .
(207) KŞS. no. D23 , s. 148¹ , 258¹ , 259¹ .
(208) Bk. Bu araştırma , Hanlar .
(209) KŞS. no. D30 , s. 33² .
(210) KŞS. no. C33 , s. 46¹ .
(211) KŞS. no. C30 , s. 28⁴ , 39³ .
(212) KŞS. no. D23 , s. 127¹ , 221³ , 222² .
(213) Bk. KŞS. no. C20 , s.22¹; no. C14 , s. 191² .
(214) Konya , s. 137 .
(215) KNMF . s. 9 vd.

KISALTMALAR VE BİBLİYOGRAFYA

- A.E. III. Ahmed : Başbakanlık Osmanlı Arşivi Ali Emiri III.
Ahmed Tasnifi , 6484 , 3557 , 20108 , 2535 , 12002 ,
10289 , 19977 , 19988 .
- A.E. II. Mustafa : Başbakanlık Osmanlı Arşivi Ali Emiri II.
Mustafa Tasnifi , 6651 , 4345 .
Ahmed FAKİH , Çarhname : Ahmed FAKİH , Çarhname , (Nşr. Mec-
dud MANSUROĞLU) , İstanbul , 1956 .
_____ , Kitâbu Evsâf : Ahmed FAKİH , Kitâbu Evsâf-ı
Mesâcidi's-Serife , (Nşr. Hasibe MAZIOĞLU) , An-
kara , 1974 .
- AKDAĞ , İktisadî Tarih : Mustafa AKDAĞ , Türkiye'nin İktisadî
ve İctimai Tarihi , İstanbul , 1979 (2. baskı) II .
_____ , Türkiye Tarihi : Mustafa AKDAĞ , "Genel Çizgileriyle
XVII. Yüzyıl Türkiye Tarihi" , TAD . (1966), C. IV.
Sayı 6-7 , s. 201-247 .
- AKSARAYÎ , SDT : Kerimeddin Mahmud el- AKSARYÎ , Selçukî Dev-
letleri Tarihi , (Müsamerat-al-ahyar) , (Ter.M. Nuri
GENCOSMAN), Ankara , 1943 .
- AKTEPE , NİP : M. Münir AKTEPE , "Nevşehirli İbrahim Paşa" ,
İA . C. IX. s. 234-239 .
_____ , Pİ : M. Münir AKTEPE , Patrona İsyanı , İstanbul, 1958.
- ALP , KKH : Sedat ALP , "Konya Karahöyük Hafriyatının Neti-
celeri" , VI. Türk Tarih Kongresi , 1961 Bildiri-
leri , Ankara , 1967 , s. 43-44 .
- ANDREASYAN - PSS : Hrand D. ANDREASYAN , Polonyalı Simeon'un
Seyahatnâmesi , 1608-1619 , İstanbul , 1964 .
- ARAZ , Semâ : Nezihe ARAZ , "Çağdaş Kavramlar Işığında Semâ",
1. MMK . Tebliğler , 3-5 Mayıs 1987 , Konya , 1988,
s. 233-241 .
- A. REFİK , İD : Ahmed REFİK , Lâle Devri , İstanbul , 1932 .
- ARNOLD , Halife : T. W. ARNOLD , "Halife" , İA . C.V. s.148 .
- ARSEVEN , Türk Sanatı : Celal Esat ARSEVEN , Türk Sanatı ,
İstanbul , 1984 .
_____ , Kale : Celal Esad ARSEVEN , "Kale", Sanat Ansiklo-
pedisi , İstanbul , 1965 , II. s.908-909 .
- AST : Araştırma Sonuçları Toplantısı .
- ASLANAPA , Türk Sanatı : Oktay ASLANAPA , TS . İstanbul ,
1973 , II.

- ATAİ, Zeyl :ATAİ , Zeyl-i Şakayık , İstanbul , 1268 .
- ATÇEKEN , Konya : Zeki ATÇEKEN , Konya'da Selçuklu Yapılarının Osmanlı Devrinde Bakımı ve Kullanılması , (SÜSBE. basılmamış doktora tezi) , Konya , 1988 .
- AÜDTCF : Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi .
- AÜDTCFD :Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi .
- A. VEFİK , Kavâidî : Abdurrahman VEFİK , Tekâlif-i Kavâidî , İstanbul , 1328 , C. I.
- AZZAM , Ebedî Risâlet : Abdurrahman AZZAM , Ebedî Risâlet , (Ter. H. Hüsnü ERDEM) , Ankara , 1948 .
- BAER , Türk Loncaları : Gabriel BAER , "Türk Loncalarının Yapısı ve Bu Yapının Osmanlı Sosyal Tarihi İçin Önemi" (Ter. Sami FERLIER) , TAD . (1970-1974) , C. VIII-XII. Sayı 14-23 , s. 99 .
- BALTACI , Medreseler : Cahit BALTACI , XV.-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri , İstanbul , 1967 .
- BARKAN , Kanunlar I : Ö. Lütfi BARKAN , XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları , Kanunlar , I. İstanbul , 1943 .
- _____ , TDAOT : Ö. Lütfi BARKAN , "Tarihî Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi" , TM . X.(1953) ,s.1-26 .
- _____ , TSV : Ö. Lütfi BARKAN , "Türkiye'de Servaj Var mı idi" , Bellekten , (1956) C. XX. Sayı 78 ,s.236-246 .
- _____ , Zâviyeler ; Ö. Lütfi BARKAN , "İstilâ Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler" , VD. II.s.279.
- BASBUĞ , At : Hayri BASBUĞ , Asiretlerimizde At Kültürü , İstanbul , 1986 .
- BAYKAL , A'yânlık : Bekir Sıtkı BAYKAL , "A'yânlık Müessesesinin Düzeni Hakkında Belgeler" , Belgeler , (1965) C. I. Sayı 2 .
- _____ , OİP : Bekir Sıtkı BAYKAL , "Osmanlı İmparatorluğunda XVII. ve XVIII. yüzyıllar Boyunca Para Düzeni ile İlgili Belgeler" , Belgeler , (1967) , Sayı 7-8 , S.49-77 .
- BAYKARA , Konya ; Tuncer BAYKARA , Türkiye Selçukluları Devrinde Konya , Ankara , 1985 .

- BAYRAM , Ahi : Mikail BAYRAM , "Anadolu Selçukluları Zamanında Ahi Teşkilâtının Kuruluşu ve Gelişmesi" , Kelime , Konya , 1986 , (ayrı basım)
- BERK , KE : Celile BERK , Konya Evleri , İstanbul , 1951 .
- BİLGE , İOM : Mustafa BİLGE , İlk Osmanlı Medreseleri , İstanbul , 1984 .
- BRUNOT , Mekteb : L. BRUNOT , "Mekteb" , İA . VII. s.652-655 .
- CAHEN , OÖAT : Claude CAHEN , Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler , (Ter. Yıldız MORAN) , İstanbul , 1984 .
- CA : Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Adliye Tasnifi , 5832 , 2319 .
- CB : Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Belediye Tasnifi , 4796 , 7083 , 260 , 1956 .
- CE : Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Evkaf Tasnifi , 20433 , 11065 , 24959 , 26575 , 32324 , 9273 , 21763 , 5676 , 15400 , 22581 , 31365 , 32439 , 4182 , 22466 .
- CM : Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Maarif Tasnifi , 9021 , 43 , 7016 , 3347 , 940 , 8944 , 6723 , 5673 , 1333 , 6789 , 7760 , 2739 , 2499 , 1160 , 9040 .
- CEVDET , Tarih : Ahmed CEVDET , Tarih , İstanbul , 1301-1309 , C. I ; XII .
- CİN , Toprak Düzeni : Halil CİN , Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması , Ankara , 1978 .
- CUINET , La Turquie d'Asie : V. CUINET , La Turquie D'Asie , Paris , 1892 , C. I .
- ÇADIRCI , Muhtarlık : Musa ÇADIRCI , "Türkiye'de Muhtarlık Teşkilâtının Kurulması Üzerine Bir İnceleme" , Belleten , Ankara , 1970 , XXXIV . s. 409-420 .
- _____ , Tanzimat ; Musa ÇADIRCI , "Tanzimat'a Gireken Türkiye'de Şehirler İdaresi" , (AÜDTCF. basılmamış doktora tezi , no. 159) Ankara , 1972 .
- DARKOT , Konya ; Besim DARKOT , "Konya" , İA . VI. s.841-853 .
- DOĞAN , Tekkeler : A. Işık DOĞAN , Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları , Tekkeler-Zâviyeler , İstanbul , 1977 .
- DÜZDAĞ , Fetvalar : M. Ertuğrul DÜZDAĞ , Seyhülislâm Ebussuûd Efendi Fetvaları , İstanbul , 1972 .

- EBÜ'L-ULA MARDİN , Kadı : EBÜ'L-ULA MARDİN , "Kadı" , İA. C. VI. s. 42-46 .
- EDMONDO DE AMICIS , İstanbul : EDMONDO DE AMICIS , İstanbul , (Ter. Beynun AKYAVAŞ) , Ankara , 1986 .
- EFLAKÎ , Menkıbeler ; Ahmed EFLAKÎ , Âriflerin Menkıbeleri , (Manakib al-Ârifin) , (Ter. Tahsin YAZICI) , İstanbul , 1973 , c. I .
- ELDEM , Kayseri : Halil Edhem (ELDEM) , Kayseri Şehri , (Haz. Kemal GÖDE) , Ankara , 1982 .
- ELGİN , Mürşidi't-Talibîn : Necati ELGİN , "Konya Müzesi Yazmalarından Mürşidi't-Talibîn" , Anıt , Konya , 1957, Sayı 20-21 , s. 15-23 .
- EMECEN , Manisa : Feridun M. EMECEN , XVI. Asırda Manisa Kazası , Ankara , 1989 .
- ERGENÇ , Ankara'nın Yerleşim Durumu : Özer ERGENÇ , "XVII. Yüzyılın Başlarında Ankara'nın Yerleşim Durumu Üzerine Bazı Bilgiler" , Osmanlı Araştırmaları , İstanbul , 1980 , C. I.
- _____ , Ankara-Konya : Özer ERGENÇ , 1580-1596 Yılları Arasında Ankara ve Konya Şehirlerinin Mukayeseli İncelenmesi Yoluyla Osmanlı Şehirlerinin Kurumları ve Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Deneme , (AÜDTCF. Basılmamış doktora tezi) , Ankara , 1973 .
- _____ , Osmanlı Parası : Özer ERGENÇ , "XVI. Yüzyılın Sonlarında Osmanlı Parası Üzerinde Yapılan İşlemlere İlişkin Bazı Bilgiler" , ODTÜGD . 1978 Özel Sayısı, Türkiye İktisat Tarihi Üzerine Araştırmalar, s.86 .
- _____ , OŞEÖ : Özer ERGENÇ , "Osmanlı Şehirlerinde Esnaf Örgütlerinin Fizik Yapıya Etkileri" , Türkiyenin Sosyal ve Ekonomik Tarihi , (1071-1920) , Ankara , 1980 , s. 103-109 .
- _____ , OŞYK ; Özer ERGENÇ , "Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumlarının Niteliği Üzerinde Bazı Düşünceler" , VIII. Türk Tarih Kongresi , Ankara , 11-15 Ekim 1976 Kongreye Sunulan Bildiriler , (1981), II. s.1265-1274 .
- _____ , OSTH ; Özer ERGENÇ , "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Sanayi ve Ticaret Hayatına İlişkin Bazı Bilgiler" , Belleten , Sayı 203 , s. 1-26 .

- _____, OMAN : Özer ERGENÇ , "Osmanlı Merkez Askerinin Nitelik ve Fonksiyonları Üzerine" , Birinci Askerî Tarih Semineri, Bildiriler , II. (1983) , s.73-84 .
- _____, OŞMI : Özer ERGENÇ , "Osmanlı Şehirlerindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine" , Osmanlı Araştırmaları , (1984) , C.IV. s. 69-78 .
- _____, Eşraf ve A'yân ; Özer ERGENÇ , "Osmanlı Klasik Dönemindeki Eşraf ve A'yân Üzerine Bazı Bilgiler" , Osmanlı Araştırmaları , (1982) , III. s.105-113 .
- ERGİN , Belediye ; Osman ERGİN , Mecelle-i Umûr-ı Belediye , İstanbul , 1338 , c.I .
- _____, İmâret : Osman ERGİN , Türk Şehirlerinde İmaret Sistemi , İstanbul , 1939 .
- _____, Maarif : Osman ERGİN , Türk Maarif Tarihi , İstanbul , 1939 .
- EROL , OİKP : Mine EROL , Osmanlı İmparatorluğunda Kâğıt Para, (Kâime) , Ankara , 1970 .
- ERÖZ , HT : Mehmet ERÖZ , Nıristiyanlaşan Türkler , Ankara, 1983.
- ESAT EFENDİ , Tesrifât : ESAT EFENDİ , Tesrifât-ı Kadîme , İstanbul , 1287 .
- Evliya Çelöbi , Seyahatnâme : Evliya Çelebi , Seyahatnâme , İstanbul , 1314 , C.III .
- EYİCE , Mekteb : Semavi EYİCE , "Mekteb" , İA .VII . s. 61-62 .
- _____, Zâviyeler : Semavi EYİCE , "Zâviyeler ve Zâviyeli Câmililer" , İÜİFM . (1962/1963) , s. 22-32 .
- GÖKBİLGİN , Çingeneler : M. Tayyib GÖKBİLGİN , "Çingeneler" , İA . C. III. s.420-426 .
- _____, Edirne: M. Tayyib GÖKBİLGİN , XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası , Vakıflar-Mukataalar , İstanbul , 1952 .
- GÖLPINARLI , MSM : Abdülbaki GÖLPINARLI , Mevlânâdan Sonra Mevlevilik , İstanbul , 1953 .
- GÖYÜNÇ , Ankara : Nejat GÖYÜNÇ , XVI. Yüzyılda Ankara" , Belgelerle TTD . (Ekim 1967), I. Sayı 1 , s. 72 .
- _____, Hilâfet : Nejat GÖYÜNÇ , "Hilâfet ve Kaldırılması" , İUSBF . Prof. Dr. Ümit Yaşar Doğanay'ın Anısına Armağan 2 , İstanbul , 1982 , s. 225-232 .

- _____ , Mardin : Nejat GÖYÜNÇ , XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı , İstanbul , 1969 .
- _____ , Mevlânâ : Nejat GÖYÜNÇ , "Mevlâna Müzesi Arşivi" , SÜ. 2. MMK . Tebliğleri , 3-5 Mayıs 1986 , Konya , 1987 , s. 101 .
- _____ , Hâne : Nejat GÖYÜNÇ , "Hâne Deyimi Hakkında" , İUEFTD .(Mart 1979),32 , s. 331-348 .
- GÜNDÜZ , Devlet-Tekke : İrfan GÜNDÜZ , Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri , İstanbul , 1984 .
- GÜNYOL , Mekteb : Vedat GÜNYOL , "Mekteb" , İA . VII. s.655 .
- HAİG , Fetvâ : T. W. HAİG , "Fetvâ" , İA . IV. s.582-584 .
- HAKKI , Mevlânâ : İzzet HAKKI , "Mevlânâ Türbesinin Çini Kaplamaları ve Anadolu Çiniciliğinin Sanat ve İşçilik Özellikleri" , Belleten , (1952) , XVI. Sayı 64 , s. 577-583 .
- HALAÇOĞLU , OMT : Yusuf HALAÇOĞLU , Osmanlı İmparatorluğunda Menzil Teşkilâtı ve Yol Sistemi , (İUEF . basılmış doç. tezi) , İstanbul , 1983 .
- _____ , OİS : Yusuf HALLAÇOĞLU , XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Asiretlerin Yerleştirilmesi , Ankara , 1988 .
- HAMDİZADE , Şeyh Alimân : HAMDİZADE Abdülkadir , "Şeyh Alimân" Türksözü Gazetesi , Konya , 17 Mart 1918 .
- _____ , Şerafeddin : HAMDİZADE Abdülkadir , "Şerafeddin" , Türksözü Gazetesi , Konya , 27 Şubat 1917 .
- İA : İslâm Ansiklopedisi , İslâm Alemi Tarih , Coğrafya , Et-nografya , biyografya lugati , İstanbul , 1940-1979.
- İE. Hatt-ı Hümayûn : Başbakanlık Osmanlı Arşivi İbnü'l-Emin Hatt-ı Hümayûnu Tasnifi , 183 , 387 .
- İNALCIK , FOESSC : Halil İNALCIK , "The Fondation Of the Ottoman Economic-Social System in Cities" , Studia Balkanika 3 , (La Ville Balkanique 15^e-19^e) , Sofya , 1970 , s. 17-24 .
- İUEF : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi .
- İUEFD : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi .
- İUEFTED : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi

İÜİFM : İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası .

İÜSBF : İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi .

KAD : Başbakanlık Osmanlı Arşivi Karaman Ahkâm Defteri ,

no. 1 1742 -1745 (1155-1158)

no. 2 1744 -1746 (1157-1159)

no. 3 1746 -1749 (1159-1162)

no. 4 1749 -1782 (1162-1197)

no. 5 1751- 1757 (1165-1770)

KDİ : Kanunî Devrinde İstanbul , (Ter. Fuad CARİM) , İstanbul ,
1964 .

KARAMAĞARALI , Mevlânâ : Haluk KARAMAĞARALI , "Mevlânâ'nın
Türbesi TED .(1966) , Sayı VII.-VIII. 1964-1965 ,
s. 38-42 .

KARAL , Ahmed III. : Enver Ziya KARAL , "Ahmed III." , İA .
C. I. s. 165-168 .

KÂTİB ÇELEBİ , Mizânü'l-Hak : KÂTİB ÇELEBİ , Mizânü'l-Hak
Fî İhtiyâri'l-Ahak , İstanbul , 1300 .

KAYAOĞLU , İKT : İsmet KAYAOĞLU , İslâm Kurumları Tarihi ,
Ankara , 1985 (ikinci baskı) .

KAZICI , OMİ : Ziya KAZICI , "Osmanlılarda Mahalle İmamlarının
Bazı Görevleri" , İslâm Medeniyeti Dergisi , İstanbul
1982 , C. V. Sayı 3 , s.29-36 .

KINNEIR , VAM : M. KINNEIR , Voyage dans L'Asie Mineure ..
Paris , 1818 , I.

KİTÂB-I MÜSTETÂB : Kitâb-ı Müstetâb , (Nşr. Yaşar YÜCEL),
Ankara , 1980 .

KİY : Konya İl Yıllığı , sene 1967 , 1973 .

Konya ve Rehberi : Ferid , Mümtaz , Bahri , Mehmed , Muhlis ,
Faik , Konya ve Rehberi , 1337 .

KONYALI , Aksaray : İbrahim Hakkı KONYALI , Âbideleri ve Kitâ-
beleri ile Niğde Aksaray Tarihi , İstanbul ,1974 , I .

_____ , Erzurum : İbrahim Hakkı KONYALI , Âbideleri ve Kitâ-
beleri ile Erzurum Tarihi , İstanbul , 1960 .

_____ , Konya : İbrahim Hakkı KONYALI , Âbideleri ve Kitâbe-
leri ile Konya Tarihi , Konya , 1964 .

KOZAK , Vakıf : İ. Erol KOZAK , Bir Sosyal Siyaset Müessesesi
Olarak Vakıf , İstanbul , 1985 .

- KÖPRÜLÜ , Kuruluş : M. Fuad KÖPRÜLÜ , Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu , İstanbul , 1981 .
- _____ , Ahmed Fakih : Fuad KÖPRÜLÜ , "Ahmed Fakih ve Çarh-nâmesi" , Türk Yurdu , İstanbul , 1926 , IV.s.289 .
- KÖYMEN , SDTT : M. Altay KÖYMEN , Şelçuklu Devri Türk Tarihi , Ankara , 1962 .

KŞS : Konya Mevlâna Müzesi Konya Şeriye Sicili

no. M20	1570-1582 (978-990)
no.D22	1562-1798 (970-1213)
no. M29	1641-1642 (1051-1052)
no. C19	1643-1645 (1053-1055)
no. C6	1645-1647 (1055-1057)
no. B26	1660-1661 (1071-1072)
no.D15	1663-1664 (1074-1075)
no. C12	1676-1677 (1087-1088)
no. B24	1669-1670 (1080-1081)
no. B22	1672 (1083)
no. C18	1667-1669(1078-1080)
no. B25	1658-1659 (1069-1070)
no. E25	1672-1673 (1083-1084)
no. B16	1674-1675(1085-1086)
no. C8	1675-1676 (1086-1087)
no. C35	1677 (1088)
no. C11	1681-1683 (1092-1094)
no. C10	1684 (1095)
no. D14	1674-1685 (1085-1097)
no. B1	1685-1686 (1097-1098)
no. C21	1685-1698 (1096-1110)
no. C4	1685 (1096)
no. B14	1689-1690 (1101-1102)
no. B21	1690 (1102)
no. D18	1690-1691(1102-1103)
no. C26	1701 (1113)
no. C27	1702-1703 (1114-1115)
no. C5	1703-1704 (1115-1116)
no. C14	1706-1707 (1118-1119)
no. D23	1706-1707 (1118-1119)

no. D30	1709-1710 (1121-1122)
no. C9	1714-1715 (1126-1127)
no. C33	1713 (1125)
no. C20	1716-1717 (1128-1129)
no. C36	1718-1719 (1130-1131)
no. C30	1722-1723 (1135-1136)
no. C25	1725-1726 (1138-1139)
no. C15	1727 -1728 (1140-1141)
no. C7	1730-1731 (1143-1144)
no. D17	1735-1736 (1148-1149)
no. D32	1738-1739 (1151-1152)
no. E22	1792-1794 (1207-1209)
no. F6	1833-1837 (1249-1253)
no. H25	1843-1844 (1259-1260)

KUÇUK ÇELEBİ- ZÂDE , Tarih : KÜÇUK ÇELEBİ-ZÂDE İ. Asım ,
Tarih , (Raşid Zeyli) , İstanbul , 1282 .

KUÇUKDAĞ , Alâeddin Dârü's-Şifâsı : Yusuf KUÇUKDAĞ , "Konya'da
Alâeddin Dârü's-Şifâsı , Tıp Medresesi ve Mescidinin
Yeri , Yapısı" , Osmanlı Araştırmaları , İstanbul ,
C. IX . s. 347-359 .

LEWIS , Türkiye ; Bernard LEWIS , Modern Türkiye'nin Doğusu ,
(Ter. Metin KIRATLI) , Ankara , 1984 ,(2. baskı)

MA : Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi , 214 , 109 .

Mahmud DEDE , Mürsidi't-Talibîn : Derviş Mahmud DEDE , Mürsi-
di't-Talibîn , yazma , Mevlânâ Kütb, no. 4005 .

MATRAKÇI , BMSI : Nasûhü's-Silâhî (MATRAKÇI) , Beyân-ı Menâ-
zil-i Sefer-i Irâkeyn ,(Nşr. Hüseyin G. YURDAYDIN)
Ankara , 1976 .

MECDİ , Sakâyik : MECDİ EFENDİ , Tercüme-i Şakâyik-i Numâniye ,
İstanbul , 1269 .

Mesâlihi'l-Müslimîn : Kitâbu Mesâlihi'l-Müslimîn ve Menâfi'i'l
Mü'minîn , (Nşr. Yaşar YÜCEL) , Ankara , 1980 .

MD : Başbakanlık Osmanlı Arşivi Mühimme Defteri

no. 114	1702-1703 (1114-1115)
no.115	1706-1708 (1118-1120)
no. 116	1708-1711 (1120-1123)
no. 117	1710-1713 (1122-1125)

no. 118	1711-1712 (1123-1124)
no. 119	1711-1713 (1123-1124)
no. 120	1713-1714 (1125-1126)
no. 121	1713-1714 (1125-1126)
no. 122	1714 (1126)
no. 123	1716 (1127)
no. 124	1716-1718 (1128-1130)
no. 125	1716-1717 (1128-1129)
no. 126	1717-1718 (1129-1130)
no. 127	1718-1719 (1130-1131)
no. 128	1718 (1130)
no. 129	1718-1720 (1131-1133)
no. 130	1720-1722 (1133-1135)
no. 131	1722-1723 (1135-1136)
no. 132	1723-1725 (1136-1138)
no. 133	1725-1726 (1138-1139)
no. 134	1726-1727 (1139-1140)
no. 135	1727-1728 (1140-1141)
no. 136	1729-1730 (1142-1143)
no. 137	1729 (1142)
no. 138	1730-1732 (1143-1145)

MİROĞLU , Bayburt : İsmet MİROĞLU , XVI. Yüzyılda Bayburt Sancağı , İstanbul , 1975 .

MMD : Başbakanlık Osmanlı Arşivi Maliyeden Müdevver Defter
no. 9956 1719-1839 (1132-1255)

MMM : Başbakanlık Osmanlı Arşivi Maliyeden Müdevver Meskûkât
Defteri no. 14420 1726-1730 (1139-1143)

M. SÜREYYA , Sicill-i Osmanî : Mehmed SÜREYYA , Sicill-i Osmanî , İstanbul , 1311 , C. IV .

Mustafa Nuri Paşa , Netâyic : Mustafa Nuri Paşa , Netâyicü'l -Vukuât (Nşr. Neşet ÇAĞATAY) , Ankara , 1979, I.II.

MÜLAYİM , ATMGS : Selçuk MÜLAYİM , Anadolu Mimarisinde Geometrik Süslemeler , Selçuklu Çağı , Ankara , 1982 .

NEŞRİ , Cihannümâ ; Mehmed NEŞRİ , Kitâb-ı Cihan-Nümâ , (Nşr. F. Reşit UNAT , Mehmed A. KÖYMEN) , Ankara , 1987 , (ikinci baskı)

OCAK , Zâviyeler : A, Yaşar OCAK , "Zâviyeler" , VD .XII.256 .

- OCAK-FARUKİ , Zâviye : A, Yaşar OCAK- S. FARUKİ , "Zâviye" ,
İA. XIII . s. 468 .
- ODTÜGD : Orta Doğu Teknik Üniversitesi Gelişme Dergisi .
- OĞUZOĞLU , Alâeddin Câmî : Yusuf OĞUZOĞLU , "Alâeddin Camii-
nin 17. Yüzyıldaki Durumu ve Şer'iyeye Sicillerin-
deki Onarım Belgeleri", V. AST .Ankara , 1987, C. I.
s. 77-125 .
- _____ , AŞODGYD : Yusuf OĞUZOĞLU , "Anadolu Şehirlerinde
Osmanlı Döneminde Görülen Yapısal Değişiklikler" ,
V. AST. C. I. Ankara , 6-10 Nisan 1987(ayrı basım)
- _____ , KBM : Yusuf OĞUZOĞLU , "XVII. Yüzyılda Karaman Bey-
lerbeyi ve Mütesellimine İlişkin Bazı Bilgiler" ,
SÜEFD . Sayı 1 , s. 93-99 .
- _____ , KŞEE : Yusuf OĞUZOĞLU , "XVII. Yüzyılda Konya Şehri
Ekonomisini Etkileyen Bazı Faktörler" , TAD . XIV .
Sayı 25 (1981-1982) , Ankara , 1982 , s. 334-342 .
- _____ , KŞDÖ : Yusuf OĞUZOĞLU , "Konya Mevlânâ Müzesindeki
Şer'iyeye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılda Konya Şehir
Dokusunun Özellikleri" , VI. AST . Ankara , 23-27
Mayıs 1988 , s. 99-105 .
- _____ , KŞÜ : Yusuf OĞUZOĞLU , "XVII. Yüzyılda Konya Şehrin-
deki Üretim Faaliyetleri Hakkında Bazı Bilgiler" ,
İUEFTD . Prof. Tayyib GÖKBİLGİN Hatıra Sayısı , İst-
anbul , 1982 , s. 611-620 .
- _____ , Konya Şehri : Yusuf OĞUZOĞLU , "17. Yüzyılda Konya
Şehrindeki İdarî ve Sosyal Yapılar" , Konya , Anka-
ra , 1987 , s. 7-108 .
- _____ , ODTET : Yusuf OĞUZOĞLU , "Osmanlı Devri Türk Esnaf
Teşkilâtı" , Altın Bilezik Semineri , Ankara , 1986 ,
s. 17-24 .
- _____ , OŞA : Yusuf OĞUZOĞLU , "Osmanlı Şehirlerindeki Asker-
lerin Ekonomik Durumuna İlişkin Bazı Bilgiler" , Bi-
rinci Askerî Tarih Semineri , Bildiriler II. Ankara ,
1983 , s. 169-179 .
- _____ , KONYA : Yusuf OĞUZOĞLU , 17. Yüzyılın İkinci Yarı-
sında Konya Şehir Müesseseleri ve Sosyo- Ekonomik
Yapısı Üzerinde Araştırma , (AÜDTCF. Basılmamış

doktora tezi) , Ankara , 1980 .

- ORAL , Ebu İshak : M. Zeki ORAL , "Konya'da Ebû İshak Kâzerûnî Zâviyesi" , Anıt , (1949) , Sayı 7 , s. 3-4 .
- _____ , Sırçalı : M.Zeki ORAL , "Konya'da Sırçalı Medrese" , Belleten , C. XXV. Sayı 99 , s. 355-396 .
- ORHONLU , BPK : Cengiz ORHONLU , "Bayram Paşa Kervansarayı" , VD . c. X .
- _____ , OAI : Cengiz ORHONLU , Osmanlı İmparatorluğunda Asiretlerin İskânı , İstanbul , 1987 .
- _____ , ODT : Cengiz ORHONLU , Osmanlı İmparatorluğunun Derbent Teskilâtı , İst. 1967 .
- _____ , Şehircilik ve Ulaşım : Cengiz ORHONLU , Osmanlı İmparatorluğunda Şehircilik ve Ulaşım Üzerine Araştırmalar , (Der. Salih ÖZBARAN) , İzmir , 1984 .
- ÖNDER , Alevî Sultan : Mehmed ÖNDER , "Konya'da Alevî Sultan Mescidi ve Mihrabı" , VD. Ankara , 1958 , Sayı 4, 241.
- _____ , Maarif : Mehmed ÖNDER , Konya Maarif Tarihi , Konya , 1952 .
- _____ , Konya : Mehmed ÖNDER , Mevlânâ Şehri Konya , Ankara , 1971 (ikinci baskı) .
- _____ , KÇŞ : Mehmed ÖNDER , Konya Çeşme ve Sadırvanları , Konya , 1955 .
- _____ , SK : Mehmet ÖNDER , Seyahatnamelerde Konya , Konya , 1948 .
- _____ , Şekerfurus : Mehmed ÖNDER , "Konya'da Şekerfurûş Mescidi" , Anıt , Konya , 1961 , Sayı 29 , s. 6-8 .
- ÖZCAN , KNMF : Ruhi ÖZCAN , 4 Numaralı Konya Şer'iyeye Sicil Defterine Göre XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Konya'da Narh Müessesesi ve Fiat Hareketleri 1797-1858 , (Hacettepe Üniv. Sos. Bil. Ens. basılmamış yüksek lisans tezi) , Ankara , 1987 .
- ÖZDEMİR , Ankara : Rifat ÖZDEMİR , XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara , Ankara , 1986 .
- ÖZERGİN , ASK : M. Kemal ÖZERGİN , "Anadolu'da Selçuklu Kervansarayları" , TD . (1965) , XV. s. 141-170 .
- ÖZKAYA , A'yân : Yücel ÖZKAYA , Osmanlı İmparatorluğunda A'yânlık , Ankara , 1977 .

- _____, Mütesellimlik : Yücel ÖZKAYA , "XVIII. Yüzyılda Mütesellimlik Müessesesi" , AÜDTCFD , (1970) , C. XXVIII . Sayı 3-4 , s. 369-390 .
- ÖZSAİT , Pisidya : Mehmed ÖZSAİT , Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihi , İstanbul , 1985 .
- PAKALIN , Sözlük : Mehmed Zeki PAKALIN , Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü , İstanbul , 1971 , C. I. II. III. (2. baskı) .
- RAŞİD , Tarih : RAŞİD Mehmed , Tarih , İstanbul , 1282,IV. V.
- REHOUSE ; REDHOUSE , Turkish and English Lexicon , İstanbul , 1890 .
- R. LÉVY , Muhtesib : R. LÉVY , "Muhtesib" , İA. VIII. s.532 .
- R. MANTRAN , İstanbul : R. MANTRAN , 17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul , (Ter. M.Ali KILIÇBAY- Enver ÖZCAN) Ankara , 1986 , C. I. II.
- SAHİLLİOĞLU , OPT : Halil SAHİLLİOĞLU , "Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketinin Yeri (1300-1750)" ODTÜGD . (1978 Özel Sayısı) , s. 1-38 .
- _____, BKSE : Halil SAHİLLİOĞLU , "Onbeşinci Yüzyılın Sonu ile Onaltıncı Yüzyılın Başında Bursada Kölelerin Sosyal ve Ekonomik Hayattaki Yeri" , ODTÜGD . (1979) , s. 67-138 .
- SAK , KK : İzzet SAK , "Konya'da Köleler (16. Yüzyılın Sonu -17. Yüzyıl) . Osmanlı Araştırmaları , İstanbul , 1989 , C. IX , s. 159-197 .
- SAKIB DEDE , Sefîne : SAKIB DEDE , Sefîne-i Nefîse-i Mevlevî-yân , Mısır , 1283 , C. I.-III .
- SAMUELSON , İktisat : Paul A. SAMUELSON , İktisat (Economics) , (Ter. Demir DEMİRGİL) , İstanbul , 1970 .
- SARRE , Konya Köşkü : Friedrich SARRE , Konya Köşkü ,(Ter. Şahabeddin UZLUK) , Ankara , 1967 .
- Sava Paşa , İslâm Hukuku : Sava Paşa , İslâm Hukuku Nazariyatı Hakkında Bir Etüd , (Ter. Baha ARIKAN) , Ankara , 1956 , C. II .
- SHAW , Osmanlı : Stanford SHAW , Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye (Ter.Mehmed HARMANCI), İstanbul , 1982 , c. I .

- SOYMAN-TONGUR , Konya : Faik SOYMAN - İbrahim TONGUR , Konya
Eski Eserler Kılavuzu , Konya , 1944 .
- STRECK , Kale : M. STRECK , "Kale" , İA . VI. s.124-125 .
- SUNGU , TT : İhsan SUNGU , "Tevhid-i Tedrisat" , Belleten ,
II. Sayı 7-8 , s. 398-405 .
- SÜEFD : Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi .
- SÜMER , Kayı : Faruk SÜMER , "Kayı" , İA . VI. s. 459-462 .
- SÜMMK : Selçuk Üniversitesi Milletlerarası Mevlânâ Kongresi .
- SÜSBE : Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- ŞAHİNOĞLU , Vefâ : Nazif ŞAHİNOĞLU , "Vefâ" , İA . XIII .254 .
- ŞD : Başbakanlık Osmanlı Arşivi Şikâyet Defteri
no. 75	1717	(1130)
no. 76	1717-1718	(1130-1131)
no. 77	1717	(1130)
no. 78	1717-1718	(1130-1131)
no. 79	1718	(1131)
no. 80	1718-1723	(1131-1136)
no. 81	1718	(1131)
no. 82	1718	(1131)
no. 83	1718-1719	(1131-1132)
no. 84	1718-1719	(1131-1132)
no.85	1719	(1132)
no. 86	1719-1720	(1132-1133)
no. 87	1719-1721	(1132-1134)
no. 88	1720-1721	(1133-1134)
no. 89	1720-1721	(1133-1134)
no. 90	1720	(1133)
no. 91	1720	(1133)
no. 92	1721	(1134)
no. 93	1721-1722	(1134-1135)
no. 94	1721-1722	(1134-1135)
no. 95	1722	(1135)
no. 96	1722	(1135)
no. 97	1722	(1135)
no. 98	1722	(1135)
no. 99	1722-1723	(1135-1136)
no. 100	1723	(1136)

no. 101	1723	(1136)
no. 102	1723	(1136)
no. 103	1723	(1136)
no. 104	1724	(1137)
no. 105	1724	(1137)
no. 106	1724-1725	(1137-1138)
no. 107	1124-1125	(1137-1138)
no. 108	1725-1726	(1138-1139)
no. 109	1725-1726	(1138-1139)
no. 110	1726	(1139)
no. 111	1726	(1139)
no. 112	1726-1727	(1139-1140)
no. 113	1726-1727	(1139-1140)
no. 114	1727	(1140)
no. 115	1727	(1140)
no. 116	1727-1728	(1140-1141)
no. 117	1728	(1141)
no. 118	1728	(1141)
no. 119	1728	(1141)
no. 120	1728	(1141)
no. 121	1728-1729	(1141-1142)
no. 122	1728-1729	(1141-1142)
no. 123	1729-1730	(1142-1143)
no. 124	1729	(1142)
no. 125	1729-1730	(1142-1143)
no. 126	1729-1730	(1142-1143)
no. 127	1729	(1142)
no. 128	1730	(1143)
no. 129	1730-1731	(1143-1144)
no. 130	1730	(1143)
no, 131	1730-1731	(1143-1144)
no. 132	1730-1731	(1143-1144)
no. 133	1731	(1144)
no. 134	1731	(1144)
no. 135	1731	(1144)
no. 136	1731-1732	(1144-1145)
no. 137	1731-1732	(1144-1145)

no. 138	1732-1733	(1145-1146)
no. 139	1732-1733	(1145-1146)
no. 140	1732	(1145)
no. 141	1733	(1146)
no. 142	1733	(1146)
no. 143	1734	(1147)
no. 144	1733-1734	(1146-1147)
no. 145	1734	(1147)

Ş. TURAN , Hassa Mimarları : Şerafeddin TURAN , "Osmanlı Teşkilâtında Hassa Mimarları" , TAD .(1963), C. I .
Sayı 1 . s. 157-202 .

_____ , Pirî Mehmed Paşa : Şerafeddin TURAN , "Pirî Mehmed Paşa" , İA . IX . s. 559-561 .

Ş. UZLUK , Çifte Şerefeli : Şehabeddin UZLUK , "Aonya'da Çifte Şerefeli Üçüncü Minare" , Konya , (1948) , Sayı 122 , s. 3 .

TAD : Tarih Araştırmaları Dergisi .

TANKUT , SDUAOC : Gönül TANKUT , The Spatial Distribution of Urban Activities İn The Ottoman City , Structure Sociale et Développement Cultural Des Villes Sud-Est Européennes et Adriatiques aux XVII-XVIII. Siecles (Venise 27-30 Mai 1971) , Bucarest , 1975 , s. 252 .

TD : Tarih Dergisi .

TED: Türk Etnografya Dergisi .

TEKİNDAĞ , Karamanlılar : M.C. Şehabeddin TEKİNDAĞ , "Karamanlılar" , İA . VI. s. 316-330 .

TEVKİİ , Kanun-nâme : TEVKİİ Abdurrahman Paşa , "Kânun -nâme" , Millî Tettebular Mecmuası , III. s.537-541.

THTD : Türk Hukuk Tarihi Dergisi .

Th. W. JUYNBOLL , Abîd : TH.W. JUYNBOLL , "Abîd" , İA . I. s.110.

TM : Türkiyat Mecmuası .

TTD : Türk Tarih Dergisi .

TURAN , Altun Aba : Osman TURAN , "Selçuklu Devri Vakfiyeleri , I. Şemseddin Altun Aba Vakfiyesi ve Hayatı" , Bel - leten , (1947) , C. XI. Sayı 42 , s. 198-238 .

_____ , CKV : Osman TURAN , "Selçuklu Devri Vakfiyeleri , III. Celâleddin Karatay Vakıfları ve Vakfiyeleri" , Bel - leten , (1948) , C.XII. Sayı 45 , s. 17-58 .

- _____, TCHMT : Osman TURAN , Türk Cihan Hakimiyeti Mefkûresi Tarihi , 1980 , (4. baskı) .
- _____, STTİMT : Osman TURAN , Selçuklular Tarihi ve Türk -İslâm Medeniyeti , İstanbul , 1980,(3. baskı) .
- _____, SK : Osman TURAN , "Selçuklu Kervarsarayları" , Belle-ten , (1946) , C. X. Sayı , 39 , s. 471-496 .
- UĞUR- KOMAN , SAO : M. Ferid UĞUR - M. Mesud KOMAN , Sâhib Ata ve Oğullarının Hayatı ve Eserleri , İstanbul ,1934 .
- _____, Vali Konakları : M. Ferid UĞUR , "Konya'da Vali Konak- larına Dair Bir Ferman" , Konya , (1941) , Sayı 36 , s. 3123-3124 .
- ULUÇAY , Saruhan'da Eşkiyalık : Çağatay ULUÇAY , XVII . ve XVIII. Yüzyıllarda Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri , İstanbul , 1955 .
- UZLUK , FKEV : F. Nafiz UZLUK , Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi , Ankara , 1958 .
- UZUNÇARŞILI , Kapukulu Ocakları : İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI , Osmanlı Devlet Teşkilatından Kapukulu Ocakları , Ankara , 1984 , C. I.
- _____, Merkez : İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI , Osmanlı Devle- tinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı , Ankara , 1984 .
- _____, İlmiye : İ. Hakkı UZUNÇARŞILI , Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı , Ankara , 1984 .
- _____, Tarih : İ. Hakkı UZUNÇARŞILI , Osmanlı Tarihi , Ankara , 1983 , (2. baskı).
- _____, MME : İ. Hakkı UZUNÇARŞILI , Mekke-i Mükerre- me Emirleri , Ankara , 1972 .
- ÜLKER , İzmir : Necmi ÜLKER , "Batılı Gözlemcilere Göre XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında İzmir Şehri ve Ticarî Sorunlar" , İÜFTED. Prof. Tayyib GÖKBİLGİN Hatıra Sayısı , İstanbul , 1982 , s. 317-354 .
- UNAL , Karamanî : Tahsin UNAL , "Karamanî Mehmed Paşa" , Anıt , (1949) , Sayı 5 , s. 5, 6, 7 .
- UNVER , ST : A. Süheyl UNVER , Selçuklu Tababeti , Ankara,1940.
- _____, YYÖK : Süheyl UNVER , "Yetmiş Yıl Önce Konya" , Belle- ten , Ankara , 1967 , C.XXXI. Sayı 22 , s.201-220 .
- VD : Vakıflar Dergisi .

VAD : Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Vakfiye ve Hurufât Defterleri :

<u>Defter no</u>	<u>Defter no</u>
43	594
148	595
149	596
150	598
151	599
152	600
299	601
440	607
484	608/2
581/2	619
582	624
582/1	734
583	739
585	747
587	1091
589	1107
590	1109
591	1139
592	

YAMAN , Mütesellimlik : Talat Mümtaz YAMAN , "Osmanlı İmparatorluğu Teşkilâtında Mütesellimlik Müessesesine Dair" THTD . Ankara, 1944 , I. s 75-105 .

YAVUZ , Zekât : Yunus Vehbi YAVUZ , İslâm'da Zekât Müessesesi , İstanbul , 1972 .

YEDİYILDIZ , Ordu : Bahaeddin YEDİYILDIZ , Ordu Kazası Sosyal Tarihi , Ankara , 1985 .

_____ , XVIII . Asırda TVT : Bahaeddin YEDİYILDIZ , "XVIII. Yüzyılda Türk Vakıf Teşkilâtı", İUEFTED . Prof. Tayyib Gökbilgin Hatıra Sayısı , İstanbul , 1982 , s. 171-190 .

_____ , VIL : Bahaeddin YEDİYILDIZ , "Vakıf İstılahları Lügatçesi" , VD . (1983) , Sayı XVII. s. 60 .

YETKİN , ATÇS : Şerare YETKİN , Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi , İstanbul , 1972 .

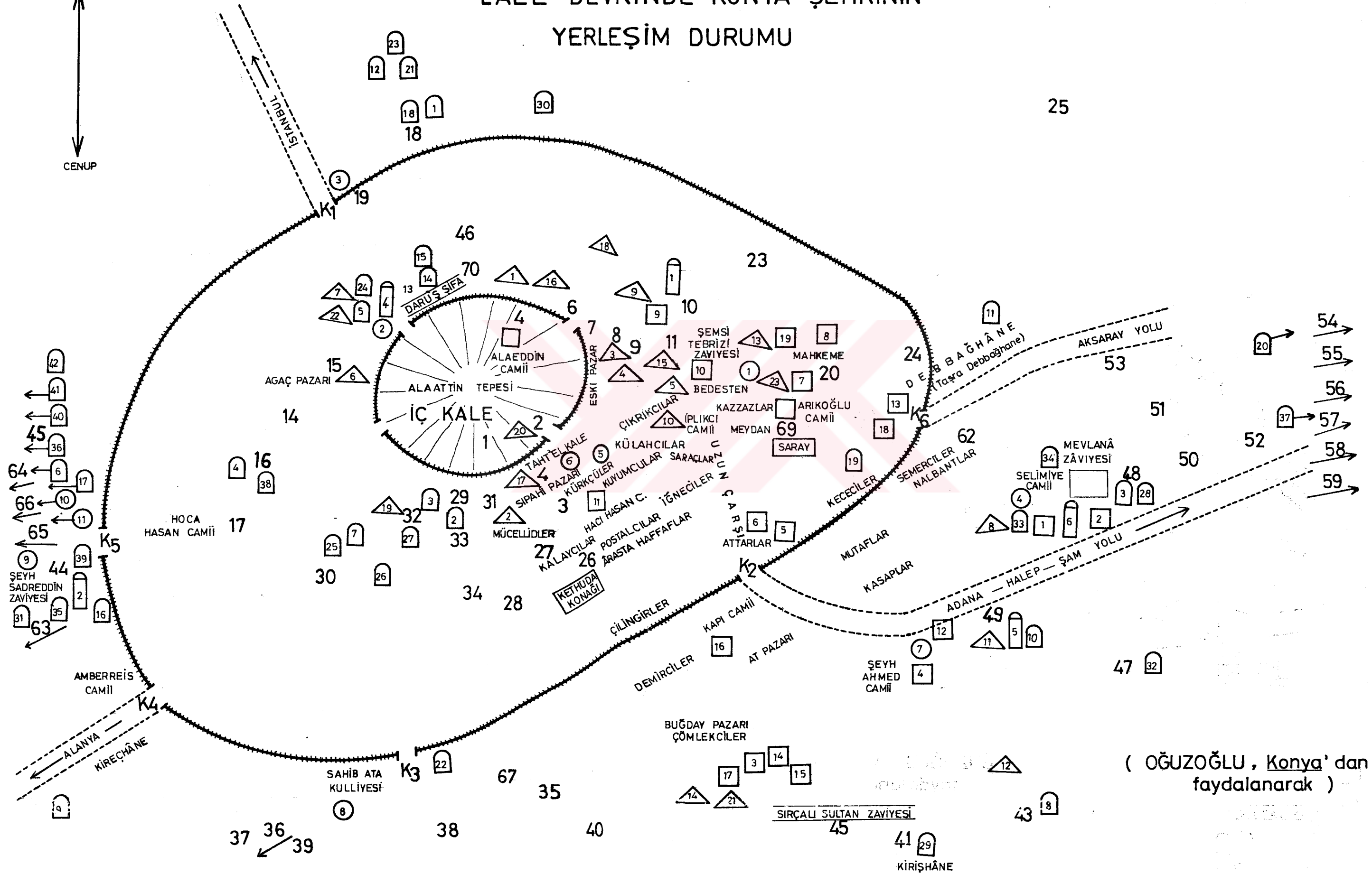
- YİNANÇ , AF : M. Halil YİNANÇ , Anadolu'nun Fethi , İstanbul , 1944 .
- YUSUFOĞLU , Konya Esnafı : Mehmed YUSUFOĞLU , "287 Yıl Önceki Konya Esnafı" , Anıt , Konya ,1950 , Sayı 17 ,s.2 .
- Müze Rehberi : Mehmed YUSUF , Konya Asâr-ı Atika Müzesi Muhtasar Rehberi , Konya , 1932 .
- İki Vesika : Mehmed YUSUFOĞLU , "İki Vesika ve Bir Dilek" , Anıt , (1949) , Sayı 8 , s. 15 .
- YÜCEL , Desantralizasyon : Yaşar YÜCEL , "Osmanlı İmparatorluğunda Desantralizasyona Dair Genel Gözlemler" , Belleten , (1974) , XXXVIII . Sayı 152 , s.657-658.

LÂLE DEVRİNDE KONYA ŞEHRİNİN YERLEŞİM DURUMU

60

61

ŞİMAL
CENUP

25

(OĞUZOĞLU , Konya' dan faydalanarak)

LARENDE MEZARLIĞI

42

68

Şehrin Bazı Mahalleleri

1- İç Kale	60- Nehr-i Kafur
2- Eflâk Hatun	61- Karakayış
3- Kallıcekik	62- Bab-ı Aksaray
4- Çıralı mescid	63- Karacıhan
5- Kürkcü	64- Hocafakih
6- Akıncı	65- Vadi-i Meram
7- Biremani	66- Şehy Vefa
8- Mihmandar	67- Karakürd
9- Çiftemerdiven	68- Fahrünnisa
10- İmaret	69- Şeref Şirin
11- Şemsi-tebrizi	70- Ali Gav
12- Mu'in	
13- Sakahane (Şifahane)	☐ <u>İmaretler</u>
14- Zevle	1- Karamanoğlu İbrahim Bey
15- Pınarı	2- Şeyh Sadreddin
16- Beyhekim	3- Mevlana Dergahı
17- Hocahasan	4- Şaz Bey
18- Kalenderhane	5- Pir Mehmet Paşa
19- Medrese	6- Sultan Selim
20- Devle	
22- Kasabsinan	☐ <u>Zaviyeler</u>
23- Pürçekli	1- Kalenderhane
24- Debbağhane	2- Şeyh Osman-ı Rumi
25- Ahmet dede	3- Şehy Hasan-ı Rumi
26- Şükran	4- Lal Paşa
27- Mücellid	5- Şeref Mes'ud
28- Muhtar	6- Hatibi-Zade
29- Kadı Alemşah	7- Nasuh Bey
30- Abdülaziz	8- Pir Esad
31- Kalecerb	9- Pir Ebi
32- Şekerfuruş	10- Pir Mehmet Paşa
33- Şeyh Osman-ı Rumi	11- Ahi Evren
34- İhtiyareddin	12- Şeyh Halil Halvet
35- Şeyh Ahmet	13- Keykavuskızı Fatma
36- Akbaş	14- Hızır İlyas
37- Hocafaruk	15- Hatice Sultan
38- Aksinle	16- Şeyh Kasım
39- Ubeyd	17- Derviş Ulaş
40- Hoşhan	18- Yediler Sultan
41- Sarıyakup	19- Sadri Sultan
42- Ulırmak	20- Şeyh Sadaka
43- Piresed	21- Ana Sultan
44- Şeyhsadreddin	22- Şeyh Evhadüddin Kirmani
45- Bordabaşı	23- Şazbey
46- Ferhuniye	24- Şeyh Abdülmümin
47- Topraklık	25- Affan Sultan
48- Civar	26- Kıyye
49- Piripaşa	27- Ezeli-Zade
50- Zencirlikuyu	28- Sarı Yakup
51- Dolabucu	29- Halkabegüş
52- Sarıhasan	30- Kadı Hürremşah
53- Durak Fakih	31- Mahmud Dede
54- Sadırlar	32- Şeyh Sinan Dede
55- Muşki	33- Sinan Paşa
56- Paladlar	
57- Şeyhaliman	
58- Sinan perakendesı	
59- Hacı Cemal	

Medreseler

34- İmam Bağavî	1 Büyük Karatay
35- Hoca Ahmet Fakih Sultan	2 Sırçalı
36- Fakih Ahmed Paşa	3 Nizamiye/Nalıncı
37- Ebu İshak-ı Kazeruni	4 Seyfiyye
38- Bağdad Kızı Ummühan Hatun	5 Atabek
39- Şeyh Vefa	6 Sahib Ata Darul-Hadisi
40- Cihan Hatun	7 Tacül-vezir
41- Cemal Ali Sultan/Durud	8 Molla-ı Cedid/Sultan Veled
	9 Karamanoğlu İbrahim Bey
☐ <u>Hamamlar</u>	10 İplikçi
1 Yeni	11 Piri Mehmed Paşa
2 Şazbey	12 Saraçzade Darül-Hadisi
3 Ertas/Kademerî	13 Han Darül-Hadisi
4 Türbe	14 Şeyh Ahmed Efendi Darül-Hadisi
5 Kürkcü	15 Molla-ı Atik
6 Sungur	16 Küçük Karatay
7 Şeyh Ahmet Efendi	17 Kadı Mürsel
8 Sultan	18 Kadı İzzeddin
9 Eski Pazar	19 Dursunoğlu
10 Durud	20 Osman Ağa
11 Meram	21 Yeğen Ağa
	22 Şeref Mesud
	23 Hacı Ali Efendi/Taş Mektep

Kale Kapıları

K1 Ertas
K2 Atpazarı
K3 Larende
K4 Yeni/Taş
K5 Çeşme
K6 Aksaray

Hanlar

1 Kiremitli
2 Kurşunlu (Tabhane)
3 Valide (Aslanağa)
4 Şeyh Ahmetefendi
5 Alaca Han
6 Hasanefendi/İbad/Çaylıoğlu
7 Arikzade/Şerafeddin
8 Saraçzade/Abdül Fettah Ağa
9 Kapan
10 Kurşunlu/Kadri Efendi
11 Hacı Hasan
12 Çelebi
13 Talaslı/Mazıcı
14 Hacı Abdül Fettah Çavuş
15 Dedemoğlu
16 Cebecioğlu ve Nakibzade
17 Yeğen Ağa
18 Hacı Abdullah
19 Hacı Şaban